

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**ANTİK KAYNAKLAR VE ARKEOLOJİK VERİLER IŞIĞINDA
TRAKLAR**

ASLI ÇETİN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. S. YÜCEL ŞENYURT

**YÜKSEK LİSANS
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI/ANASANAT DALI**

TEMMUZ - 2019

ANTİK KAYNAKLAR VE ARKEOLOJİK VERİLER IŞIĞINDA TRAKLAR

Aslı ÇETİN

**YÜKSEK LİSANS
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI/ANASANAT DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

TEMMUZ 2019

Aslı ÇETİN tarafından hazırlanan “Antik Kaynaklar ve Arkeolojik Veriler Işığında Traklar” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği / oy çokluğuyla Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman (Başkan): Prof. Dr. Süleyman Yücel ŞENYURT
Arkeoloji Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye : Doç. Dr. Atakan AKÇAY
Arkeoloji Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Nazlı ÇINARDALI
Arkeoloji Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi: 01/07/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Figen ZALF
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Aslı ÇETİN ERSUN

01.07.2019

ANTİK KAYNAKLAR VE ARKEOLOJİK VERİLER IŞIĞINDA TRAKLAR

(Yüksek Lisans Tezi)

Aslı ÇETİN ERSUN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Temmuz 2019

ÖZET

Traklar Asya ve Avrupa arasında köprü vazifesi görmüş bir coğrafyada kendi kültürlerini yaşamaya çalışan bir ulustur. Ancak gerek Yunan koloni hareketleri gerekse Pers ve İskit saldırıları ve yakın coğrafyalarında seyreden sürekli karışıklık ve savaş atmosferiyle birlikte askeri kimlikleriyle ön plana çıkmışlardır. Pek çok büyük imparatorlukla mücadele eden Traklar bütün bu karışık dönemlere rağmen iyi ilişkiler kurmuş ve Trakya'nın Roma eyaleti olmasından sonra bile ayrıcalıklı olarak yaşamıştır. Bu çalışma kapsamında Trak ulusunun ve Trakya bölgesinin geniş siyasi tarihi, kendi kabileleri ve çevreleriyle olan ilişkileri, sosyal ve dini yaşantılarının yanı sıra köken konusuna da değinilmiş ve kökenlerine dair bilgiler hala bilinmezliğini korumasına rağmen çeşitli düşüncelere yer verilmiştir. Aynı zamanda antik kaynaklar önderliğinde modern kaynaklara ve düşüncelere de açıklamalar getirilmiştir. Antik kaynaklar ve arkeolojik veriler ışığında Traklar, konu başlıklı bu çalışmada Trakya bölgesinin ne denli karışıklıklar yaşadığı ve Trak halkının bu hengameden nasıl etkilendiğini anlamak ve kökenine ışık tutmak adına Paleolitik çağlardan itibaren bölgenin ve ulusun siyasi tarihine değinilmiş daha sonra bölgede varlığını Geç Tunç Çağı'nda göstermeye başladığı var sayılan ve kökenine dair çeşitli fikir ayrılıkları bulunan Traklar'ın sanat anlayışları, dini inanışları, ekonomik güçleri, kullandıkları iletişim yöntemleri, arkeolojik buluntular ve antik kaynaklar doğrultusunda ortaya konulmuştur.

Bilim Kodu :1117

Anahtar Kelimeler :Trakya, Traklar, Kabile, Maden Oymacılığı, Askeri Toplum

Sayfa Adedi : 146

Tez Danışmanı :Prof. Dr. Süleyman Yücel ŞENYURT

THRACIANS IN THE LIGHT OF ANCIENT SOURCES AND ARCHEOLOGICAL DATA

(M. Sc. Thesis)

Aslı ÇETİN ERSUN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
GRADUATE EDUCATION INSTITUTE

July 2019

ABSTRACT

Thracians, located in geography serving as a bridge between Asia and Europe, is a groups trying to sustain their own culture. However, they are well-known with their military identity, which was enhanced and made the respective identity more visible as a result of Greek colonial movements, Persian and Scythian attacks, and the constant disorderliness in its close geography along with the war atmosphere in the area. Struggling with many great empires, the Thracians established good relations with them despite all problematic security issues in the region. Even after, Thrace had become a Roman province, it continued to have privileges. Within the scope of this study, the broad political history of the Thracian nation and Thrace region, their relations with the tribes and environment, social and religious experiences, as well as the subject of the origin has been examined. Although the information about their origins still remains unknown, various considerations have been taken into consideration pertaining to their origin. At the same time, within the frame of ancient sources, modern sources and ideas have been explained accordingly. Thracians in the light of ancient sources and archeological data, in this study titled Thracians, The political history of the region and the nation has been mentioned since the Paleolithic ages in order to recognize how the Thracian region affected and how the Thracians faced with such mess and to shed light on its origin. Understanding of art, religious beliefs, economic powers, and the communication methods used by the Thracians, who assumed their presence in the region had appeared in the Late Bronze Age and had various disagreements about its origin, have been put forward in accordance with archaeological findings and ancient sources.

Science Code :1117
Key Words :Thrace, Thracians, Tribe, Toreutics, Military Society
Page Number :146
Supervisor :Prof. Dr. Süleyman Yücel ŞENYURT

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
HARİTALAR LİSTESİ.....	vii
RESİMLER LİSTESİ.....	vii
KRALLAR LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
2. ARAŞTIRMA TARİHİ.....	3
3. TRAKYA COĞRAFYASI VE TARİHSEL ARKA PLANI.....	7
3.1. Tarih Öncesi ve Tarihi Devirlerde Trakya.....	10
3.1.1. Paleolitik Çağ.....	10
3.1.2. Mezolitik Çağ.....	11
3.1.3. Neolitik Çağ.....	11
3.1.4. Kalkolitik Çağ.....	15
3.1.5. Tunç Çağı.....	16
3.1.6. Demir Çağı.....	17
3.1.7. Arkaik Dönem.....	18
3.1.8. Klasik Dönem.....	20
3.1.9. Hellenistik Dönem.....	23
3.1.10. Roma Dönemi.....	28
4. ANTİK KAYNAKLARDA TRAKLAR.....	33
4.1. Homeros.....	33
4.1.1. İlyada.....	34
4.1.2. Odysseia.....	42
4.2. Herodotos.....	43
4.2.1. Historia.....	44
4.3. Ksenophon.....	61
4.3.1. Anabasis.....	61
4.4. Strabon.....	72
4.4.1. Geographika.....	73
5. ANTİK KAYNAKLAR VE ARKEOLOJİK VERİLER IŞIĞINDA TRAKLARIN TANIMLANMASI.....	83
5.1. Trakların Kökenleri.....	83
5.2. Trak Dili.....	86
5.3. Trak Sosyo-Ekonomik Yapısı.....	87
5.4. Trak Dini ve Ölü Gömme Gelenekleri.....	91
5.5. Trak Sanatı.....	97
6. GENEL DEĞERLENDİRME SONUÇ.....	107
KAYNAKÇA.....	113
EKLER.....	125
Ek 1 Haritalar.....	126
Ek 2 Resimler.....	130
ÖZGEÇMİŞ.....	146

EKLER LİSTESİ

Ek 1-Haritalar Listesi

Harita 1. 1 Herodotos'un dünya haritası sınırları.....	126
(Asheri, 2007: 25.)	
Harita 1. 2 Antik Trak Kabileleri	127
(Fol, 2000: 74.)	
Harita 1. 3 Trak Kabileleri	128
https://www.ancient.eu/image/332/map-of-the-tribes-in-thrace/	
Harita 1. 4 Trak Kabileleri	128
(Jones, 1971: 1.)	
Harita 1.5 Trak Hazinesi Haritası	129
http://www.traveleurope.eu.com/tour/on-the-tracks-of-the-thracian-civilisation	
Harita 1. 6 Trak Antik Kentleri ve Hazinesi	129
(Paunov, 1998: 76.)	

Ek 2-Resimler Listesi

Resim 2. 1 Vulchitrun Hazinesi	130
(Fol, 2000: 23.)	
Resim 2. 2 Vulchitrun Hazinesi Detay.....	130
(Marazov, 1977: 63.)	
Resim 2. 3 Panagyuristhe Hazinesi	131
(Fol, 2000: 142.)	
Resim 2. 4 Borovo Hazinesi	131
(Fol, 2000: 137.)	
Resim 2. 5 Borovo Hazinesi Rouse Rytonu Boğa Detayı	132
(Marazov, 1977: 82.)	
Resim 2. 6 Rogozen Hazinesi	132
(http://archaeologyinbulgaria.com/background-infonotes/treasures/antiquity-treasures-ancient-thrace/rogozen-treasure-silver-gold-vratsa-bulgaria/)	
Resim 2. 7 Rogozen Hazinesi Detay	133
(Fol, 2000: 78.)	
Resim 2. 8 Rogozen Hazinesi Detay, Herakles ile Auge betimli Phiale	133
(Treister, 2017: fig.1.)	
Resim 2. 9 Lukovit Hazinesi.....	133
(https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Lukovit_Treasure#/media/File:Lukovit_treasure_1.jpg)	
Resim 2. 10 Lukovit Hazinesi Detay.....	133
(https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Lukovit_Treasure#/media/File:Lukovit-treasure1.jpg)	
Resim 2. 11 Letnitsa Hazinesi.....	134
(https://www.bulgaria-guide.com/guide/Letnitsa_Treasure/201419/)	
Resim 2. 12 Sevlievo Kentinde Bulunmuş Geometrik Üslup Geyik Heykelciği	134
(Fol, 2000: 157.)	
Resim 2. 13 Lukovit Hazinesi Koşum Takımı	135
(Marazov, 1977: 102.)	
Resim 2. 14 Trak Zırh Takımı- Batı Rodoplar.....	136
(Fol, 2000: 133.)	
Resim 2. 15 Koukova Mogila Nekropolü, Pers benzeri Amphora	137
(Marazov, 1977: 75.)	

Resim 2. 16 Bashova Mogila Rytonu.....	138
(Marazov, 1977: 78.)	
Resim 2. 17-18 Pektoral Örnekleri.....	138
(Marazov, 1977: 90-91.)	
Resim 2. 19 Lukovit Sürahisi	139
(Marazov, 1977: 127.)	
Resim 2. 20 Erken Tunç Çağı Hançer Takı ve Süs Eşyaları, Petrich Yakınları	139
(Fol, 2000: 41.)	
Resim 2. 21 Belogrates Yakınından Demir Hançer	140
(http://www.kroraina.com/thracia/hb/thrac_arms.html)	
Resim 2. 22 Geç Tunç Çağı Trak Silahları	140
(http://www.kroraina.com/thracia/hb/thrac_arms.html)	
Resim 2. 23 Kırklareli A höyüğü B Kubbeli Mezar	141
(Mansel, 1943: res.1)	
Resim 2. 24 Sveshtari Tümülüsü Mezar Yapısı- Razgrad	141
(https://whc.unesco.org/en/list/359)	
Resim 2. 25 Sveshtari Tümülüsü Mezar Boyama Örneği	142
(https://www.flickr.com/photos/becklectic/94250457)	
Resim 2. 26 Kazanlak Kral Mezarı	142
(https://whc.unesco.org/en/documents/122536)	
Resim 2. 27 Kazanlak Mezarı Detay	143
(https://whc.unesco.org/en/documents/119228)	
Resim 2. 28 Maltepe Tümülüs Çizimi- Mezek.....	143
(Hoddinott, 1981: 119.)	
Resim 2. 29 Bialata Treva Dolmeni Çizimi- Hliabovo.....	144
(Delev, 1984: fig.3)	
Resim 2. 30. Bialata Treva Dolmeni -Hliabovo.....	144
(Delev, 1984: fig. 6)	
Resim 2. 31 Dionysos Kült Sahnesinin Betimlendiği Adak Kabartması- Sofya Ulusal Arkeoloji Müzesi.....	145
(http://www.kroraina.com/thracia/hb/thrac_hero.html)	
Resim 2. 32 Herakles'in Betimlendiği Adak Kabartması- Madara Müzesi.....	145
(http://www.kroraina.com/thracia/hb/thrac_hero.html)	
Resim 2. 33 Karabazmos Adlı Trakyalı Kahraman- Varna Tarih Müzesi.....	145
(http://www.kroraina.com/thracia/hb/thrac_hero.html)	

Krallar Listesi (Mladjov, 2007: 1-2)

Odryes Hanedanlığı Kralları

Hüküm Yılları	Hükümdarın Adı	Babası
MÖ 480 – 450	Tērēs I	Odryēs ?
450 – 431	Sparatokos	Tērēs I
431 – 424	Sitalkēs	Tērēs I
424 – 405	Seuthēs I	Sparatokos
405 – 391	Mētokos	Sitalkēs ?
391 – 390	Amatokos I	Mētokos
390 – 387	Seuthēs II	Maisadēs
386	Hebryzelmis	Seuthēs I ?
384 – 360	Kotys I	Seuthēs II ?
360 – 341	Kersobleptēs	Kotys I
360 – 357	Bērisadēs	Saratokos
360 – 351	Amatokos II	Amatokos I
357 – 352	Ketriporis	Bērisadēs
351 – 341	Tērēs II	Amatokos II
341 – 331	Makedon Hakimiyeti	
331 – 305	Seuthēs III	Kotys I ?
	Kotys II ?	Seuthēs III
	Raizdos	Kotys II ?
261	Kotys III	Raizdos
	Raiskouporis I	Kotys III

Astaeen Hanedanlığı Kralları

Hüküm Yılları	Hükümdarın Adı	Babası
	Tērēs III	Seuthēs III
	Seuthēs IV	Tērēs III
255	Tērēs IV	Seuthēs IV ?
	Roigos	Seuthēs IV
	Seuthēs V	Roigos ?
184	Amatokos III	Seuthēs V ?
171 – 167	Kotys IV	Seuthēs V
148	Tērēs V	Amatokos III ?
146	Beithys	Kotys IV
	Kotys V	Beithys ?
87 – 79	Sandalas I	Kotys V
57 – 48	Kotys VI	Sandalas I
48 – 42	Sandalas II	Kotys VI
42 – 31	Sandalas III	Sandalas II ?
31 – 18	Kotys VII	Sandalas II
18 – 11	Raiskouporis II	Kotys VII

Sapaean Hanedanlığı Kralları

Hüküm Yılları	Hükümdarın Adı	Babası
	Kotys I	Roimētalkēs ?
48 – 42	Raiskouporis I	Kotys I
42 – 31	Kotys II	Raiskouporis I ?
MÖ 31 – MS 12	Roimētalkes I	Kotys II
12 – 19	Raiskouporis II	Kotys II
12 – 18	Kotys III	Roimētalkes I
19 – 38	Roimētalkes II	Raiskouporis II
38 – 46	Roimētalkes III	Kotys III

KISALTMALAR

bkz.	Bakınız
BMC	A Catalogue of the Greek in the British Museums
CIL	Corpus Inscriptionum Latinarum
RIC	The Roman Imperial Coinage
fig.	Figür
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
Yy	Yüzyıl
ve diğ.	Ve diğerleri
Lev.	Levha
akt.	Aktaran
v.d.	Ve devamındakiler
s.	Sayfa
res.	Resim

1. GİRİŞ

Traklar antik dönemlerden beri diğer ulusların yanında önemli bir figüran rolü üstlenmişlerdir. Kendi hallerinde yaşayışları ve Yunan koloni çağıyla birlikte bilinirliklerinin artması bölge tarihi açısından da oldukça önemlidir. Koloni hareketlerinin iki evrede gerçekleştiği kabul edilmektedir. “İkinci evrede yani MÖ 650-550 yıllarında Trakya, Çanakkale, Marmara ve Karadeniz Bölgesi yoğun olarak bu koloni hareketlerinden etkilenmiştir” (Tekin, 2012: 77). Koloni kavramının sebeplerinin başında ticari faaliyetlerde bulunma isteği gelmektedir, tarımsal arazilere sahip olma düşüncesi ve maden bakımından zengin bölgelere yerleşme gereksinimi de diğer sebeplerdir. Trakya Bölgesi maden rezervleri açısından ve coğrafi konumu sebebiyle kolonizasyon hareketlerinden fazlasıyla etkilenmiştir.

Antik yazarlarca Trakların yaşayışlarına ilişkin pek çok bilgi verilmiştir. Son zamanlarda yapılan çalışmalar Traklar ile ilgili pek çok bilgiyi ortaya çıkarmaya başlamıştır. Ancak henüz yeterli sayıda olmamaları ve bölgenin büyük ölçüde tahrip olması sebebiyle Traklar hala gizemini korumaktadır. Arkeolojik buluntular ışığında bakıldığında özellikle mezar yapıları ve ölülerinin yanına koydukları mezar hediyeleri ön plandadır. Ayrıca yaşayış biçimleri, örf ve adetlerine bakıldığında özellikle antik kaynaklar dikkat çekmektedir.

Trakların siyasi anlamada bulunduğu konum savaşçı özellikleri ile oldukça önemlidir. Kabileler arası mücadelenin yanında pek çok ulus adına paralı askerlik yapmış ve korkusuzca savaşmış bir grup olan Traklar aynı zamanda silahları ve at binicilikleriyle de antik dünyada nam salmış bir halktır (Homeros *Iliad*, 23. 800-805; Mansel, 1938: 10-11). Roma Döneminde dahi Trak kimliğinden ziyade savaşçı özellikleriyle bilinen bir grup halini almışlardır.

Amaç ve Yöntem

Tezin amacı bugüne kadar gölgede kalmış olan Trak halkını detaylarıyla irdeleyerek arkeolojik anlamda daha bilinir kılmaktır. Aynı zamanda pek çok bilinmeyenleri olan bu büyük uygarlığın yaşayışları, ilişkileri, inanışları hakkında bilgileri derleyerek bu çalışmanın konuyla ilgili kolay ulaşılabilir bir kaynak olmasını sağlamaktır.

Tez kapsamında arkeolojik verilerin yanında antik kaynaklara da değinilerek çalışma daha da kapsamlandırılmış ve günümüz Trak çalışmalarına detaylı bir kaynak daha eklenmiştir. Aynı zamanda Anadolu'da Trak varlığını göstermek ve Trak soylu kavimlere değinerek ne denli kalabalık olduklarını ve kendilerine has özelliklerine bağlı kalıp kalmadıkları ortaya konulmuştur. Siyasi, dini, sosyal, ekonomik ve sanatsal yönlerine değinilerek yalnızca savaşçı bir toplum olarak değil antik dünyada diğer uygarlıklar içinde yer aldıkları konum ortaya konmuştur. Yakın coğrafyada hemen her ulusla kurdukları ilişkilerden ve yaşadıkları kültürel değişikliklerden bahsedilmiştir.

Bu çalışmada Trak araştırmaları için özellikle Anadolu, Yunan, Makedon ve Pers etkileri olduğu dikkat çekmiştir. Belirtilen ulusların tarihçesini anlatan kaynakların yanı sıra antik ve modern kaynakların bir sentezi oluşturulmuştur. Trakologların ve bölgede çalışmış bilim insanlarının çalışmaları incelenmiş ve sadece sanat anlayışlarıyla bile pek çok yorumu hak eden Traklar ile ilgili yeni bir kaynak oluşturulmuştur. Pek çok antik yazarın anlattığı ancak günümüzde hala karmaşık olan ve daha fazla araştırılması gereken Traklar, belirtilen çerçeveler içerisinde biraz daha aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Konu ve Kapsam

Arkeolojik veriler ve antik kaynaklar ışığında incelenen Traklar pek çok bilinmezliğe rağmen günümüzde kökenine dair farklı görüşler bulunmasına rağmen aydınlanmaya başlamış ve bölgede gündün güne artan çalışmaların etkisiyle adını duyurmuş bir ulus olmuştur. Bu çalışmada konunun kapsamı bölgenin Prehistorik zamanlarından başlayarak Trakların tarih sahnesine çıktığı kabul edilen Tunç ve Demir Çağlarına ve sonrasında Roma Dönemi sonuna kadar Trak soylu halkların yaşayış biçimlerini aktarmak olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda oldukça uzun bir dönemi kapsaması sebebiyle bundan sonra yapılacak çalışmalar için önemli bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

Bölgenin coğrafi konumunun belirlenmesinin ardından antik dönemde oynadıkları siyasi rollere değinilmiş ve pek çok ulusun uğrak noktası olması sebebiyle yaşadıkları çekişmeler açıklanmıştır. Antik kaynaklarda geçen Trak soylu kabilelere değinilmiş ve günümüz verileriyle harmanlanarak sosyal yönleri ortaya konmuştur. Dini anlamda gerek Mikenlerden gerekse Yunanlardan etkilenen Trakların aynı zamanda kendilerine özgü olan din anlayışlarına da değinilmiştir.

2. ARAŞTIRMA TARİHİ

Antik kaynaklar dışında Traklar ile ilgili ilk çalışmalar 1917 yılında Filow'un Trakya sanatını irdelemesiyle başlar (Filow, 1917). Daha önce yapılmış olan Head'a ait Greek sikke kataloğu da Trakları içerdiği için önemlidir (Head, 1911). Ancak en kapsamlı çalışmalardan biri S. Casson'un *Macedonia, Thrace and Illyria* adlı eseridir. Burada Casson, bölgenin coğrafyasından başlayarak Prehistorik dönemlerini, yönetim biçimlerini ve sanatını anlatmıştır (Casson 1926, 3).

Bölgenin Prehistorik devir kültürlerini inceleyen Vasic özellikle Vinça kültürü (Vasic, 1906: 89 v.d.) hakkında çalışmalar yaparak Trak coğrafyasının belki de Trak kültürünün doğmasına sebep olan eski kültür katmanını aydınlatmıştır.

Kazarow ve Wiesner direkt olarak Trakların siyasi ve kültürel tarihini anlatması açısından oldukça önemlidir (Kazarow, 1936: 392; Wiesner, 1963).

Danov'un hazırladığı *Altthrakien* isimli kitap kapsam açısından oldukça önemli bir kaynaktır. Arkeolojik ve Antropolojik buluntuların yer verildiği eserde yazılı belgeler, nümismatik eserler, antik kaynaklar ile ilgili bilgiler, Trak devletleri, koloni hareketleri ve Trakların diğer uluslar ile aralarında bulunan bağlantı ve benzerliklere yer verilmiştir. Bu açılarından bu kapsamlı eser Trak çalışanlar için başucu kitabı niteliği taşımaktadır (Danov, 1976).

Traklar ile ilgili en geniş çalışma arşivi Alexander Fol'a aittir. Fol bu konuyla ilgili çeşitli yazarlar ile birleşerek hazırladığı yayınlarında siyasi tarih, hükümdarlar, sanat, din gibi konular ile ilgili kapsamlı yayınlarını insanlığa sunmuştur. Özellikle sanat ve dini anlamdaki başlıklarıyla bu konuları direkt olarak irdeleyen ilk kişi olma özelliğini taşımaktadır. Yaptığı çalışmalar yalnızca kazılar ve buluntular bağlamında değil genel özellikleriyle Trakları ele almış ve Trakların bütün özelliklerini içerisinde barındıran yayınlar haline getirmiştir (Marazov, 1977; Fol, 2000). Aynı şekilde Hoddinott'a ait olan *The Thracians* adlı eserde bölgenin Prehistorik kültürlerinden başlayarak kökenine ışık tutmaya çalışmış, Bronz ve Demir çağlarını anlatmış ve Trakların çevre kültürlerle olan ilişkilerine değinmiştir. Bunların yanında Odrys Devleti ile ilgili bilgiler vermiş ve sanatı ile ilgili özellikle dini kahraman kabartmaları ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur (Hoddinott, 1981).

Trak süvari kabartmalarıyla ilgili ilk çalışmayı Dumont yapmıştır (Dumont, 1876). Kabartmaları kahraman – süvari olarak ilk defa sınıflandırmış olması açısından oldukça önemlidir. Dumont'tan sonra en kapsamlı çalışmaları Dilyana Boteva yapmıştır. Boteva

çalışmalarında kabartmalar üstündeki betimlerden, dini motiflerden ve buluntu yerlerinden bahsederek süvari kabartmalarının işlevlerini aktarmıştır (Boteva, 2006: 69-82; 2011: 84-105).

Trak kültürleri ile ilgili pek çok çalışma bulunmaktadır. Ancak en önemlilerden biri Archibald, Trak kültürlerini, Trak dini inançlarında bulunan uygulamaları, inanç sistemlerini detaylı olarak aktarmıştır (Archibald, 1999: 427-468). Türkçe olarak ise Filiz Dönmez Öztürk'ün kaleme aldığı *Trakya Tanrıları ve Kültürleri* adlı makale ise gerek kaynakçası gerekse değinmiş olduğu Trak dini inanışlarıyla birlikte önem arz etmektedir (Dönmez Öztürk, 2007: 51-66).

Trak dili ile ilgili çalışmış olan en önemli isim İvan Duridanov'dur. *The Language of the Thracians* ve *Comparative phonetics of the Thracian Language* adlı eserleriyle Trakların kullandıkları dili buluntular, yazıtlar, coğrafi ve kişi isimleri açısından değerlendirerek kökenine inmeye çalışmış ve ayrıca yazılı belgelerin içeriğini çevirerek buluntuların hangi amaçlar ile kullanıldığını, sahiplerinin kim olduğuna dair fikir yürütmeleri yapmıştır. Dilsel verilerin yetersizliği sebebiyle bu çalışmalar Traklar açısından oldukça önem arz etmektedir (Duridanov, 1976, 1985).

Trak sanatı oldukça geniş bir konu olmakla birlikte buluntuların çoğu Trak sanatını yansıttığı için yayınlanmış eserlerde bu konuda biraz daha yoğunluktadır. Nikolov'un 1989 da yayınladığı *The Rogozen Thracian Treasure, Bulgaria* adlı kitabı Rogozen hazinesi ile ilgili detaylı bilgiler vermesi açısından önemlidir. Hazinesinin buluntu yeri, gümüş kapla üzerinde bulunan tasvirler ve Pers etkileri bu kitapta anlatılmıştır (Nikolov, 1986: 5 v.d.).

Diğer Trak hazineleri ile ilgili ayrı yayınlar henüz bulunmamaktadır. Marazov 1977 yılında Fol ile birlikte yayınladığı kitabında genel hatlarıyla Trak sanatını anlatmış, Yunan ve Pers etkilerinden bahsetmiştir. Aynı zamanda Traklarda sanat anlayışının aristokrasinin tekelinde oluşundan bahsederek halkın niçin sanat alanında gelişme gösteremediğini açıklamıştır. Çeşitli hazineler bağlamında Trak sanatının önemli noktalarını ve ana hatlarını belirtmiştir. Trak saray mimarisine de değinerek mimari anlamda da Trak üslubunu göstermiştir (Marazov, 1977: 60-130). Bu anlamada kaynakların yetersiz olması bilgilerimizin antik kaynaklarla sınırlı olması sebebiyle Marazov'un yazdıkları fazlaca önem kazanmaktadır.

1972 yılında başlayan Trakoloji Konferansları Traklar konusunda yapılmış en önemli çalışmalardandır. Bu kongrelerin amacı Trakların menşei, bölgede yapılmış Prehistorik ve sonrası ile ilgili çalışmaları kamuoyuna sunmaktır. Bu çalışmalarda Türkleri de Mansel, Akurgal ve Erzen temsil etmişlerdir. Traklar ile ilgili Türkçe olarak ilk çalışmaların sahibi

de yine Arif Müfid Mansel olmuştur. *Trakya'nın Kültür ve Tarihi* adlı eseri genel anlamda Trakların tarihçesinin çıkarıldığı ilk Türkçe eserdir. Aynı zamanda bölgenin coğrafi yapısı, antik kaynaklardan edinilen bilgilerin bir derlemesi, siyasi ve kültürel tarihi, örf ve adetleri, sanatı ve dini unsurlarından bahsederek ülkemizde Traklar dendiği zaman akla gelen ilk çalışmalarındandır (Mansel, 1938: 3 v.d.). Mansel aynı zamanda yürüttüğü kazı çalışmalarından derlediği makale ve kitaplarla da buluntular ışığında Trakları anlatmıştır. Örnek olarak mezar mimarisi ile ilgili yaptığı çalışmalar Trakları anlamak adına başvuru olan önemli eserlerdir (Mansel, 1943, 1994: 89-139).

Yine Afif Erzen de Trakya bölgesi çalışmalarında bulunmuş ve *İlkçağ Tarihinde Trakya* adlı kitabıyla bilim dünyasına katkı sağlamıştır (Erzen, 1994). Bakış açısı olarak Mansel'in *Trakya'nın Kültür ve Tarihi* adlı eseri ile benzerlik gösteren kitap bir takım eklemeler ile birlikte kapsamı genişletilmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Trakya Prehistoryasından başlayarak Roma eyaleti olmasına değin anlatılan kitap genel özellikler bakımından ve ayrıca Erzen'in çizdiği sınırlar açısından yol gösterici niteliği taşımaktadır.

Hikmet Çevik'in kaleme aldığı *Homeros'da Trakya ve Traklar* adlı çalışma Homeros'da bulunan bütün bilgileri derlemiş olası ve yorumlamış olması açısından oldukça önemlidir. Özellikle Homeros'un İlyada adlı eserinde değinilmiş olan Trak tanrıları, silahları, atlarının özellikleri, Trakların dış görünüşleri gibi unsurları içerisinde barındıran kitap bu yönüyle bir ilk olma özelliği taşımaktadır (Çevik, 1965).

Trakya Neolitik denildiğinde akla ilk gelen isim şüphesiz Mehmet Özdoğan'dır. Yaptığı tarihöncesi çalışmalar ile bölgenin geçmişine ışık tutmuştur (Ayrıntılı bilgi için bkz. Özdoğan, 1983, 1995, 1996, 1997, 1998, 2000, 2002). Aynı zamanda yalnızca kendisi bölge ile ilgili çalışmamış teşvikiyle birlikte pek çok öğrencisinin de çalışmalarına önayak olmuştur. Bu sayede bölgeye ve Traklara olan ilginin artmasına da vesile olmuştur.

Son zamanlarda Traklar denildiğinde çalışmalarıyla akla gelen en önemli isim Engin Beksaç'tır. Ünlü trakologlar ile yürüttüğü ortak çalışmalarla bölgenin tanınırlığını arttırmıştır. Özellikle kültürel anlamda Traklara ışık tutan Beksaç, *Bana Trakları Anlat* projesiyle (Beksaç, 2007) ülkemizde oldukça ses getirmiştir. Bunun yanında *Balkanlarda Tarih Öncesi ve Erken Uygarlıklar* isimli çalışmasıyla geniş bir perspektif sunarak Trakların yaşadığı coğrafyayı, köken sıkıntısını, Neolitik, Tunç ve Demir Çağlarını açıklamıştır (Beksaç, 2006: 37-53).

3. TRAKYA COĞRAFYASI VE TARİHSEL ARKA PLANI

Bugün Trakya olarak anılan bölgenin topraklarının çoğu Bulgaristan'da, Yunanistan'ın kuzey doğusunda ve Türkiye'nin Avrupa kısmındadır (Hoddinhott, 1981, s. 14).

Sınırları kuzeyde Balkan Dağları, batıda Struma (Karasu) Nehri, doğuda ve güneyde Ege Denizi ile Marmara olan Trakya (Mansel, 1938: 3) eski çağlarda Trakya'nın antik yazarlarca farklı dönemlerde farklı sınırlara ayrıldığı ayrılmıştır. Homeros, "Marmara ve Ege kıyı şeridini Trakya sınırı olarak kabul etmiş ve Traklar ile Troialılar'ın komşu olduğunu" belirtmiştir (Mansel, 1938: 3; Çevik, 1965: 8; Erzen, 1994: 10; Şahin, 1998: 2). Hekataios, İstros nehri ile İllirya arasında kalan bölgeyi Trakya olarak tanımlamıştır (Mansel, 1938: 3; Erzen, 1994: 10). Tarihin babası sayılan Herodotos'a göre Trakya'nın kuzey sınırı İstros (Tuna) Nehridir. Karadeniz, Marmara ve Ege kıyılarını da sınıra dahil etmiştir. Batı sınırını ise Aksios (Vardar) olarak belirtmiştir (Erzen, 1994: 11). Strabon ise bölgenin batı ucunu Struma (Karasu) Nehri olarak belirtirken kuzey sınırının da Haimos (Balkan) Dağları olduğunu şu şekilde belirtmiştir; Strymon ırmağına değin Makedonlar, Paionlar ve Traklar'ın kimi boyları, fakat bu sahanın ötesinde kıyı hariç, Haimos'a dek Traklar oturmaktadır (Strabon, *Geographika* 7.4; Herodotos, *Historia* 1.28; Mansel, 1938: 3; Erzen, 1994: 11; Bowersock, Brown ve Grabar 2000: 726; Kazarow, 1936: 395; Şahin, 1998: 3; İvgin, 2010: 5).

Herodotos; "Traklar ile İskitleri İstros (Tuna) Nehrini sınır kabul ederek iki ayrı halk" olarak tanımlamıştır (Ek 1.1) (Herodotos, *Historia* 4.49; 4. 99; Erzen, 1994: 10). Ancak Hekataios; Karadeniz, İstros ve İllirya toprakları arasındaki bütün bölgeyi Trak toprağı olarak tanımlamıştır (Strabon, *Geographika* 12.3.23; Kazarow, 1936: 395; Erzen, 1994: 10).

Polybios'a göre;"Pontos'ta Haimos dağları sona ermektedir. Bunlar civardaki en uzun ve yüksek dağlardır ve Trakya'yı ortadan ikiye bölmektedir (Polybios, *The Histories* 34.12.2).

Thukydides ise Trak sınırlarını Haimos ve Rodop (Rhodop-Pirin Dağı, Rila Vadileri ve pek çok bölümden oluşan karışık dağ silsileleri) dağları arasına yerleştirmiştir Thukydides, *The History of the Peloponnesian War* 2.96; Erzen, 1994: 13).

Roma Döneminde ise Hebros (Meriç Nehri) Trakya ile Makedonya sınırını oluşturmuştur (Strabon, *Geographika* 7,329, fig 10; 323; Erzen, 1994: 11; Kazarow, 1936: 396; Olshausen, 1991: 178).

Trakya sınırları antik kaynaklarca farklı biçimlerde tanımlanmıştır ve değişkenlik göstermektedir. “Günümüz sınırlarına bakıldığında Sırbistan, Bulgaristan’ın batısı ve güneydoğu Macaristan’ı kapsar” (Douglass, 2000: 52).

“Türkiye Trakya’sı olarak da bilinen Doğu Trakya sınırları ise doğuda Karadeniz, batıda Meriç Irmağı, kuzeyde Yıldız Dağları ve güneyde ise Ege ile Marmara Denizi şeklinde sınırlandırılmıştır” (İvgin, 2010: 3).

Trakya jeopolitik olarak oldukça önemli bir konumdadır. Bu konu ile ilgili Blegen şöyle demiştir; “Traklar Anadolu ve Balkanların bağlantı noktasında yer alır bu sebeple uygarlıkları birbirine bağlayan köprü vazifesi görmüştür (Blegen, 1956: 32; Özdoğan, 1983: 21).

“Trakya bölgesi Alp kıvrımlarının ve Rodoplar’ın etkisiyle yeryüzü şekilleri bakımından farklılıklar göstermektedir” (Erzen, 1994: 12-13). Bu durum iklim ve bitki örtüsü ve hatta kabilelerin yaşayış biçimlerinin de etkilemiştir. Bölge büyük ölçüde dağlar ile kaplıdır. Güneydoğu Avrupa’dan gelen Alpler Peleponnes’in Güneyine kadar uzanmaktadır. Rodoplar ise Karpatlar’dan başlayarak Tuna üzerinden devam eden Haimos’a (Balkan Dağları) kadar ulaşmaktadır. Rodoplar’ın kuzeye uzanmış parçaları da bulunmaktadır. Sofya havzası üzerinden uzanan bu dağ silsilesi 2300 metreye kadar uzanmaktadır. Dunaks (Rila Dağı) 2925 m. ile Balkan Yarımadasının en yüksek dağıdır (Erzen, 1994: 12-13). Bir diğer önemli dağ oluşumu ise kuzey-kuzeydoğu yönünde uzanan Istranca Dağları ve güney-güneybatı yönünde uzanan Ganos ve Kuru dağlarıdır. Bu dağlar Bulgaristan ile Türkiye Trakya’sı topraklarını birleştirmektedir. Istranca Dağları özellik bakımından diğer dağ silsilelerinden biraz daha farklılık göstermektedir. Yer yer plato özellikleri gösteren dağların en yüksek kısmı 1035 m. olan Mahya dağıdır. Buradan kuzeybatıya ve güneydoğuya doğru gidildikçe yükseltelerin azaldığı görülmektedir. Istranca Dağlarının özellikle kuzey yamaçları zirveye kadar sık ormanlarla kaplıdır (Erzen, 1994, s. 15). *Pontus Euxinus*’a kadar uzanan Istrancalar, Trak kabilesi *Astların* yerleşiminden dolayı Roma Döneminde *Asticus* Dağı olarak bilinmektedir (İnternet İ). Ganos Dağları da tıpkı Istrancalar gibi bölge ormanlarının büyük bölümünü bünyesinde barındırmaktadır. Özellikle kuzey yamaçları meşe, gürgen ve ıhlamur ormanlarıyla kaplıdır (Erzen, 1994: 17). Güneyde Propontis Denizi boyunca uzanan Ganos Dağı, antik dünyada, *Hieron Oros* (kutsal Dağ) olarak bilinmektedir (İnternet İ).

Dağlık bir coğrafyaya sahip olan Trakya aynı zamanda vadi, ova ve nehirler de çevrilmiştir. Arazinin birinci jeolojik zamanda oluşmuş olması sebebiyle toprak yerleşmiş durumdadır. Bu masif arazilerde bulunan yaşlı topraklar daha durağan olmakla birlikte aynı

zamanla verimliliği ile de bilinmektedir. Orojenez hareketleri esnasında oluşan yeryüzü şekilleri bölgede oldukça farklılık göstermekte bu sebeple iklim ve bitki örtüsü de aynı oranda değişmektedir. Dağların özellikle kendi şekillerinden dolayı vadi ve plato özellikleri gösteren sahaları bulunmaktadır.

“Bölgede en gelişmiş platoların görüldüğü kısımlardan biri İstanbul Boğazı ile Kemberburgaz arasında kalan şışt ve kalkerli oluşum alanıdır. Bugün Belgrad ormanları adıyla bilinen arazi bu platoların çevresini kapsamaktadır” (Erzen, 1994: 16).

“Traklar için en önemli dağ silsilesi Güney Karpatların bir kolu olan Balkan (Haimos) Dağlarıdır” (Mansel, 1938: 3). Aynı zamanda pek çok antik yazarın Trak sınırını çizmek için Haimos’u dile getirmiş olması sebebiyle de önemini korumuştur. Balkanlar ile Rodoplar (Rhodop) arasında, bölgenin güney ve orta kısımlarında, Trakya’nın en büyük nehri Meriç (Hebros) Nehri ve bu nehrin suladığı geniş, verimli bir ova bulunmaktadır. Tunca (Tonzos), Ergene (Argianes-Erginos) ve Arda (Ardeskos) Nehirleri yine diğer önemli sulak alanlardır (Mansel, 1938: 5). Antik yerleşimler genel itibariyle bu nehirlerin suladığı arazilerde kurulmuş ve verimli topraklarından istifade edilmiştir. Aynı zamanda bu dağlar arasında bulunan Ergene Ovası (İnternet İ) Traklar açısından oldukça önemli kabul edilmektedir.

Bölgedeki en önemli nehirlerden biri Pontus Euxinus’a kadar uzanan Tuna (Danuvios-Istros) Nehridir. Bu nehir bölge coğrafyasını büyük ölçüde etkilemektedir ve Istros’a dökülen pek çok küçük akarsu bulunmaktadır. Bu nehirler batıdan doğuya sıralandığında Morava (Margos), Timoka (Timacos), Lom (Almos), Cibrica (Ciabros), Ogosta (Augusta), Iskar (Oskios) Nehirleri ve daha doğuda ise Vardar (Axios), Cerna (Erigon), Struma (Strymon) ve Mesta (Nestos) Nehirleri yer almaktadır (İnternet İ).

Trak iklimi de bölgenin coğrafi farklılıklarına göre değişkenlik göstermektedir. Örneğin; Rodop ovası ve Rila- Pirin arasında Akdeniz iklimi görülürken, Sofya tepeleri iklimsel olarak Orta Avrupa’ya daha yakındı (Hoddinott, 1981: 14).

Genel olarak sert bir iklime ve karlarla kaplı dağlara sahip olan Trak coğrafyasında bunlara rağmen özellikle Meriç nehrinin suladığı bölümlerde neolitik dönemden itibaren buğday, arpa, hububat, soğan, ve sarımsak üretildiği bilinmektedir. Aynı zamanda bağcılık ve üzüm yetiştiriciliği de sıkça rastlanan tarımsal faaliyetlerdendir (Mansel, 1938: 8).

Trakya’nın kıyı kesimlerinde ise maki ve sahte makiler görülmektedir (Erzen, 1994: 26). Eğim ve yükseltileriyle birlikte iklimi ve bitki örtüsü de değişkenlik göstermektedir.

Türkiye Trakya’sına bakıldığında iklim nispeten biraz daha ılıman ve arazi koşulları yer yer dağlık ve engebeli olmasına karşın ova ve platolar da tarım ve yerleşme açısından

elverişlidir. “Su rezervleri Traklar için her dönem önemli olmuştur ve Türkiye Trakya’sı da su bakımından oldukça zengindir” (Dönmez, 1990: 92).

Bölge dağlık arazinin yanı sıra pek çok ova ve plato yapılarına da sahiptir. Bu özellikleri bakımından ormanlarla kaplı ve aynı zamanda oldukça verimli topraklardan oluşmaktadır. Nehirlerin büyük bir alan kapladığı Trakya bölgesi, Trak kabilelerinin genel anlamda sulak alanlara yerleşmesine vesile olmuştur. Yüksek kesimlerde sert bir iklime sahip olan Trakya bölgesi nehir kenarlarında ve kıyı kesimlerde Akdeniz iklimine yakın ılıman bir yapıya bürünmektedir.

3.1. Tarih Öncesi ve Tarihi Devirlerde Trakya

3.1.1. Paleolitik Çağ

“Trakya tarih boyunca iskan görmüş Anadolu ve Avrupa arasında köprü vazifesi gören bir coğrafyadadır” (Blegen, 1956: 32). Bu sebeple farklı kültürleri içinde barındırıp büyütülmüştür.

Trakya dediğimiz bölgede özellikle tarih öncesi çağlarda pek çok kültür çeşitliliği olmuştur. Bunun başlıca sebebi aldığı göçler ve tabii ki o dönemlerde gerçekleşen iklim değişiklikleridir. Özellikle kıyı bölgelerde deniz seviyesindeki değişiklikler sebebiyle yerleşim yerlerinde ve toplulukların yaşayış biçimlerinde değişimler olduğu gözlenmektedir (Atalay ve Mortan, 2008: 88).

Trakya bölgesinde bilinen en eski buluntular Bulgaristan’da Acheulien kültürüne (MÖ 200.000) aittir (Carter, 1977: 1; Erzen, 1994: 34). Geç Acheulien kültürüne (MÖ 100.000) ait buluntular Tuna kıyılarında Zıştov ve Ruscuk civarında ele geçmiştir (Erzen, 1994: 34). Bölgedeki Paleolitik dönem mağaralarında ilkel biçimde uygulanmış resim ve boya kalıntılarına rastlanmıştır (Borhy, 200: 6; Güveloğlu, 2006: 14).

Yarımburgaz mağarasında (İstanbul) bulunan Prehistorik eserler MÖ 300.000-130.000 yıllarına tarihlenir ve Trakya Paleotiliği için önemli örneklerden biridir (Özdoğan, 1996: 335, 2000: 309).

Paleolitik dönemin sonunda Aurignacien ve Gravettian kültürünün gelişme gösterdiği görülmüştür. Aynı zamanda Mousteir kültürü de bu dönemde var olan bir kültürdür (Erzen, 1994: 36). Bu kültürün en bilinen özelliği iki tarafı keskinleştirilmiş taş bıçaklardır (Güveloğlu, 2006: 15). “Geç Paleolitik malzemeler Epyrus, Selanik ve Peloponnes civarlarında ele geçmiştir” (Erzen, 1994: 36).

3.1.2. Mezolitik Çağ

“Balkan Mezolitiğinde avcılık devam ederken iklimin etkisiyle Neolitik dönemin de temelleri atılmıştır” (Güveloğlu, 2006: 15). Bölgede bu dönemde büyük vahşi hayvanların yok olduğu ve avcı grupların küçük yabani hayvanları avladığı görülür. Balkan yarımadasında özellikle Varna civarında pek çok Mezolitik döneme ait çakmaktaşı aletler bulunmuştur (Erzen, 1994: 39).

Bu dönemde özellikle Romanya ve Sırbistan civarında rastlanan taş temelli yaşama alanları oldukça dikkat çekicidir. Yine Mezolitik Balkanlarda farklı bir konaklama biçimi olarak kazılan çukurların içinde yaşayan insanların olduğu da bilinmektedir (Douglass, 2000: 62).

3.1.3. Neolitik Çağ

Trakya Bölgesinde Neolitik döneme gelindiğinde iklim şartları iyice düzelmiş olup insanların tarım yapmasına olanak sağlayacak duruma gelmiştir (Francis, 1977: 1). Bu dönemde dokumacılık tarım ve hayvancılık görülmeye başlamıştır (Erzen, 1994: 40).

Balkanlar’da çiftçiliğe dayalı yaşantıyı temsil eden ilk yerleşimler MÖ 7. binyılın sonu ile 6. binyılın başlarında görülmeye başlamıştır. Bölgede İlk Neolitik olarak bilinen dönemde küresel gövdeli açık renkli ve kırmızı astarlı çanak çömlek topluluğu, kadın figürinleri ve kült kapları gibi buluntular bölge bütünlüğünü sağladığı gibi Anadolu ve Balkanlar arasındaki paralellikleri de ortaya koymaktadır (Özdoğan, 2009: 3).

MÖ 6. binyılın ortalarında bir takım değişiklikler meydana gelmiştir. Orta Neolitik ile birlikte çanak çömlek formlarından, biçim ve bezemeye pek çok farklılıklar görülmektedir. Küresel gövdelerin yerini omurgalı formlar almıştır, fırınlanmaya bağlı olarak koyu renklerin ve açılanmış yüzeylerin görüldüğü çanak çömlek grupları, önceki dönemden farklı bir geleneği yansıtmaktadır. Kap türleri çeşitlenmiş boya, bezeme, çan, dip, tutamak gibi özellikler tümüyle ortadan kalkmış yerini oluk ve çizi bezemeli kaplar almıştır (Özdoğan, 2009: 3-4).

“Genel olarak Balkan yarımadasında Neolitik dönem boyunca; Teselya’da Erken Keramik ve Proto Sesklo kültürleri, Trakya’da Karanova I-II, Yugoslavya’da Starčevo, Batı Bulgaristan’da Kremikovzki geçiş grupları ve Makedonya’da Vrasnik kültürleri görülmüştür” (Erzen, 1994: 40).

Struma Vadisi çevresinde yaşanan İlk Neolitik Dönem “Batı Bulgaristan Boyalı Kültürü” olarak adlandırılmıştır. Starčevo ile çağdaş olan bu kültür, Sofya ovasında bulunan

Kremikovci höyüğü sebebiyle Kremikovci kültürü olarak da isimlendirilmiştir (Gaul, 1948: 105 vd.; Tringham, 1971: 78).

Neolitik dönemle birlikte kuzey Balkanlardan geldikleri düşünülen, Alföld ovasına yerleşmiş ve kendi kültürünü oluşturmuş (Starčevo) halklar ortaya çıkmıştır (István, 1963, s. 5).

Balkanların kuzey batısında Macar ovasından Transilvanya Dağlarına kadar devam eden bölgede, İlk Neolitik Dönem Starčevo, Starčevo-Körös ve Cris olarak bilinen Balkan kültürleri ile Orta Avrupa özellikle Macar Ovası'nın orta-kuzey kesimleri Linear Band kültürünün görüldüğü yerlerdir (Avrupa'da Neolitik kültürlerin (MÖ 5500-4300) dağılım alanları haritası için bkz. Tringham, 1971: 73-74, fig. 10).

Orta Neolitik döneme gelindiğinde Linear Band toplulukların güneye doğru indiği ve Orta Tuna Havzası'nda bilinen Vinča kültürünün ovanın güneyinden Transilvanya dağlarının iç kesimlerine kadar uzanan bir coğrafyada yayılım gösterdiği görülmektedir (Özdoğan, 2009: 19). Vinča- Belo Brdo höyüğünden (Belgrad yakınları) ele geçen buluntular bu kültürün Troya ile çağdaş olduğunu göstermiştir (Vasić, 1906: 95-97). Ancak 60'lı yıllarda yapılan analizler sonucunda Vinča höyüğü ile Troya arasında büyük bir zaman farkı olduğunu ortaya koymuştur (Mellaart, 1960: 272; Renfrew, 1969: 103). Yapılan çalışmalar Vinča kültürü ile Starčevo kültürünün benzer yönleri olduğunu ve hemen hemen aynı yerlerde görülmesi sebebiyle iki kültür arasında bir geçiş süreci olabileceğini düşündürmüştür. V. Leković (1990: 68-69), “bu iki kültürün benzer yönlerini kanıtlamak amacıyla Starčevo kültüründe görülen boya bezemesinin sonraki evrede çizi ve oluk biçimli motiflerle aynı unsurları içerdiğini ve Vinčalaşma olarak adlandırılabilirliğini söylemiştir”. Buna karşın aynı çevrelerde ele geçen buluntuların, iki farklı kültürün bir süreliğine çağdaş olabilecekleri öne sürülmüştür (Brukner ve Vorigić, 2006: 166).

“Romanya, İlk Neolitik dönemde Starčevo - Criş kültürünün yayılım sahası içindedir ve bu kültürün Purut Irmağına (Moldova) kadar uzandığı bilinmektedir” (Larina, 1994: 56).

“Genel olarak birbirine benzer yaşam tarzlarına sahip olan insanların batıda Starčevo-Criş – Vinča, doğuda ise Karanova olarak bilinen kültürlerinin en belirgin farklarının çanak çömleklerinde olduğu görülmektedir” (Özdoğan, 2009: 21).

Macaristan'da ilk Neolitik dönemde Starčevo kültürüyle benzerlik gösteren Körös¹ olarak adlandırılan bir kültür mevcuttur. Bu kültür ismini Tizsa nehrinin kollarının birinden alır (Kalicz, 1998: 260; Makkay, 1969: 15-16).

¹ Körös Nehri'nin Romanca ismi Criş'tir.

Karanova I – II evreleri Starčevo ile çağdaştır ve MÖ 6000-5500 arasına tarihlenmektedir. Bu dönem özellikle kırmızı üzeri beyaz boyalı olan çanak çömleği ile bilinmekte ve Trakya'nın bütününde görülmektedir (Čochadžiev, 2007: 73-75; Krauss, 2008: fig. 39-40).

Yunanistan'da İlk ve Orta Neolitik ismini Sesklo höyüğünden (Teselya) almaktadır. Bu kültür, İlk Monokrom, Proto-Sesklo ve Pre-Sesklo olarak üç ana bölüme ayrılmıştır (Milojčić, 1959: 156). Yunanistan kronolojisi Balkanlar ile farklılık göstermektedir. Balkanlar'ın İlk Neolitik evresi Yunanistan'da İlk-Orta Neolitiğe karşılık gelmektedir. Yunanistan kronolojisinde; İlk Neolitik MÖ 6500-5800, Orta Neolitik MÖ 5800-5400, Son Neolitik MÖ 5300-4600 şeklinde bir tarihlendirme görülmektedir (Gallis, 1996: 30).

Balkan kronolojisiyle Anadolu kronolojisi arasında farklar bulunmaktadır. Anadolu arkeolojisi Yakındoğu kronoloji düzenini benimsemektedir. Bu sebepten dolayı Balkanlar ile farklılık gösterir (Özdoğan, 1997: 12 v.d.). Anadolu'da Son Neolitik, Ege'de Orta Neolitik, Balkanlarda ise İlk Neolitik olarak bilinmektedir. Anadolu'da Son Kalkolitik dönem, Balkanlarda Eneolit² şeklinde anılmaktadır (Todorova, 2003: 85). Örneğin; “Aşağı Pınar 8-6. Tabakalar Anadolu'da Son ve İlk Neolitiği Yakın Doğu'da Halaf'a karşılık gelmektedir” (Azeri, 2015: 19).

Anadolu Terminolojisi	Balkan Terminolojisi
Akeramik Neolitik	Mezolitik / Epi-Paleolitik
İlk – Orta Çanak Çömlekli Neolitik	Monokrom / Pre-Kranova
Son Neolitik – İlk Kalkolitik	İlk Neolitik (Karanova I-II)
Orta Kalkolitik (Erken Evreleri)	Orta Neolitik (Karanova II / III- IV)
Orta Kalkolitik (Geç Evreleri)	Son Neolitik (Karanova IV)

Özdoğan, 2013: 168.

Balkan Neolitiğinde kültürler farklı isimlerle anılmış olsa da genel olarak buluntu bazında bakıldığında benzer anlayışların görüldüğü anlaşılmaktadır. Keramiklere bakıldığında üç farklı tip göze çarpmaktadır. Bunlar; turuncu yüzeyli kaba astarlı seramikler, gri ya da koyu renkli astarlı veya astarsız seramikler, kırmızı zemin üzerine beyaz boyalı

² Kalkolitik Dönem

seramik evreleridir (Tringham, 1971: 79). Boya bezemeli kaplarda çizgisel ve spiral motiflerin görülmesi çanak çömlek evrelerinin kendi içinde bölümlere ayrılmasına sebep olmuştur (Manson, 1995: 66-67).

Neolitik Dönem tarım ve hayvancılığına bakıldığında; hayvan yetiştirme, avcılık balıkçılık bir arada görülmektedir. Koyun, keçi, domuz gibi hayvanlar evcilleştirilmiştir (István, 1963: 7). Kullanılan aletlere bakıldığında ise taş el baltalarına önem verilmiş olduğu görülmektedir. Bu aletlerin yapımında Obsidyen yaygın olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda çeşitli hayvanların kemiklerinin de alet yapımında kullanıldığı bilinmektedir (Wilkes, 1992: 31).

Ayrıca Neolitik dönemde çok sayıda kilden yapılmış insan ve hayvan figürinleri ele geçmiştir. Macaristan sınırlarında bulunan Aszód Papi Földek ören yerinde yapılan çalışmalarda pek çok figürün ele geçmiştir. Yapılan kazıların sonucunda insanların 30-35 kişilik gruplar halinde yaşadığı anlaşılmıştır (Kalicz, 1998: 13). Bulunan geniş kalçalı kadın figürinlerinin yanı sıra altar olduğu düşünülen üçgen biçimli kült masaları ve kemikten yapılmış gereçler dönemin en karakteristik buluntu özelliğini yansıtmaktadır (Tringham, 1971: 79).

Trakya'da Neolitik döneme bakıldığımızda pek çok farklı kültürün karşımıza çıktığını görüyoruz. Ancak dönemin etkileşim noksanlığı da göz önüne alındığında bu kültürlerin bir şekilde birbirine benziyor oluşu ya da birbirlerinin devamı şeklinde olmaları hareketli bir toplum yapısının varlığını gözler önüne sermektedir. Balkanların tarih öncesi devirleri de tıpkı sınırları gibi karışıklık arz etmektedir. Ancak yapılan çalışmaların artmasıyla birlikte özellikle Neolitik Dönem ve sonrası için bir aydınlanma çağı niteliği görmektedir.

Paleolitik dönemdeki tekdüzelik; iklim elverişliliği, teknolojik gelişmeler, ihtiyaçların artması, merak olgusunun hareketlendirmesi ve bir şekilde "biz" bilincinin oluşmasıyla Neolitik dönemde ortadan kalkmıştır. İnsanlar artık küçük topluluklar halinde yaşamaya başlamış ve bazı bölgelerde ev denilebilecek basit yapılar inşa etmeye başlamışlardır. Belki de bu toplu yaşamının sebebi tarım ile birlikte başlayan ihtiyaçların yanı sıra, insanların kendilerini tanımları ve başka insanlarla iletişim kurmaya olan açlığındandır.

3.1.4. Kalkolitik Çağ

Kalkolitik dönemde karşımıza çıkan en önemli özellik tarımın ve hayvancılığın iyice artması olmuştur. Tarım ürünlerinin artmasıyla depolama ihtiyacı doğmuş ve bu ürünlerin denetim altında toplanması gerektiği ortaya çıkmıştır (Childe, 1998: 65). Yakın Doğu'ya bakıldığında kurak iklimin hakim olması sebebiyle biriktirme ihtiyacı yoğundur. Ancak Anadolu'da ve özellikle Balkanlar'da iklimin uygunluğundan dolayı böyle bir ihtiyaç yoğun olarak karşımıza çıkmamaktadır. Bütün bu sebeplerle Yakın Doğu'da ticarete dayalı bir toplum yapısı ortaya çıkarken Balkanlar'da daha sosyal ve eşitlikçi bir yaşam ortaya çıkmıştır (Özdoğan, 2002: 68-69). Balkanlarda bakırın kullanımı MÖ 4. binyılda başlamasına rağmen MÖ. 2. binyılda daha yoğunlaştığı görülmektedir (Mallory, 2002: 194). “Bu dönemde Balkanlar'da çiftçiliğe bağlı tipik bir köy ekonomisinin varlığı bilinmektedir” (Özdoğan, 2002: 67).

Kalkolitik dönemde buluntuların çeşitlendiği görülmektedir. Taş ve kemik eserlerin yanı sıra bakır madenin de kullanılmaya başlamasıyla bu çeşitlilik sağlanmıştır (Mansel, 1938: 55). El sanatları, kült eşyaları, dini objelerin bulunması manevi hayat ve dini inanç sisteminin geliştiğinin kanıtıdır. Konut kültürünün de Neolitik döneme oranla daha geliştiği görülmektedir. Evlerin en önemli kısımlarının ocaklar, fırınlar ve el değirmenleri olduğu göze çarpmaktadır (Erzen, 1994: 56-57).

Kalkolitik Dönemde doğu Balkanlar'da Gumelnitsa-Cucuteni kültürel evresi görünmekteydi. Anadolu'da Son Kalkolitik Dönem ile çağdaş olan bu kültür Balkanlarda tarih öncesi kültürlerin doruk noktasını temsil etmektedir (Özdoğan, 2002: 70).

Anadolu ve Trakya ilişkilerine baktığımız zaman en beliğin olarak karşımıza Yarımburgaz Mağarası çıkmaktadır. Neolitik ve Kalkolitik dönemin belirgin olarak gözlendiği Yarımburgaz Mağarasının 2-3. tabakalarında³ Tuna Havzası kültürleriyle benzer kıvrık hatlı ve koyu renkli çanak çömleğin bulunması Tuna kültürleriyle Anadolu arasındaki bağlantıyı somutlaştırmıştır (M. Özdoğan ve E. Özdoğan, 2007: 16). Yine bu bağdaşmayı açıklayabilecek bir diğer yerleşim Toptepe Höyüğüdür. Yerleşim genel olarak Orta Kalkolitik Döneme tarihlendirilmektedir. Höyükte yapılan çalışmalar sırasında Kuzey Balkan kökenli iki farklı kültürün izlerine rastlanmıştır. İlk olarak; Toptepe Kültürü olarak adlandırılan koyu kurşuni renkli, mikalı hamuru ve kendine özgü bezemesi olan uzun boyunlu kapları ile tanınan evredir. Diğer kültür kalıntıları ise; Kuzey Bulgaristan ve Romanya'dan bilinen Gumelnitsa-Cucuteni Kültür evresidir. Gumelnitsa-Cucuteni

³ Bu tabakalar Anadolu Orta Kalkolitik Dönem'in başlarının görüldüğü tabakalardır.

Kültürü'nün Anadolu Trakya'sında görüldüğü ilk yer Toptepe Höyüğüdür (M. Özdoğan ve E. Özdoğan, 2007: 18).

3.1.5. Tunç Çağı

Tunç Çağı bilinen Dünya'nın oldukça hareketli olduğu bir dönemdir. Ancak İlk Tunç Çağı'nda Trakya coğrafyasına baktığımızda yerleşimlerin hala fazlasıyla küçük olduğu dikkatlerden kaçmaz. Bu dönem kentlerin büyüdüğü ve kent devletlerinin kurulduğu bir dönem olarak bilinmesine rağmen Traklarda durum biraz daha farklıdır (Özdoğan, 2000: 310).

Erken Tunç Çağında Bulgaristan'da bilinen en önemli kültür 'Ezero Kültürüdür'. Ancak Türkiye Trakya'sı ve Troya ile çağdaş olmasına rağmen buluntu açısından oldukça farklı bir kültür olmuştur. Troya'da ve Anadolu'da görülen taş mimari, savunma sistemleri ve yoğun ticari objelere Bulgaristan kültüründe rastlanılmamaktadır (Özdoğan, 2002: 70).

Erken Tunç Çağı Trakya'sında kaba hamurlu ve iri taneli çanak çömlek, düz kenarlı kaseler ve cilalanmamış keramikler yaygındır ve bu haliyle Troya'nın kaliteli keramikleriyle benzerlik bulunamamıştır (Özdoğan, 2002: 71). Coğrafi anlamada yakın olan bu kültürlerin Erken Tunç Çağı içinde bu denli etkileşime geçmemiş olmaları ilginçtir.

Bu dönemde Anadolu'da devletlerin ortaya çıkarak güçlü toplumların gelişmesi ilk olarak Mezopotamya etkisinden olmalıdır. Günümüz Orta Doğu coğrafyasında Antik çağlarda bulunan güçlü devletlerin Anadolu'yu teşvik ettiği açıktır. Arslantepe örneği bunun en önemli kanıtlarından biridir (Özdoğan, 2002: 71-72). Ancak Trakya nispeten daha karmaşık bir coğrafyada, farklı kültürlerin yaşadığı bir köprü vazifesi görmektedir. Bu sebeplerle Anadolu'nun sosyo-ekonomik zenginliğinden etkilenememiştir. Köklü ve büyük bir devlet oluşumuna girememesinin başlıca sebebi de bu etkileşim noksanlığıdır.

Tunç Çağında Trakya'da hala Neolitik Dönemden aşına olunan çamur ve örgü tekniğinin kullanıldığı konut tipleri görülmektedir. Ancak Doğu Trakya'da yapılan Kanlıgeçit kazılarında ele geçen buluntular oldukça büyük bir farklılık olduğunu göstermektedir. Batı Anadolu'nun taklit edildiği yüksek bir yerleşim merkezi bulunmuştur. Bir kapı yapısına sahip ve termenos duvarıyla çevrili bu yapıda, birbirine paralel yerleştirilmiş üç büyük megaron bulunmaktadır. Bu küçük akropol Troya ile oldukça benzer özellikler taşımaktadır. Bu durum aynı ustanın elinden çıkmış olma ihtimalini akla getirmektedir (Özdoğan, 2002: 72).

Türkiye Trakya'sı ile Balkanlarda bile oldukça büyük farklar görülmektedir. Bu coğrafi olarak açıklanabilecek bir durumdur. Trakya'da etkileşimin fazla olduğu yerler genellikle kıyı bölgeleri ve Doğu Trakya'dır. Her dönem olduğu gibi Tarih Öncesi Çağlarda da etkileşimin fazla olduğu yerlerde gelişmenin de fazla olması oldukça akla yatkındır.

Trakya'dan Anadolu'ya ilk göçen kabile MÖ 2. binyılın ortalarında Mysialıdır (Erzen, 1994: 74). Homeros'a göre (Homeros, *İliad* 2. 858.862; 10. 430.252.) "Mysialılar, Aisepos Çayı'nın doğusunda yaşamaktadır". Mysialılar'dan 200 yıl sonra da kendilerini *Brygler* olarak adlandıran Frigler Anadolu'ya göç etmişlerdir (Ruge ve Friedrich, 1941: 884; Neumann, 1979: 882).

Trakya'nın bu dönemdeki en önemli misyonu kuşkusuz Ege göçlerinin başrolünde olmasıdır. MÖ 1. binyılın başlarından itibaren Ege göçleri sebebiyle Anadolu coğrafyasında değişimler görülmüştür. İlliryahılar'ın balkan yarımadasının güneybatısını işgal etmesiyle bazı Trak kabileleri özellikle Frigler boğazlardan Anadolu'ya göç etmişlerdir. Anadolu'da oluşan bu kargaşa ortamının sonucunda Hitit Devleti yıkılmıştır (Mansel, 2014: 94). Bununla birlikte Troya VIIb 2'de rastlanılan, Macaristan ve Romanya'dan Güney Bulgaristan'a kadar olan bölgede görülen, Geç Tunç- Erken Demir geçiş üslubu sayılan "Buckel keramik" tipi Frig göçünün arkeolojik belgesi olarak değerlendirilmiştir (Erzen, 1994: 75).

"Frig göçlerinden sonra Anadolu'ya Trakya'dan ve Yunanistan'dan göçler devam etmiştir. Hitit Devletin'in yıkılmasının ardından Yunanistan'da bulunan Miken devleti de Dor göçleri sonucunda yıkılmıştır" (Erzen, 1994: 83). Buradan sonra Aeoller, Ionlar ve Dorlar Anadolu'ya göçmüştür ve Tunç-Demir Çağlarında Anadolu coğrafyası hareketlenerek değişim göstermiştir.

3.1.6. Demir Çağı

Erken Demir Çağı Anadolu tarihinin en sorunlu dönemlerinden biridir. Geç Tunç Çağı'nın sonundaki Hitit, Miken ve Arzawa gibi merkezi güçlerin çöküşüne neden olan olaylar ve bu felaketi izleyen karanlık çağlar bahsedilen sorunların başlıcalarıdır (Özdoğan, 1995: 29).

Anadolu'da Geç Tunç Çağı'ndan Erken Demir Çağı'na geçişte Frig Krallığının oluşumuna kadar neredeyse hiçbir arkeolojik veri bulunmamaktadır. Hitit İmparatorluğunun ve Mikenler'in yıkılışı Güneydoğu Avrupa'dan gelen ve "Proto-Traklar" denilen kitlesel göç hareketiyle ilişkilendirilmiştir (Özdoğan, 1995: 29).

Balkanlar'da Demir Çağı'nın temelini atmış olan öncü kültürler bulunmaktadır. Bunlardan ilki Doğu Avrupa'nın Geç Tunç Çağı kültürü "Urnfield kültürüdür". Yine aynı şekilde Doğu Alp Dağlarında gelişmiş Erken Demir Çağı kültürü olan "Halstatt Kültürü de" Demir Çağının temelini oluşturan kültürlerdendir. Bunların yanı sıra Balkanlar'ın güneybatı kısımlarında görülen "Clasinac Kültürü" bu dönemin başında gelen kültürlerindendir (Beksaç, 2017: 44).

Demir Çağı'nda da Trakya ve Anadolu oldukça karmaşık zamanlar geçirmişlerdir. Çağların en belirgin özelliklerini yansıtan materyaller olarak seramiklere baktığımız zaman Erken Demir Çağı'nda Bulgaristan çevrelerinde el yapımı ve bezemesiz çanak çömlekler görülmektedir. Genel olarak Trakya seramikleri kaba ve oldukça kalın işlenmiş el yapımı mallardır. Kazılarda ortaya çıkarılmış çanak çömlek incelendiğinde içlerinde büyük taş parçalarına dahi rastlanılmaktadır. İnce ağızlı yüzeyler oldukça nadirdir. Yüzey renkleri genellikle grimsi veya koyu kahverengimsi siyah tonlarındadır. Dekorasyon çok nadir görülür ve genellikle parmak ve tırnak izleri, kenarları boyunca uzanan çentik izlerinden ibarettir. Bu haliyle Balkanların Erken Demir Çağı seramikleri, Troya'nın Erken Tunç Çağı seramikleriyle karşılaştırılabilir (Özdoğan, 1995: 33).

Balkanlar'ın Erken Demir Çağı ölü gömme gelenekleri ile ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Dikkat çekici mezar yapıları arasında Güney Trakya'da yaygın olan megalitik dolmenler görülmektedir (Ek 2. 29 - 2. 30). Yine aynı bölgelerde kayaya oyulan mezar yapıları da yaygındır (Theodossiev, 2011: 12). Erken Demir Çağı'nda Traklar ile Frigler arasında büyük benzerlikler olduğu ölü gömme gelenekleriyle kanıtlanmıştır. Her iki bölgede de Tümülüs, kaya mezarlar ve megalitler yaygın olarak görülmektedir (Venedikov, Gerasimov ve Mintova 1976: 73; Vassileva, 1994: 64; Georgieva, 1998: 61).

3.1.7. Arkaik Dönem

MÖ 8-7. yüzyıllar Yunan Arkaik döneminin yaşandığı yüzyıllardır. MÖ 7. Yüzyıldan itibaren Ege, Akdeniz ve Karadeniz'de Yunan kolonizasyon hareketleri başlamıştır. Trakya başta olmak üzere, Hellespontos, Bosphorus ve Propontis kıyıları ve denizlere geçiş sağlayan yollar üzerinde Yunan kolonileri kurulmuştur (Venedikov ve diğ., 1976: 77; Koçel Erdem ve Şahin, 2016: 237). Bu dönemlerde Anadolu'da yoğun olarak koloni hareketliliğinin yaşandığı görülmektedir. Trakya bölgesinin kıyı kesimlerine de Yunan koloni kentlerinin kurulduğu bilinmektedir. Maroneia, Abdera, Thasos, Ainos, Khalkhedon, Byzantion, Apollonia gibi pek çok önemli koloni kenti (Herodotos *Historia* 6. 33; 7. 109; Strabon, *Geographika* 12.4.1-2; Roebuck, 1959: 100; Wiesner, 1963: 79; Danov, 1976: 176;

Erzen, 1994: 86) Arkaik ve Klasik Döneme damgasını vurmuştur. Büyük çekişmelere rağmen Traklar ile Yunanlılar arasında özellikle din bakımından çeşitli etkileşimler meydana gelmiştir (Mansel, 2014: 166).

“MÖ 7. yüzyılda İskitlerin saldırıları sonucu Trakya’dan Anadolu’ya ikinci göç dalgası olmuştur” (Mansel, 1938: 24), bu dalgayla birlikte Bithynler ve akraba olan Thyenler, Bebrykler, Maidobithynialılar gibi Trak kavimleri Anadolu’ya göç etmişlerdir (Strabon, *Geographika* 12.3.3; 11.1.8; 14.5.23; Danov, 1976: 95; Dörner, 1979: 908). Henüz bu göç dalgasının hareketliliği bitmeden yine İskitlerin baskılarıyla Kimmerler göç etmek zorunda kalmış ve Anadolu’ya girerek Frig topraklarını işgal etmişlerdir (Strabon *Geographika* 1.3.21; Tarhan, 1984: 110; Danov, 1976: 98; Wiesner, 1963: 74; Neumann, 1979: 822).

MÖ 7. yüzyılda özellikle Trak coğrafyasında etkin rol oynayan İskitler antik kaynaklarda cesur, savaşçı ve at binicilikleriyle tanınan Traklar’ın bir kabilesi olarak karşımıza çıkar (Archibald, 1995, s. 444-475; Thukydides, *The History of the Peloponnesian War* 2.96.97, 5-6; Ksenophon, *Anabasis* 3.4.15; Danov, 1979: 242-vd).

“MÖ 6. yüzyılda Atina Tiranı Peisistratos Trakya’da bulunun bazı madenleri elinde bulundurmaktaydı. Aynı zamanda Miltiades Gelibolu yarımadasını ele geçirerek Trak hücumlarından korunmak amacıyla bölgeyi sur duvarlarıyla güçlendirmiştir” (Mansel, 1938: 24).

Kolonilerin etkisiyle Trakya’da kıyı bölgelerde ve iç kesimlerde Yunan kültürü etkisini göstermeye başlamıştır. MÖ 6. yüzyıl ile birlikte bazı Trak kabileleri Yunan Polislerinin sikkelerini bastırmaya başlamıştır. Aynı zamanda Trak mezarlarında çok sayıda Yunan kültürüne ait buluntular ortaya çıkmıştır (Filow, 1917: 21).

Anadolu’da devam eden koloni hareketleriyle Doğu Trakya Grek etkisi altına girmiştir. Bu sırada Doğu Anadolu ve İran coğrafyasında köklü değişiklikler olmaya başlamıştır. MÖ 6. yüzyılda Anadolu’ya girmiş olan Medler, II. Kyros’un isyan etmesiyle yenilerek ortadan kalkmış, buradan sonra İran’dan Kızılırmak’a kadar uzanan Pers imparatorluğu kurulmuş olduttur (Duchesne ve Liege, 1979: 653-654; Mansel, 2014: 253).

Pers Krallığının büyümesinden endişe eden Lidya kralı Kroisos o dönem Pers bölgesi olan Kappadokia’ya girerek Kyros’a saldırmıştır. Ancak Kyros tarafından bozguna uğratarak esir alınmış ve bu sayede Persler Sardes’i ele geçirmiştir (Herodotos, *Historia* 1. 71-92.).

Doğu Trakya’da Pers hakimiyetinin kurulmasının ardından MÖ 513’de Pers kralı Darius İskitleri kontrol altına alabilmek için İskit seferini başlatmıştır (Herodotos *Historia*, 4. 1; 4. 83-87; Aiskhylos, *Persae* 723; Tekin, 2012: 72; Kazarow, 1936: 419). “Bu seferle Trakya

sınırlarından da geçmiştir. Boğazdan geçtikten sonra ordunun ilk durak yeri Odrys kabilesinin yaşadığı yerlerden biri olan Artiskost olmuştur’’ (Erzen, 1994: 88). Darius ilk önce Getler ile savaşmıştır. Pers ordusuna Odrysler dışında hiçbir Trak kabilesi karşı koymamıştır ve Darius’un Trakya’nın içinden normal bir biçimde geçmiştir (Herodotos, *Historia* 4. 93.332; Briant, 1992: 45; Erzen, 1994: 88; Wiesner, 1963: 87).

İskit seferinde Darius kesin bir başarı elde edememiştir. Ancak buna rağmen boğazlar, Propontis’in kuzeyi ve batı Karadeniz kıyıları Pers egemenliğine girmiştir (Herodotos, *Historia* 4. 118; Briant, 1992: 45; Kazarow, 1936: 419; Mansel, 2014: 266).

Darius İskit seferinde birtakım olumsuzluklarla karşılaşınca komutanı Megabazos’a emir vererek Trakya’nın geri kalanını da egemenliği altına almasını istemiştir. Böylelikle Hellespontos ele geçirilmiştir (Herodotos, *Historia* 4. 143-144; 5. 1; Mansel, 1938: 25; Balcer, 1988: 1-21). Bu ilerlemenin ardından Makedonya krallığı Pers hakimiyetini kabul etmek zorunda kalmıştır. Aynı dönemde Darius Paionialıların isyanıyla karşılaşmış ve bu isyanı bastırması için yine Megabazos’u görevlendirmiştir. Megabazos Traklar’ın önderliğinde Paionialılar’la savaşarak onları yenilgiye uğratmıştır (Herodotos, *Historia* 5. 14-17; Kazarow 1936: 419; Wiesner, 1963: 85; Briant, 1992: 48).

Trakya coğrafyası Arkaik dönem boyunca da pek çok uygarlığın saldırısına uğramış ve Tarih öncesi çağlarda nispeten kendi kültürünü yaşayan Traklar Arkaik Dönem ile birlikte gerek Yunan halkından Gerekse İskitlerden oldukça etkilenmiştir. Anadolu’ya göç etmiş olan Trak kabilelerinin bile kendi kültürlerini korumaya çalıştıkları görülürken Trak coğrafyasında gözlemlenen bu değişim muhtemelen çok sayıda saldırıya maruz kalmasıyla ilintili olabilir. Aynı zamanda göçebe yaşıntının verdiği birlik bilincinin daha az olması da bu etkileşimin sebebi olabilir. Askeri alanda çok ilerlemiş olan Traklar’ın bu durumu da kültürlerinin ve Anadolu’dan Avrupa’ya geçiş güzergahında bulunmasının yanı sıra coğrafi ve iklimsel unsurların da etkili olduğunu akla getirmektedir.

3.1.8. Klasik Dönem

Klasik Dönem diye adlandırılan Yunan sanatının zirveyi yaşadığı yıllarda Anadolu ve Trakya’da Pers hakimiyeti mevcudiyetini korumaktadır. Arkaik Dönemin sonlarına gelindiğinde Mardonios’un Trakya seferi, bölgede bozulan Pers otoritesini sağlamlaştırmıştır (Kazarow, 1936: 420; Mansel, 1938: 26; Rehm, 2010: 142; Wiesehäfer, 1994: 95).

Darius'un MÖ 486 yılında ölmesiyle yerine Kserkses geçmiştir (Herodotos, *Historia* 7. 4; Duchesne ve Leige, 1979: 654.). Kserkses Yunanistan'a yapacağı sefer için öncelikle Hellespontos'u geçmesi gerekmektedir. Bu sorunu çözmek için Abydos ile Sestos arasına bir köprü inşa ettirerek Pers ordusunu Avrupa'ya taşımış oldu (Herodotos, *Historia* 7. 33-34; Strabon, *Geographika* 12, 22; Plinius, *Naturalis Historia* 4.75; Isaaac, 1986: 197; Wiesner, 1963: 91; Wisenhöfer, 1994: 101). MÖ 486 yılında yapılan Artemision, Thermopylae ve Salamis savaşları ve MÖ 479 yılında yapılan Platae ve Mykale savaşları sonucunda Pers ordusu yenilerek geri püskürtülmüştür (Tekin, 2012: 102-103). Ancak Pers ordusunun yenilgisine rağmen Trakya hala Pers egemenliği altında kalmıştır. Atinalıların çabalarıyla birlikte geri püskürtülmüş olan Persler hala bir tehdit unsuru oluşturmaktadır bu sebeple "MÖ 478 yılında Atina önderliğinde Attika-Delos birliği kurulmuştur. Birlikte bulunan kentler birbirlerini düşmanlarıyla düşman dostlarıyla dost olmayı taahhüt eden bir anlaşma yapıyorlardı. Üyeler gerekli durumlarda asker, gemi ya da vergi vermek durumundaydı" (Hansen ve Nielsen, 2004: 901).

MÖ 476-475 yıllarında Atinalı Kimon Eion'a saldırmış fakat hem Pers ordusuyla hem de Persler'in tarafını tutan Traklar'la karşılaşmıştır. Kimon yine de ilerlemesini sürdürerek Persler'i ve Traklar'ı yenip Doğu Trakya yarımadasını egemenliği altına almıştır (Herodotos *Historia* 7. 107; Plutarkhos, *Paralel Yaşamlar* 2.7.14; Kazarow, 1936: 420; Mansel, 1938: 26; Balcer, 1988: 1-21; Wiesehäfer, 1994: 120; Briant, 1992: 103).

Perslerin Trak topraklarından atılmasından sonra, Doğu Trakya'da kral Teres'in ve Odrys kabilesinin liderliğinde yabancı uygarlıkların hakimiyetinden bıkan bazı Trak kabileleri birleşmişlerdir ve MÖ 449 yılında Odrys Krallığı kurulmuştur (Thukydides, *The History of the Peloponnesian War* 2.29; Danov, 1976: 286; Erzen, 1994: 91). Strabon'a göre Odrysler "Hebros ve Kypsela'dan Odessos'a kadar olan bölgede" yaşamakta idi (Strabon, *Geographika* 7.48). Kral Teres komşularıyla arasını daima iyi tutmaya çalışarak akılcı bir politika izlemiştir. Kızını İskitlere gelin olarak vermiştir (Herodotos, *Historia* 4. 80). "Oğlu Sitalkes'i de Abdera kentinin Atinalı yöneticisi Nymphodoros'un kardeşi ile evlendirmiştir. Sitalkes bu sayede Atina temsilciliği görevine atanmıştır ve Atinalılar'ın gözüne girerek Peloponnesos savaşında Atina ile müttefik olmuştur" (Hoddinott, 1981: 104). "Kral Sitalkes Atina'nın da isteğiyle MÖ 429'da Makedonya üzerine harekete geçmiştir. Struma ile Aksios arasını yakıp yıkmıştır fakat bu sefer kesin bir sonuca ulaşamamıştır" (Mansel, 1938: 27). Bu seferden sonra Sitalkes, Trak kökenli olan Triballi kabilesine yaptığı sefer sırasında ölmüştür. Sitalkes'in ölümünden sonra yerine Seuthes geçmiştir. Kral Seuthes

Perdikkas'ın kızıyla evlenmiş ve Makedonya ile dostça ilişkiler kurmuştur (Thukydides, *The History of the Peloponnesian War* 4.101; Michailov, 1972: 61).

Seuthes'in ölümünün ardından yerine Maisades geçmiştir. Ancak bu kral döneminde Thynler, Melanditler ve Tranipsalar ayaklanmıştır bu olaydan bir süre sonra Maisades ölmüştür. Maisades'in ölümünün ardından kral olan Medokos Maisades'in oğlu olan II.Seuthes'i büyütüştür (Ksenophon, *Anabasis* 7.2, 32-34; Wiesner, 1963: 127). II.Seuthes krala karşı Thynler'in üzerine bir sefer düzenlemiş ve onları himayesine almıştır (Ksenophon, *Anabasis* 7.2, 22; Kazarow, 1936: 424; Georges, 1994: 49). II.Seuthes'in kazandığı başarılar sayesinde birçok kişi Seuthes'e katılmıştır (Ksenophon, *Anabasis* 7.4, 11-15; Danov, 1976: 330; Wiesner, 1963: 128). Kazandığı başarılar sayesinde iyice güçlenen II.Seuthes Medokos'a karşı ayaklanmış ancak arabulucuların devreye girmesiyle barıştırılmışlardır (Ksenophon, *Hellenika* 4.8.26; Kazarow, 1936: 424; Wiesner, 1963: 130; Georges, 1994: 212). Seuthes'in ölümünün ardından Odyslerin başına Hebrzyelmis geçmiştir fakat erkenden ölmesi sebebiyle MÖ 383 yılında Kotys tahta oturmuştur ve ele geçen sikkelere bakıldığında Kypsela'da oturduğu belirlenmiştir (Head, 1911: 284; Wiesner, 1963: 131). Seuthes zamanında ikiye ayrılan Odrys Devletini tekrar bir araya getirmiştir (Erzen, 1994: 95; Mansel, 1938: 27-28). Aynı zamanda Atinalı komutan Iphikrates babasına olduğu gibi I.Kotys' e de Trak kabilelerin bağlı kalmaları açısından yardım etmiştir. Kotys Iphikrates'in kızıyla evlenerek Atina ile olan ilişkileri kuvvetlendirmiştir (Cornelius Nepos, *Iphikrates* 2.5; Frontinus, *Stratagemis* 1.4.7; Wiesner, 1963: 131; Mansel, 1938: 28; Erzen, 1994: 95).

I.Kotys'in ölümünden sonra Kersableptes tahta geçmiştir. Fakat MÖ 358'de krallık Kersableptes, Berisades ve Amadokos arasında üçe bölünmüştür (Tonev, 1940: 43; Bengtson, 1994: 77; Wiesner, 1963: 133; Erzen, 1994: 96; Beksaç, 2007: 33). Kersableptes Trakya'nın doğu kısımlarını almıştır, Berisades Struma ile Nestos arasındaki toprakları almıştır, Amadokos ise Hebros'a kadar Moroneia civarını almıştır (Strabon, *Geographika* 7.331.48; Demosthenes, *Orations* 23. 8.183; Erzen, 1994: 96; Kazarow, 1936: 426; Wiesner, 1963: 133-134). Ülkenin bölünmesini fırsat bilen Makedonya Kralı II. Philippos Pangaion, Maroneia, Abdera ve Amphipolis'i alarak ve Trak topraklarında Philippopolis şehrini kurmuştur (Demosthenes, *Orations* 23.183; Tekin, 2012: 96). Philippos asıl amacına ulaşmak amacıyla öncelikle Berisades'in ölmesiyle oğlu Ketriporis'in sahip olduğu toprakları ele geçirmiştir. Amadokos'u yanına çeken Philippos, Kersableptes'in bölgesini de MÖ 342 yılında Makedonya'ya bağlamıştır (Erzen, 1994: 97- 98). Trakya'yı zapt ettikten sonra Philippos MÖ 339'da İskitlere saldırmıştır. Kral Ateas'ı yenen II.Philippos dönüş

yolunda Triballer'in saldırıları sonucu MÖ 336 yılında ölmüştür (Iustinus, *Fasti Romani* 9.2.1; Frontius, *Stratagemis* 1.4.20; Kazarow, 1936: 428; Gehrke, 1995: 178; Erzen, 1994: 97-98; Tekin, 2012: 99).

Odrys ülkesinde yaşayan ve Hebros ovalarında ikamet eden kabileler orduya asker vermekte ve Dağlı Trakların ise bir kısmı gönüllü bir kısmı da paralı asker olarak orduya katılmaktaydı (Herodotos, *Historia* 7.110; Thukydides, *The History of the Peloponnesian War* 2.96; Erzen, 1994: 91). Odrys Devleti aristokratik feodal bir anlayışla teşkilatlanmış bir devlettir. İtaat altına alınan kabileler ve Grek şehirlerinden haraç kesmişlerdir. Özellikle Sitalkes tüm gücünü gelir teminine harcamıştır (Hoddinott, 1981: 104; Erzen, 1994: 92).

Trakya coğrafi bakımdan zengin madenlerle bezenmiş ve popülaritesi yüksek olan bir bölgedir. Aynı zamanda Asya ve Avrupa'nın bağlayıcı noktasında bulunması sebebiyle her dönem olduğu gibi Klasik dönem boyunca da hareketli zamanlar geçirmiştir. Avrupa ve Balkanların soğuk coğrafyasında yaşayan halklar için her zaman gözde bir bölge olmuştur. Yunan koloni hareketlerinin başlamasıyla bölgede pek çok şehir devletleri kurularak Bulgaristan ve özellikle Türkiye Trakya'sı gerek Atina gerekse Sparta tarafından ele geçirilmeye çalışılmıştır. Trakların kabileler halinde yaşıyor oluşu bu işgalleri hızlandırmıştır. Bütün bu çekişmeye rağmen Atinalı komutanlarla Trakyalı asiller iyi ilişkiler kurmuşlardır. Trak sanatında ve ekonomisinde Yunan izleri sıkça karşımıza çıkmaktadır.

Klasik Dönem içerisinde Traklar tarihlerinde ilk defa bir devlet kurarak birleşmişlerdir. Kabileler halinde yaşayan bir toplum için fazlasıyla dikkat çekici olan bu durum bölge tarihi açısından da oldukça önem arz etmektedir. Aynı dönemde tarih sahnesinde belirgin rol oynamaya başlayan Makedonlar da bölgede önemli roller üstlenmişlerdir. Tarih öncesi çağlardan itibaren göz önünde olan Trakya bölgesi Klasik Dönemle birlikte doğudan İskitler, batıdan Yunanlar ve Makedonlar, Anadolu'dan da Perslerin tehtidi altında kalmıştır. Bir yandan kendi kültürlerini korumaya çalışırken diğer yandan pek çok halkla etkileşim içine girmişlerdir.

3.1.9. Hellenistik Dönem

Makedonların yayılımı MÖ 4. yüzyılda başlamıştır. Birkaç sefer yaparak II. Philippos Odryslerin topraklarını istila etmiştir. Atinalıların direnişine rağmen fetihler yavaş yavaş devam etmiş ve Philippos bu fetihleri sağlamlaştırmak amacıyla özellikle Hebros ve Tonzos gibi nehirlerin kıyılarına koloniler kurmuştur. Philippos'un ölümünden sonra yerine geçen

Büyük İskender Asya seferi öncesinde Traklar üzerine bir sefer düzenleyerek iç karışıklıkları kontrol altına almıştır (Arrianos 1.5.6; Ksenophon, *Anabasis* 1.1.4; Danov, 1980a: 134; Erzen, 1994: 99; Bredow, 2009: 603).

Büyük İskender Asya seferine çıkacağı sırada Trakların olası bir isyanına karşı ordusuna asilzade Trakları da dahil etmiştir (Arrianos 1.28.4; Kazarow: 1936, 429; Erzen, 1994: 99). İskender muhtemel ayaklanmaları kontrol altına tutabilmek amacıyla Antipatros'u görevlendirmiş ve Memnon'u da vali olarak atamıştır (Arrianos 1.25.2; Bengtson, 1964: 72; Danov, 1980a: 156; Erzen, 1994: 99). Ancak İskender'in Asya seferini fırsat bilen Memnon MÖ 330 yılında Trak kabilelerinin desteğini alarak Antipatros'un komutasını ele geçirmeye çalışmıştır. Takip eden yıllarda Memnon valilik görevinden alınarak Zapyrion atanmıştır. Bu sayede hem ayaklanma güç kaybetmiştir hem de Trak kabilelerinin hayali olan Odrys Devleti tekrar kurulamamıştır (Diodoros Siculus 19. 27.5; Arrianos 6.15.2; Wiesner, 1963: 140; Gehrke, 1995: 245; Lotze, 2002: 227).

İskender'in MÖ 323 yılında ani ölümünün ardından komutanlarından Lysimakhos Trakya'da çıkan karışıklıkları ortadan kaldırma görevini almıştır. Bu dönemde Trakya'da özellikle Odrys krallığını yeniden kurmak isteyen Seuthes ayaklanmıştır. Aynı zamanda bu dönemde ayaklanan diğer hanedanlıkların da özerk küçük krallıklar oluşturmuş olduğu arkeolojik kanıtların yanı sıra epigrafik ve numismatik kaynaklarca belgelendirilmiştir (Bredow, 2009: 604). Dönemin en büyük hanedanlığı olan Seuthesler Trakya'da ekonomiyi canlandırmış olan hanedanlıklardan biridir (Mansel, 1938: 30-31; Erzen, 1994: 100; Bredow, 2009: 604). Bu ayaklanmayı bastırmak amacıyla Lysimakhos harekete geçer ancak İskender'in ölümüyle birlikte komutanları arasında çıkan Lamia Savaşı'nın başlamasıyla Lysimakhos geri çekilmek zorunda kalmıştır. MÖ 313 yılında Seuthes ve Traklar yeniden ayaklanarak Lysimakhos'a sefer düzenlemişlerdir. Lysimakhos Trak askerlerini yenerek bu karışıklıklara uzun süre son vermiştir (Mansel, 1938: 31; Erzen, 1994: 100-101).

Lysimakhos Trakya'yı hakimiyeti altına aldıktan sonra MÖ 309 yılında Lysimakheia kentini kurmuştur. MÖ 305 yılında ise kral unvanını alarak resmen bölgenin hakimi olmuştur (Polybios, *The Histories* 17. 51; Wiesner, 1963: 141; Lotze, 2002: 245). Lysimakhos uzun süre bölgeyi barışçıl bir anlayışla yönetmiştir. Ancak MÖ 281 yılında Seleukoslarla yapılan Kurupedion savaşında ölmüştür ve geniş toprakları Seleukosların ellerine geçmiştir. Seleukos hükümdarı Lysimakheia civarında Ptolemaios Keraunos tarafından öldürülmüştür (Kazarow, 1936: 433; Mansel, 1938: 31; Erzen, 1994: 102).

Lysimakhos'un ölümünün ardından hareketlenen Keltler önce Kambantes sonra ise Kerethrios önderliğinde Trakya'nın içlerine doğru akınlara başlamışlardır. Bu arada diğer

diğer ordu birlikleri de Makedonya'ya hücum etmişlerdir. Bu akınların sonucunda MÖ 279 yılında Ptolemaios Keraunos öldürülmüştür (Pausanias, *Kitap* 10, 19. 5-7; Iustinus, *Fasti Romani* 24.4.6; Mansel, 1938: 32; Erzen, 1994: 103). İlerlemelerini sürdüren Leontarias ve Luterios komutasındaki akıncı Keltler yağmalarda bulunarak Byzantion'a kadar gelmişler ve MÖ 227 yılında Antigonos Gonatas tarafından Lysimakheia yakınlarında yenilgiye uğratılmışlardır (Erzen, 1994: 103).

Komantarios komutasında bulunan bir kısım Keltler MÖ 278 yılında sınırları Karadeniz kıyılarından başlayıp Hebros'a kadar olan bölgede Tylis Krallığını kurmuşlardır. Tylis krallığı Yunan ve Makedon kentlerini yağmalamış ve Byzantion'u vergiye bağlamışlardır (Polybios, *The Histories* 6. 46; Kazarow, 1936: 43; Wiesner, 1963: 146; Danov, 1976: 376; Erzen, 1994: 103). Bu sayede Keltler Odrislerin devletinin özüne hakim olmuştur, sahil kesimine ise Seleukoslar hüküm sürmektedir. Kelt istilası sebebiyle huzurları bozulan Seleukoslar harekete geçmiştir. Antiokhos II, MÖ 255 yılında Trakya'ya saldırmıştır. Aşağı Meriç havzasından Kypsala'ya kadar ilerleyen Antiokhos'un bu savaşı kazandığı anlaşılmaktadır (Erzen, 1994: 103; Gehrke, 1995: 300; Mansel, 1938: 32; Wiesner, 1963: 147).

Antiokhos II öldüğünde taht için üç varisin olduğu bilinmektedir. İlki Seleukos varisinin de tayin edildiği evlilik antlaşması gereği Berenike'nin oğlu, diğerleri ise Antiokhos II'nin Laodike'den olan oğulları Antiokhos II Hierraks ve Seleukos II Kallinikos olmuştur (Yıldırım ve Temizkan, 2017: 124). Antiokhos Hieraks ve Seleukos Kallinikos arasında başlayan taht kavgaları savaşa dönüşmüştür. Laodike Savaşı adı verilen bu çarpışmada Seleukos Kallinikos, Antiokhos Hieraks'ı yenmiştir (Kaya, 2000: 83). Bu dönemde diğer varis Berenike'ye destek Mısır hükümdarı olan olan karderşi Ptolemaios III (Euergetes)'ten gelmiştir. Ptolemaios III hemen bir ordu hazırlatarak kardeşini korumak maksadıyla daha yeni tahta geçmiş olan Seleukos II Kallinikos'a saldırmıştır. Bu saldırı sonrasında Trakya'da bulunan Seleukos toprakları Ptolemaios Euergetes'in eline geçmiştir (Polybios, *The Histories* 5.34; Boved, 2014: 64; Bryce, 2014: 174-175; Danov, 1979: 177 vd.; Erzen, 1994: 104; Kazarow, 1936: 433; Mansel, 2014: 494-495; Wiesner, 1963: 147).

Ptolemaioslar Trakya sahillerini ellerinde tutarken, bölgenin iç kesimlerinde Trak kabileleri Keltlerle mücadeleye girişmişlerdir. Sayıca Keltlerden fazla olan Traklar, Tylis Krallığı'nı çevreleyerek krallığın MÖ 212 yılında ortadan kalkmasına sebep olmuşlardır (Erzen, 1994: 104; Kazarow, 1936: 434; Mansel, 1938: 32).

Trakya'da bulunmuş MÖ 212-211 yıllarına tarihlenen bir kitabede Rhaigdas oğlu Kotys adında bir Trak kralından bahsedilmiştir. Bu da bölgenin 3. yüzyılda maruz kaldığı Kelt

istilasına ve Hellenistik kralların saldırılarına rağmen Trakya içlerinde Kral unvanı taşıyan ya da isteği bu yönde olan bir takım kimselerin olduğu göstermektedir (Erzen, 1994: 104; Mansel, 1938: 32).

Ptolemaios IV'ün ölümünden sonra Trakya ve Makedonya üzerindeki Mısır hakimiyeti kaybolmuştur. Makedonya kralı V. Philippos, Ptolemaiosların kaybettiği toprakları almak istemiştir fakat Seleukoslar bölgede hak iddia etmiştir. MÖ 203 yılında V.Philippos ile III. Antiokhos arasında yapılan bir savaşla Trakya'nın sahil kesiminin (Maroneia, Ainos, Kypsala ve Trakya Khersonesos) Makedonya'ya katılması sağlanmıştır (Livius, Kitap 31.16.4-6; Erzen, 1994: 104; Kazarow, 1936: 434; Wiesner, 1963: 147). Trakya'nın kıyı kentlerinin ve Gelibolu yarımadasının fethi V. Philippos'u II.Makedonya savaşına sürüklemiştir. Topraklarının genişlemesi, Trakların baskıları ve Seleukoslar'ın kaybedilen yerleri yeniden almak istemesi sebebiyle başlayan savaşta Lysimakheia tekrar Trak kabilelerinin eline geçmiştir ve V. Philippos Grek şehirlerini tanımak zorunda kalmıştır (Polybios, *The Histories* 18.44; Erzen, 1994: 105; Danov, 1980a: 178; 1980b: 278-300).

V. Philippos'un yenilgisinden sonra Antiokhos III Trakya'yı yeniden kendi topraklarına katmak istemesi sebebiyle tahrip edilmiş olan Lysimakheia kentini yeniden kurdurmuş ve Trakya'ya MÖ 196 yılında bir sefer düzenlemiştir (Polybios, *The Histories* 18.51; Erzen, 1994: 105; Hammond, 1993; Kazarow, 1936: 435; Wiesner, 1963: 149). Ancak Antiokhos MÖ 191-190 yıllarında Romalılarla yaptığı savaşları kaybetmiştir. Savaşta büyük başarılar gösteren Roma'nın müttefiki Bergama Kralı Eumenes'e MÖ 188'de imzalanan Apameia anlaşmasıyla birlikte, Antiokhos'un Toroslarda bulunan toprakları ve Gelibolu yarımadası verilmiştir (Polybios, *The Histories* 21.48; Livius, *Kitap* 38, 39-44; Erzen, 1994: 105-106). Romalılar Trakya'dan çekildikten sonra V. Philippos yeniden harekete geçerek Moreneia ve Ainos'un da bulunduğu güney kıyılarını tekrar ele geçirmeye çalışmıştır. Hatta Traklara karşı Byzantionlarla antlaşma yaparak yardımda bulunmayı vadetmiştir. Odryslere savaşarak prens Amadokos'u esir almıştır (Livius 31.16; 39.33; Erzen, 1994: 106; Kazarow, 1936: 436; Wiesner, 1963: 150-151). Ardından V. Philippos MÖ 183'de Trakya'nın iç kesimlerine doğru büyük bir sefer yapmıştır. Odryslere, Bessiler ve Dentheletler ile çarpıştıktan sonra uzun zamandır Trakların elinde olan Philippopolis'i ele geçirmiştir. Bu kısa süreli başarının ardından Odryslere V. Philippos ile yaptıkları antlaşmaya uymayarak Philippopolis'i tekrar işgal etmişlerdir (Polybios, *The Histories* 23.8; Erzen, 1994: 107; Kazarow, 1936: 437; Wiesner, 1963: 151). MÖ 181 yılında Philippos Makedonya'nın eski düşmanları olan Maidlere karşı sefer düzenlemiş ve Petra kentini almıştır. Dönüş yolunda ise *Dentheleken* memleketine girerek yağmalamıştır (Erzen, 1994: 107). V. Philippos'un

seferleri daha ziyade sınır güvenliğini sağlamak açısından yararlı olmuştur. Ayrıca döneminde Makedonya’da ikamet eden Trakyalı kolonistlerin varlığı bilinmektedir. Philippos, güvenilmeyen kimselerin yaşadığı yerlere Trakları yerleştirmiş ve güven ortamını sağlamıştır. Aynı zamanda Keltlerin ardından yeniden ortaya çıkan Odryslerle Makedonya arasındaki ilişkinin kısa sürede yoluna girdiği görülmektedir (Erzen, 1994: 108).

Philippos’un ölümünden sonra yerine geçen oğlu Perseus, Odrys kralı Kotys ile iyi ilişkiler kurarak sınırlarını Hebros nehrine kadar genişletmiştir (Ksenophon, *Anabasis* 7. 5. 1; Livius 11.2, 29. 10; Gehrke, 1995: 324). Bu dönemde Odrysler ve Sapaeiler arasında eskiden beri süregelen düşmanlık iyice artmıştır. Sapaei kralı Abrupolis Roma’nın da desteğiyle Pangaion bölgesine girerek maden yataklarını işgal etmiştir. Bu sebeple Kotys, kralın üzerine sefer düzenlemiş ve işgalci kralı büyük bir yenilgiye uğratmıştır. Bu yenilgide Perseus’un da payı vardır bunun üzerine Roma müttefikinin uğradığı yenilgiye sessiz kalmayarak MÖ 171’de Makedonya kralı Perseus’a savaş açmıştır ve MÖ 168’de Pydna savaşıyla Makedonya yenilgiye uğramıştır (Livius, 45.42; Erzen, 1994: 108; Gehrke, 1995: 325; Kazarow, 1936: 438; Mansel, 1938: 34; Wiesner, 1963: 154). Bu yenilgiyle birlikte Roma, Makedon krallığını ortadan kaldırmış ve Trakya’yı dört eyalete bölerek Perseus ve ailesini ölene dek İtalya’da sürgün etmiştir (Livius, 45. 29; Erzen, 1994: 108-109; Kazarow, 1936: 438; Mansel, 1938: 34; Schuller, 1994: 178; Wiesner, 1963: 154). Aynı zamanda bu savaşta Makedonya’nın tarafını tutan III. Kotys’in, oğlunun Romalılarca esir alınmasının ardından Roma’nın tarafına geçtiği görülmektedir. MÖ 165 yılında yapılan Abdera antlaşmasıyla birlikte ise Kotys’in gücünü kaybettiği ve Odryslerin etkisiz hale geldiği görülmektedir (Beksaç, 2017: 34; Erzen, 1994: 109). Trakya Roma hakimiyeti altına girmesine rağmen kıyı şeritte bulunan Yunan kentleri özgürlüklerini korumaya devam etmişlerdir (Mansel, 1938: 34).

Makedonya’nın Roma eyaleti haline gelmesi ile birlikte Trakların hareket edebilecek pek alanı kalmamıştır. Aynı zamanda Romalılar Makedonya ve Trakya üzerine sınır tayini için pek çok sefer düzenlemişlerdir. Özgürlükleri kısıtlanan Trak kabileleri de zaman zaman birleşerek Roma’ya karşı ayaklanmalar başlatmışlardır (Annaeus Florus, 1.39. 4, 1-4; Erzen, 1994: 110; Mansel, 1938: 34-35). MÖ 91 yılında Pontos kralı Mithridates’in teşvikiyle Traklar Makedonya, Epeiras ve Yunanistan’a seferler düzenlemişlerdir. Fakat Romalı komutan Sulla’nın Orta Yunanistan’da kazandığı zafer sonrası Trakların işgalleri yarım kalmıştır. Bu olaydan sonra Roma orduları tekrar Trakya’ya saldırmaya başlamıştır ve Sulla Kypsala’ya kadar ilerlemiştir (Appianos, *Mithridates* 226; Danov, 1979: 408-vd.; Erzen, 1994: 110; Kazarow, 1936: 440; Mansel, 1938: 35; Wiesner, 1963: 156).

MÖ 78/76 yıllarında Vali Appius Cladius Pulcher, Rodope Traklarına sefer düzenlemiştir. Bu seferin sebebi kabileler arasında çıkan anlaşmazlıklar ve çeşitli Trak kabilelerinin Roma boyunduruğu altına girmemek için Mithridates'in yanında yer alması olmuştur. Sefer Vali Pulcher'in savaşı kazanması ile sonuçlanmıştır. Ardından MÖ 72'de yeniden ayaklanan Bessi kabilesine Marcus Terentius Varro Luculus müdahale etmiştir. Hebros vadisine ilerleyerek Philippopolis'e girmiş ve Bessileri yenmeyi başarmıştır. Ardından Haemimontusları yenerek Trakya'nın güney sahilindeki Grek kentlerini Makedonya eyaletine bağlamıştır (Ammianus Marcellinus, *Rerum Gestarum* 27.4.10-11; Erzen, 1994: 111; Kazarow, 1936: 441; Mansel, 1938: 35; Wiesner, 1963: 157). Traklar bütün bu savaşlara ve yenilgiye rağmen Makedonya ve Yunanistan üzerine seferler düzenlemeye devam etmişlerdir. Bu sırada patlak veren Pharsalos savaşıyla birlikte Traklar yine önemli bir rolde sahneye çıkmıştır. Roma'nın iç karışıklıkları sebebiyle ortaya çıkan savaşta Caesar ve Pompeius iktidar mücadelesi vermişlerdir. Odrys kralı Kotys ve oğlu Pompeius'a askeri destek vererek arkasında durmuşlar ve onu korumaya çalışmışlardır (Tacitus, *Germania* 2. 64-65; Mansel, 1938: 35; Schuller, 1994: 228).

Daha sonra yine Roma'nın iç ilişkilerini yoluna koyma maksadıyla yaptığı savaşlara Trakların da dahil oldukları bilinmektedir. Özellikle MÖ 31'de gerçekleşen Actium savaşında Trakların Antonius'u destekledikleri ve ordusunda Odrys kabilesiyle birlikte Sapaei kabilesinden askerlerin bulunduğu görülmektedir (Cassius Dio, *Roma Tarihi* 50,6.5; Betz, 1936: 452; Erzen, 1994: 112; Kazarow, 1936: 443; Mansel, 1938: 35; Wiesner, 1963: 161).

Hellenistik Dönemle birlikte Trakların dış dünya ile olan çekişmelerinin iyice artmış olduğu gözlemlenmektedir. Gerek Makedon baskısı gerekse Roma'nın imparatorluk süreci bu dönemde Trak coğrafyasını olumsuz anlamda etkilemiştir. Bir yandan tekrar birleşerek devlet kurmak isteyen Traklar, diğer yandan değişen dünya düzeniyle birlikte yakın komşularında olan siyasi değişiklikler ile birlikte bu coğrafya karışık bir dönemden geçmiştir. Özellikle askeri anlamda ileri olduklarını bildiğimiz Traklar bu dönemde özellikle Roma ile askeri ilişkiler kurmuşlardır.

3.1.10. Roma Dönemi

Makedonya Krallığının MÖ 168'de yıkılmasının ardından Roma bölgedeki en önemli güç halini almıştır. Buradan sonra çalışmalara başlayan Roma bölgenin kendi ekonomisini oluşturmasını sağlamış ancak MÖ 148 yılına kadar Trakya'da bulunan en önemli Trak

kökenli halkların yaşadığı bölgelerin bile kendi adlarına para bastırmadığı görülmektedir (Head, 1911: 251).

Roma'nın bölgede daha çok söz sahibi olması kuşkusuz Bergama Kralı Attalos'un krallığını miras yolu ile Roma'ya bırakmasıdır. Böylelikle yüzyıllardan beri önemli yerlerden biri olan Gelibolu Yarımadası Roma'ya kalmıştır (Vell. Pat. II, 4. 1; David, 2001: 68).

Eskiden beri bilinen Trakların savaşçı kimselerden oluşması Roma'nın atlayacağı bir konu değildir. Roma bu savaşçı toplumun bireylerinin en güçlülerini esir alarak lejyonlarında değerlendirmektedir. En bilinen esir ise MÖ 73-71'de köle ayaklanmalarının da yöneticisi olan Spartacus'tür (Hoddinot, 1981: 129).

MÖ 23 yılında bazı Roma yetkililerinin Bizye'ye geldiği ve Kral IV Kotys'in Roma Tanrıları için muhtemelen Çömlektepe mevkiine bir tapınak yaptırdığı bilinmektedir. Bu tapınakta Roma'nın gücü vurgulanarak, herhangi bir kalıba girmeyen ve hala Romalılaştırmamış olan Trak kimliği ortadan kaldırılmak istenmiştir (Beksaç, 2007: 34).

Trak kralı Kotys'in Ast kabilesi ile Bessileri birleştirerek krallığına katması Trakların birleşmesi için önemli bir adımdı. Sonrasında Rhoimetalkes de tıpkı Kotys ve babası Rhaskuporis'in izinden giderek Trakya'nın birleşiminin tamamlanmasını sağlamıştır (Tacitus, *Annales* 2. 64). Ancak bu dönemde pek çok kabile isyanı görülmüştür. Bu isyanlarda önemli rol oynayan Rhoimetalkes Roma desteğiyle ayakta kalan bir kral imajı çizmektedir. Rhoimetakes'in ölümünün ardından Augustus, topraklarını Rhoimetalkes'in oğulları arasında paylaşmıştır. Augustus, Rhoimetalkes'in oğlu Kotys'e Balkanların güneyinde bulunan esas memleketi, Rhoimetalkes'in kardeşi Rhaskuporis'e ise Ripa Thracia'nın muhafazasını verdi. Bu paylaşmanın ardından ise kardeş kavgaları kaçınılmaz olmuş ve Rhaskuporis öldürülmüştür. Daha sonra İmparator Tiberius yine II. Rhoimetalkes ve Kotys'in çocukları arasında bu şekil bir paylaşım yoluna gitmiştir (Beksaç, 2007: 34-35; Erzen, 1994: 114). Augustus ve Tiberius'un bu bölgelerdeki amacının Trakları Romalılaştırma hareketinin sonucu olduğu düşünülmektedir.

Rhaskuporis krallık mirasçısı kalmaması adında yeğeni Kotys'i öldürtmüştür. Bunun üzerine Kotys'in Roma'da eğitilmiş olan oğulları başa getirildi. Ancak yaşları küçük olduğu için Propretör Trebellianus Rufus çocukların vasisi oldu (Erzen, 1994: 115).

MS 21 yılında Trebellianus'un hüküm sürdüğü bölgede büyük bir isyan patlak vermesiyle asiler her tarafı yağma etmişlerdir (Tacitus, *Annales* 2.64-67; Erzen, 1994: 116). Bu yağmalardan kaçan halk tepeler üzerine kurulmuş büyük sığınma kalelerine

yerleşmişlerdir. Açlık, susuzluk ve pek çok hastalık sonucunda kimisi ölmüş kimisi de teslim olmuştur (Erzen, 1996: 116). Böylelikle Trakların direnişi biraz daha kırılmış oldu. İmparator Caligula beraber büyüdüğü Rhoimetalkes'i MS. 37 yılında kral yapmıştır. Kral Rhoimetalkes'in MS 46 yılında ölümünün ardından Roma İmparatoru Claudius Trakya'yı alarak Roma'nın eyaleti (Provincia Thracia) haline getirilmiştir (Danov, 1979: 780-vd.; Erzen, 1994: 116; Kazarow, 1936: 453; Marquardt, 1957: 313).

Roma eyaletinin sınırları güneyde Gelibolu Yarımadasını, İmbros ve Samothrake kuzeyde ise Haimos dağlarını kapsamaktadır (Kazarow, 1936: 453; Marquardt, 1957: 313). İlk etapta *Procurator* denilen valiler tarafından yönetilen Trakya eyaleti, daha sonraları senatör sınıfından *Legati Augusti Pro Praetore* adı verilen valiler tarafından yönetilmeye başlamıştır. Aynı zamanda *Khersonesos* ismiyle bilinen Gelibolu Yarımadası da *Procurator Augusti Regionis Chersonesi* adı verilen memurlar tarafından yönetilmiştir (Demircioğlu, 1970: 445-447; Kazarow, 1936: 458; Marquardt, 1957: 313-314; Wiesner, 1963: 167).

İmparator Domitianus dönemine Daclar ile yapılan savaşlar önem arz etmektedir. Daclar, MS 85 yılında Moesia bölgesine saldırmış ve Vali Oppius Sabinus'u öldürerek Roma'yı mağlup etmişlerdir. Akabinde Domitianus Dacları püskürtmüştür. Bu başarıdan etkilenen kentin resmi görevlisi olan Cornelius Fuscus, Dacia'yı ele geçirmek üzere harekete geçmiş ancak ordusunun büyük bir kısmı bu teşebbüste yok edilmiştir. Bu mağlubiyetten sonra Domitianus'un ordusu geri çekilmiş ve aralıklı çarpışmalar ile iç karışıklıklar devam ederken hazırlıklara başlamıştır. MS 88 yılıyla birlikte Domitianus Moesia'yı ikiye ayırmış ve böylelikle Daclar üzerine yapılacak sefer için bir adım atılmıştır (Suet. Domit. 6; Mackendrick, 1980: 90). Domitianus bölgeye karşı dört sefer yaparak büyük bir başarı sergilemiştir. Bu sırada Domitianus'un ordusuna saldırı düzenleyen Marcomanlar ve Quadlar, İmparator'u meşgul etmiş bu yüzden Domitianus, Dacların barış önerisini kabul etmiştir. Bu barışa göre: Roma İmparatorluğu Dacia'ya vergi verecek, Romalı mühendisler ve önde gelen kimseler Dacia'da çalışacak ve Dacia aldığı esirleri Roma'ya teslim edecekti (Tac. Agr. 41; Cass. Dio. 67. 7; Güveloğlu, 2006: 64-65.).

Domitianus Daclarla yaptığı savaşlarda tam bir başarı elde edememiştir. Bunun üzerine Traianus, MS 101 yılında Daclarla Tapae'de savaşmaya başlamıştır. Yapılan ilk savaşta kesin bir sonuç alınamamıştır. MS 102 yılında Traianus tekrar Dacia'ya saldırmış ve Dacia barış istemek zorunda kalmıştır. Bu barışa göre: Dacia, Roma'dan aldığı iş gücü ve aletleri geri verecek ve ayrıca Batı Dacia'yı boşaltacaktı. Bu zaferden sonra Traianus'a Dacicus unvanı verilmiştir (Cass. Dio. 68.9; RIC 503; BMC 486).

Traianus'un ardından başa geçen Hadrianus'un Balkanlar üzerine yaptığı en önemli çalışma Dacia'yı ikiye bölmesi olmuştur. MS 120 yılında eyalet Aşağı Dacia ve Yukarı Dacia olarak ikiye bölünmüş Aşağı Dacia'nın yönetimini *praetor'a*, Yukarı Dacia'nın yönetiminin ise *procurator'a* teslim etmiştir (Ridley, 1987: 48).

MS 235-284 yılları arası Roma'da "Asker İmparatorlar Dönemi" olarak bilinir. Asker imparatorların ilki MS 235-238 yıllarında hüküm süren I. Maximinus Thrax'tır. Trakyalı bir köylü olan Maximinius Thrax, Severus Alexander'in ölümünden sonra askerlerce imparator ilan edilmiştir. "Thrax, Roma'ya hiç ayak basmadan askerler arasından seçilerek imparator olmuş ilk barbardır" (Rostovtzeff, 1963: 439; akt. Güveloğlu, 2006: 84).

Diocletianus zamanında Trakya ve Moesia eyaleti birleştirilerek *Dioecesis Thracia* bir birlik oluşturulmuş ve bu birlik altı *Dioeces'e* bölünmüştür. Bu altı bölgenin yöneticileri *Vir Spectabilis* rütbesine sahip memurlara bırakılmıştır (Çapar, 1995: 735; Mansel, 1938: 40).

- Apri ve Perinthos şehirlerinin çevresi; Avrupa
- Maksimianopolis, Morenea ve Aenus kentlerinin çevreleri; Rhodop
- Philippopolis ve Borea kentlerinin bölgesi; Thrakia
- Dionysopolis, Tomi ve Calatis kenter ve çevresi; Scythia
- Hadrianopolis ve Ankhilaos kentleri bölgesi; Haemimontus
- Marcianopolis ve Nicopolis kentleri çevresi Moesia Inferior (Marquardt, 1957: 316; Çapar, 1995: 735).

Trakya'ya MS 323 yılında Got akınları başlamış ve Trakya eyaleti sınırlarını tehdit etmişlerdir. İmparator Constantinus Gotlar ile savaşarak onları yenmiştir. Ardından Constantinus, Licinius üzerine saldırmış ve onu da yenilgiye uğratmayı başarmıştır. Bu sebeple Licinius, Byzantion'a kadar çekilmiştir (Çapar, 1995: 738). Peş peşe devam eden bu savaşlar sonucunda Constantinus bölgede bulunan nüfusundan büyük bir kayıp vermiştir. Bunun sonucunda Trakya bölgesine Sarmatları yerleştirerek nüfusu arttırmayı başarmıştır (Kazarow, 1936: 465; Wiesner, 1963: 186; Lemerle, 2004: 25).

Constantinus'un ölümünün ardından Gotlar yeniden Trakya topraklarına saldırmaya başlamış alınan pek çok önleme rağmen tehditleri son bulmamıştır. İmparator Valens döneminde Got saldırıları hız kazanmış bunun üzerine imparator Gotlara bir sefer düzenleyerek onları yenilgiye uğratmaya çalışmıştır. Ancak bu sıralarda başlayan Hun akınları Trakya topraklarını tehdit etmeye başlamıştır (Ammianus Marcellinus, *Rerum Gestarum* 31. 4.12; Wiesner, 1963: 186.). Hunların desteğini alan Gotlar tekrar Trakya'ya saldırmıştır. Bu saldırıda İmparator Valens öldürülmüştür ve Trakya, Hunlar ile Gotların eline geçmiştir (Ammianus Marcellinus, *Rerum Gestarum* 31.11.13; Wiesner, 1963: 189).

İmparator Theodosius, Trakya'yı Gotların elinden almak için harekete geçmiş ancak başlattığı savaşta yenilmiştir (Gerov, 1980: 212-240; Wiesner, 1963: 190). Ardından Gotlar Byzantium'a doğru ilerlemeye başlamış ve orayı almaya çalışmıştır. Pek çok saldırıya rağmen kent ancak MS 400 yılında alınabilmiştir. MS 565 yıllarına kadar görülen bu akınlar, Bizans döneminde de devam etmiştir (Baydur, 1982: 67-124; Mansel, 1938: 44;).

Plinius'un aktardığına göre; Romalılar Trakya'yı strategia adı verilen idari birimlere bölmüşlerdir ve bu strategiaların sayısı 50'yi bulmaktadır (Plinius, *Naturalis Historia* 4. 40; akt. Beksaç, 2007: 36.).

4. ANTİK KAYNAKLARDA TRAKLAR

Traklar ile ilgili edindiğimiz bilgiler büyük ölçüde antik kaynaklardan gelmektedir. Bu sebeple bu konunun işlenişinde en önemli bölüm antik kaynaklar kısmı olmuştur. Genel olarak Anadolu arkeolojisi denildiğinde akla şüphesiz Herodotos gelmektedir ve nitekim Traklar ile ilgili en geniş veri akışı yine Herodotos'tan sağlanmaktadır. Bunun yanında Ksenophon da *Anabasis* adlı eserinde Traklar ile ilgili detaylara çokça değinmiş özellikle Odrys Devleti ile ilgili günümüzü fazlasıyla aydınlatmıştır. Ayrıca yaşadıkları coğrafyayı kavramak adına Strabon'un *Geographika* adlı eserine de başvurulmuştur. Strabon coğrafi anlamda, Trak kabileleri ile ilgili pek çok detay vermiş ve aynı zamanda kendinden önceki yazarların anlattıklarına da değinerek doğruluk veya yanlışlıklarını ortaya koymuştur. Homeros'un eserlerinde de Traklarla ilgili dolaylı bilgilere yer verilmiştir. Özellikle *Ilyada* adlı kitabında Yunanlıların gözünden Trakları anlatmış olması açısından oldukça önemlidir. Aynı zamanda Trakların günümüze dahi nam salmış özelliklerine değinerek at yetiştiriciliğinin, silahlarının, savaşçılıklarının ne denli gelişmiş olduklarını anlatmıştır ve bunu yaparken kendi üslubunun aksine barbar olarak gördüğü Trakların özelliklerini övmesi açısından önemli bir eserdir. *Odysseia* adlı kitabında Traklara yer verilmemiştir. Ancak Ares'in Trakyalı olduğunu ima etmesi önemli bir nokta olmuştur.

Arkeoloji camiası açısından oldukça önemli olan bu beş eser Trakları anlamamız açısından yaşama biçimlerine, örf, adet ve ananelerine değindikleri için ve kitaplarda detaylı bilgiler verildiği için seçilmiştir.

4.1. Homeros

Homeros'un kim olduğuyla ilgili pek çok araştırma yapılmış ancak hala kesin sonuçlar elde edilememiştir. Kabul gören genel yargı; MÖ 9. yüzyılda, İonia'da yaşadığıdır. Diğer antik yazarlarla karşılaştırıldığında MÖ 850 yıllarında yaşadığı ve Sakız Adası'nda doğduğu sanılmaktadır. Bazı antik yazarlar ise İzmirli olduğunu öne sürmektedir (Homeros *Iliad*, 7.). Antik dönemin en önemli şairidir ve bir savaş destanı olan *Ilyada* ile bir kişinin destanı olan *Odysseia* Batı edebiyatının temel kaynakları arasındadır.

Homeros'a ait olduğu öne sürülen *Homerik ilahiler* anına sahip başka eserlerde mevcuttur. Fakat kanıtlanabilmiş ve genel kabul görmüş yalnızca *Ilyada* ve *Odysseia* destanlarıdır. Yine Homeros'a atfedilmiş *Margites* isimli eser, günümüze ulaşmadığı için yalnızca düşünce olarak kalmıştır (Karadağ, 2017: 226.). Bunun dışında *Kypria*, *Epigonoï*,

Ilias Mikra, Oikhalias Halosis gibi şiirler de yine Homeros'a atfedilmektedir (Graziosi, 2002: 53; Cluzeau, 2016: 945).

Platon'a göre Homeros, Yunan dünyasında bütün inanışların babasıdır, bu dünyada dile gelen ne varsa onunla başlamıştır (Homeros *Iliad*, 8.). *İlyada* ve *Odysseia* eserleri arasında bir takım üslup ve konu farklılıkları olması sebebiyle, bu iki eserin aynı yazarın elinden çıkmadığını düşünen araştırmacılar mevcuttur (West, 2011: 388.).

Bilgiler yetersiz olunca Homeros'tan sonraki yazarlar, onun kimliğini kendi şiirlerinde aramıştır. Thukydides, *Apollon'a Hymnos* isimli Homeros'a ait olduğu düşünülen eserden bir örnek vererek yazarın kimliğini açıklamaya çalışmıştır.

“Gelecekte de hatırlayın beni! Ne zaman yeryüzündeki ölümlülerden

Çok çekmiş bir başkası gelip buraya şunu sorarsa:

Kızlar, en hoşunuza giden ozan kim burada,

Hangisinden keyif alırsınız özellikle?

Hepiniz en iyi cevabı verin huşu içinde:

Kör adam, kayalık Khios'ta yaşamaktadır o” (Thukydides, *History of the Peloponnesian War*, 3. 104).

Bu dizelerden hareketle şiiri Homeros'un yazdığı varsayıldığında, yazarın Sakız Adasında yaşadığı ve kör olduğu sonucuna varılmaktadır. Ancak bu düşüncede şuan için bir varsayımdan ileri gidememektedir.

4.1.1. İlyada

Musalar buluşmuşlardı eskiden Doiron'da,

keseceklerdi Trakyalı Thamyris'in şarkısını.

Oikhalia'dan gelmişti Thamyris,

Oikhalia'lı Eurytos'un yanından,

kendine güveniyor, övünüyordu,

Kalkanlı Zeus'un kızlarını, Musa'ları bile

*yenerim diyordu şarkı söylemede (Homeros *Iliad*, 2, 595-600).*

Akamas'la yiğit Peiroos var Trakyalıların başında,

*hızla akan Hellespontos çevirir topraklarını (Homeros *Iliad*, 2, 844).*

*Amarynkeusoğlu Diores 'in bitti ömür yumağı tam o sırada,
sivri bir taşla vuruldu sağ bacağı topuğundan.
Trakyaluların nderi İmbrasosoğlu Peiros 'tu taşı atan,
ta Ainos 'tan gelmişti o (Homeros Iliad, 4. 520).*

*Geldi Thoas, güçlü kargıyı çekti göğsünden,
ıkardı kınından keskin kılıcını,
sapladı karnının ortasına, aldı canını.
Ama soyamadı onu silahlarında,
Peiros 'un arkadaşları sarmıştı çevresini,
saçları tepelerinde top top Trakyalılar sarmıştı,
uzun kargılar vardı ellerinde (Homeros Iliad,4. 530-535).*

*Thoas iriyarıydı, güçlüydü, alımlıydı, ama
gene de fırlatıp attılar onu ordan,
sendeleye sendeleye geriledi, düştü yere.
Böylece uzandı ikisi de toz toprak içinde yan yana,
biri Trakyaluların, biri tunç gmlekleli Epeilerin nderi (Homeros Iliad, 4. 535-540).*

*Böyle dedi, gitti oturdu kalenin tepesine.
Uğursuz Ares, Trakyaluların nderi Akamas 'in kılığına girdi,
Karıştı Troyaluların arasına, canlandırdı sıraları (Homeros Iliad, 5. 460).*

*Telamon 'un oğlu Aias, Akhaların kalesi,
nce soylu, alımlı Akhamas 'ı vurdu,
Trakyaluların en yiğit eri Eussyros 'un oğlunu;
yardı Troyaluların sıralarını,
aydınlattı dostlarının nn;
vurdu onu sık yeledi tolgasından,
tunç temren saplandı alnına,
boydan boya yardı kemiği,
karanlık indi gözlerine (Homeros Iliad, 6. 5-10).*

*Trakya'dan esen poyrazla karayel
nasıl altüst ederse balıklı denizi;
kara bir dalga kabarır da hani,
gelir yosunlarla doldurur kıyıyı;
Akhalarda yürekler işte böyle kabardı (Homeros Iliad, 9. 5-10).*

*Sen de Atreusoğlu, baş ol bize,
sensin kralların kralı.
Haydi yemek yedir yaşlılara,
bu yakışsa yakışsa sana yakışır.
Barakaların tek mil şarapla dolu,
o şarabı sana her gün Akhaların gemileri
yaygın deniz üstünde Trakya'dan buraya taşır (Homeros Iliad, 9. 70-75.).
Yeni gelen Trakyalılar ötede, uzaktalar,
kralları da var, Rhesos, Eioneus'un oğlu,
görmedim onun atları gibi güzel, iri atlar,
giderler yel gibi, kardan beyazdırlar.
Arabası altınla, gümüşle işlenmiş, çok güzel.
Kocaman silahları var ki, görme, hep altın,
sanki insanlar için değil, tanrılar için (Homeros Iliad, 10. 435-440.).*

*kurt postunu, kıvrık yayını, iri kargısını.
Kaldırdı onları Odysseus eliyle yukarıya,
doyumluk dağıtan Athene'ye yakardı, dedi ki:
"Haydi, bunlara sevin, tanrıçam,
ölümsüzler arasında bak sana seslendim önce,
Trakyalıların atlarına, barakalarına götür bizi."'
Böyle seslendi, kaldırdı elindekileri başının üstüne,
sonra götürdü astı bir ılgın ağacına,
ağacın körpe dallarına sazlarla bağladı,
gözle görülür bir de belirti koydu,
tezgiden karanlık gecede geri dönünce bulunsun, diye.
Geçtiler silahlar, kara kanlar içinden,
vardılar Trakyalıların bölüğüne,*

hepsi yorgun düşmüş, uyuyordu.
Güzel silahları yanlarında, yerdeydi,
düzgün dizilmiş silahlar, tam üç sıra.
İki tane at vardı yanında her adamın,
Rhesos ortalarında uzanmış yatıyordu,
yanı başında atları dizginlerle arabasına bağlıydı.
Önce Odysseus gördü onu, gösterdi Diomedes 'e:
"İşte, Diomedes, Dolon 'un dediği adam,
atları da bunlar işte,
Haydi göster şimdi üstün gücünü,
silahlarınla böyle boş durmak yakışmaz sana,
haydi durma çöz şu atları,
istersen bu işi bana bırak,
sen de şu adamları bir güzel hakla."

Odysseus böyle dedi, Athene, Diomedes 'e güç verdi,
Diomedes de kılıcıyla saldırdı uyuyanlara,
yükseldi gövdelerden korkunç iniltiler,
toprak al kanlara boyandı.

Bir aslan nasıl rastlarsa çobansız bir sürüye,
keçilere, koyunlara kıyasıyla saldırırsa nasıl,
Diomedes de öyle saldırmıştı Trakyalılara.
Öldürmüştü on iki tanesini.

Çok akıllı Odysseus da geliyordu arkasından,
vurulmuş ayaklarından tutup çekiyordu kenara.
Kafasında bir tasarladığı vardı Odysseus 'un,
istiyordu güzel yeveli atlar güzel geçsin,
ölülerin üstünden atlarken ürkmesinler,
onlar alışık değillerdi buna.

Tydeusoğlu varır varmaz kralın yanına,
aldı onun da tatlı canını.

Bu, ölenlerin on üçüncüsüydü.
Tam o sıra soluyup duruyordu,
korkulu bir düş görmüştü bütün gece,
Athene göstermişti ona bu düşü,

*Oineus'un torunu Diomedes'i görmüştü.
Sabırlı Odysseus tek tırnaklı atları çözdü,
kayışlarla bağlayıp çektik kalabalıktan,
onları yayıyla dürtte dürtte götürüyordu (Homeros Iliad, 10. 460-500);*

*Diomedes'se durmuş düşünüyordu,
daha ne hıznrlık etsindi,
içinde kıvılcımlı silahlar duran arabayı alsın mıydı,
dingilinden tutup çeksın mıydı, kaldırıp taşısın mıydı?
Başka Trakyalıların canına kıysın mıydı?
Bunları evirdi çevirdi kafasında.*

Geldi Athene yanına, seslendi, dedi ki:

*''Ulu canlı Tydeus'un oğlu, durma,
koca karınlı gemilere dönmeye bak,
bir tanrı gelir, uyandırır Troyalıları,
sonra çok kötü olur sonun, çok.''*

Athene böyle dedi, Diomedes de sesinden tanıdı onu.

Çabucak atladı atlara.

Odyseus da atları yayıyla dürttü.

Uçup gittiler tezgiden gemilere doğru.

Ama gümüş yaylı Apollon da uyumuyordu.

Athene'nin Tydeusoğlu'na yaklaştığını gördü,

öfkeyle girdi Troyalıların arasına,

kaldırdı Trakyalıların danışmanını,

Rhesos'un soylu amca oğlu Hippokoon'u.

Hippokoon fırladı uykudan,

bomboş gördü ortalığı,

Tezgiden atların yerinde yeller esiyordu,

adamlar çırpınıyordu kanlar içinde.

Hıçkırır hıçkırır başladı ağlamaya,

sevgili arkadaşlarını adıyla çağırırdı (Homeros Iliad, 10. 500-520).

Önce at sürücüsü yaşlı Nestor sordu:

''Söyle bana, ünlü Odysseus, Akhaların şanı şerefi,

nasıl ele geçirdiniz bu atları,
Troyaluların kalabalığına daldınız da mı aldınız,
yoksa karşınıza çıkan bir tanrı mı verdi?
Güneş ışınlarına ne çok benzer bu atlar.
Yaşlı bir savaşçıyım, ama
büsbütün gemilerin yanında kalmam,
Troyaluların arasına karışırım arada bir.
Hiç görmedim, duymadım bunlar gibisini.
Herhal karşınıza bir tanrı çıktı, verdi size;
bulutları devşiren Zeus sever ikinizi de,
Kalkanlının kızı gök gözlü Athene ikinizi de sever.’’
Çok akıllı Odysseus karşılık verdi dedi ki:
‘‘Ey Neleusoğlu Nestor, Akhaların şanı şerefi,
bir tanrı istedi mi, verir daha iyisini.
Tanrılar çok üstündür bizden.
Trakya ’dan yeni gelmiştir bu atlar.
Yiğit Diomedes öldürdü onların sahibini,
öldürdü soylu on iki arkadaşını da (Homeros Iliad, 10. 540-560).

Olympos saraylarında oturan Musalar, hadi,
Söyleyin bakalım şimdi bana,
Agamemnon ’un karşısına önce çıkan kimdi?
Troyalılardan, ünlü yardımcılarından kimdi çıkan?
Soylu, alımlı yiğit Antenoroglu İphidamas ’tı,
Koyunların anası bereketli Trakya ’da büyümüştü (Homeros Iliad, 11. 215-225).

Zeus, Troyalularla Hektor ’u getirince gemilerin yanına,
Hadi bakalım, dedi, ne haliniz varsa görün.
Bıraktı onları orda, acılarıyla baş başa,
Uzaklara çevirdi ışıltılı gözlerini,
Çevirdi at besleyen Trakyalıların toprağına,
Göğüs göğüse dövüşen Mysialılara baktı,
Sütle beslenen şanlı Hippemolgolara.
İnsanların en doğruları Abiolara baktı (Homeros Iliad, 13. 5).

Böyle dedi o, çevik Ares'e denk Meriones de gitti,
Barakadan tunç kargı aldı getirdi.
Sonra yürüdü İdomeneus'un arkasından,
savaştan başka bir şey yoktu kafasında.
İnsanların belası Ares savaşa nasıl yürürse,
en zorlu savaşçıyı bile püskürten oğlu Bozgun,
o sarsılmaz tanrı onu izlerse nasıl,
ikisi de silahlı, Trakya'dan çıkarlar yola,
ya Ephyrelilere, ya ulu yürekli Phlegyalılara doğru (Homerost Iliad, 13. 300-305),

Helenos şakağından vurdu Deipyros'u,
vurdu koskoca Trakya kılıcıyla,
tolgasını parça parça etti (Homerost Iliad, 13. 375-380),

Zeus'un kızı Aphrodite evine döndü,
Here de fırladı sivri Olympos'tan aşağıya,
geçti Pierie'yi, güzel Emathie'yi,
at yetiştiren Trakyalıların karlı dağlarını geçti,
ayaklarını yere hiç dokundurmadan
yüksek doruklarını aşdı dağların (Homerost Iliad, 14. 220-225).

Akhilleus kılıcıyla kesti boynunu,
kafayı attı uzağa tolgasıyla,
ilik fişkırdı kesik kemikten,
gövde serilmiş kaldı toprakta.
Sonra düştü Peireos'un oğlu kusursuz Rigmos'un peşine,
Rigmos gelmişti bereketli Trakya'dan,
bedeninin ortasından vurdu onu,
tunç kargı saplandı karnına,
adam yuvarlandı arabadan aşağı (Homerost Iliad, 20. 480-490).

Sabah yıldızı dünyaya muştulayınca günü,
safran rubalı Şafak da yayılınca denize,

*yığının ateşi yatıştı, alevler söndü.
Rüzgarlar da Trakya Denizi'nin üstünden
döndüler gerisin geri evlerine (Homeros Iliad, 23. 225-230),*

*"İki yiğit çağırıyorum, en yiğitlerinden,
bu ödülleri için yarışmaya,
silahlarını kuşansın, alsınlar keskin kargılarını,
denesinler birbirlerini bu topluluk önünde.
Önce kim saldırıp dokunursa ötekinin güzel derisine,
geçip tuncun, kara kanın içinden
önce kim daldırırsa etlere kargıyı,
gümüş kakmalı hançeri vereceğim ona,
bu güzel Trakya hançerini, Asteropaios'tan soyduğum (Homeros Iliad, 23. 800-805),*

*On ölçek altın tartıp ayırdı (Priamos),
iki parlak üçayak ayırdı, dört de leğen,
değer biçilmez çok güzel bir sağrak ayırdı,
Trakya'ya elçi gittiğinde armağan etmişlerdi ona,
hiçbirini esirgemiyordu yaşlı adam,
artık hiçbir şeyde gözü yoktu onun,
tek kurtulsundu sevgili oğlu (Homeros Iliad, 24. 518. 230-235).*

Homeros *İlyada* adlı eserinde kendi tarafı olan Akhalar'ı överek onların savaşçı yönünü ön plana çıkarmıştır. Halbuki tarih Traklar'ın Akhalar'dan çok daha savaşçı olduğunu gösteren çeşitli örneklerle doludur. Ayrıca eserde de açıkça görüldüğü üzere Traklar Troya'yı ortak kaleleri sayarak kahramanca korumuşlardır (Çevik, 1965: 2).

İlyada'da Traklar ile ilgili pek çok özellik verilmiştir. Örneğin; atların ve at yetiştiriciliğinin önemi, Homeros bu konu üzerinde uzun uzun durarak Traklar'ın ne kadar güzel ve güçlü atlara sahip olduğunu anlatmış ve onları, iri, çevik aynı zamanda da hızlı olarak tasvir etmiştir (Çevik, 1965: 13). Genel olarak Trak sanatına da bakıldığında kabartmalar at ve atlı kahraman figürleriyle bezelidir. Öte yandan Trak silahları da *İlyada* destanının da kendine çokça yer edinmiştir. Homeros Trak silahlarıyla Akha silahlarını denk tutmuştur (Mansel, 1938: 11). Hatta Trak silahları Yunanlar arasında ödül halini almıştır. Akhilleus, Patraklos'un cenaze töreninde düzenlediği yarışta, yiğitleri meydana çağırarak

dövüşmelerini istemiştir. Kazanan savaşçıya da ödül olarak bir Trakya hançeri vereceğinden bahsetmiştir (Homeros *Iliad*, 23. 509. 800-805; akt. Çevik, 1965: 17-18).

Homeros aynı zamanda Traklar'ın görünüşlerinden de bahsetmektedir.

*“Peiros’un arkadaşları sarmıştı çevresini,
saçları tepelerinde top top Trakyahılar sarmıştı”*

Dizelerinde Trak erkeklerinin saçlarının uzun olduğunu belirtmiştir (Homeros *Iliad*, 4. 143. 530-535; Çevik, 1965: 16; Mansel, 1938: 10;).

Homeros dizelerinde her ne kadar Yunan kültürünü ve insanlarını yüceleştirse de Traklar'ın da savaşçılığını ve zanaatlarını övmüştür. Ancak verdiği bilgiler oldukça kısıtlıdır ve aynı zamanda tarihsel gerçekliği de sorgulanmaktadır. Fakat bugüne kadar Traklar ile ilgili edinilen tüm bilgi birikimi Homeros'u doğrular niteliktedir. Trak coğrafyasında hayvan yetiştiriciliği oldukça ön planda bulunmaktadır. Yapılan çalışmalar doğrultusunda, sanatında atlı figürlere sıkça yer verilmiştir. Bununla da yetinilmeyerek Trak mezarlarında öle soylunun yanına atının da gömüldüğü artık bilinmektedir. Yine aynı şekilde maden işçiliği Trak halkının en önemli uğraşı haline gelerek buluntular tarandığında dillere destan silahlar ürettikleri görülmektedir. Kabilelerce ve dağınık biçimde yaşadıkları da günümüzde yapılan araştırmalarla kanıtlanmış bir veridir. Pek çok konuda Homeros'un şiirsel anlatım gereği abartılar yaptığı görülse de Trak halkına dair verdiği bilgiler kesinlikle yerinde olmuştur.

4.1.2. Odysseia

*Güçlü tanrı böyle dedi, ağı çözdü,
onlar da kurtulur kurtulmaz ağır zincirler altından,
uçup gittiler göz açıp kapayıncaya dek,
Ares yol aldı Trakya'ya doğru,
gülümser Aphrodite de Kıbrıs'a gitti, Paphos'a* (Homeros *Odysseia*, 8. 156),

Bu savaşta Troya'yı destekleyen tanrılar; Ares, Aphrodite, Apollon ve Artemis'tir. Ares burada önemli bir figürdür. Traklar'la soydaş olan Troya'yı desteklemesinin en temel sebebi, Trakya dağlarında oturuyor olmasındandır (Homeros *Odysseia*, 8. 156. ; Çevik, 1965: 3; Erhat, 2008: 51). Öte yandan *Odysseia*'da Traklara değinilmemiş olması da ilginçtir. Ancak Ares ile Trakların bağlantısının verilmiş olması önemli bir detaydır. Trakların yaşayış biçimlerine bakıldığında onlarında Troia'nın

destekçisi olan Anadolu kökenli tanrılara inandıkları görülmektedir. Burada önemli olan kesinliği kanıtlanmamış olmasına rağmen Troia'lularla Trakların soydaş olması ihtimalinin vurgulanmasıdır.

4.2. Herodotos

Herodotos ile ilgili olan bilgiler de bir takım bilinmezlikler mevcuttur. Ancak kitabını “Halikarnassos’lu Herodotos araştırmasını kamuya sunar (Herodotos *Historia*, vii)” şeklinde imzalaması, dönemin şartları adına önemli bir detaydır. Herodotos kitabının başında söz ettiği araştırmayı neden-sonuç ilişkisi kurarak açıklamış ve halka takdimin tam metninde amacını şu şekilde belirtmiştir; ‘Halikarnassoslu Herodotos’un kamuya sunduğu araştırmadır. İnsanoğlunun yaptıkları zamanla unutulmasın ve gerek Yunanlıların, gerekse barbarların meydana getirdikleri harikalar bir gün adsız kalmasın tek amacı budur; bir de bunlar birbirleriyle neden dövüşürlerdi diye merakta kalınmasın (Herodotos, *Historia*: 5)’. Yapılan detaylı araştırmalar neticesinde Herodotos’un MÖ 490 yılında Halikarnassos’ta doğduğu kabul edilmektedir (Herodotos, *Historia*, viii).

Herodotos anlattıklarıyla *Tarihin babası* sayılmaktadır. Ancak Barnes’e (1962: 28) göre Herodotos, “ batı toplumlarıyla ilgilendiği kadar, barbarlarla da ilgilenmiş ve bu sebeple yalnızca tarihin değil aynı zamanda antropolojinin de babasıdır” (Temelli, 2013: 15).

Halikarnassos’lu Herodotos, dokuz kitaptan oluşan antik kaynağıyla yalnızca Yunan tarihçisi olarak kalmamış; Pers, Mısır ve Ön Asya’nın da ilk tarih yazarı olmuştur (Herodotos, *Historia*, Kapak Sayfası). Bir dönem iç karışıklıklar yüzünde Halikarnassos’tan ayrılmış Samos’a yerleşmiştir. Burada İoncasını ilerletip *Tarih* kitabını yazmıştır. Aradan geçen zamandan sonra tekrar Halikarnassos’a dönmüş ancak iktidar mücadeleleri sebebiyle yeniden memleketini terk ederek Atina’ya yerleşmiş ve bir süre burada yaşadından sonra Yunanistan’da Thurium’u kurmak üzere yola çıkan Atinalıların arasına karışmış ve burada ölmüştür (Herodotos, *Historia*, xi.).

Homeros ile Herodotos arasındaki en belirgin fark Herodotos’un nesir yazım türünü kullanmış olmasıdır. Sonuç olarak geçmişte Herodotos dönemine kadar nazım türünün yerini nesir almıştır (Breisach, 2009: 35; akt. Temelli, 2013: 13.). Yani Herodotos’un şiirsel anlatımının yerini değişen zamanla birlikte Herodotos’un destansı anlatım şekli benimsenmiştir.

Ancak bütün bunlara rağmen Herodotos'u eleştiren yaklaşımlarda mevcuttur. Örneğin yazar Ktesias Herodotos'u yalnızca bir hikaye anlatıcısı olarak tanımlamış ve yalancı olduğunu ileri sürmüştür (Ktesias *Persika*, 19-20. 16; Demir, 2005: 62.). Strabon ise mitoloji yazarlarının gerçekleri saptırarak dinleyenlere zevk verdiğini ve bu sebeple onlara inanmanın kendisi gibi yazarlara inanmaktan daha kolay olduğunu ileri sürmüştür (Strabon, *Geographika*, 11. 6. 3; Demir, 2005: 62).

Bütün eleştirilere rağmen Herodotos o döneme dek yapılmayanı yapmış ve ele aldığı her ulusu detaylarıyla açıklayarak kültürlerini aktarmıştır. Bu sebeple tüm arkeoloji camiası için hala en önemli antik kaynak niteliğindedir.

4.2.1. **Historia**

Günler günlere katıldı. Halys ırmağının beri yakasındaki ulusların, Kilikia ve Lykia'dan gayri hepsi boyun eğmiş, Kroisos'un egemenliğini tanımışlardı. Bunlar; Lydialılar, Phrygialılar, Mysialılar, Mariandynler, Khalybler, Paphlagonialılar, Traklar, Thynler, Bithynialılar ve Karlar, İonlar, Dorlar, Aiollar, Pamphyliyalılardı (Herodotos, *Historia* 1.28).

Bütün anakarayı bir baştan bir başa geçtikten sonra, Asya'dan Avrupa'ya atlamış ve Skythlerle Traklara da boyun eğdirmiştir (Mısır Kralı). Mısır ordusunun son durağı burasıdır sanıyorum; zira diktirdiği sütunlara buralarda da rastlanır, ama oradan ötede artık yoktur. Oradan geri dönmüş ve Phasis'e gelmiştir. Ordunun bir kolu burada kalmış, yerleşmiştir; ama bunları Sesostris kendi isteğiyle mi bırakmış, yoksa askerler bu gezginci seferlerden usanıp Phasis kıyılarında kalmayı kendileri mi istemişler, orasını iyi bilemiyorum (Herodotos, *Historia* 2. 103).

Yunanlılar, el ile yapılan bir mesleğe sahip olanları ve onların evlatlarını öbür yurttaşlardan daha az saygıya layık görmeyi ve mesleksiz olanları ve özellikle askerleri daha üstün tutmayı da Mısırlılardan mı öğrenmişlerdir? İyice bilemiyorum, zira Traklarda, Skythlerde, Perslerde, Lydialılarda ve hemen hemen bütün barbarlarda bunun böyle olduğunu gördüm; ister öyle ister böyle, bütün Yunanlılar ve özellikle Lakedaimonlularda da böyledir; buna karşılık Korinthoslular zanaatkarları hor görmezler (Herodotos, *Historia* 2. 167).

İonialılar, Asya Manisalıları, Aiolialılar, Karialılar, Lykialılar, Milialılar, Pamphyliyalılar (bunların hepsi vergi bakımından bir arada sayılıyorlardı) hazineye dört yüz talant gümüş ödüyorlardı. Birinci hükümet burasıydı. Mysia, Lydia, Lasonia, Kabalia ve Hytenneia beş yüz talant. İkinci hükümet buydu. Hellespontos'da, Yunanistan'dan gelirken sağda oturanlar, Phrygia, Asya Trakları, Paphlagonia, Mariandyn, Suriye üç yüz altmış talant; üçüncü hükümet de bu. Kilikialılardan günde bir taneden üç yüz altmış beyaz at ve beş yüz talant gümüş; bunun yüz kırk talantı Kilikia'daki atlı birlikler garnizonuna ayrılmıştı ve kalan üç yüz altmış talantı Dareios'a gidiyordu. Burası da dördüncü hükümetti (Herodotos, *Historia* 3. 90).

Bunlar hakkındaki (Hyperboreliler; masal ulusudurlar) bilgi bize asıl Deloslulardan gelmektedir. Skythia'ya buğday saplarıyla bağlanmış, kutsal sungular Hyperborelilerin oralardan gelir derler; oradan da uzak Adriyatik bölgelerine kadar, bir ülkeden öbürüne elden ele verilerek gider; oradan güneye yönelen sungular, önce Yunanistan'da Dodonalıların eline varır; orada Malia Körfezi'ne iner ve Euboa Boğazı'ndan geçer; bir ilden öbürüne Karystos'a yollanırlar; oradan çıktıktan sonra Andros'a geçmezler; Karystos'dan dosdoğru Tenos'a ve Tenos'dan da Delos'a taşınırlar. İşte Deloslular bu sunguların adalarına böyle geldiğini söylerler. Ama ilk seferinde Hyperboreliler bunları iki kız oğlan kıza taşıttırmişlar ki, Deloslular bunlara Hyperokhe ve Laodike adlarını verirler; kendi yurttaşlarından beş, kişiyi de yanlarına katmışlar ki, bugün bunlar Delos'da büyük saygı görürler ve Taşıyıcılar diye anılırlar. Ama Hyperboreliler gönderdikleri adamların geri dönmediklerini görmüşler. Acaba sonradan gidecek olan elçilerimiz de dönmeyecekler mi diye telaş etmişler; bundan sonra buğday saplarına sarılıp bağlanmış, olan sungularını getirip komşularına vermişler ve onların da öbür komşularına vermelerini istemişler. Böylece elden ele Delos'a kadar gelir derler. Ben kendi hesabıma, Trak ve Paionia kadınlarında da bu sungular için yapılanlara benzer bir görenek olduğunu biliyorum: Kraliçe Artemis adına kurban kestikleri zaman, töreni buğday sapı olmadan yapmazlar (Herodotos, *Historia* 4. 33).

Haimos dağlarından (çıkıp) kuzey yönünde akan ve İstros'a dökülen öbür üç imak, Atlas, Auras ve Tibisis'tir; Trakya'da ve tam Trakya Krobyzoslari topraklarında akan Athyrs, Noes ve Artenes de gene İstros'a dökülürler; Paionia ve Rhodop Dağı'ndan gelen Skios, Haimos'un orta bölgelerinden geçtikten sonra İstros'a ulaşır. İlyria'dan kuzeye doğru akan Angros, Triballia Ovası'na iner, Brongos'a karışır, o da İstros'a dökülür ve bu suretle İstros aynı zamanda iki büyük ırmağın sularını almış olur (Herodotos, *Historia* 4. 49).

Topraklarında kenevir yetişir, tıpkı keten gibidir, yalnız daha kalın ve daha büyüktür. Hem insan eliyle ekilir, hem kendiliğinden yetişir. Traklar bundan tıpkı ketene benzer giyecekler yaparlar. Hatta bu işten çok iyi anlamayanlar için, bu giyecekler ketenden mi yapılmış, yoksa kenevirden mi hiç belli olmaz ve keneviri bilmeyenler, ketendir diye yemin edebilirler (Herodotos, *Historia* 4. 74).

Skyles her zamanki yerine döndükten sonra Skythler, Teres'in kızından olma kardeşi Oktamasades'i başlarına geçirip ona karşı ayaklandılar (Skyles, Dionysos dinini kabul ettiği için). Başına geleceği ve bunun nedenini anlamış olan Skyles, Trakya'ya kaçtı. Oktamasades bunu haber alınca Trakya'ya sefer açtı; İstros üzerine düşman kuvvetleriyle karşılaştı, tam çarpışma başlayacakken Sitalkes, Oktamasades'e şu haberi gönderdi: "Niye dövüşüyoruz sanki? Sen benim kız kardeşimin oğlusun ve erkek kardeşlerimden birisi senin elinde; sen onu bana ver, ben de sana Skyles'i vereyim; neden kaderimizi savaşa teslim edeli?" Sitalkes'in gönderdiği haber böyleydi; gerçekten de Sitalkes'in erkek kardeşlerinden birisi kaçmış, sığınacak bir yer aramıştı ve şimdi Oktamasades'in yanındaydı. Oktamasades bu öneriyi iyi karşıladı, dayısını Sitalkes'e teslim etti ve kardeşi Skyles'in kafasını kestirdi (Herodotos, *Historia* 4. 80).

Dareios, Skythlere karşı sefer hazırlığı yapıyordu, üst üste haberciler salıyor, kimilerinden yaya askeri, kimilerinden gemi, kimilerinden de Trakya Bosphoros'u üzerine köprü kurmalarını istiyordu (Herodotos, *Historia* 4. 83).

Mandrokles'i mükafatlandırdıktan sonra Dareios, Avrupa'ya geçti. İonialılara verdiği görev, gemilerini Pontos Euxeinos'a sokacaklar, İstros (Tuna) üzerine bir köprü atıp orada bekleyeceklerdi; donanma İonia, Aiolia ve Hellepontos kıyıları denizcilerinin yönetimi altındaydı. Kyaneia adalarını geçip doğru İstros'a çıktı; ırmağa girip iki gün gitti ve İstros'un kollara ayrıldığı bu yönde bir köprü kurdu. Dareios, çarçabuk kurulan köprüden Bosphoros'u geçtikten sonra Trakya'da ilerledi, Tearos ırmağı (Kırklareli-Kaynarca) kaynaklarına vardı ve orada üç gün dinlendi (Herodotos, *Historia* 4. 89).

Tearos kıyılarında yaşayanlar derler ki, bu ırmak, birçok hastalığa iyi gelir, insanlarda ve atlarda görülen uyuzu da geçirir. Aynı kaya üzerinde otuz sekiz kaynaktan fişkirir; soğuk olanı da vardır, sıcak olanı da. Bu kaynaklar Perinthos yakınındaki Heraion kentiyle Pontos Euxeinos üzerindeki Apollonia arasında tam orta yerdedir ve ikisine de iki

günlük yoldadır. Tearos Kontadesdos'a, Kontadesdos Agrianes'e, Agrianes Hebros'a, Hebros da Ainos kenti yanında dökülür (Herodotos, *Historia* 4. 90).

Bu suyun kıyısına varan Dareios, burada kamp kurdu ve ırmak hoşuna gittiğinden, buraya bir direk diktirdi ve üstüne şöyle yazdırdı: “Tearos'un kaynakları bir ırmağın verebileceği suyun en iyisini ve en güzelini vermektedirler ve İranlıların ve bütün anakaranın kralı, en yiğit ve en güzel insan Hystaspes oğlu Dareios ve ordusu, Skythler üzerine yürürken bu kaynakların yanından geçti.” Buraya kazdırdığı yazıt işte buydu (Herodotos, *Historia* 4. 91).

Buradan kalktı, bir başka ırmağın kıyılarına geldi, bu Odryslar ülkesindeki Artiskos (Arda) ırmağıdır. Bu ırmağın yanına vardığında bakınız ne yaptı: Ordusuna bir yer gösterdi, herkesin buradan geçerken bir taş getirip bırakmasını emretti. Bütün ordu bu emri yerine getirdi ve buraya bu çok yüksek taş yığını bırakıp öyle gitti (Herodotos, *Historia* 4. 92).

İstros'a varmadan ilk yendiği ulus Getaililer, ölmek istemeyen halktır; zira Apollonia ve Mesembria kentlerinin yukarısındaki Salmydessos'da yaşayan Skyrmiadai ve Nipseia adları ile anılan Traklar, Dareios'a, savaşmadan teslim olmuşlardır; ona karşı durmak çılgınlığına kapılan Getaililer hemen köleleştirilmişlerdir; oysa bunlar Trakların en yiğit ve en doğru olanlarıydılar (Herodotos, *Historia* 4. 93).

“Ölmek istemeyen halk” sözünü şu anlamda söyledim: Kendilerinin ölümlü olduklarına inanmazlar; ölen kimsenin gidip tanrısal ruh Zalmoxis'e ya da içlerinden bazılarının verdikleri adla Gebeleizis'e kavuşacağını sanırlar. Her beş yılda bir kendi yurttaşları arasında kura ile birini seçip bu Zalmoxis'e haberci olarak gönderirler; habercinin görevi, ona dileklerini iletmektir. Bakınız bunu nasıl gönderirler: içlerinden üç kişi ellerinde bir küçük mızrakla ortaya çıkarlar; öbürleri Zalmoxis'in yanına gidecek olanı ellerinden ve ayaklarından tutup havaya kaldırır ve mızrakların sivri uçları üzerine bırakırlar. Eğer saplanıp ölürse, tanrının kendilerinden hoşnut olduğu anlaşılır; ölmezse haberciye kızarlar, kötü niyetli olmakla suçlarlar ve ondan hoşnut kalmadıkları için bir başkasını gönderirler; zaten görevin kendisine sağlığında verilmesine dikkat ederler. Şimşeğe ve yıldırıma karşı gökyüzüne ok atıp kendi tanrılarının gözünü korkutmaya kalkışan Traklar bunlardır; zira orada kendilerinkinden başka bir tanrı bulunabileceğine inanmazlar (Herodotos, *Historia* 4. 94).

Pontos Euxeinos ve Hellespontos Yunanlılarının bana anlattıkları hikayeye göre bu Zalmoxis bir insanmış, Samos'ta köleymiş, efendisi de Mnesarkhos'un oğlu Pythagoras'mış. Azat olduktan sonra büyük bir servet kazanmış, yurduna çok zengin olarak dönmüş. Traklar yaşayışları zor, oldukça kaba insanlarmış; Zalmoxis ise İon konforunu

tanımişti, Traklardan daha derin bir yaşama anlayışı vardı; Yunanlılara sürtünmüştü hem de şöyle böyle değil, çünkü bilge Pythagoras'ı tanımişti. Ve bundan ötürü diye düşünüyorum, sofrasını herkese açmış, bir çeşit toplantı yeri haline getirmişti; orada ülkesinin ileri gelenlerine bir yandan şölenler çekiyor, bir yandan da ne kendisinin, ne konuklarının ne de gelecek kuşakların öleceğini, hepsinin bir yere gideceğini öğretiyordu. Onlara böyle davranır, böyle şeyler söylerken, bir yandan da yeraltına bir ev yaptırıyordu. Orası hazır olunca ortadan kayboldu, oraya indi, üç yıl orada kaldı. Traklar bir ölü için yaptıkları gibi, onun içinde üzüyor, ağlıyorlardı. Dördüncü yıl ortaya çıktı – ve onları dediklerine böyle inandırdı. Zalmoxis işte böyle yapmış diye anlatırlar (Herodotos, *Historia* 4. 95).

Eğer bu kimse ve onun yeraltı evi hakkındaki kendi düşüncemi söylemek gerekirse, olayı inkar etmemekle beraber, ancak sınırlı olarak inanabildiğimi söyleyeceğim; bildiğim bir şey varsa, o da Zalmoxis'in Pythagoras'dan yıllarca önce yaşamış olduğudur. Bununla beraber Zalmoxis adında bir adam varmış ya da bu Getaililerin ulusal tanrılarıymış, bence önemli değil. İster öyle ister böyle, İranlılar kendilerine özgü niteliklerini belirtmiş olduğum bu halkı yenmişler ve askere alıp orduya katmışlardır (Herodotos, *Historia* 4. 96).

Skythia kıyıları Trakya kıyılarının uzantısıdır; Trakya bir körfez çizer, ondan sonra Skyth topraklarına girilir ve Euros rüzgarı yönüne alarak denize dökülen İstros'un ağzına varılır (Herodotos, *Historia* 4. 99).

Agathyrslers pek fazla kadınlaşmış, adamlardır; parlak süslere bayılırlar; kadın herkesindir, böylece herkes birbiriyle kardeş olur ve bu genel akrabalık karşılıklı kıskançlık ve kin duygularını kaldırır. Öbür gelenekler bakımından Traklara yaklaşırlar (Herodotos, *Historia* 4. 104).

İşte Skythlerin habercileri, bütün bu ulusların toplantı halinde bulunan krallarına gönderilmiş oluyordu. İranlılar komşu anakarayı bütünüyle egemenlikleri altına almışlar, Bosphoros Boğazı'na köprü kurmuşlar ve bu yana, kendi anakaralarına geçmişlerdi, bunları açıklıyorlardı; Trakları yenmişler, İstros üzerine köprü atmışlardı, çünkü egemenliklerini bu topraklara kadar yaymak istiyorlardı. "Kenarda durup felaketimize seyirci kalmaktan sakının," diyorlardı. "Hep birlik olup istilacıya karşı ayaklanalım. Kabul etmiyor musunuz? O zaman yenilsek de yenilmesek de, ya topraklarımızı bırakıp gideceğiz ya da eğer gitmezsek, Dareios ile anlaşma yapacağız. Eğer yardımımıza koşmayı kabul etmezseniz, başka ne yapabiliriz? Ayrıca böyle yapmakla kendi başınızdaki tehlikeyi hafifletmiş de olmayacaksınız; İranlılar yalnız bize karşı değil, size karşı da yürüyorlar; bizi köle yapmaları, sonradan sizi rahat bırakmaları için değildir. Gözle görülür bir kanıt ister

misiniz? Eğer İranlılar Asya'daki eski köleleştirmenin öcünü almak için yalnız bize karşı sefer açmış olsalardı, buraya gelmeden önce öbür bütün uluslara saldırmazlardı; o zaman, evet, göstermiş olurlardı ki, yalnız Skythlere karşı yürümektedirler, herkese karşı değil. Ama daha anakaraya ayak atar atmaz, yollarına rastlayan herkesi kendilerine bağladılar. Trakları saymasak bile, yakın komşularımız Getailere de boyun eğdirmediler mi (Herodotos, *Historia* 4. 118)?"

Dareios'un, başlarına Megabazos'u koyup Avrupa'da bırakmış olduğu Persler, Hellespotos ulusları arasında önce, Dareios'un uyuğu olmayı kabul etmeyen Perinthoslulara boyun eğdirdiler. Bunları onlardan önce Paionialılar da fena hırpalamışlardı. Strymon kıyılarından olan bu Paionialılar, Perinthoslular üzerine yürümek ve onların karşısında savaş düzenine geçtikleri zaman, eğer Perinthoslular onları adlarıyla çağırıp meydan okurlarsa o zaman savaşmak üzere, bir oraklden emir almışlardı, eğer adlarını çağırılmazsa, savaşa kesin olarak girmemeliydiler. Bunun üzerine Paionialılar şöyle yaptılar: Perinthoslular onlara karşı, kentlerinin dışında safa girmişlerdi; meydan okuma üzerine görülmedik üçlü bir savaş oldu: Bir adama karşı bir adam, bir ata karşı bir at ve bir köpeğe karşı bir köpek çıkardılar. Perinthos şampiyonları bire iki kazandılar ve Perinthoslular sevinç içinde paian okumaya başladılar. O zaman Paionialılar durumu orakl ile karşılaştırdılar ve kendi kendilerine aşağı yukarı şöyle dediler: "İşte oraklin dediği olmak üzere; şimdi sıra bize geldi." Ve tam paianın orta yerinde Perinthoslulara yüklendiler, büyük farkla kazandılar, pek az kişi ellerinden kurtulabildi (Herodotos, *Historia* 5. 1).

Paionialıların Perinthosluları uğratmış oldukları felaket böyle olmuştu. Bu dediğim tarihte ise Perinthoslular özgürlüklerini yiğitçe savunmuşlardır; ama Megabazos'un Persleri onları sayı üstünlüğü ile ezmişlerdir. Megabazos, Perinthoslulara baş eğdirdikten hemen sonra Trakya içinde ilerledi, bu ülkedeki bütün siteleri ve ulusları Büyük Kral adına ele geçirdi. Zaten Dareios'un emri de buydu, Trakya'ya baş eğdirmektir (Herodotos, *Historia* 5. 2).

Yeryüzünde Hintlilerden sonra en kalabalık olanlar Trakyalılardır; bir tek adamın komutasında ya da tek iradeyle hareket etseler, hiç yenilmez ve bence ulusların en güçlüsü ve en kalabalığı olurlardı. Ama onlar için imkansızlık buradaydı ve bu birlik hiçbir zaman kurulamadı; bunların zayıf yerleri burasıdır. Oturdıkları yere göre birçok adlar alırlar, ama bütün bu ulusların görenekleri her noktada hemen hemen aynıdır, yalnız Getaililer ve Trausililerle Kreston'un kuzeyinde oturanlar bunun dışında kalırlar (Herodotos, *Historia* 5. 3).

Kendilerini ölmez sayan Getaililerin göreneklerini daha önce anlatmışım. Trausililer, öbür Trakyalıların göreneklerinden yalnız doğum ve ölüm konusunda ayrılırlar. Bir çocuk doğdu mu, yakınları bu küçük yaratığın çevresini alır, doğduğu şu andan başlayarak başına gelecek olan kötülüklerden ötürü yakınıp dövünmeye başlarlar ve insanların payına düşen bütün acıları özetlerler; buna karşılık ölüleri sevinç içinde toprağa verirler ve bunu sefaletin yükünden kurtuldu, öbür dünyanın mutluluğuna erişti diye yaparlar (Herodotos, *Historia* 5. 4).

Krestonun kuzeyinde oturan uluslara gelince, işte onların ayrıldıkları noktalar: Her erkeğin birkaç karısı vardır; bir erkek öldüğü zaman karıları arasında, hangimizi daha çok severdi diye bir tartışma başlar, dostlar da işe karışırlar; seçilen, yani bu seçimle onur kazanmış olan, kadınların ve erkeklerin kutlamaları arasında, mezarın üzerine yatırılıp boğazı kesilerek öldürülür ve bunu en yakın akrabası yapar; ölüsü erkeğin ölüsüyle birlikte gömülür ve öbürleri kendilerini büyük bir felakete uğramış sayarlar; çünkü bu başarısızlık bir kadın için büyük ayıptır (Herodotos, *Historia* 5. 5).

Öbür Trakyalıların şu görenekleri vardır: çocuklarını köle olarak yabancılara satarlar; kızlarını kapamazlar istedikleri adama gitmekte serbest bırakırlar; buna karşılık ana babalarından para karşılığı satın almış olduklarına hiç göz açtırmazlar. Dövme yaptırmak soyluluk işaretidir; dövmesiz olmak kötülük getirir. Hiçbir iş görmemek kibarlıktır; toprakta çalışmak şerefsizliğin en aşağısıdır; soylu yaşamak demek, savaşa gitmek ve başkalarını soymaktır. Belli başlı görenekleri bunlardır (Herodotos, *Historia* 5. 6).

Tanrılar arasında yalnız Ares, Dionysos ve Artemis'i sayarlar. Yalnız kralları, öbür yurttaşlardan ayrı olarak en büyük saygıyı Hermes'e gösterirler, onu ataları sayar ve yalnız onun adına ant içerler (Herodotos, *Historia* 5. 7).

Zenginlerin ölü gömme törenleri şöyledir: Ölüyü üç gün seyre koyarlar, çeşitli kurbanlar keserler, yanıp yakılırlar ve arkasından büyük bir şölen gelir. Sonra gömerler, ölü ya toprağa verilir ya da külleri alınır; bir tümsek yaparlar, çeşit çeşit oyunlar oynarlar, en yüksek kazanç, teke tek yapılan güreş için konulan ödüldür. Trakların ölü gömme törenleri bunlardır (Herodotos, *Historia* 5. 8).

Trakyalılara bakılırsa, İstros'un ötesindeki ülke arı doludur, oraya gitmelerine engel olan şey de bu böceklerdir. Ama bu sözler bana pek inandırıcı gelmiyor. Zira bildiğimize göre, arı soğuktan hoşlanmaz; bence ayı burcuna doğru uzanan yöreleri oturulmaz hale getiren şey, asıl bu soğuktur. – İşte Megabazos'un, kıyılarını Pers egemenliği altına almakta olduğu ülke hakkında söylenenler bunlardır (Herodotos, *Historia* 5. 10).

Bunun üzerine Dareios, Trakya'daki askerlerinin başında bırakmış olduğu Megabazos'a bir mektup yazdırdı; Paionialıları anayurtlarından çıkarmasını, çocukları ve kadınlarıyla birlikte kendisine getirmesini emretti. Bir haberci bu haberi hemen Hellespontos'a doğru koşturdu ve yolculuğun sonunda mektubu Megabazos'a verdi. O da ne yazıldığını öğrenince yanına kılavuz olarak Trakyalıları aldı ve Paionialılara karşı sefer açtı (Herodotos, *Historia* 5. 14).

Megabazos, Paionialıları güderek Hellespontos'a geldi, orayı geçti ve Sardes'e ulaştı. Miletoslu Histiaios, İstros üzerindeki köprüyü korumasına karşılık olmak üzere Dareios'dan kopardığı yerde şimdiden tabyalar yaptırmıştı; burası Strymon kıyılarındadır ve Myrkinos denilir. Megabazos, Histiaios'un neler yaptığını öğrenmişti; onun için Paionialılarla birlikte Sardes'e gelir gelmez Dareios'a şunları söyledi: "Ey kral, sen ne yapıyorsun? Böyle kurnaz ve becerikli bir Yunanlıya Trakya'da kent kurmak için izin verilir mi? Orada orman çok, gemi ve kürek yapmak için istediği kadar ağaç bulabilir, gümüş madenleri ve gerek Yunanlı, gerek barbar, kalabalık bir halk yığını var ki, eğer başlarına geçecek birisi çıksa, gece demez gündüz demez her dediğini yaparlar. Eğer kullarının arasında bir iç savaş istemiyorsan bu adamın kalkıştığı işlere bir son ver. Önce tatlılıkla al getirt, bir kere avcuna girdi mi, emir ver bir daha Yunanlıların yanına dönmesin (Herodotos, *Historia* 5. 23)."

İonia'dan ayrılan donanma, Hellespontos'un batı kıyısını da baştan başa egemenliği altına aldı. Doğu kıyılarını, sırf Perslerden kurulu kolordular, zaten daha önce anakaradaki bir savaşla ele geçirmişlerdi. Hellespontos'un Avrupa kıyılarında Khersonesos -ki pek çok oturma yerini kapsıyordu- Perinthos gibi Trak kaleleri ile Selymbria ve Bizans bulunuyordu. Bizans ve karşısındaki Khalkedonlular; Fenike gemilerinin gelmesini bile beklememişlerdi; ülkelerini bırakıp çıkmışlar, Karadeniz'e girerek orada Mesambria kentini kurmuşlardı. Fenikeliler bu dediğim ülkeleri ateşe vermişler, taş üstünde taş bırakmamışlar, arkasından Prokonnesos ve Artake'ye sapmışlar, buraları da yaktıktan sonra, ilk seferinde dokunmadıkları illeri yağma etmek üzere yeniden Khersonesos'a dönmüşlerdi. Yalnız Kyzikos'a dokunmamışlardır, çünkü bunlar Fenikeliler gelmeden önce Daskyleion valisi Megabazos oğlu Oibares ile anlaşarak, kralın egemenliği altına girmeyi kabul etmişlerdi. Kardias ili dışında bütün Khersonesos, böylece Fenikelilerin eline geçmiş, oluyordu (Herodotos, *Historia* 6. 33).

Bu illerin tyranı, o zamana kadar Stesagoras oğlu Kimon'un oğlu Miltiades'dir. Başka bir Miltiades ki, Kypselos oğlu idi, buraları çok daha önceleri şöyle ele geçirmişti: Khersonesos, Trak uluslarından Dolonkların elinde bulunuyordu. Bu Dolonklar bir savaşta Apsinthialılara yenilmişler ve bu savaş üzerine danışmak üzere krallarını Delphoi'ye göndermişlerdi. Pythia, tapınaktan çıktıktan sonra kendilerine ilk olarak kendiliğinden konukseverlik gösterecek olan adamı alıp yurtlarına götürmeyi ve orada ona koloni kurdurmayı salık verdi. Dolonklar bütün Boiotia ve Phokis boyunca kutsal yolu izlediler, kimse kendilerini evine buyur etmedi; bunun üzerine Atina'ya saptılar (Herodotos, *Historia* 6. 34).

O dönemde Atina tek başına Peisistratos'un buyruğu altındaydı; ama Kypselos oğlu Miltiades de hatırı sayılır bir kişiydi; yarış atları besleyen bir ailedendi, ataları Aiakos'a ve Aigina'ya dayanıyordu, ama bu aile Aias oğlu Philaios ile birlikte Atina'ya gelip yerleşeli çok olmamıştı. Bu Miltiades bir gün kapısının esiğinde otururken Dolonklar oradan geçtiler, üst başları ve kargıları yerli olmadıklarını gösteriyordu; seslendi; geldiler, evine buyur etti. "Olur," dediler, Miltiades'in konuğu oldular, orakli anlattılar, tanrı buyruğunu yerine getirmesini rica ettiler. Miltiades mırın kırın etmeden, "Olur," dedi, zaten Peisistratos'un yönetimi ağırlına gidiyordu ve kurtulmayı kuruyordu. Oraklin ne diyeceğini, Dolonklarla birlikte gitmesini doğru bulup bulmayacağını öğrenmek üzere hemen kalkıp Delphoi'yle gitti (Herodotos, *Historia* 6. 35).

Pythia da aynı şeyi söyleyince, Olimpiyat oyunlarında yan yana dört at koşulu arabasıyla yarışlar kazanmış olan Kypselos oğlu Miltiades, kendisine katılmak isteyen Atinalıları da yanına alarak Dolonklarla birlikte yelken açtı; ülkeyi buyruğu altına aldı, kendisiyle beraber gelmiş olanlar da onu tyran yaptılar. Khersonesos kıstağını kesmek ve Apsinthialıların saldırılarına karşı korumak üzere Kardias ile Paktya arasına duvar çekmekle işe başladı. Kıstak otuz altı stad genişliğindedir. Kıstağın beri yanında Khersonesos'un uzunluğu dört yüz yirmi staddır (Herodotos, *Historia* 6. 36).

Bu geçidi kapattıktan ve Khersonesos'u Apsinthialıların saldırılarından kurtardıktan sonra, başka uluslar içerisinde düşman olarak önce Lampsakosluları seçti. Ama Lampsakoslular pusuya düşürüp onu ele geçirdiler. Beri yandan Miltiades, Lydialı Kroisos'un sevgisini kazanmıştı; başına gelenleri öğrenen Kroisos, Lampsakoslulara Miltiades'i salıvermeleri için haber gönderdi; yoksa onları çam ağacı gibi ezecekti. Lampsakos'da Kroisos'un bu sözü ile, yani çam ağacı gibi ezmek sözü ile ne demek istediğini

uzun boylu düşündüler. Bir ihtiyar epeyce kafa yorduktan sonra anladı ve açıkladı: Ağaçlar içerisinde yalnız çam ağacı, bir defa kesildi mi ölür, bir daha sürmezdi. Kroisos'un öfkesinden korkan Lampsakon halkı Miltiades'i salıverdi (Herodotos, *Historia* 6. 37).

Stesagoras'ın sonu da böyle gelince, Peisistratidler, Kimon'un oğlu ölen Stesagoras'un kardeşi olan Miltiades'i bir tireme bindirip iktidarı almak üzere Khersonesos'e yolladılar. Atina'da Atinalılar sanki babası Kimon'un ölümünde parmakları yokmuş gibi, onu çok sayarlardı, Kimon'la ilgili olayı başka bir hikayede anlatacağım. Miltiades, Khersonesos'a gelince, kendisine borçlu olduğu kardeşi Stesagoras'ın anısına saygı göstermiş olmak için evine kapandı. Bunu haber alan Khersonesos ileri gelenleri, bütün illerden bir kurul seçerek onun yanına gönderdiler ve acısını paylaştıklarını belirttiler: O da bunları hapse attı. Ve böylece Khersonesos'un efendisi oldu; beş yüz paralı asker tuttu ve Trakya kralı Oloros'un kızı Hegesipyle ile evlendi (Herodotos, *Historia* 6. 39).

Kara ordusu ile Makedonia'da kamp kurmuş olan Mardonios, geceleyin Trakyalı Bryglerin baskınına uğradı. Brygler Mardonios'un çok adamını öldürdüler, kendisini de yaraladılar. Bununla beraber bu ulus da Pers boyunduruğundan kurtulamadı, zira Mardonios bunlara da baş eğdirmeden oradan ayrılmadı. Orada kaldı, Brygleri yendikten sonra orduyu Asya'ya götürdü, zira başında Bryglerin açmış oldukları beladan başka, donanması da Athos yakınlarında ağır kayba uğramıştı. Bu sefer, demek oluyor ki başarısız bitti, ordu ve donanma Asya'ya döndü (Herodotos, *Historia* 6. 45).

Mısır'ın baş eğmesini izleyen dört yılı orduyu hazırlamak, ordu için gerekli servisleri kurmakla geçirdi. Korkunç kuvvetler başında sefere çıktığı zaman beşinci yıl doluyordu. Bizim bildiğimiz seferler içerisinde en önemlisi budur; Dareios'un Skyth seferi bunun yanında hiç kalır, Skythlerin Kimmerleri kovalayarak Media üzerine atılmaları ve bütün Yukarı Asya'yı ele geçirmeleri ve oralarda yerleşmeleri ile sonuçlanan sefer de öyle - Dareios, Skyth seferi ile bunun öcünü almak istiyordu-, hatta bize dediklerine göre, ne Atreusoğullarının İlion'a karşı açtıkları sefer, ne de Mysialıların ve Teukrialıların, Troya olaylarından önce Bosphoros'u geçip Avrupa'ya atıldıkları ve bütün Trakları egemenlikleri altına aldıktan sonra İonia Denizi'ne doğru indikleri ve güneyde Peneios ırmağına kadar ulaştıkları sefer onunla ölçüştürülebilir (Herodotos, *Historia* 7. 20).

Bu işlerden başka, köprülerin yapımı için papirüs, keten ve kenevir liflerinden halatlar hazırlanıyordu; ayrıca Yunanistan'a geçirilecek ordunun askerleri ve hayvanları aç kalmasınlar diye yiyecek depoları yapmak görevi de Fenikelilerle Mısırlılara verilmişti. Bu

mağazaların kurulacakları yerler uzun incelemelerden sonra seçilmişti ve Asya'nın dört bucağından gemiler, dubalar dolusu yiyecek taşıyorlardı. Her ulus için mağazalar ayrılmıştı, bunları doldurmakla yükümlüydüler. Yiyeceklerin en büyük bölümü Trakya'da Beyaz Yalı denilen yerde toplanmıştı; öbürleri Perinthosluların Tyrodiza kentine, bir bölümü Doriskos'a, bir bölümü Strymon üzerindeki Eion'a bir bölümü Makedonia'daki depolara gönderilmişti (Herodotos, *Historia* 7. 25).

Doriskos, Trakya'da bir yerdir, geniş ovadır, ortasından büyük bir ırmak olan Hebros akar; burada Büyük Kral'ın bir kalesi vardı – Doriskos kalesi denilen kale – Dareios burada bir garnizon bırakmıştı ve Skyth seferinden beri buradaydı. Askere çekidüzen vermek, birliklere ayırmak için burası Kserkses'e uygun görüldü, bu arada sayım da yapılacaktı; bunlar yapıldı. Donanma da tam takım Doriskos'a ulaşmıştı; gemilerin kaptanları, Kserkses'in buyruğu üzere, gemilerini Doriskos'a yakın kıyılara çektiler (Herodotos, *Historia* 7. 59).

Traklar savaşa tilki derisi başlıklarla gidiyorlardı; zırh gömleklerinin üzerine geniş, alacalı pelerinler atmışlardı; ayaklarında ve dizlerinde geyik derisinden pabuçlar vardı; mızrak, küçük hafif bir kalkan ve kısa bir hançer taşıyorlardı. Asya'ya geçtikten sonra Bithynialılar adını almışlardır; kendi dediklerine göre, eskiden Strymonialılar adını taşırlarmış, çünkü Strymon kıyılarında otururlarmış; "Troyalılarla Mysialılar" derler, "bizi kovdular ata yurdumuzdan." Bu Asya Traklarının başında, Artabanos oğlu Bassakes vardı (Herodotos, *Historia* 7. 75).

Kserkses, Doriskos'dan Yunanistan'a doğru yola çıktı; yolda rastladığı bütün ulusları orduya katılmaya zorluyordu. Zira daha yukarıda da açıklamış olduğum gibi, Thessalia'ya kadar bütün bölge zaten Büyük Kral'a boyun eğmiş, köleleştirilmiş ve haraca bağlanmıştı; buralarını ilk olarak Megabazos boyunduruk altına almış, sonradan Mardonios da pekiştirmişti. Doriskos'dan kalkan Kserkses önce Samothrake kaleleri boyunca yürüdü ki, bu kalelerin günbatısına doğru sonuncusu, Mesambria adında büyük bir kenttir. Buradan sonra yol Thasos'a ait olan Stryme'den geçer; Lisos ırmağı bu iki il arasında akar, bu su orduya yetmemiş, kurumuştur. Eskiden Gallaika denilen bu ülkenin günümüzde adı Briantika'dır; zaten o da Kikonların elindedir (Herodotos, *Historia* 7. 108).

Ülkelerinden geçtiği Trak ulusları şunlardır; Paitiler, Kikonlar, Bistoniler, Sapailer, Dersailer, Edonlar ve Satrailer; deniz kıyısında oturanlar donanmaya, adlarını saydığım

içerideki kentlerde oturanlar ise, asker olarak zorla toplanıp kara ordusuna katılıyorlardı, yalnız Satrailer bunun dışında bırakılmıştı (Herodotos, *Historia* 7. 110).

Satrailer, bizim bildiğimiz kadarıyla, bugüne kadar hiç kimsenin egemenliği altına girmemişlerdir; Traklar içerisinde günümüze değin özgür kalanlar yalnız bunlardır, çünkü bunlar yüksek dağ başlarında yaşarlar. Derin koyaklarla dolu, çeşit çeşit ormanlarla kaplı, karlarla örtülü dağlardır. Ayrıca korkunç savaşçıdır ve bir de Dionysos orakları vardır; bu tapınak, dağlarının en yüksek tepesindedir ve Satrailer içinde oraklı sözcülüğünü Bessiler yaparlar; Delphoi'de olduğu gibi, oraklı bir rahibe verir ve bunun verdiği oraklar de öbürünün verdiklerinden daha kolay anlaşılır değildir (Herodotos, *Historia* 7. 111).

Söylediğim bölgeyi geçen Kserkses, Pieria kaleleri boyunca uzandı, bunlardan birinin adı Phagres, öbürünün adı Pergamos'dur. Kalelerin altından geçti, Pangaion Dağı'nı sağda bıraktı, bu yüksek ve büyük bir dağdır, altın ve gümüş madenleri vardır, buralarda Pierialılar, Odomantlar ve özellikle Satrailer çalışırlar (Herodotos, *Historia* 7. 112).

Ordu Strymon'u geride bıraktıktan sonra batıya doğru, üzerinde Yunan kenti Argilos'un bulunduğu yalı boyuna geçti; bu bölge ve kuzeyi Bisaltia adını taşır. Oradan, Posideion tapınağı yakınındaki körfezi solda bırakarak Syleos Ovası'nı ve Yunan kenti Stagiros'u geçerek, Akanthos'a vardı. Daha önce söylemiş olduğum ilkelere uyararak Pangaion Dağı çevresinde oturan bütün ulusları da beraberinde sürüklüyordu, gene kıyı kesiminde oturanlar donanmaya, içerilerde oturanlar da kara ordusuna sokuluyorlardı. Kralın orduyu geçirmiş olduğu yerlerde Traklar bugün de toprağı sabanla sürmezler; bu toprağı ekmezler; buraya dinsel saygı gösterirler (Herodotos, *Historia* 7. 115).

Spartalıların bu çıkışlarından ve Sperthies ile Bulis'in sağ salim dönüşlerinden sonra, Talhybios'un öfkesi bir süre için yatışmış oldu. Ama yıllar sonra diyorlar Lakedaimonlular, Peloponez ile Atina arasında çıkan savaş sırasında yeniden alevlendi. Bana öyle gelir ki, bu içinde tanrıların parmağının daha iyi seçildiği olaylardan birisidir. Talhybios'un öfkesi bu iki kişiyi çarpabilir ve gene de yatışmayabilirdi, hakçası buymuş, denilebilirdi; ama onu yatıştırmak için Susa'ya kadar gitmiş olan adamların çocuklarını, Bulis'in oğlu Nikolaos ile Sperthies'in oğlu Aneristos'u -Tiryns kolonisi Halieis'yi içi asker dolu bir ticaret gemisiyle ele geçiren adamdır- vurmuş, olmasında ben açıkça tanrıların elini görüyorum; Lakedaimonlulardan bir elçilik görevi almış olan bu oğullar, Trak kralı Teres oğlu Sitalkes ile Abderalı Pythes oğlu Nymphodoros'un ihanetlerine uğramışlardır, Hellepontos'daki

Bisanta'da yakalanmışlar, Attika'ya götürülmüşler ve Atinalılar tarafından, Korinthos yurttaşı Adeimantos oğlu Aristeas ile birlikte öldürülmüşlerdir. Bunlar Büyük Kral'ın açtığı seferden yıllarca sonra olan işlerdir. - Ben gene kendi hikayeme dönüyorum (Herodotos, *Historia* 7. 137).

Ama bütün bu sayılara bir de Avrupa'dan toplananları katmak gerekir; burada gerçeğe en yakın olduğunu sandığım sayıları veriyorum. Gemi olarak Trakya Yunanlıları ve Trakya'ya yakın adalar yüz yirmi gemi donatmışlardı; şu halde bu gemiler için yirmi dört bin sayısını buluruz. Ayrıca Trakyalılardan, Paionialılardan, Eordialılardan ve Bottialılardan, Khalkislilerden, Bryglerden, Pierialılardan, Makedonialılardan, Perrhaibialılardan, Enienlerden, Doloplardan, Magnetialılardan, Akhaialılardan, Trakya kıyılarında oturan herkesten derlenmiş bir kara ordusu daha vardı; bunların toplamı da bence üç yüz bin kişi tutar. Şimdi bu yüz binlerce insanı Asya'dan gelmiş olanlara katınca, savaşçı sayısı olarak toplam iki milyon altı yüz kırk bir bin altı yüz on kişi buluruz (Herodotos, *Historia* 7. 185).

Kerux, söz verilen tazminatı kabul etti ve çekildi. Kserkses, Mardonios'u Thessalia'da bıraktı. Sıkı yürüyüşle Hellespontos'a doğruldu ve kırk beş günde gemi-köprüye ulaştı; aslına bakılırsa, yanındaki artık bir korkuluk orduydu. Yolunun geçtiği her yerde halkı soyuyor, karnını doyurmak için ürününü elinden alıyordu; tahıl bulamazsa bütün bölgeyi yoluyor, ot, ağaç kabuğu, yaprak, yabancı ağaç, yemiş, ağacı ayırmadan, eline geçen her şeyi ağzına atıyordu; hiçbir şey bırakmıyordu, açlık gırtlığına sarılmıştı. Yol boyunca veba ve dizanteri bütün orduyu kırdı geçirdi. Kral, hastaları geçtiği kentlerde bırakıyor, bakılmaları, beslenmeleri için emirler veriyordu; bunları böylece Thessalia'ya, Siris'e, Paionia'ya serpeledi. Yunanistan'a giderken kutsal Zeus arabasını orada bırakmıştı; dönüşte geri alamadı; geri istediği zaman, atları Traklara vermiş olan Paionialılar; cevap olarak, yukarı Trakya'da oturan Trakların atları çayırdan kaçırılmış olduklarını ve bu adamların topraklarının Strymon'un kaynağının oralarda bulunduğunu söylediler (Herodotos, *Historia* 8. 115).

Bisaltai ve Krestonai'nin Trak kralı, o yaradılışa aykırı korkunç şeyi işte bu aralık yaptı; Kserkses'e bile bile köle olamayacağını duyurmuştu; içeriye, Rhodop sırtlarına çekilmiş çocuklarına da Yunanistan'a girmeyi yasak etmişti. Çocuklar bu yasağı dinlememişler ya da savaşın tadını almak istemişler ve Perslere takılmışlardı; sağ salim döndükleri zaman -altı taneydiler- babaları ceza olarak gözlerini oydu (Herodotos, *Historia* 8. 116).

Mardonios'un safa soktuğu belli başlı ulusları saydım, bunlar en gözde olanlar ve en değerli sayılanlardır. Arkada başka uluslardan, Phrygialılar, Mysialılar, Trakyalılar, Paionialılar vb. gibi çeşitli askerlerden oluşan bir kalabalık da vardı. Ethiopialılarla şu kılıç taşıyan ve Mısırlıların tek savaşçı sınıfı olan Hermotybilerle Kalasiriler denilen Mısırlıları da sayalım. Bunlar, Mardonios'un Phaleron'dayken donanmadan almış olduğu deniz askerleriydiler; zira Kserkses'in Atina'ya getirmiş olduğu kara ordusunda Mısırlı yoktu. Barbarlar, daha önce de söylemiş olduğum gibi, üç yüz bin kişiydiler. Mardonios'un müttefiki olan Yunanlılara gelince, bunların sayısını kimse bilmez (çünkü sayım yapılmamıştır), ama görünüşe göre, ben elli bin kadar kestiriyorum. Burada toplanan bütün savaşçılar yayaydı; atlı birlikler ayrı yerdeydiler (Herodotos, *Historia* 9. 32).

Bu Sophanes başka bir şeyden ötürü de ün kazanmıştır; Atinalılar Aigina'yı kuşatmaya aldıkları sırada, pentathlon birincisi Argoslu Eurybates'e meydan okumuş ve yeke yek yaptıkları çarpışmada onu öldürmüştür. Kendisi de sonradan Glaukon oğlu Leagros ile birlikte Atinalıların strategosuyken, yiğitçe savaşarak ölmüştür; Daton (Trakya kenti) da Edonislilerle, altın madenleri için çarpışırken düşmüştür (Herodotos, *Historia* 9. 75).

Oiobazos Trakya'ya savuşmuştu; Apsinth Trakları onu yakaladılar ve ulusal töreleri gereğince, yerli bir tanrı olan Pleistoros'a kurban olmak üzere kafasını kestiler. Yanındakileri başka türlü öldürdüler. Sestos'dan en son ayrılmış olan Artayktes grubuna gelince, bunlar da Aigos-Potamos'un az yukarısında yakalandılar ve epeyce de dayandılar; askerlerin bir bölümü öldü; öbürleri yakalandılar. Yunanlılar tutsakları bağladılar, Sestos'a götürdüler; zincire vurulmuş olan Artayktes ve oğlu da bunlar arasındaydı (Herodotos, *Historia* 9. 119).

Traklarla ilgili bilinen en güçlü antik kaynak şüphesiz Herodotos'tur. Herodotos bölge ve Traklarla ilgili pek çok açıklamada bulunmuş, gelenekleri, inanışları, yaşayışları, diğer uluslarla ve birbirleriyle olan ilişkilerine kitabında değinerek pek çok alanda Trak ulusunu anlamamıza vesile olmuştur. Bugün çalışmaların hala yetersiz oluşu sebebiyle Trak kültürüyle ilgili bildiğimiz verilerin çoğuna Herodotos sayesinde erişmekte olduğumuz yadsınamaz bir gerçektir. Özellikle Trak kabileleri ve yaşadıkları coğrafyaları detaylıca anlatmıştır. Ayrıca Trak dini ve ölü gömme gelenekleri ile ilgili bilgileri de oldukça aydınlaticıdır.

Herodotos'un, Homeros'un aksine tarafsız olarak aktardığı *Tarih* adlı eseri, gerçeklik bakımından daha akla yatkındır. Görünen o ki Traklar tarih boyunca başrol olamamış ancak

gerek Homeros'un anlattığı Troya savaşında gerekse Herodotos'un anlattığı özellikle Persler ile olan münasebetlerinde her zaman en önemli rolü üstlenmişler ve daima tarih sahnesinde olmuşlardır. Traklar kendilerine has yaşayış biçimleriyle ve özellikle coğrafyalarının elverişli konumuyla diğer uluslarla sürekli olarak etkileşimlerde bulunmuşlardır.

Herodotos'da Homeros gibi bize bazı özel bilgiler sunmuştur. Örneğin; coğrafya ve bitki örtüsünden yola çıkarak Trak giyimi hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Zengin maden yataklarından bahsetmiş ve bu sebeple önemli bir konumda bulunduğuna değinmiştir. Her ne kadar Trak ismi ilk olarak *İlyada*'da geçmiş olsa da en geniş kaynağımız Herodotos'tur.

Herodotos'tan öğrendiğimiz Trak kökenli uluslar; Getailile (Herodotos, *Historia* 4. 93), Brygler (Herodotos, *Historia* 6. 45), Skyrmiadailer ve Nipseia adıyla anılanlar (Herodotos, *Historia* 4. 93), Dolonklar ve Apsinthialılar (Herodotos, *Historia* 6. 34), Strymonialılar (Bithynialılar) (Herodotos, *Historia* 7. 75), Kikonlar (Herodotos, *Historia* 7. 108), Paitiler, Bistaniler, Sapailer, Dersailer, Edonlar, Satrailler (Herodotos, *Historia* 7. 110), Bessiler (Herodotos, *Historia* 7. 111), Odomantlar ve Pieralılar (Herodotos, *Historia* 7. 112), Bisaltai ve Krestonaililer (Herodotos, *Historia* 8. 116), Thynler (Herodotos, *Historia* 1. 28), Odrysler (Herodotos, *Historia* 4. 92), Trausililer (Herodotos, *Historia* 5. 3.), Krobyzoslar (Herodotos, *Historia* 4. 49)'dir. Paionialılar ile ilgili de karışık bir durum mevcuttur. Rawlinson, Paionialıların Turan ırkından olabileceklerini öne sürmüştür (Herodotos, *Historia* 5, 386.).

Yaşadıkları yerler ve adları bilinen Trak kabileleri şunlardır (Ek 1.3-1.4);

Astailer; Istranca Dağları'nda yaşamış olanlardır (Mansel, 1938: 19; Erzen, 1994: 28).

Apsinthialılar; Ainos'un doğusunda oturanlardır (Mansel, 1938: 20; Erzen, 1994: 28).

Binnailer; Hebros'un (Meriç) orta ve aşağı bölümlerinde oturanlardır (Mansel, 1938: 20; Erzen, 1994: 28).

Bessiler; Hebros, Rodoplar ve Haimos (Koca Balkan Dağları) arasındaki vadide ve çevresinde oturanlardır. Geç dönemlere kadar varlığını korumuş en güçlü Trak kabilelerinden biridir (Mansel, 1938: 20; Erzen, 1994: 28).

Bettergeriler; Aşağı Meriç ve Edirne çevresinde oturanlardır (Mansel, 1938: 20; Erzen,

1994: 28).

Bisaltailer; Akte yarımadasında oturanlardır (Herodotos, *Historia* 7. 115; akt. Erzen, 1994: 28).

Bistaniler; Ege kıyılarında oturanlardır (Mansel, 1938: 20; Erzen, 1994: 28).

Briantlar; Samothrake Adasının karşısında oturanlardır (Erzen, 1994: 29).

Danthaletler; Yukarı Vardar civarında oturanlardır (Erzen, 1994: 29).

Dersailer; Aşağı Vardar civarında oturanlardır (Erzen, 1994: 29).

Digerler; Sofya yakınlarında Rila Vadisi'nde oturanlardır (Erzen, 1994: 29).

Dolonklar; Gelibolu Yarımadasında oturanlardır (Herodotos, *Historia* 6. 34; akt. Mansel, 1938: 20).

Drugeriler; Orta Meriç bölgesinde oturanlardır (Erzen, 1994: 29).

Getailer; Tuna Nehri yakınlarında oturanlardır (Herodotos, *Historia* 4. 93).

Hedonlar; Aşağı Vardar bölgesinde oturanlardır. Bölge gümüş madenleri açısından zengindir (Mansel, 1938: 20; Erzen, 1994: 29).

Kainoiler; Marmara sahilinde oturanlardır (Erzen, 1994: 29).

Kebrenler; Arisbos Çayı üzerinde oturanlardır (Erzen, 1994: 29).

Kikonlar; Biston Gölünden Meriç ağzına kadar olan sahada oturanlardır. Bağıcılığın gelişmiş olduğu kabiledir (Herodotos, *Historia* 7. 59; Mansel, 1938: 20; Erzen, 1994: 29).

Kovpiller; Dedeğaç bölümünde oturanlardır (Mansel, 1938: 20; Erzen, 1994: 29).

Kaloppothaklar; Enez'in güneyinden Gelibolu Yarımadasına kadar olan bölgede oturanlardır (Erzen, 1994: 29).

Ladepsoylar; Ergene Vadisi'nde oturanlardır (Erzen, 1994: 29).

Madiatenler; Ergene Vadisi'nde oturduğu sanılanlardır (Mansel, 1938: 20).

Melanditler; Karadeniz sahillerinde, İğneada civarında oturduğu sanılanlardır (Mansel, 1938: 20).

Mygdonlar; Vardar Nehri ile ovası arasında oturanlardır. Eski zamanlarda dağılmış bir kabiledir (Erzen, 1994: 29).

Nipseialar; Midye civarında oturduğu sanılanlardır. Thyenler ile yakın akraba oldukları anlaşılmaktadır (Herodotos, *Historia* 4. 93; Mansel 1938: 20).

Odomantlar; Aşağı Vardar bölgesinde oturanlardır. Aynı zamanda bölgedeki maden ocaklarının da sahipleridirler ve Edonlarla akrabadırlar (Erzen, 1994: 29).

Odrysler (Odrisler); Trakya'nın en büyük ve kuvvetli kabileleridirler. Sınırları geniş bir sahayı kaplamıştır. Ancak başlangıçta Tunca Vadisinden sahile kadar olan bölümde oturmuşlardır (Mansel, 1938: 20; Erzen, 1994: 29).

Paitiler; Aşağı Meriç'ten Melas Nehrine kadar olan bölümde oturanlardır (Erzen, 1994: 30).

Pieresler; Makedonya'dan sürülmüşlerdir, Pangaion madenine sahip olan kabiledir (Erzen, 1994: 30).

Pyraegeriler; Meriç Vadisi'nde Arsuz bölgesinde oturanlardır (Erzen, 1994: 30).

Saiyolar; Taşoz ve çevresinde oturanlardır (Erzen, 1994: 30).

Sapaliler; Bistanis gölü ve Rodopların iç kısımlarında otururlar. Augustus ve Tiberius zamanlarında en önemli kabile olarak görülmüşlerdir (Mansel, 1938: 20; Erzen, 1994: 30).

Satrailer; Rodoplarda maden ocaklarına sahip güçlü bir kabiledir. Bessiler, Satrailerin bir koludur (Erzen, 1994: 30).

Selletler; Balkanlarda muhtemelen Anchialos'a kadar olan bölümde oturanlardır (Erzen, 1994: 30).

Serdailer; Sofya civarında, Yukarı İsker Vadisi'nde oturanlardır (Erzen, 1994: 30).

Setonlar; Pallene Yarımadasında ve Sithonia'da oturanlardır (Erzen, 1994: 30).

Skirmidailer; Nipseialar ile komşudurlar ve Salmydessos'da yaşayanlardır (Herodotos, *Historia* 4. 93).

Sintoylar; Vardar yakınındaki dağlık bölgede oturanlardır (Erzen, 1994: 30).

Strymonialılar; Eskiden Struma Nehri kenarında oturanlardır. Anadolu'ya göçtükten sonra Bithynler adını almışlardır (Herodotos, *Historia* 7. 75).

Thynler; İğneada ve Midye bölgesinde oturanlardır (Mansel, 1938: 20; Erzen, 1994: 29).

Trallesler; Yukarı Nestos'ta oturmuş olup, Anadolu'ya giden kabiledir (Erzen, 1994: 30).

Hypsaltalar; Plinius'a göre Odryslerin komşusudurlar, muhtemelen Meriç bölgesinde oturmuşlardır (Plinius, *Naturalis Historia*, 4. 41; akt. Erzen, 1994: 30).

4.3. Ksenophon

MÖ 430 yılında Atina'da asil bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Genç yaşta Sokrates'in öğrencileri arasına katılmış, filozof, tarihçi, yazar ve askerdir. Peloponnesos savaşı sıralarında Pers hükümdarı Kyros'un hizmetine geçmesi Atina ile olan ilişkilerinin bozulmasına sebep olmuştur (Ksenophon, *Anabasis* 7). Savaş esnasındaki gezilerinde ilk olarak savaş muhabiri görevi görmüşse de Yunan komutanlar öldürülünce birliklerin başına seçilen beş kişi arasında yer alarak paralı asker ordusuyla birlikte çeşitli tehlikeler atlatmıştır. Ksenophon'un MÖ 355 yılında öldüğü düşünülmektedir (Ksenophon, *Anabasis* 8). *Anabasis*, Yunan Tarihi, Sokrates'ten Anılar, Kyros'un Eğitimi başlıca eserleridir (İnternet J).

Ksenophon'un üslubu ilgi çekicidir. Bunun en önemli sebebi ayrıntılara verdiği önem, konunun içine girerek aktarması ve akıcı üslubudur (Ksenophon, *Anabasis* 9). En önemli eseri olan *Anabasis* Ksenophon'un bütün üslup özelliklerini taşımaktadır. Olayların her daim içerisinde olan yazar bir gazeteci edasıyla gördüğü her farklılığı, kişiyi ve olayı yalın bir biçimde okuyucuya aktarmıştır.

4.3.1. Anabasis

Kyros için başka bir ordu da Abydos'un karşısında, Khersonesos'ta toplanmaktaydı. Bu ordu şöyle toplanıyordu: Lakedemonia'lı Klearkhos, yurdundan sürgün edilmişti. Kyros onunla görüştü, kendisini beğendi ve ona on bin darikos verdi. Klearkhos, altınları alıp bir ordu toplamakta kullandı; sonra, Khersonesos'u üs olarak kullanıp Hellespontos'un ötesinde yaşayan Traklarla savaştı. Böylece Yunanlıların yardımına koşmuş olduğu için, Hellespontos şehirleri, onun birliklerine seve seve erzak yardımı yapmaktaydılar. Kyros'a

hizmet etmesi için gizlice el altında tutulan ikinci ordu buydu (Ksenophon, *Anabasis* 1. 1. 9).

Klearkhos kendi ordugahına kaçıp ansızın “silah başına” diye haykırdı. Ağır piyadelere, oldukları yerde, kalkanları dizlerine dayalı halde beklemelerini buyurdu. Kendisiyse, Trakları ve ordudaki kırktan fazla süvariye (Onların da çoğu Trak’tı) yanına alarak dosdoğru Menon’un askerlerinin üstüne yürüdü. Menon ve askerleri korktular ve silahlarını almaya koştular; ne var ki, içlerinden bir kısmı kıpırdamadan olduğu yerde kaldı (Ksenophon, *Anabasis* 1. 5. 13).

Orda, gece olunca, Trakyalı Miltokythes kaçtı: komuta ettiği kırk kadar süvari ve üç yüz kadar Trakyalı piyadeyle Kralın safına geçti (Ksenophon, *Anabasis* 2. 2. 7).

Tutuklanan komutanlar Krala götürüldü; Kral boyunlarını vurdurdu. Bunlardan Klearkhos onunla ilişkisi olan herkesin de itiraf ettiği gibi, komuta etme yeteneğinin ve savaş tutkusunun en üst derecesinde bir insan sayılıyordu. Lakedemonia, Atina’yla savaştığı sürece ülkesinin hizmetinde kaldı; ama barış yapılır yapılmaz yurttaşlarını Traklar’ın Yunanlıları ezdiğine inandırıp devletin en yetkili görevlilerinin de, elden geldiğince iznini aldıktan sonra Khersonesos’un ve Perinthos’un yukarısındaki Traklarla savaşmak için denize açıldı (Ksenophon, *Anabasis* 2. 6. 1-2).

Klearkhos, bu paraları aldı; ama rahat bir hayata dalmak yerine, bu parayla bir ordu toplayıp Traklarla savaştı.; onları savaşta yendi; sonra ülkelerini yağmalayıp Kyros ile birliklerine ihtiyaç duyuncaya kadar savaşmaya devam etti (Ksenophon, *Anabasis* 2. 6. 5).

Trapezos’lulardan elli kürekli bir gemi alıp komutasını Lakonia’lı Perioikos Deksippos’a verdiler. Bu adam gemi yakalamak zahmetine gireceğine, buyruğundaki gemiyle Pontos Eukseinos’tan kaçtı; ama sonradan hak ettiği cezayı buldu; çünkü Trakya’da Seuthes’in yanında entrikalara girişince Lakonia’lı Nikandros tarafından öldürüldü (Ksenophon, *Anabasis* 5. 1.15).

Zafer türküleri söylendikten sonra, önce Traklar kalkıp silahlı olarak flüt sesiyle dans ettiler; hafifçe sıcıyor, hançerlerle dövüşür gibi yapıyorlardı. Sonunda biri eşine vurdu ve herkes onu yaraladığını sandı; çünkü adam büyük ustalıklı, yaralanmış taklidi yaparak kendini yere atmıştı. Paphlagonialılar haykırıştılar. O zaman kazanan dansçı yenilenin silahlarını alıp Sitalkes’in adını söyleyerek dans alanından çıktı. Başka Trakyalılar da aslında

hiçbir şeyi olmayan sözde ölüyü taşıyarak götürdüler (Ksenophon, *Anabasis* 6. 1. 5-6).

Herakleialılardan gemi sağlayan Arkadialılar, apansız Bithynialılara baskın verip elden geldiğince çok ganimet elde etmek için ilk önce yelken açtılar. Trakya'nın ortasına yakın bir yerde bulunan Kalpe limanına çıkarma yaptılar (Ksenophon, *Anabasis* 6. 2. 17).

Ama kaçan Traklar bir araya toplandılar; hafif silahlı olduklarından pek çoğu ağır piyadelerin elinden kurtulmuştu. Bir araya toplanır toplanmaz önce buluşma yerine doğru yola koyulmuş olan ve yanında pek çok ganimet götüren Arkadialı komutan Semikres'in birliğine saldırdılar (Ksenophon, *Anabasis* 6. 3. 4).

Öbür birliklerin bir kısmı güçlkle, öbürleri güçlkle karşılaşmadan kararlaştırılan yere vardılar. Ama Traklar, bu başarıdan sonra birbirlerine çığlık çığlığa haykırıyorlardı ve gece boyunca büyük bir kalabalık halinde toplandılar. Gün ışıırken Yunanlıların toplandığı tepenin çevresinde çember biçiminde dizildiler; çok sayıda hafif piyade ve süvarileri vardı ve güçleri her an artıyor, ağır piyadelere çekinmeden saldırıyorlardı. Çünkü Yunanlıların ne okçuları, ne sapancıları ne de süvarileri vardı ve onlara doğru koşan ve at koşturan Traklar kargılarını fırlatıyor, Yunanlılar saldırırlarsa kolayca kaçıyorlardı; bu sırada başkaları başka noktalara saldırıyorlardı. Tek yaralı vermeden düşmanlarından çoğunu yaralamaktaydılar; öyle ki Yunanlılar yerlerinden kıpırdayamıyorlardı ve sonunda Traklar onların su aldıkları yerle aralarını kestiler. Bu tehlikeli durumda Traklarla konuşuldu ve koşullar üstüne anlaşıldı; ama Yunanlılar rehine istediklerinden, Traklar da vermeye yanaşmadıklarından işler o noktada düğümlendi (Ksenophon, *Anabasis* 6. 3. 6-9).

Kürekle ilerleyen savaş kadırgasıyla Byzantion'dan Herakleia'ya ulaşmak için bir gün gerekir. Byzanteion ile Herakleia arasında dost ya da Yunanlı hiçbir şehir yoktur; yalnız bir deniz kazası sonucunda ya da herhangi bir nedenle ellerine düşen Yunanlılara çok kıyıcı davrandıkları söylenen Bithynia Trakları bulunur (Ksenophon, *Anabasis* 6. 4. 2).

Bu arada Trakyalı Seuthes de Ksenophon'a Medosades'i gönderip orduyu karşıya geçirmek için çabalarını öbür komutanlarınkine katmasını rica etti ve bu işte gayret gösterirse pişman olmayacağını bildirdi. Ksenophon şu cevabı verdi: “Ordu, mutlaka geçecektir; Seuthes'in bu iş için ne bana para vermesi gerekir, ne de başkasına. Ben, ordu boğazı geçince çekileceğim. Orduda kalıp, yetkili olacıklara başvursun ve onlara doğru bulacağı biçimde davransın” (Ksenophon, *Anabasis* 7. 1. 5-6).

Anaksibios komutanlarla yüzbaşları çağırıp şunları söyledi: “ Yiyeceklerinizi Trakya köylerinden sağlayın; orada pek çok arpa, has buğday ve gerekli her erzakı bulursunuz. Alıp Khersonesos’a gidin; orada Kynikos size ücret verecek. Bu sözleri işiten askerler, ya da birkaç yüzbaşı, gidip orduya anlattılar. Bu süre içinde komutanlar, Seuthes’in dost mu düşman mı olduğunu; Kutsal Dağdan mı, yoksa dağın çevresini dolanıp Trakya’nın içinden mi ilerlemek gerektiğini araştırıyorlardı (Ksenophon, *Anabasis* 7. 1. 13-14).

Trakya alanı denilen düzlük, bir ordunun dizilmesine elverişliydi; üstünde ev yoktu (Ksenophon, *Anabasis* 7. 1. 24).

Askerler henüz toplantıdayken Thebaili Koiratadas’ın geldiğini gördüler. Koiratadas, Yunanistan’dan sürgün edildiği için değil, ordulara komuta etmek için dört bir yanda geziyor ve bir komutana ihtiyacı olabilecek site ve halklara kendini öneriyordu. Askerlere yaklaşp, onları, Trakya’da, Delta adı verilen ve pek çok ganimet alabilecekleri bölgeye götürmeye hazır olduğunu bildirdi. Oraya varıncaya kadar dilediklerince erzak ve şarap vermeyi vaat ediyordu (Ksenophon, *Anabasis* 7. 1. 33).

Asine’li Neon, Akhaia’lı Phryniskos, Akhaia’lı Philesios, Akhaia’lı Ksanthikles ve Dardanos’lu Timasion ordunun başında kaldılar ve birlikleri, Byzantion’un karşısındaki Trak köylerine konaklamaya götürdüler. Komutanlar arasında görüş ayrılığı çıkmıştı: Kleanor ile Phryniskos orduyu, birini bir at öbürünü de bir kadın armağan ederek kazanmış olan Seuthes’in yanına götürmek istiyorlardı (Ksenophon, *Anabasis* 7. 2. 1-2).

Ordugaha yaklaşınca başında nöbetçi olmayan ateşlere rastladılar. Ksenophon önce, Seuthes’in ordugâhını dağıtıp gitmiş olduğunu sandı; sonra nöbetçilerin birbirlerine seslenişlerini ve gürültülerini duyup, Trakyalıların, gece nöbetçilerinin önünde ateş yaktırmasının nedeninin, nöbetçilerin görülmemesi, kaç kişi ve nerde olduklarının anlaşılmasında ve yaklaşanların karanlığa gizlenemeyip ateşlerin ışığında görülmeleri olduğunu anladı. Ksenophon bunu anlayınca, yanındaki tercümanı, Ksenophon’un geldiğini ve onunla görüşmek istediğini söylemesi buyruğuyla Seuthes’e yolladı. Nöbetçiler, Ksenophon’un ordusunda Atinalı olup olmadığını sordular. Tercüman “Odur” diye cevap verdi. Bunun üzerine nöbetçiler atlanıp gittiler; birkaç dakika sonra iki yüz kadar hafif piyade gelip Ksenophon ile adamlarını Seuthes’in yanına götürdüler. Seuthes çevresinde eyerlenmiş atlar bulunan ve sıkıca korunan bir kalede oturuyordu; bir baskından korktuğundan atları gündüz otlatıyor, gece de eyerli halde tutuyordu. Eskiden bu bölgede

önemli bir ordusu bulunan atası Teres'in, bölge halkının saldırılarıyla pek çok adamını kaybettiği ve soyulduğu söylenmekteydi. Bu bölgede yaşayan Thynler özellikle gece çarpışmalarında Trakya'nın en savaşçı halkıydı. Yunanlılar kuleye yaklaşınca Seuthes, Ksenophon'a seçeceği adamlarla içeri girmesi için haber gönderdi. Yunanlılar içeri girer girmez önce iki taraf birbirini selamladı; sonra Trak usulünce, boynuz kupalarla birbirlerinin sağlığına içtiler. Seuthes'in yanında her yere elçi olarak gönderdiği Medosades vardı. Önce Ksenophon söz aldı: “Seuthes! Bana önce Kalkhedon'da olduğum sırada şimdi yanında gördüğüm Medosades'i orduyu Asya'dan Avrupa'ya geçirmede çabalarımı öbür komutanlarınkine katmamı rica etmek için gönderdin ve bunu yaparsam beni ödüllendireceğini vaat ettin. Hiç değilse, şimdi burada olan Medosades bana böyle söylemişti”. Sonra Medosades “Doğru” dedi. Ksenophon devam etti: “Parion'dan ordugaha döndüğüm sırada Medosades ikinci kez gelip, orduyu sana getirirsem bana dost ve kardeş gibi davranmakla kalmayıp gücünün altındaki kıyı şehirlerini de vereceğini vaat etti” (Ksenophon, *Anabasis* 7. 2. 18-26).

Seuthes bu sözleri işitince akrabaları oldukları için hiçbir Atinalıya güvensizlik beslemediğini haykırıp onları sadık dostlar olarak saydığını söyledi. Sonra görüşmelerde bulunması gerekenler içeri alınınca Ksenophon, Seuthes'e, önce orduyu ne gibi bir işte kullanacağını sordu. Seuthes şu cevabı verdi: “Melanditler, Thynler ve Tranipsler babam Meisades'in uyuğuydular. Ama Odryslerin işleri bozulunca, babam bu ülkeden kovulup hastalanarak öldü ve yetim kalan ben şuan tahtta olan kral Medokos'un sarayında büyütüldüm. Ama ergenlik çağına geldiğimde yabancı ekmeği boğazımdan geçmez oldu. Yanında otururken, bizi ülkeden kovmuş olanlardan öç alabilmem ve onun ekmeğine muhtaç yaşamam için elden geldiğince çok askeri birlik vermesi için yalvarır dururdum. Bunun üzerine, sonunda bana yarın gün doğunca göreceğiniz askerleri ve atları verdi. Şimdi onlarla birlikte, babalarımın ülkesinde çapulculuk yaparak yaşamaktayım. Bana katılırsanız tanrıların yardımıyla krallığımı kolayca yeniden fethedeceğimi umut etmekteyim. İşte bu iş için size ihtiyacım var.” Ksenophon. “gelirsek askerlere, yüzbaşılara ve komutanlara ne verebilirsin? Söyle ki buradakiler gidip haber versinler” dedi. Seuthes, asker başına bir, yüzbaşı başına iki, komutan başına dört kyzikos; ayrıca dilediklerince toprak, koşum hayvanı ve deniz kıyısında bir kale vermeyi vaat etti. Ksenophon, “peki çabalarımız başarıya ulaşmaz ve Lakedaimonyalıların korkusu bizi durdurursa sana sığınmaya gelecek olanları ülkeneye alacak mısın?” diye sordu. Seuthes, “Evet” diye cevap verdi. “Onlara kardeş gibi davranacağım; soframda yerleri, ele geçirdiğimiz her şeyde payları olacak. Sana

gelince Ksenophon, kızlarımdan birini sana veririm; bir kızın varsa, onu da Trak geleneğine göre satın alırım; oturman için deniz kıyısındaki en güzel şehirlerimden biri olan Bisanthe'yi veririm'' (Ksenophon, *Anabasis* 7. 2. 31-38).

Yemek için girildi; içerde, Seuthes'in maiyetinden Trak ileri gelenleri, Yunan komutan ve yüzbaşları ve yabancı şehirlerden birkaç elçi vardı. Tümü çember biçiminde oturdu. Sonra parçalanmış etler ve etle birlikte şişe geçirilmiş mayalı ekmeklerle dolu yirmi kadar üç ayaklı masa getirildi. Masalar konukların tam önüne yerleştiriliyordu. Trak geleneği uyarınca Seuthes ona sunulan ekmekleri alıp küçük parçalara böldükten sonra dilediklerine attı; etler konusunda da aynı biçimde davranıp kendisine ancak tadına bakacak kadar ayırdı (Ksenophon, *Anabasis* 7. 3. 21-22).

Şölen ilerlerken bir Trak, beyaz bir at çekerek içeri girdi: Dolu bir boynuz alıp, ''Seuthes, sağlığına içiyor ve sana bu atı armağan ediyorum, onunla dilediğini kovalayıp yakalayabilir, düşmandan çekinmeden geri çekilebilirsin'' dedi. Bir başkası genç kölesini getirip sağlığına içerek Seuthes'e sundu. Bir başkası ona karısı için giyecekler verdi. Timasion da Seuthes'in sağlığına içip gümüş bir kupa ile on mina değerinde bir halı armağan etti (Ksenophon, *Anabasis* 7. 3. 26-27).

Ksenophon ne yapacağını düşünmekteydi; çünkü onu, onur vermek için Seuthes'e en yakın yere oturtmuşlardı. Heraklides , içki sunucuya, kupayı Ksenophon'a sunmasını söyledi. Zaten biraz içmiş olan Ksenophon yiğitçe kalkıp boynuzu alarak şunları söyledi: ''Seuthes! Ben de sana kendimi ve Burada gördüğün arkadaşlarımı sadık dostlar olarak sunuyorum; aralarında sana istemeden hizmet eden hiç kimse yok; tersine tümü iyiliklerine layık olmayı benden çok arzuluyor. Şimdi yanında görüyorsun onları; senden hiçbir lütuf istemiyorlar; senin için yorgunluklara ve tehlikelere atılmaya hazır bir halde ellerine bırakıyorlar kendilerini. Onlarla tanrılar isterse geniş bir ülkeye egemen olacaksın; pek çok at, pek çok erkek ve güzel kadın elde edeceksin. Bu iş için talan yapman gerekmeyecek artık; seve seve gelip armağan edecekler sana.'' Seuthes kalkıp Ksenophon'la aynı anda bir boynuz şarabı kafasına dikti ve ikisi de son damlaları yere saçtılar. Bunda sonra içeri, işaretlemeye yarayan boruların eşi boynuzlar ve tempo tutmada kullandıkları ve megadis gibi çaldıkları öküz derisinden yapılmış borular taşıyan adamlar girdi. Seuthes de kalkıp savaş çılgınlığını atarak bir oktan kaçıyormuşçasına büyük bir çeviklikle sıçradı. Soytarılar da içeri alındı. Güneş batmak üzereydi. Yunanlılar kalkıp gece nöbetçilerini yerleştirmek ve parolayı bildirmek vaktinin geldiğini söylediler. Seuthes'e gece ordugaha hiçbir Trak

girmemesi buyruğunu vermesini rica ettiler; “çünkü dostumuz olan sizler gibi düşmanlarımız da Trak” dediler. Onlar çıkarken Seuthes de ayağa kalktı; hiçte sarhoş görünmüyordu. Dışarı çıkınca komutanları kenara çekti, “ Dostlarım! Düşmanlarımızın henüz ittifakımızdan haberleri yok. Bu yüzden, bizim tarafımızdan bir baskına karşı tedbir almalarından ya da kendilerini savunmaya hazırlanmalarından önce üstlerine saldırırsak pek çok ganimet ve tutsak almak için daha iyi fırsat bulamayız” dedi (Ksenophon, *Anabasis* 7. 3. 29-35).

Gece yarısına doğru Seuthes baştan aşağı zırhlara bürünmüş süvarileri ve zırhsız hafif piyadeleriyle geldi. Kılavuzları verince, ağır piyadeler başa geçtiler; hafif piyadeler onları izledi, süvariler de artçı olarak yer aldı. Gün ışıırken Seuthes, birliklerinin önüne gidip Yunanlıların kuralını övdü: “Gece yürüyüşlerinde birçok kez ordum çok küçük olduğu halde, süvarilerimle piyadelerim birbirlerinden ayrı düştüler; bugünse tersine gün ışıırken gerektiği gibi birlikteyiz. Şimdi beni burada bekleyip dinlenin; bir keşif yapıp döneceğim.” Bu sözlerden sonra atını dağdaki bir yola sürdü. Çok karlı bir yere varınca ileri ya da geri giden ayak izleri olup olmadığını inceledi. Yoldan kimsenin geçmemiş olduğunu anlayınca dört nala dönüp şunları söyledi: “Dostlar! Tanrının izniyle her şey yolunda gidecek; düşmanı ansızın bastırabileceğiz. Ben, birini görürsek kaçıp düşmanları uyarmasına engel olmak için süvarilerle öne geçeceğim; siz bizi izler, geride kalırsanız nal izlerimizden yolunuzu bulursunuz. Dağları aştığımız zaman pek çok zengin köyle karşılaşacağız (Ksenophon, *Anabasis* 7. 3. 40-43).”

Ertesi gün Seuthes, tek bir ev bile ayırt etmeden köyleri baştan başa ateşe verdi. Öbür köylere, boyun eğmezlerse başlarına ne geleceğini göstererek korku salmak istiyordu. Sonra ordugaha döndü. Birliklere ücret ödeyecek para sağlamak için Herakleides'i Perinthos'a ganimeti satmaya gönderdi. Kendisi de Yunanlılarla Thynler ovasına gidip ordugah kurdu. Thynler ovayı boşaltıp dağlara sığınmışlardı. Kar kalındı ve öyle soğuk vardı ki akşam yemeği için getirilen suyla, testilerdeki şarap donmuştu; bir çok Yunanlının kulakları ve burunları dondu. Trakların, başlarını ve kulaklarını neden tilki postuyla örttükleri; neden yalnız göğüslerini değil baldırlarını da örten tunikler giydiklerini ve atlarını neden kısa elbiseler yerine ayaklarına kadar inen uzun giyeceklere büründürdüklerini anlamıştı (Ksenophon, *Anabasis* 7. 4. 1-4).

Seuthes, evlerine dönüp boyun eğmezlerse köylerinin ve buğdaylarının yakılacağını ve açlıktan öleceklerini yurttaşlarına söylemeleri için tutsaklardan bazılarını dağlara

gönderdi. Bu tehdit üzerine kadınlar, çocuklar ve yaşlılar dağdan indiler; ama gençler dağın eteğindeki köylerde açık ordugah kurmuş halde kaldılar. Seuthes bunu haber alınca, en genç ağır piyadeleri alıp kendisini izlemesini Ksenophon'a buyurdu. Hemen o gece yola koyulup gün ışıırken köylere vardılar. Düşmanların çoğu kaçarak canlarını kurtardı; çünkü dağ yakındı. Seuthes yakalananların tümünü acımadan mızraklatarak öldürttü. Orduda genç oğlanlara düşkün Olynthos'lu Episthenes adında biri vardı. Elinde bir kalkan taşıyan ergenlik çağına gelmiş güzel bir çocuğun öldürülmek üzere olduğunu görünce Ksenophon'a koşup bu güzel çocuğu kurtarmasını rica etti. Ksenophon gidip Seuthes'i bularak çocuğu bağışlamasını istedi. Episthenes'in alışkanlığını söyleyip, eskiden, yakışıklı olmaktan başka nitelik taşımayan gençlerden bir bölük kurarak ve başlarına geçerek büyük yararlılıklar gösterdiğini anlattı. Seuthes, "Episthenes, çocuğun yerine ölmeye razı olur musun?" diye sordu. Episthenes boynunu uzatıp, "Çocuk kendisinin yerine ölmemi istiyorsa ve bana bu yüzden gönül borcu duyacaksa vur" diye cevap verdi. Seuthes, çocuğa, kendisinin yerine Episthenes'i öldürmesini isteyip istemediğini sordu. Çocuk razı olmayıp ikisinin de bağışlanması için yalvardı. O zaman Episthenes çocuğu kucaklayıp, "Seuthes! Şimdi istersen gel çocuğun kimin olduğunu saptamak için benimle dövüş, çünkü onu bırakmayacağım" diye haykırdı. Seuthes gülmeye başladı ve başka işe baktı. Dağlardakilerin köylerden yiyecek sağlayamaması için orda konaklamaya karar verdi. Ovada biraz aşağı inip ordugah kurdu. Ksenophon seçme birliğiyle dağın eteklerindeki en yüksek köyde konakladı; öbür Yunanlılar da oraya yakın bir yerde Dağ Trakları denen insanlar arasında açık ordugah kurdular (Ksenophon, *Anabasis* 7. 4. 5-11).

Birkaç gün geçti; sonra Traklar dağlardan inip Seuthes'le barış görüşmesi yapmaya ve rehinelere vermeye geldiler. Ksenophon da Seuthes'in yanına gidip birliklerinin kötü bir mevzide konakladığını ve düşmana çok yakın olduğunu söyledi. Ölüm tehlikesiyle yüz yüze olduğu çatılar altında kalmaktansa, sağlam bir mevzide açık ordugah kurmayı tercih edeceğini ekledi. Seuthes ona hiçbir şeyden çekinmemesini söyleyip Trakların getirdiği rehinelere gösterdi. Dağdan inen bazı Traklar da, Ksenophon'u bulup barışa yardımcı olmasını rica ettiler. Yardımcı olacağına söz verdi; cesaretlerini kaybetmemelerini söyledi ve Seuthes'e boyun eğerse hiçbir zara görmeyecekleri konusunda teminat verdi. Oysa aslında Traklar, Ksenophon'a sırf casusluk etmek için başvurmuşlardı. O gün boyunca olup bitenler bunlardı. Ertesi gece Thynler dağlardan inip saldırdılar. Her evin sahibi onlara kılavuzluk ediyordu; yoksa gece karanlığında köylerde evleri seçmek güçtü; çünkü hayvanların çıkmaması için evleri çitlerle çevriliydi. Traklar her evin kapısının önüne

gelince bir kısmı harbelerini (kısa mızrak) fırlattı, öbürleri mızrakların uçlarını kırmak için getirdiklerini söyledikleri lobutlarla vurdular; bir kısmı da evleri ateşe veriyordu. Ksenophon'a adıyla seslenip gelip kendisini öldürtmesini, yoksa olduğu yerde diri diri yakacaklarını söylüyorlardı. Çatının aralıklarından alevler görünmeye başlamıştı bile; Ksenophon'un askerleri de zırhlarını kuşanmış, silahları elde, miğferleri başlarında olarak içerdeydiler; o sırada on sekiz yaşında bir delikanlı olan Makistos'lu Silanos, borusuyla tehlike işareti verdi. Askerler hemen kılıç elde dışarı fırladılar; öbür evlerdeki de çıktılar. Traklar adetleri üzere kalkanlarıyla sırtlarını koruyarak kaçtılar; çitleri aşarlarken bir kısmı kalkanı takılarak asılı kaldı ve tutuklandı; çıkış kapılarını bulamayanlar öldürüldü. Yunanlılar kaçanları köyün dışına kadar kovaladılar. Birkaç Thyn karanlıktan yararlanarak geri dönmüşlerdi; Yunanlıların, yanmakta olan bir evin önünden koştuklarını görünce, buldukları yerin karanlığından yararlanarak harbelerini, alevlerin aydınlığına fırlatıyorlardı. Böylece, ikisi de yüzbaşı olan Euboialı Hieronymos ile Lokris'li Theogenes'i yaraladılar; ölen olmadı ama birkaç kişinin giyeceği ve eşyası yandı. Seuthes, öncü birliğinden yedi süvari ve Trak olan borucusuyla yardıma koştu. Olup biteni öğrenince Yunanlılara yardıma koşarken durmadan boru çaldırdı; bu da düşmanın cesaretinin kırılmasına yardımcı oldu (Ksenophon, *Anabasis* 7. 4. 12-19).

Seuthes ertesi gün rehineleri (söylediğine göre dağlıların en ileri gelenleri olan olgun erkeklerdi bunlar) ona verip kendisi de ordusuyla geldi. Şimdiden ordusu üç kat büyümüştü; çünkü başarılarını duyan pek çok Odryes, dağlardan inip hizmetine giriyorlardı. Dağın tepesindeki Thynler, bu ağır piyade, hafif piyade ve süvari kalabalığını görünce Seuthes'e barış yapması için yalvarmaya indiler; her şeye boyun eğmeye söz veriyor, rehineler sunuyorlardı. Seuthes, Ksenophon'u çağırttı, önerileri söyledi ve Ksenophon onları saldırılarından ötürü cezalandırmak istiyorsa barış yapmayacağını bildirdi. Ksenophon, "Özgürken köle haline geliyorsa, yeterince cezalanıyorlar bence" dedi. Bununla birlikte Seuthes'e, bundan böyle rehine olarak en çok zararı dokunabilecek kimseleri alıp yaşlıları evlerine bırakmasını öğütledi. Ülkede yaşayan herkes anlaşma kapsamına alındı (Ksenophon, *Anabasis* 7. 4. 21-24).

Byzantion'un yukarısında, Delta adı verilen bölgede oturan Trakların yanına gitmek için dağlar aşıldı. Bu bölge artık Maisades'e bağlı değildi; Odryeslerden Teres'indi. Herakleides ganimetin satılmasından sağlanan paralarla orada beklemekteydi. Seuthes elindeki üç çift katırı (hepsi bu kadardı) ve başka koşulu öküzlerini getirtti. Ksenophon'u çağırdı ve bunlardan istediğini seçmesini, geri kalanları da komutanlara ve yüzbaşılara

dağıtmasını söyledi (Ksenophon, *Anabasis* 7. 5. 1-2).

Askerler ücretlerini alamadıkları için Ksenophon'u suçluyorlar, Seuthes de Ksenophon'un durmadan birliklerin ücretinin ödenmesini istemesine alınıyordu. O zamana kadar Ksenophon'a, deniz kıyısına varınca Bisanthe, Ganos ve Neontikhos'u vereceğini her zaman söylemişti; o andan sonra bir daha bunun sözünü etmedi. Çünkü Herakleides, bir orduya komuta eden adama kale vermenin temkinli bir hareket olmayacağını ima etmişti (Ksenophon, *Anabasis* 7. 5. 7-8).

Seuthes herkesin onayını alınca sefere devam ettiler. Ordu, Pontos Eukseinos'u sağda bırakarak “darı yiyenler” diye anılan Trakların ülkesini geçip Salmydessos'a vardı. Orada Pontos'a giren pek çok gemi karaya oturur; çünkü kıyının büyük kısmı sığdır. Bu dolaylarda yaşayan Traklar, bölgeyi sütunlar dikerek bölmüşlerdir ve her topluluk, payına düşen bölgeye denizin attıklarına sahip çıkar. Bu sınır işaretlerinin konmasından önce çoğunun ganimet için birbirini öldürdüğü söyleniyordu (Ksenophon, *Anabasis* 7. 5. 12-13).

O sırada Seuthes'in ordusu Yunanlılarınkinden çok daha kalabalıktı; çünkü daha pek çok Odryes gelmişti; boyun eğdirilen halklar da onun ordusuna katılıyorlardı. Selymbria'nın yukarısında denizden otuz stadion kadar uzakta ovada açık ordugah kuruldu (Ksenophon, *Anabasis* 7. 5. 15).

Lakedaimonialılar gelince, Herakleides orduyu götürmek istediklerini öğrenir öğrenmez Seuthes'e bundan daha mutlu bir olayla karşılaşamayacağını söyledi: “Lakedaimonialılar ordudan vazgeçemezler, seninse ihtiyacın kalmadı; orduyu geri vermekle onları kendine borçlu bırakacaksın; askerlerde artık senden ücret istemeyip ülkenden çekip gidecekler” diyordu. Bu söz üzerine Seuthes, elçileri çağırttı. Elçiler orduyu götürmek istediklerini söyleyince vermeyi kabul ettiğini, onların dostu ve müttefiki olmak istediğini söyledi ve onları konukları olmaya çağırarak çok güzel ağırladı. Kenophon'u da öbür komutanları da çağırtmamıştı. Lakedaimonlular Ksenophon'un nasıl bir adam olduğunu sorunca şöyle cevap verdi: “Doğrusu iyi bir adam; ama askerleri seviyor; bu yüzden de zarar görüyor.” “Askerlerine kendini sevdirmeye çalışıyor mu?” diye sordular. Herakleides, “Kuşkusuz” diye cevap verdi (Ksenophon, *Anabasis* 7. 6. 2-4).

Askerler bu önerileri sevinçle (Lakedaimonialılarla birlikte savaşma) dinlediler sonra bir Arkadialı kalkıp Ksenophon'u suçladı. Seuthes de oradaydı; ne olup biteceğini anlamak istiyor, sözleri işitebileceği bir uzaklıkta tercümanıyla duruyordu; zaten kendisi de Yunanca

söylenen hemen her şeyi anlamaktaydı (Ksenophon, *Anabasis* 7. 6. 8).

Seuthes, bundan sonra toprakların daha iç kısmında ordugah kurdu. Yunanlılar da, kıyıya varmadan önce en çok yiyecek bulmayı umut ettikleri köylerde konakladılar. Bu köyleri Seuthes, Medosades'e vermişti. Bu yüzden, Yunanlıların bu köylerde buldukları her şeyi tükettiklerini gören Medosades, büyük bir hoşnutsuzluğa kapıldı. Yanına yukarı ülkeden inen Odryslerin en ileri gelenlerinden birini alarak otuz kadar süvariyle Yunanlıların ordugahına gelip Ksenophon'u çağırttı. Ksenophon yanında birkaç yüzbaşı ve bu görüşmede bulunacak nitelikte başka kimselerle yaklaştı. Medosades şunları söyledi: “Ksenophon! Köylerimizi talan etmekle bize zarar veriyorsunuz. Dolayısıyla Seuthes adına ben, yukarı ülkenin kralı Medokos adına da şu adam; sizleri ülkeyi boşaltmanız konusunda uyarıyoruz; yoksa yaptıklarınıza göz yummayacak, ülkemizi yakıp yıkarsanız da, sizi düşman sayarak püskürteceğiz (Ksenophon, *Anabasis* 7. 7. 1-3).”

Oysa sana boyun eğen Trakyalıların, seninle yürümekten çok sana karşı yürümeği tercih edeceklerine kuşku yok; çünkü senin kazanman onlar için kölelik, yenilmense özgürlük demektir (Ksenophon, *Anabasis* 7. 7. 32).

Seuthes, “Hayır, askerlerin en az saygı göreni haline gelmene yol açmayacağım ve yalnız bin ağır piyadeyle ordugahımda kalmak istersen sana vaat ettiğim tüm armağanları ve kaleleri veririm” diye cevap verdi (Ksenophon, *Anabasis* 7. 7. 50).

Bunu üzerine Seuthes, “Param yok, ya da pek az var; olanı sana veriyorum; bir talanton kadar tutar. Ayrıca buna altı yüz öküz, dört bin kadar koyun ve yüz yirmiye yakın köle ekliyorum” dedi (Ksenophon, *Anabasis* 7. 7. 53).

Aştığımız ülkelerin valileri şunlardı: Lydia'da Artiamas, Phrygia'da Artakamas, Lakonia'da ve Kappadokia'da Mithradates, Kilikya'da Syennesis, Fenike'de ve Arabia'da Dernes, Suriye ve Asur'da Belesys, Babil ülkesinde Rhoparas, Media'da Arbakas, Phasia ve Hesperit ülkesinde Tribazos. Kardukhlar, Khalybler, Kaldeliler, Makronlar, Kolkhlar ve Mossynoikler; Koitler ve Tibarenler özerktirler. Paphlogonia'da Korylas, Bithynia'da Pharnabazos, Avrupa Traklarına Seuthes kumanda ediyorlardı (Ksenophon, *Anabasis* 7. 8. 25).

Ksenophon da diğer antik yazarlar gibi Trakların kökenine değinmemiş genel olarak o dönemde yaşanan bir olay içine girerek Trakların savaşma biçimlerini ve günlük

yaşantılarını aktarmıştır. Özellikle dönemin Trak hükümdarı Seuthes ve onun kişiliği anlatılmıştır. Buradan da Trak halkının psikolojik dünyası adına çeşitli çıkarımlar yapılmasına olanak sağlamıştır. Eserde en çok göze çarpan detaylar; Nöbetçi Trak askerlerinin ateş yakarak gelen herhangi birini hemen görmeyi amaçlamaları ve kendilerini gizlemeleridir. Bu detay Trak halkını biraz olsun anlamamız adına önemli bir noktadadır. Yine diğer bir göze arpan Trak geleneği de Seuthes'in komutanları toplayıp eğlence yaptığı sahnedir. Boynuz içerisinde şarap içmeleri, gelen konukların Kralın sağlığına kadeh kaldırıp armağan sunmaları, önemli bir olayın ya da konuşmanın ardından boynuzda kalan son şarap damllarını yere saçmaları Trakların eğlenceyi seven bir millet olduğunu kanıtlar niteliktedir ve aynı zamanda misafirlerine sundukları ikramlarla onların gözlerini boyamak istemiş olmaları da akla gelen bir seçenektir. Zafer şarkıları söyleyip dans etmeleri de eğlenceye düşkün bir millet olduğunu vurgulamaktadır.

Diğer antik kaynaklarda da belirtildiği gibi *Anabasis*'de de buğday, arpa ve mısırın bölgede yaygın olarak üretildiğine değinilmiştir. Ayrıca yine üzüm yetiştiriciliğinin yaygın olması ve sürekli tüketilen şarabın arasında muhakkak bir bağlantı bulunmaktadır.

Ksenophon, Trak evlerinden de kısaca bahsetmiş ve hayvanları giremesin diye evlerin etrafını çitle çevirdiklerini aktarmıştır. Bu denli bilinmezliklerle dolu bir halk için bu it detayı önemli bir detaydır. Yine bölgenin sık ormanlarla kaplı olduğunu düşündüğümüzde bir Trakyalı evinin ana maddesinin ahşap olduğunu tahmin etmek çok zor olmayacaktır.

Ksenophon Trak giysileri ile ilgili net bilgiler vermiş ve bu bilgileri Trakya iklimiyle bağdaştırmıştır. Anlattığına göre bölge o kadar soğuktur ki; testilerdeki sular ve şaraplar donmuştur. Bu sebebledir ki Traklar başarına tilki postundan bir başlık takarlar ve tunikleri baldırlarına kadardır. Hatta atlarını bile bileklerine kadar uzanan bir giysiyle koruma altına alırlar.

Trakya bölgesi ve halkıyla ilgili anlatılanların en önemli kısımları antik kaynaklardır. Yapılan çalışmaların ve buluntuların yetersizliği göz önüne alındığında Traklar gibi yarı göçebe halklar için en temel bilgileri antik kaynaklardan sağlamak doğru bir tercih olacaktır.

4.4. Strabon

M 64 yılında Amaseia kentinde doğmuş Roma Dönemi'nin en önemli

coğrafyacısıdır. Varlıklı bir aileden olması sebebiyle pek çok yeri gezme fırsatı bulmuş ve dönem uluslarının göçlerini, sınırlarını, ülkelerini eserine aktarmıştır. Stoa felsefesi ilkelerine bağlı kalmış aynı zamanda da Roma siyasetini desteklemiştir. Geographika adlı eseri on yedi kitaptan oluşmaktadır ve her kitapta farklı bir coğrafyaya değinmiştir ve Strabon bu on yedi kitaplık eserini Augustus döneminde Roma'da yazmıştır (Strabon, *Geographika* XV). Pek çok yeri gezmiş olmasına rağmen son yıllarını Amaseia'da geçirmiştir ve MS 21 yılında memleketinde öldüğü kabul edilmektedir.

Ünlü coğrafyacının aynı zamanda *Historika hypomnemata* (Tarihi Hatıralar) isminde kırk üç ciltlik bir tarih yazdığı bilinmektedir. Günümüze bu eserin 19 parçası ulaşmış olmasına rağmen içeriği; Kartaca'nın yıkılmasından Caesar'ın öldürülmesine kadar olan dönemi kapsamaktadır (Strabon, *Geographika* XVI).

4.4.1. Geographika

Bir kimse Propontis'ten Eukseinos'a, denize doğru açılırsa, sol tarafında Byzantion'a komşu kısımlar (buraları Trakyalılara aittir ve buraya Pontos'un sol tarafındaki kısımlar denir), sağ tarafında Khalkedon'a komşu kısımlar kalır. İkincisinde ilk bölge Bithyn'lere, sonraki Mariandyn'lere (bazıları buraya Kaukon'lar da derler), daha sonra Halys Irmağı'na kadar olan Paphlagonia'lılara ve ondan sonraki Pontos Kappadokia'lılarına ve Kolkhis'e kadar da onlardan sonra sırayla gelen halklara aittir. Bütün bunlara Pontos'un sağ tarafındaki kısımlar denir. Eupator, Kolkhis'ten başlayarak Herakleia'ya kadar uzanan bütün kıyı bölgesini egemenliği altına almıştı. Fakat daha öteki kısımlar Pontos ve Khalkedon'un ağzına kadar uzanan bölgeler, Bithynia kralının idaresi altında kaldı. Krallar devrilince, Romalılar aynı sınırları korudular, şöyle ki; Herakleia, Pontos'a katıldı ve öteki kısımlar Bithyn'lere geçti (Strabon, *Geographika* 12. 3, 2).

Bithyn'lere gelince, çoğu yazarlar vaktiyle bunları Mys'ler olarak adlandırdıkları halde, bu yeni ismi, söz konusu ülkeye yerleşmiş olan Traklardan aldıklarını –Trakyalı Bithyn'ler ve Thyn'ler kabul ederler ve delil olarak, bugün bile Trakya'da belirli insanların Bithyn'ler olarak çağırıldıklarını ve Thyn'ler için de Apollonia'yla Salmydessos yakınındaki kıyımın Thynia olarak adlandırıldığını ileri sürerler. Kanımca bu insanlardan önce Mysia'ya yerleşen Bebryk'ler de Trak'tılar. Mysia'lıların dahi, şimdi Mois'lar denen Trakların kolonicileri olduğu söylenir. Bu halk hakkındaki söylentiler böyledir (Strabon, *Geographika* 12. 3, 3).

Fakat Mariandyn'ler ve Kaukon'lar hakkında hepsi aynı şeyi söylemezler; Herakleia'nın Mariandyn'ler ülkesinde bulunduğunu ve Miletos'lular tarafından kurulduğunu söylerler; fakat kim oldukları ve nereden geldikleri hakkında hiçbir şey söylenmemiştir, ayrıca bunlar Bithyn'lere benzedikleri halde ne diyalekt bakımından, ne de başka bir şekilde etnik bir özellikleri yoktur. Bu nedenle, bu kabilelerin de ilk önceleri Trak olduğunu düşünmek akla yatkındır. Theopompos, Mariandynos'un birçok hükümdarın idaresi altında bulunan Paphlagonia'nın bir kısmına egemen olduğunu, sonradan Bebryk'lerin ülkesini ele geçirerek buraya sahip olduğunu fakat daha sonra, kendi ismini verdiği ülkeyi terk ettiğini söyler. Herakleia'yı ilk kuran Miletos'luların da kendilerinden evvel buraya sahip olan Mariandyn'leri heilot⁴ olarak hizmet etmeleri için zorladıkları ve böylece kendi ülkelerinin sınırları içinde bunları sattıkları (çünkü iki halk bu konuda anlaşmaya varmışlardı) söylenir, aynı Minoa'lar denen sınıfın Kreta'ların ve Penest'lerin de Thessalia'luların serfleri olduğu gibi (Strabon, *Geographika* 12. 3, 4).

Böylece zannımca ozanın Halizon'lar dediği ve katalogunda Paphlagonia'lılardan sonra sözünü ettiği kimseler bunlardır; “Fakat Halizon'lar Odios ve Epistrophos tarafından gümüşün çıktığı Alybe'den çok uzaklara götürülmüşlerdir”. Özellikle, barbar kavimler arasında isimlerin çok değiştiği zamanlarda, Alybe'nin Khalybe olarak değiştiği kabul edilmezse, şimdi Khaldai isminin Khalybe'den çıktığını kanıtlamak da olanaksız olur. Örneğin, Trak'ların bazılarına Sinti'ler, daha sonra da Sai'ler denmiştir; bunların ülkesinde Arkhilokhos kalkanını bıraktığını söyler: “Sailer kavminden biri masum bir alet olan kalkanımı çaldı, isteğime karşın onu bir çalılığın yanına bıraktım”. Bu aynı insanlara şimdi Sapai'ler denir; çünkü bütün bunlar, Abdera'nın etrafında Lemnos'un dolaylarındaki adalarda yaşarlar. Aynı şekilde Bryg'ler ve Phryg'ler aynı insanlardır; Mys'ler ve Maion'lar ve Meones de aynıdır; fakat bu konuda daha fazla genişlemenin anlamı yoktur. Skepis'li, Alybes'in “Khalybes” olarak değişmesinden kuşkuludur ve bunun neyi izlediğini ve neyle uyuştüğünü ve özellikle ozanın Khalyb'lere niçin Halizon'lar dediğine işaret etmeden bu görüşü reddeder. Bana gelince; bu tahminle diğer yorumcuların tahminlerini benimkiyle yan yana koyarak inceleyelim (Strabon, *Geographika* 12. 3, 20).

Aynı konuyu “*Diakozmos*” unda tartışan Apollodoros'a gelince, ona yanıt olarak çok şey söylemiş bulunuyorum. Fakat şimdi yeniden konuşmalıyım; çünkü o, Halizon'ların Halys Irmağı'nın dışında yaşamış olduklarına inanmamızı kabul etmez. O Troia'lılara Halys'ün

⁴ Toprağı işlemekle yükümlü köle

ötesinden hiçbir kuvvetin gelmediğini söyler. Bu nedenle biz ona ilk olarak Halys'ün bu tarafındaki ve “gümüşün doğduğu Alybe'den uzaktaki” Halizon'ların kimler olduğunu soracağız ve o bize bunu söyleyemeyecek. İkinci olarak, ona ırmağın ötesindeki memleketten müttefik kuvvetin geldiğini neden kabul etmediğini soracağız; Trakyalılardan başka bütün diğer müttefik kuvvetlerinin ırmağın bu tarafında yaşadıkları kabul edilirse, bu bir tek müttefik kuvvetin Halys'ün uzaklarından, Beyaz Syria'lıların memleketinin ötesinden (Kappadokia) gelmiş olmasını önleyecek bir şey yoktur. Veyahut Troia'lılarla savaşan insanların söylediğine göre Amazon'ların, Trer'lerin ve Kimmerlerin bu bölgelerden ve bu bölgenin ötesinden gelmeleri mümkündür de, onlarla müttefik olmalarını önleyecek hiçbir neden yoktur (Strabon, *Geographika* 12. 3, 24).

Apollodoros, Troia Savaşı'na Halys Irmağı'nın uzaklarından hiçbir halkın katılmadığı görüşünü sanki bütün daha eski yazarlar söylemiş gibi, onlara da dayandıramaz. Halbuki bunu aksine delil bulunabilir. Maiandros, Enet'lerin ilk önce Beyaz Syria'lıların ülkelerinden hareket ettiklerini ve Troia'lılarla müttefik olduklarını ve Trak'larla birlikte Troia'dan gemiyle hareket ederek Adria Körfezi'nde yerleştiklerini fakat bu sefere katılmamış olan Enet'lerin Kappadokia'da olduklarını söyler. Aşağıdakiler bu hususu doğrular. Yani Paphlagonia boyunca uzanan Halys Irmağı dolaylarındaki Kappadokia'nın her tarafında konuşulan dil içinde bol miktarda “Bagas”, “Biasas”, “Ainiates”, “Rhatoles”, “Zardokes”, “Tibius”, “Gasys”, “Oligasys ve Manes” gibi Paphlagonia'lı adlar yer almaktadır ve bu adlar Bamonitis⁵, Pimolitis⁶, Gazakene ve daha birçok bölgelerde geçerlidir. Bu da bölgede iki dilin kullanıldığını gösterir (Strabon, *Geographika* 12. 3, 25).

Ayrıca bu yerde Apollodoros, ozanın yaya olarak ülkeyi geçen kimselerden, iç taraflarda yaşayan Paphlagonia'lılar hakkında bilgi edindiğini; fakat diğer Pontos kıyıları gibi Paphlagonia kıyısını da tanımadığını söyler; aksi halde bunları isimlendirirdi, der. Aksine Homeros'un bütün kıyıyı incelediği ve o zaman önemli olan hiçbir şeyi atlamadığı, o vakit henüz kurulmamış olan Herakleia ve Amastris ve Sinope kentlerinden söz etmemişse bunun hiç de önemli olmadığı ve iç bölgeden hiçbir kısmı söz konusu etmemesinin de acayip olmadığı söylenebilir. Ayrıca Homeros'un birçok yazısında söz etmemesi, çalışmalarımın baş tarafında gösterdiğim gibi, bilgisizlikten değildir. O, Homeros'un Pontos civarındaki birçok ünlü şeylerden, örneğin ırmaklar ve kabilelerden habersiz olduğunu, aksi halde

⁵ Bu isim şüphelidir. Meineke çevirisinde “Phazemonitis” olarak düzeltilmiştir.

⁶ Bu isim şüphelidir. Meineke çevirisinde “Pimolitis” olarak düzeltilmiştir.

onlardan söz edeceğini söyler. Bu iddia, bazı belirli ve önemli şeyler, örneğin Skyth'ler ve Maiotis Gölü ve Istros Irmağı için kabul edilebilir. Öte yandan, gerçekten Hellenler Skyth'leri, Sauramat'lar ya da Sarmat'lar olarak isimlendirilmişlerse bile, Homeros'ta bunların adı geçmez; ve gene Istros yakınındaki Traklar ve Mys'lerden söz ederken ve özellikle toprakların sınırlarını ırmaklarla belirlerken, ırmakların en büyüğü olan Istros'u atlar; ve gene Kimmerleri anlatırken Bosporos ve Maiotis Gölü'nden hiç söz etmez; fakat göçebe kavimlerden “Galaktophag'lar”, “Abi'ler”, en dürüst insanlar” ve “mağrur Hippemolg'lar” diye ayrıntılı bir şekilde söz eder (Strabon, *Geographika* 12. 3, 26).

Bithynia'lılarla Phrygia'lılar ve Mysia'lılar hatta Kyzikos dolaylarındaki Dolion'lar ve Mygdon'lar ve Troia'lılar arasındaki sınırı belirtmek zordur ve her kabilenin diğerinden ayrı olduğu gerçeği kabul edilmiştir (en azından Phrygia'lılar ve Mysia'lılar hakkında şu atasözü vardır: “*Mysia'lıların ve Phrygia'lıların sınırları ayrıdır*”, fakat aralarındaki sınırları belirtmek zordur). Buna neden, oraya giden yabancıların barbar ve asker olmaları nedeniyle, fethedilmiş olan ülkeyi devamlı bir şekilde elde tutamamaları ve çoğu zaman göçebe olduklarından önlerine gelen halkları kovaladıkları ve sırası gelince diğerleri tarafından kendilerinin de ülkeden sürülmüş olmalarıdır. Bütün bu kabilelerin Trak kökenli oldukları varsayılır. Çünkü Trak'lar hemen öbür tarafta otururlar ve her iki taraftaki halk birbirlerinden çok farklı değildir (Strabon, *Geographika* 12. 4, 4).

Bithynia'nın Mysia'lılar tarafından iskan edildiği ilk defa Karyanda'lı Skylaks tarafından kanıtlanmıştır. Skylaks Askania Gölü'nün etrafında Phrygia'lılar ve Mysia'lıların yaşadığını söyler; bundan sonra Dionysios, kentlerin kuruluşları hakkındaki kitabında, şimdi Trakya Bosporos'u denenen Khalkedon ve Byzantion'daki boğazın eski devirlerde Mysia Bosporos'u adını taşıdığını yazar. Bu da Mysia'lıların Trakyalı olduklarına bir kanıt sayılabilir. Bundan başka Euphorion, “Mysia Askanios'un kıyılarında” ve Aitolia'lı Aleksandros “Silenos ve Melia'nın oğlu olan Dolion'lar yaşamış olduğu Askania Gölü kıyılarında ve Askania ırmakları boyunca yaşayanlar” derken aynı şeyi kanıtlamış oluyor, çünkü Askania Gölü, buradan başka hiçbir yerde bulunmamaktadır (Strabon, *Geographika* 12. 4, 8).

Bithynia tanınmış bilginler yetiştirmiştir: Filozof Ksenokrates, mantıkçı ve münazaracı Dionysios, Hipparkhos, Theodosios ve matematikçi oğulları ve ayrıca Myrleia'lı hatip Kleokhares ve Prusa'lı hekim Asklepiades (Strabon, *Geographika* 12. 4, 9, 61).

Homeros'un Meïones dediği Lydia'lilar ve Maionia'lilar bir bakıma hem bu insanlarla hem de birbirleriyle karıştırılmaktadırlar. Çünkü bazıları bunların aynı, bazıları da farklı olduklarını söylemektedir. Bunların bir kısmı Mysia'lıların Trak'lardan olduklarına inanmakta ve bu da Lydia'lı Ksanthos ve Eleia'lı Menekrates'in yaptığı eski açıklamaya uymaktadır. Bu açıklamaya göre Mysia isminin aslı Lydia'lılarda gürgen ağacına verilen isimden⁷ çıkmıştır. Olympos Dağı'nın dolaylarında çok sayıda gürgen ağacı vardır. Gene bu açıklamaya göre halkın onda biri buraya yollanmıştır. Ve bunların torunlarına "oksya" ağacından dolayı Mysia'lı denmiştir ve dillerinde de bunu doğrulayan kanıtlar vardır. Mysia'lıların dilleri bir bakıma Lydia ve Phrygia dillerinin bir karışımıdır. Çünkü Mysia'lılar Olympos Dağı dolaylarında bir süre yaşadıktan sonra, Trakya'dan gelen Phrygia'lılar, Troia ve dolaylarını çevirerek burayı ele geçirinca bunlar da Lydia'ya komşu olan Kaikos kaynağının üst tarafına yerleşmişlerdir (Strabon, *Geographika* 12. 8, 3).

Troia Savaşları'ndan sonra Hellenlerin ve Trer'lerin göçleri ve Kimmerlerin ve Lydia'lıların bundan sonra Perslerin ve Makedonia'lıların ve son olarak da Galatların saldırısı her şeyi altüst etti ve karıştırdı. Sadece nu değişikliklerden dolayı değil; fakat tarihçilerin anlaşılamamasından da belirsizlik doğmaktadır. Tarihçiler aynı konularda aynı şeyleri söylememekte, örneğin *tragedia* şairlerinin söyledikleri gibi, Troia'lılara Phrygia'lı ve Lydia'lılara da Karia'lı demek ve diğer halklar için de aynı şeyi yapmaktadırlar. Fakat başlangıçta küçük bir ulus olan Troia'lıların gelişmesi ve krallarının "Krallar Kralı" unvanını alması, hem ozanın hem de yorumcuların Troia ve Troia'lılara çok önem vermesini sağlamıştır (Strabon, *Geographika* 12. 8, 7).

Fakat daha sonraki yazarlar aynı sınırları vermiyorlar ve bizim çeşitli seçimler yapmamıza olanak sağlayan farklı sınırlar çiziyorlar. Bu farklılığın başlıca nedeni Hellenlerin kolonizasyonudur. Gerçekten az çok bu böyledir. Ion kolonizasyonu Troas'tan çok uzaktadır. Fakat Aiol'lerin kolonileri Kyzikene'den Kaikos Çayı'na kadar bütün ülkeye dağılmış ve daha da ileri giderek, Kaikos ve Hermos çayları arasındaki toprakları da kaplamıştır. Gerçekten Aiol kolonizasyonunun Ion kolonizasyonundan dört kuşak önce olduğunu fakat geciktirmelerden ötürü daha uzun sürdüğünü çünkü, Orestes'in göç seferinin ilk lideri olduğunu fakat onun Arkadia'da öldüğünü ve oğlu Pentilos'un onun yerine geçtiğini ve Trakya'ya aşığı yukarı Heraklid'lerin Peloponnesos'a dönüş tarihi olan Troia Savaşları'ndan altmış yıl sonra vardığını; ve sonra Pentilos'un oğlu Arkheläos'un küçük

⁷ Lydia'lılarda gürgen ağacına verilen isim *misos*'tur.

oğlu Gras'ın Granikos ayı'na kadar ilerlediğini ve daha iyi silahlanarak ordusunun büyük kısmını Lesbos'a geçirip burayı işgal ettiğini söylerler ve şöyle ilave ederler; Doros oğlu Kleues ve keza Agamemnon'un soyundan gelen Malaos hemen hemen Penthilos'la aynı zamanda ordularını toplamışlar; fakat Penthilos'un donanması hemen Trakya'dan Asya'ya geçmiş, Kleues ve Malaos ise uzun süre Lokris ve Phrikios Dağı dolaylarında oyalandıktan sonra karşıya geçerek Lokris Dağı'na izafeten adlandırılan Phrikios Kyme'sini kurmuşlardır (Strabon, *Geographika* 13. 1, 3).

İşte Troia Savaşları sırasında durum böyleydi. Fakat sonradan pek çok değişiklikler oldu. Praktios'a kadar uzanan Kyzikos dolayları Phrygia'lılar, Abydos dolayları Trak'lar ve bu ikisinden önce de Bebryk'ler ve Dryop'lar tarafından kolonize edildiler. Bundan sonra gelen lke Trak olan Trer'ler, Thebe Ovası ise, sonradan Maion'lar olarak adlandırılan Lyd'lerle önceleri Teuthras ve Telephos'un tebaası olan Mys'lerin selefleri tarafından kolonize edildi. Ozan, Aiolis'le Troia'yı birleştirdiğinden ve Aiolis'liler Hermos Irmağı'ndan Kyzikos'a, deniz kıyısına kadar olan bütün ülkeyi ele geçirerek kentlerini kurduğundan beri; ben de Hermos Irmağı'ndan Lekton'a ve ondan sonra gelen ve Aisepos Irmağı'na kadar uzanan ve halen Aiolis denilen yeri yanlış tanımlarsam suçlu sayılmam. Homeros ve diğerlerinin anlatımlarından ve bunların şimdiki durumlarından söz ederken her ikisini de ayrıntılı olarak tekrar edeceğim (Strabon, *Geographika* 13. 1, 8).

Irmaklara gelince ozanın söylediğine göre, Selleeis, Arisbe'nin yakınından geçer ve şayet doğru ise Asios, hem Arisbe'den hem de Selleeis Irmağı'nın geçtiği yerlerden gelir. Praktios Irmağı gerçekten vardır; fakat, bazılarının sandığı gibi bu isimde bir kent yoktur. Bu ırmak da Abydos'la Lampsakos arasında akar. “*Ve Praktios'ta oturan*” sözcükleri bir ırmak düşünülerek yorumlanmalıdır, tıpkı “*Büyük Kephisos Irmağı kıyısında oturanlar*” ve “*Parthenios Irmağı civarında yerleşenler*” cümlelerinde olduğu gibi. Aynı şekilde Lesbos'ta toprakları Methymna'lılar tarafından işgal edilmiş olan bir Arisba kenti vardır. Trakya'da, kıyılarında Trakyalı Kebren'lerin yerleşmiş olduğu bir Arisbos Irmağı vardır. Trakyalılara ve Troia'lılara ait birçok ortak isim vardır. Örneğin, Skaı'ler denilen Trak'lar, , Skaıos Irmağı, , Skaı'ler suru gibi Troia'da , Skaı'ler kapısı vardır. Trakyalı Ksanthos'lular olduğu gibi, Troia'da da bir Ksanthos Irmağı vardır. Troia'da Hebros'a dökülen bir Arisbos Irmağı ve bir de Arisbe kenti vardır. Troia'da bir Rhesos Irmağı ve Trakyalıların Rhesos isimli bir kralı vardır. Gene bunlar gibi, Homeros'ta bu Asios'la aynı adı taşıyan başka bir Asios daha vardır: “*Sangarios'un akıntularıyla Phrygia'da yerleşmiş olan o, Dymas'ın oğlu, Hekabe'nin öz kardeşi ve at terbiyecisi Hektor'un dayısıdır*” (Strabon, *Geographika* 13. 1,

21).

Abydos, Miletos'lular tarafından, Lydia Kralı Gyges'in izniyle kurulmuştur. Bunun için burası ve Troia Bölgesi onun egemenliğindeydi ve burada Dardanos yanında Gygas denilen bir burun vardır. Abydos, Propontis'le Hellespontos'un ağzındadır ve Lampsakos'la Ilion'dan aynı uzaklıktadır, yaklaşık olarak yüz yetmiş stadion kadar. Europe'yle Asia'yı ayıran ve Kserkses tarafından köprüyle aşılmış olan Heptastadion buradadır. Köprü'nün kurulduğu yerde Europe, en dar çıkıntısını oluşturur ve şeklinden ötürü Khersonesos olarak adlandırılmıştır. Köprü'nün yeri Abydos'un karşısındadır. Sestos, Khersonesos'taki kentlerin en iyisidir. Kentin yönetimi, Abydos'a olan yakınlığından dolayı, yönetim henüz kıtalar olarak sınırlanmadığı bir dönemde, Abydos ve Sestos limanları birbirinden yaklaşık olarak otuz stadion uzaklıktadır. İki kent arasında boğaz üzerinden doğru bir çizgi çekilirse köprü uzunluğu kısadır. Gerçekte Abydos Propontis'e Sestos'tan daha uzakta, Sestos ise Propontis'e biraz daha yakındır. Sestos yakınında yüzer köprü'nün kıyıya bağlandığı Apobathra denilen bir yer vardır. Sestos Propontis'e doğru, Propontis'ten gelen akıntının uzağında kurulmuştur. Bu nedenle Sestos'tan karşıya geçiş daha kolaydır. Önce kıyıda Heros Kulesi'ne ulaştıktan sonra, akıntının yardımıyla karşıya geçilir. Fakat Abydos'tan karşıya geçecek olanlar, önce kıyı boyunca Sestos karşısındaki bir kuleye doğru, aksi yönde sekiz stadion kadar çıkmaları ve geçişte akıntının şiddetini kırmak için eğik olarak seyir etmeleri gerekir. Troia Savaşı'ndan sonra Abydos, Trakyalıların ve sonra Miletos'luların vatanydı. Fakat kentler, yani aynı bahtsızlığa uğrayan Abydos'la diğer Propontis kentlerini kastediyorum. Kserkses'in babası Dareios tarafından yıkılmıştı. Çünkü o, Skyth'lere karşı yaptığı akından döndükten sonra Nomod'ların hazırlık yaptıklarını ve boğazı geçerek kendisine saldırmak suretiyle çektiklerinin intikamını almak istediklerini öğrenmiş bu kentlerin onların askerlerinin geçişine gerekli yardımı yapmalarından korkmuştu. Bu yangın da dahil olmak üzere diğer değişiklikler ve zamanın etkisi, ülkenin topografyasının içine düştüğü karışıklığın nedenidir. Hem Sestos, hem Abydos'tan Trakya Bölgesi'ni tanımlarken söz etmiştim. Theopompos, Sestos'un küçük fakat iyi tahkim edilmiş olduğunu ve limana iki *plethra*'lık çifte surla bağlandığını, bu nedenlerden ve bir de akıntıdan ötürü boğazın hakimi olduğunu söyler (Strabon, *Geographika* 13. 1, 22).

Sigeion Burnu'ndan ve Akhilleion'dan sonra Akhaion'a, kıtanın Tenedos'lulara ait olan kısmında ve kıtadan kırk stadion'dan fazla uzaklıkta olmayan Tenedos'un kendisine gelinir. Çevresi yaklaşık seksen stadion kadardır, bir Aiolis kenti iki limanı ve ozanın "Ey Tenedos'ta bütün gücüyle egemen olan Smintheia'lı" dizesiyle tanıklık ettiği gibi, bir de

Apollon Smintheus Tapınağı vardır. Çevresinde, özellikle Lekton'a yolculukta karşılaşılan ve Kalydnai denen iki adayla birkaç küçük adacık uzanır. Bazıları Kalydna adını bizzat Tenedos'a verir. Diğerleri de onu Leukophrys olarak adlandırır. Tennes mitosunun sahneleri burada cereyan etmiştir ve olaydan sonra ada onun ismini almıştır. Aynı zamanda Trakya kökenli olan Kolonai kralı ve Tennes'in babası Kyknos'un mitosunu da burada meydana gelmiştir (Strabon, *Geographika* 13. 1, 46).

Teos da bir yarımada üzerindedir ve bir limanı vardır. Lirik şair Anakreon, Teos'ludur. Onun zamanında, Perslerin küstahlıklarına dayanamayan Teos'lular kentlerini bırakarak, bir Trak kenti olan Abdera'ya göçtüler ve bundan böyle Abdera'yı ima ederek "Teos'luların güzel kolonisi Abdera" dizesi söylenir. Fakat bunlardan bazıları sonradan tekrar geri dönmüştür. Daha önce söylediğim gibi Apellikon da Teos'luydu ve tarihçi Hekataios da aynı kenttendi. Kentin kuzeyde başka bir limanı daha vardır. Burası kentten otuz *stadion* uzaklıktadır ve Gerraiddai adını taşır (Strabon, *Geographika* 14. 1, 30).

Magnesia'dan sonra yol Tralleis'e ulaşır. Mesogis Dağı solda, yolun sağında, Lydia'lılar, Karia'lılar, Ionia'lılar, Miletos'lular, Mysia'lılar ve de Magnesia'nın Aiolis'lileri tarafından işgal edilen Maiandros Irmağı'nın ovası bulunur. Aynı tür topografya Nysa ve Antiokheia'ya kadar devam eder. Tralleis'lilerin kenti, kesik bir trapez üzerine, doğu tarafından tahkim edilmiş bir tepede kurulmuştur ve civardaki bütün yerler iyi korunmuştur. Asia'daki diğer herhangi bir kent kadar iyi bir şekilde, zengin halk tarafından iskan edilmiştir, daima insanlarından bazıları eyalette baş mevkileri tutmuş ve *Asiarkhes* olmuşlardır. Bunlar arasında aslen Nysa'lı olan fakat, kent ününden dolayı oturduğu yeri Tralleis'e taşıyan Pythodoros vardı ve o sadece birkaç kişiyle Pompeius'un dostu olarak göze çarpar. Pythodoros iki bin *talanton*'dan fazla olan kralî bir servete sahip oldu. Bu servet tanrılaştırılmış Caesar tarafından satılığa çıkarılmış; fakat Pythodoros'un Pompeius'la olan dostluğu sayesinde satıştan kurtarılmış ve kendisi tarafından tümüyle çocuklarına bırakılmıştır. Pythodoros, daha önce sözünü ettiğim şimdiki Pontos Kraliçesi Pythodoris'in babasıdır. Pythodoros daha sonra, benim zamanımda zenginleşmiştir. Gene bir eğitim adamı ve saygı değer, ciddi bir kişi olan ve Zeus Larisaios Rahipliği'ni elde etmiş bulunan Menodoros da ikbale kavuşmuştur. Fakat o, Dometius Ahenobarbus'a dost olan bir karşıt parti tarafından alt edilmiştir. Dometius, muhbirlerine güvenerek, onu donanmanın isyanına neden olmaktan suçlu buldu ve öldürttü. Tralleis'te, Dionysokles ve daha sonra Damasos Skombros gibi ünlü hatipler doğmuştur. Tralleis'in Argos'lular ve Trakyalı bazı Tral'ler tarafından kurulduğu söylenir. İsmi de buradan almıştır. Kent Mithridates Savaşları

sırasında kısa bir süre Kratippos'un oğulları olan tiranlar tarafından yönetilmiştir (Strabon, *Geographika* 14. 1, 42).

Strabon, kendi döneminde yaşanmış olan coğrafi hareketleri eserlerinde açıkça dile getirmiştir. Ülkelerin sınırları ve coğrafyaları hakkında geniş bilgilere yer vermiş aynı zamanda kendisinden önceki antik yazarların düşüncelerini de irdelemiştir. Anlattığı bölgeyi sadece kendi fikirlerine yer vererek açıklamamış bölgede yaşayan yerli halkın görüşlerine de yer vermiştir.

Geographika'da Trakların özellikle kabile sistemine değinilmiş çeşitli kitaplarda kabilelerin sınırları anlatılmıştır. Strabon'un en belirgin özelliği ulusların kimliğinden ve kültüründen çok yaşadıkları bölge, aldıkları göçler, etraflarındaki coğrafi şekiller ile ilgili bilgi vermesidir.

5. ANTİK KAYNAKLAR VE ARKEOLOJİK VERİLER IŞIĞINDA

TRAKLARIN TANIMLANMASI

5.1. Trakların Kökenleri

Balkan halklarının tarihçesi oldukça karışıktır. Özellikle Trakya Anadolu ve Avrupa arasında bulunması ve Rusya, Orta Asya ve Akdeniz halklarının kolaylıkla ulaşabilmesi sebebiyle köken anlamında pek çok farklı görüşün ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bölge Tarih öncesi çağlardan itibaren pek çok kültüre ev sahipliği yapmış ve her yeni gelen kültür birbirini etkileyerek homojen bir yaşama biçiminin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

İlk yerleşim izleri MÖ 200.000 yıllarına tarihlenen Acheulien Kültürüne aittir. Bu kültüre ait bulgular özellikle Bulgaristan civarında ele geçmiştir. Paleolitik Dönemin sonlarına gelindiğinde ise bölgede Aurignacien ve Gravetien Kültürlerine rastlanılmaktadır. Neolitik Döneme bakıldığında Trakya’da pek çok kültür izine rastlanılmaktadır. Bölgede Linear Band, Karanova, Starčevo, Vinča kültürleri görülmektedir (Tringham, 1971: 73-74; István, 1963: 5; Erzen, 1994: 39-47; Özdoğan, 2009: 19).

Güneydoğu Avrupa’nın kökenini açıklamak için ortaya atılan iki teori mevcuttur. Bunlardan ilki çoklu göç diğeri ise yerli halkın kesintisiz gelişmesidir. Ancak yapılan çalışmaların yetersizliği ile bu teoriler şimdiye kadar kanıtlanamamıştır (Fol, 1977: 131). Trakların kökenine ilişkin pek çok farklı teori olduğu öne sürülmektedir. Örneğin Mansel’e göre ‘‘Prehistorik zamanlardan itibaren Küçük Asya’dan ve Güney Rusya’dan dalgalar halinde kökleri Orta Asya’ya dayanan bir takım kavimler gelerek Balkanlara yerleşmişler ve zamanla Trak adını almışlardır (Mansel, 1938: 10). Başka bir görüşe göre; Traklar’ın Hint-Avrupalı bir kavim olduğu bilinmektedir. Orta Avrupa’dan gelen bir kültür ile kuzey steplerden gelen başka kültürün karışmasıyla Erken Tunç Çağında Tei kültürü ortaya çıkmıştır. Bu kültür güneye doğru ilerleyerek Trakya’ya girmiş ve günümüz Traklar’ının temelini oluşturmuşlardır (Hoddinott, 1981: 29; Beksaç, 2009, ‘‘Traklarda Kutsalın Gösergesi: Gerçekler ve Yanılgılar’’ bildirisinde sunulmuştur).

Genel olarak bakıldığında Avrupa’da ki izler kaydedilen en eski dilin Hint-Avrupa kökenli olduğunu kanıtlamıştır. Ancak bulunan bu kanıtlar başka dillerin var olmadığını ya da Hint-Avrupa kökenli dilin daha eski kanıtları olabileceği ihtimalini ortadan

kaldırmamaktadır. Bilinen kaynaklar ışığında bakıldığında Traklar'ın kökeni Tunç Çağı'ndan yani MÖ 3.bin yıldan daha geriye gitmemektedir (Fol, 1977: 131).

Herodotos, Traklar'ın kökenleri ile ilgili bilgi vermemiş ancak Hintlilerden sonra en kalabalık kavim olduğunu ve birleşmeler hiçbir uygarlığın onlara karşı duramayacağını belirtmiştir (Herodotos, *Tarih* 5.3, 382). Thukydides de Herodotos gibi köken konusuna değinmemiştir. Traklar'ı kana susamış, saldırgan barbarlar olarak nitelendirmiştir (Thukydides 7.29.; Barbar adlandırmaları için ayrıca bkz. Graninger, 2015: 22 vd.).

Arrianos, Bithynia Tarihi'nde *Thrake* isimli bir periden bahsetmektedir. Ona göre bu ilham ve şifa perisi, eski adı *Pérke* olan coğrafyanın ismini Trakya olarak değişmesine sebep olmuştur (Arrian. *Bith. Fr. 13*; Fol, 2000: 75). Bir *nymphe* olan *Thrake*, Yunan mitolojisinde, *Oceanos* ve *Parthenope*'nin kızıdır ve iyileştirici bir peridir. Ancak kelime köküne bakıldığında *Thrasso* sözcüğünden gelmektedir ve bu sözcük, zorlu, zahmet ve kargaşa anlamlarını taşımaktadır. Bu da Yunanlıların Traklara olan bakış açısını açıkça göstermektedir (Beksaç, 2014: 71.). *Pérke* – per-/pir- (k) adı, taş, kaya, kayalık tepe anlamlarını taşımaktadır (Pape ve Benseler, 1959: 514; Fol, 2000: 75).

Arkeolojik verilerin yetersizliği bazı dil bilimcileri harekete geçirmiştir. Yapılan çalışmalar proto-Traklar terimi ortaya çıkarmış ve bu grubun da bir proto-dil konuşmuş olabileceğini akla getirmiştir. Bu sebeplerle bir takım araştırmacılar proto-Traklar'ın varlığını kabul ederek onları bölgenin Neolitik katmanına yerleştirmişlerdir. Daha temkinli araştırmacılar ise Trakları Eneolit-Erken Tunç Çağlar'ına tarihlemişlerdir (Fol, 2000: 131).

Hoddinott (1981: 61 vd.), Trakları'ı çok kültürlü bir ırk olarak yorumlamış ve Srubnaya kültürünün bir parçası olduğunu ileri sürmüştür.

Farklı bir görüş ise; Bölgenin Prehistorik dönemlerden itibaren farklı kültürlerce iskan edildiğini ancak Kalkolitik Çağ'dan Erken Tunç Çağ'ına geçiş sürecinde, Yamnaya (Pit-Grave) kültür grubunun Volga'nın ötesinden batıya yani Pontik bozkır topraklarına geldiğini ve kendi kültürlerini yaydığını söylemektedir. Bu hipoteze göre; Traklar'ın kullandığı tahta iki tekerlekli öküz arabaları, mezar ayini ve gömü gelenekleri ve Trak sanatında yaygın olarak karşılaşılan boynuzlu hayvan betimleri Yamnaya kültürüyle birlikte bölgede görülmeye başlanmıştır. Gelen bu yeni kültürün bölgede var olan diğer kültürleri büyük ölçüde etkilemesi ve pek çok halkın karışmasıyla Yunanlıların Trakyalı olarak adlandırdıkları insanların oluşmuş olması gerekmektedir (Shmagly ve Chernyakov 1970; Dennell ve Webley 1975: 97; Hoddinott, 1981: 22-27).

Trakya, Yunan mitolojisinde Savaş Tanrısı Ares'in oğlu *Thrax* ile de özdeşleştirilmiştir. Bu sayede Traklar'ın savaşçı kimliği Ares'e ve oğlu Thrax'a

bağlanmıştı. Ayrıca Yunan görüşlerinde Traklar'ın Ares'in soyundan geldikleri düşünülmektedir. Aynı zamanda Ares'in yurdu anlamına gelen *Aria* sözcüğü de Trakya isminden önce bölgeyi tanımlamak için kullanılmıştır (Beksaç, 2014: 71).

Günümüzde kabul gören en kesin yaklaşım şüphesiz Trakları'nın Hint-Avrupalı olduklarıdır. Bu teorinin kanıtı antik kaynakların yanında arkeolojik verilerin de konuya destek vermesidir. Trak mezarlarında ele geçen at buluntuları nüfusun kuzeyden gelen Hint-Avrupalılarca değiştirildiğini düşündürmektedir. Ancak atın menşei yalnızca Rusya'nın güneyi değildir. Bu sebeple hala çeşitli spekülasyonlar devam etmektedir (Fol, 1971: 139).

Traklar'ın MÖ 1400-1000 yılları arasında bölgeye geldiği ve Erken Demir Çağı'nda güçlenerek Demir Çağı kültürünün temsilcisi olduğu düşünülmektedir (Beksaç, 2006: 43; Beksaç, 2007: 28). Beksaç; Traklar ve İlirlerin Hint-Avrupa dil grubunun ortak bir kolunu oluşturduğunu ve İlirler, Balkanların batısına yayılırken Trak topluluklarının da bölgenin doğusunu kapladığını söylemektedir. Ayrıca Trak kültürünü oluşturan ana etmenin; Romanya'nın Geç Bronz Çağı temel kültürleri olan *Noua* ve *Tei* kültürleri olduğunu bu benzerliğin hayvan (sığır) yetiştiriciliği ve kabile tipi sosyal yaşantıları olduğunu belirtmektedir (Beksaç, 2006: 49).

Viyanalı filolog Patsch'e göre; MÖ ikinci binde, Adriyatik'ten Karadeniz'e kadar Balkanlar'da yaşayan bütün topluluklar Traklar'dan sayılmaktadır (Patsch, 1903: 5 vd.; akt. Çevik, 1965: 7). Bu görüş Herodotos'un, Hintlilerden sonra dünya üzerindeki en kalabalık kavim görüşünü doğrular niteliktedir. Traklar'ı farklı etnik grupların karışımı olarak sayanların yanı sıra hepsini Trak adı altında toplayarak, kalabalık bir ulus oluşturanlar da mevcuttur.

Traklar köken olarak bir kesinliğe kavuşmamıştır ancak Trak kökenli halkların yayılımları büyük ölçüde bilinmektedir. Bu konuya antik kaynaklarda da çokça değinilmiştir. İlirler, Daklar, Troia'lular ve Pannonialılar gibi yakın coğrafyada bulunan halkların Traklar ile akraba oldukları, Bthyn'ler, Frigler, Mysia'lular gibi Anadolu'ya erken dönemde göçmüş olan halkların ise Trak kökenli oldukları düşünülmektedir.

Önümüzdeki yıllarda yapılacak çalışmaların artmasıyla Trak kültürüne ait bilgiler derinlik kazanacaktır. Buluntulara ve antik kaynaklara bakıldığında Trak sanatı, mimarisi, dini, kültürü ve siyasi tarihi hakkında kısmi olarak bilgilere ulaşılmakta ancak köken konusu hala bilinmezliğini korumaktadır. Bu konunun aydınlatılması için arkeolojik, antropolojik ve filolojik veriler bir arada irdelenmelidir.

5.2. Trak Dili

Trakların dili ile ilgili malzeme oldukça yetersizdir. Genel olarak şahıs ve yer isimleri, kabile ve tanrı isimleri bilinmektedir. Grekçe erken dönemlerde Trak coğrafyasının içlerine kadar nüfuz etmiştir. Bu sebeple Trakya'da bulunan yazıtların çoğu Grekçedir. Latince yazıtlar ise nispeten Grekçeden daha az miktarda ele geçmiştir. Bu buluntular çoğunlukla askeri mezar taşlarıdır (Erzen, 1994: 31).

Trakça Hint-Avrupa dilleri ailesinin bir parçasıdır. Geçmişte Trak dili, Frig dili ve diğer kaybolan dillerle birlikte Hint-Avrupa dillerinin İran koluna ait oldukları düşünülmüştür. Daha sonra Trakça, Frigce ve İllirce ile bir grup oluşturmuştur (Duridanov, 1976: İnternet K).

Trak dili ile ilgili en yeni çalışmalar bu dilin Trakya'nın yanı sıra Osogovo Dağının batısında Bregalnica Nehri'nin üst kısmı boyunca ve modern Selanik şehri çevresi de dahil olmak üzere Vardar Nehri'nin batısına kadar olan bölgede konuşulduğuna işaret etmektedir (Duridanov, 1976: İnternet K).

Yapılan çalışmalar Trakça ile illirce oldukça benzer özellikler göstermektedir. Öyle ki bu benzerlik Trakça ile Dakça arasında dahi bu denli açık görülmemektedir. Bu sebeplerle İllirya dili genetik olarak Trakya'dan gelmektedir (Duridanov, 1969: 100). Trakça ve Frigce de Hint-Avrupa dil ailesi içinde Satem grubuna aittirler ve yapılan çalışmalarla akrabalıkları kanıtlanmıştır (Erzen, 1994: 32). Ancak Trakça'nın İllirce ile olan benzerliği Frigce ile benzerliğinden daha fazladır (Bredow, 2009: 602). Bunun en önemli sebebinin Frigler'in erken dönemlerde Anadolu'ya yaptığı göç olduğu düşünülebilir. Aynı zamanda Trakya ve İllirya'nın çok yakın coğrafyalarda yaşıyor olması ve birbirleriyle olan ilişkilerinin de başka bir sebep olarak görülmesi muhtemeldir. Ayrıca Frigce 'nin daha çok Yunanca ile benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır. Ivanov'a göre: "Frig dili, Yunan-Ermeni lehçelerine yakın yapısal özelliklere sahiptir" (Gamqrelije ve Ivanov, 1984: 910).

Hellenistik ve Roma dönemlerinde Trakya dili yerini Yunanca ve daha az ölçüde Latince dillerine bırakmıştır. Ancak Trakça'nın dağlık bölgelerde Bizans dönemine kadar hayatta kaldığı anlaşılmaktadır (Bredow, 2009: 602).

Ancak bütün bunlara karşın Bulgar Slavlarının dilinde Trakyalı kelimelerin hayatta kalması, çözülmemiş ve ilginç bir sorundur. Özellikle nehir isimleri (Iskr, Tundzha, Struma, Bregalnica vb.), dağ isimleri (Osogovo, Rhodopes vb.), bazı yerleşim isimleri (Plovdiv, Silivrija, Batkun vb.) Trak kökenli olup modern Bulgarca'da da görülmektedir. Fakat bu konuyla ilgili kapsamlı bir çalışma henüz yapılmamıştır (Duridanov, 1976: İnternet: K).

Trakça da bulunan son ek -nt, mevki yada halk adını simgelerken, Anadolu dillerinde -nt son eki, teçhiz etmek (donatmak) anlamına gelmektedir. Aynı zamanda Grekçeden eskiye giden -ss son eki de Ege dünyasında yer adlarında kullanılırken Trakça da aynı anlamı -is ve -issa takıları vermektedir (Erzen, 1994: 31).

Bir dilin morfolojisi ve sözdizimi çalışması yeterince uzun metinler gerektirmektedir. Ne yazık ki Trakya'daki en uzun metin altın bir yüzük üzerine kazınmış 8 satırdan ve 61 harften oluşan bir yazıttır. Bu sebeple metnin okunmasında bazı belirsizlikler ortaya çıkmaktadır (Duridonov, 1976: İnternet K). Genel olarak dilsel kaynaklar şüphesiz yazıtlardır. Özellikle kahraman kabartmalarının yoğun olduğu Trak sanatında dil gelişimi var olan kabartmalardan izlenmektedir. Bu kabartmalar çoğunlukla yazıtlar ile birlikte korunmuştur (Dimitrov 2009, xviii).

Trakya dilbilim materyalleri şunlardan oluşmaktadır (Dimitrov, 2009: İnternet K)

Eski kaynaklarda ve yazıtlarda tasdik edilen kelimeler

Coğrafi isimler

Kişisel isimler

Kabile isimleri

Tanrı isimleri

Yapılan çalışmalar Trakya dilinin, Baltık dilleriyle yakın genetik bağlantılara sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır (Duridanov, 1969: İnternet K).

5.3. Trak Sosyo-Ekonomik Yapısı

Trakya bölgesinde ekonomi ilk etapta iklim ile bağlantılıdır. Özellikle avcılık gelişmiştir. Türkiye Trakya'sına bakıldığında ise avcılığın yanında balıkçılık yaygın olarak göze çarpmaktadır. Fikirtepe ve Pendik yerleşimlerinde yapılan çalışmalar özellikle avcı-balıkçı bir beslenmenin olduğunu ortaya çıkarmıştır (Özdoğan, 1998: 72). Neolitik Dönemin ilerlemesiyle birlikte hayvancılık ve tarım gelişme göstermiştir. Trakya'da iklimin nispeten daha sert olmasına rağmen başta üzüm olmak üzere pek çok ürün yetiştirilmiştir. Soğan, sarımsak, mercimek, buğday, arpa, çavdar gibi sebze ve hububatlar da bölgede yaygındır. Ayrıca Herodotos'un bahsettiği kenevir üretimi ve işlenerek iplik ve kumaş haline getirilmesi de Traklar'ın önemli özelliklerindedir (Herodotos, *Historia* 4. 74; akt. Mansel, 1938: 8-9).

Antik çağlarda Trakya bölgesinin vahşi hayvanlarla dolu olduğu bilinmektedir. Av hayvanlarının yoğunluğu ve Trakların avcılık ile yakından ilgilenmesi sebebiyle antik

dönemde bir geçim kaynağı olan avcılık son dönemlerinde ise önemli bir spor olarak görülmüştür. Aynı zamanda avlanan birtakım hayvanların boynuzları gibi çeşitli uzuvları da ihracat malzemesi olarak kullanılmıştır (Mansel, 1938: 9). Ayrıca Traklar'da atlara büyük önem verilmektedir. At yetiştirmek ve binicilik en önemli özelliklerinden biridir. Sanatlarında da at önemli bir unsur olarak görülmektedir. Atlı süvarilerin betimlendiği pek çok mezar stelleri ele geçmiştir (Mansel, 1938: 9; Fol, 1977: 154).

Maden kullanımıyla birlikte Trak ülkesinin önemi daha da artmıştır. Zira bölge maden rezervleri açısından oldukça zengindir. Tarım hayvancılık ve madencilik belirdiği bölge bu sebeplerle pek çok ulusun dikkatini çekmiştir (Fol, 1977: 131). Köstendil bölgesinde altın ve gümüş, Burgaz civarı ve Kırklareli taraflarında bakır, İstranca'da gümüş madeni yoğunluktadır (Mansel, 1938: 9).

Traklar'da maden işçiliği de oldukça yaygındır. Özellikle askeri anlamda kullanılan madenler askerlerin zırhlarında ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda altın ve gümüş madeninin kullanımı da oldukça yaygındır. Kabile beylerinin ihtişamlı yaşamları madenin öneminin en net kanıtlarındandır (Marazov, 1977: 85).

Özellikle Dünyada Roma hakimiyeti başladığı dönemlerde Trak madenleri daha büyük önem arz etmişlerdir. Roma Trakya bölgesi ve çevresini ele geçirerek madenler hakkında söz sahibi olmayı amaçlamıştır. Roma bölgedeki madenleri kullanmış aynı zamanda da ticaretini yapmıştır. İmparatorluk döneminde başta demir madeni olmak üzere diğer bütün madenler Romalılar için her şeyden daha önemli olmuştur (Mócsyi, 1974: 33).

Trakların Sosyal yapısına bakıldığı zaman bilgilerimiz büyük çoğunluklar antik kaynaklarla sınırlıdır. Özellikle Herodotos verdiği bilgilerle Trak sosyal yaşantısına ışık tutmuştur. Homeros ve Strabon'un verdiği bilgiler biraz daha yüzeysel durumdadır. Aynı zamanda Ksenophon'un, Anabasis adlı eseri de yine Trak sosyal yapısı hakkında açıklamalar sunmaktadır.

Örneğin Herodotos “ El ile yapılan bir mesleğe sahip olan Trakların, mesleksiz ve asker olanlardan daha değersiz” olduğunu belirtmiştir (Herodotos, *Historia* 2. 103). Yine Herodotos “Hiçbir iş görmemek kibarlıktır; toprakta çalışmak şerefsizliğin en aşağısıdır; soylu yaşamak demek, savaşa gitmek ve başkalarını soymaktır” (Herodotos, *Historia* 5. 6) diyerek Trak halkının çalışmaktan ve meslek sahibi olmaktan hoşlanmadığını ve hırsızlığın onlarda ne denli fazla olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle el sanatları ustalarının çoğunlukla Greek ve Pers kökenli olduğu sonucunu çıkarmak zor değildir. Askeri anlamda tüm antik coğrafyaya nam salmış olan Trakların en ulvi mesleği de tabii ki budur.

Erzen, “Traklarda gerçekte anlamda şehirlerin kuruluşunun Yunan koloni döneminde olduğunu” bildirmektedir (Erzen, 1994: 27). Ancak yine de diğer Yunan kentleri gibi gelişme gösteren şehirlere rastlanmamaktadır. Ksenophon (Ksenophon, *Anabasis* 7.4.12-19.), “Trak evlerinin çitlerle çevrili olduğunu” bildirmiştir. Trak yerleşimleri ile ilgili veriler oldukça yetersizdir bunun en önemli sebebi evlerin, sık ormanlarla kaplı olan bölgede ahşap ve kerpiçten inşa edilmiş olmasıdır. Mansel’e göre; “ilk zamanlarda mağaralarda yaşamış olan halk, sonraları etrafı hendek ve çitlerle çevrili evlerde ya da kazıklar üzerinde göllere inşa edilmiş evlerde yaşamışlardır” (Mansel, 1938: 5). Buradan hareketle Trak halkının yaşadığı evler bölgesel olarak farklılık gösterse de saman damlı evlere çok benzediği düşünülmektedir (Beksaç, 2019; Ön Türk Akademi Dergisinde Yayınlanmıştır). Ahşap ve kerpiç kullanımının son dönemlere kadar Avrupa ve Türkiye Trakya’sında yaygın olduğu bilinmektedir.

Traklar’ın mimari anlayışına bakıldığında kraliyet konutunun yeri özenle seçilmiştir. Bu seçim yalnızca estetik ve hedonistik olarak değil dini kriterlere de uygun olarak yapılmıştır. Sarayda bulunan geniş salonların kutsal alan, Kral’ın da aynı zamanda yüksek rahip olduğu unutulmamalıdır (Marazov, 1977: 64).

Saray ya da *tursis* (kule), çevresinde bir yerleşimin büyüüp geliştiği dini ve siyasi merkezdir. En güzel örneği Odrysiyan Kralı Seuthes III’ün başkentidir. İkametgah kasabanın kuzey-doğu kısmını işgal eden bir kaleyi anımsatmaktadır. Taş plaklarla döşeli geniş bir avlusu vardır. Sarayın kendisi taş temelli kerpiçten inşa edilmiştir. İç duvarları Hellenistik iç dekorasyon özelliğine uygun olarak renkli mermerlerin taklidi ile boyanmıştır. Yaşam alanlarında *Cabeiri*’nin bir tapınağı bulunmaktadır. Kabul salonunda Minos uygarlığının özelliklerinden biri olan kült amaçlı iki büyük sunak (ocak) bulunmaktadır. Miken dönemine ait efsanevi kral-yüksek rahiplerin (Maron, Orpheus ve Zalmoxis gibi) ortaya koydukları saray mimarisi özelliklerine uyulmuştur. Yani aristokrasiye yakın kimseler evlerini saraya yakın inşa etmişlerdir. Çünkü üst düzey kişiler de bayramlara ve kurban törenlerine kral ile birlikte katılmışlardır (Marazov, 1977: 65).

Dış görünüşleri, kişilikleri ve ailevi yaşantıları ise diğer pek çok ulustan farklılık göstermektedir. Trak erkekleri genel olarak uzun saçlıdır (Homeros *Iliad*, 4. 143), ten ve saç renkleri de açıktır. Mansel “Normal şartlarda kumral olan Traklar, siyah saç makbul olduğu için saçlarını mavimtrak çelik rengine boyadıklarını” belirtmektedir (Mansel, 1938: 10). Bunun yanı sıra Herodotos’a göre; “dövme yapmak Traklarda soyluluk işaretidir ve

dövmesiz olmanın kötülük getirdiğine inanılmaktadır’’ (Herodotos, *Historia* 5. 6). Kadınlar dahi dövmeye çok önem vermektedir (Mansel, 1938: 10).

Herodotos, ‘‘bazı Trak kabilelerinin çocuklarını para karşılığı köle olarak yabancılara sattığını ancak kızlarını serbest bırakarak istediği adama gitmesine izin verdiklerini’’ belirtmiştir, buna karşılık parayla satın aldıkları kadınlara da göz açtırmadıklarını eklemektedir (Herodotos, *Historia* 5. 6). İnsan kurbanı Traklarda yaygın bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle cenaze törenlerinde kadınlar, ölen eşlerinin yanına boğazı kesilerek gömülmektedir (Herodotos, *Historia* 5. 5). Buradan Traklarda çok eşliliğin yaygın olduğu sonucu da çıkarılabilmektedir.

Trak giysilerini hem Herodotos hem de Ksenophon ele almış ve detaylı biçimde anlatmışlardır. Herodotos’a göre (*Historia* 7. 75); ‘‘Traklar savaşa tilki derisi başlıklarla gidiyorlardı; zırh gömleklerinin üzerine geniş, alacalı pelerinler atmışlardı; ayaklarında ve dizlerinde geyik derisinden pabuçlar vardı; mızrak, küçük hafif bir kalkan ve kısa bir hançer taşıyorlardı’’. Ksenophon ise; ‘‘ Traklar başlarını ve kulaklarını tilki postuyla örterler, baldırlarına kadar uzun tunikler giyerler ve atlarında dahi uzun elbiselerle giydirebilirler (*Anabasis* 7.4.1-4)’’ demiştir. Ayrıca Trakların yetiştirdiği kenevir elbise yapımında da çokça kullanılmıştır. Herodotos (*Historia* 4. 74.), kenevirden yapılan bu giysileri ketene benzer yapısından dolayı kimsenin ayırt edemediğini aktarmıştır.

Bazı Trak kabilelerinin diğer kabilelerden ayrılan belli başlı özellikleri vardır. Bu kabilelere bakıldığı zaman; Herodotos (*Historia* 7. 111), ‘‘Satrailer kabilesinin kendi dönemine kadar kimsenin egemenliği altına girmediğini, dağ başlarında yaşadıkları için Traklar içinde bulunan en özgür halk olduğunu’’ aktarmıştır. Agathyrslar’ e gelince Herodotos onlardan fazla kadınlaşmış adamlar olarak bahsetmektedir. Parlak süslere bayıldıklarını ve kadınların herkesin olduğunu herhangi bir sahiplenme ve kıskançlık olgunun olmadığını aktarmaktadır (Herodotos, *Historia* 4. 104). Trausililer ise doğum ve ölüm olayında diğer Traklardan ayrılırlar. Bir çocuk doğduğunda herkes başına toplanarak yaşamı boyunca başına gelecek kötülükler için yakınıp dövünmeye başlarlar, ölüleri ise bu dünyanın yükünden kurtulup öbür dünyanın mutluluğuna eriştiği için sevinç içinde gömerler (Herodotos, *Historia* 5. 4).

Ksenophon (*Anabasis* 6. 1.5-6), Trakların müziğe ve dansa olan düşkünlüğüne şu sözlerle değinmektedir; ‘‘Zafer türküleri söylendikten sonra, önce Traklar kalkıp silahlı olarak flüt sesiyle dans ettiler; hafifçe sıcıyor, hançerlerle dövüşür gibi yapıyorlardı...’’ Bunun yanında şaraba ve eğlenceye olan ilgilerinden de bahsetmektedir. Şölenler düzenleyerek sınırsız yemek ve içki eşliğinde eğlenceli toplantılar yaptıklarını ve şölene

katılan herkesin hükümdara hediyeler sunduğunu aktarmaktadır (Ksenophon, *Anabasis* 7. 3. 26-27). Aynı zamanda Ksenophon (*Anabasis* 7. 6. 8), dönemin reisi olan Seuthes'in yanında tercümanı ile dolaşmasına rağmen Yunanca söylenen hemen herşeyi anlayabildiğini söylemektedir. Bu Traklar gibi daha kendi içlerinde yaşayan bir ulus için oldukça önemli bir detaydır. Erzen, Trakları “kuvvetli, kültürlü ve doğaya bağlı” şeklinde tanımlamaktadır (Erzen, 1994: 27). Yani Traklar bütün savaşçı ve sert tanınmışlıklarına rağmen aynı zamanda naif ve kültürlü bir ulustur.

5.4. Trak Dini ve Ölü Gömme Gelenekleri

Herodotos'a göre (*Historia* 5. 3), Traklar çok sayıda insan topluluğunun bir araya geldiği bir kabile topluluğudur. Bu nedenle burada bir din birliğinden bahsetmek oldukça zordur. Anadolu bazında ağırlıklı olarak bu bölümde değerlendirme yapılması bu coğrafya da kalan toplulukların hangi din anlayışını benimsediği düşüncesini ortaya koyacaktır.

Traklar ilk zamanlarda doğal kuvvetlere tapmışlar özellikle; hayvan, ağaç ve kayalara ibadet etmişlerdir. Örneğin Zalmoxis adını verdikleri ilahı, ayı şeklinde ya da ayı postuyla örtülmüş biçimde tasvir ettikleri bilinmektedir (Mansel, 1938: 13).

Traklar'da tümülüsler, kaya mezarları ve megalitler aracılığıyla dini organizasyonlar gerçekleştirilmekteydi (Venedikov ve Fol, 1976: 14). Herodotos'a göre zengin Trak gömüleri tam olarak çeşitli sahnelerle tanımlanmaktadır: Ölen kişinin defni, mezar oyunları, festivalleri ve ölünün inhumasyon ve kremasyon şeklinde gömülmesinin üç gün içerisinde gerçekleştirildiği aktarılmaktadır (*Historia*, 5. 8).

Anadolu'da kronolojik düzende bir sıralama oluşturularak Trak dinine yaklaşımda bulunulması gerekirse ilk fark edilebilir özelliklerin Geç Bronz Çağı – Erken Demir Çağı'ndan geldiği aktarılmaktadır (Rabadjiev, 2015: 443). Erken Bronz Çağı'ndan Roma Dönemine kadar dinsel aktivitelerin kesintisiz takip edilebildiği yerleşimlerden birisi Bagachina'dır (Rabadjiev, 2015: 449). MÖ 5. yüzyıldan itibaren de Yunan yazılı kaynaklarından bilgiler gelmektedir (Rabadjiev, 2015: 443). Yunan tanrı temsillerinin varlığına Trak yerleşimlerinde rastlanılmaktadır. Durumu ispatlayan arkeolojik verilerden bir kısmını yazıtlı adak kabartmaları oluşturmaktadır. Örnek olarak; Dionysos (Ek 2. 31) ve Herakles'in (Ek 2. 32) betimlendiği yazıtlı adak kabartmaları verilebilir (İnternet I). Belki de bu durum koloniler halinde Trakya sahillerine gelen Yunan yerleşimcilerinin

barınmasının bir sonucudur (Yunan kolonileri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Damyanov, 2015: 295 vd.). Buradaki etkileşimle dinsel anlamda bir bağ kurulması muhtemeldir.

Bu bölümde başlıca dini yaşam unsurları tartışılmaktadır. Trak Panteon'u, tanrılar ile uzlaştırıcı görevdeki rahipler ve kutsal alanlarda yapılan ritüeller bu kapsama alınmıştır. Yanı sıra cenaze törenleri, Trak elit ailelerinin üyelerinin öldükten sonraki yaşam sürmesi inancı ve kahramanlık kültlerine yer verilmiştir.

Trak tanrılarının anthropomorphik görünümlü, parlak mavi gözlü ve kırmızı saçlı olduğu aktarılmaktadır (Rabadjiev, 2015: 444). En erken dönemlerden kutsal aktivitelerde kişileştirilmelerinin eksikliğine rağmen, "Güneş Botu"nun önünde bir savaşçı figürü Geç Bronz Çağ'a tarihlendirilen Razlog'dan bir taş levhada betimlenmiştir. Bu betimlemeye Geç Bronz Çağı'na tarihlenen seramiklerde de rastlanılmaktadır (Rabadjiev, 2015: 444). Bu durum güneş kültüne bir atıf olarak yorumlanmaktadır (Rabadjiev, 2015: 444,; Bonev, 2003: 42 vd.; 77-78. Trak dininin kökeninin erken dönemlerde Geç Bronz ve Erken Demir Çağı başlarına kadar uzandığı düşüncesini Marazov da aktarmaktadır ve Geç Bronz Çağı'nda güneş kültürünün önemine ayrıca dikkat çekmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Marazov, 1977: 26 vd). Güneş kültüne çok sayıda arkeolojik unsurda yer verilmektedir. Paleocastro yakınında kayalık alan kabartmalarında çok sayıda güneş kültü temsili betimlenmektedir (Marazov, 1977: 26). Güneş kültü Traklarda Orpheus ve Zalmoxis aracılığıyla canlandırılmıştır.

Herodotos (*Historia* 5. 7) "onların ataları yani kralları tarafından Hermes tapınımının her şeyin üzerinde olduğunu" aktarıyorken; Trakların Ares, Dionysos ve Artemis'e taptıklarını aktarır. Yanı sıra Herodotos'un aktarmadığı Yunan tanrı betimleri de mevcuttur. Madara Müzesinde Herakles bir adak levhasında betimlenmektedir (İnternet D). Adak levhasında Herakles aslan postu ve sopasıyla resmedilmiştir. Herakles'in karşısında bir ritüel sahnesine yer verilmiştir (Ek 2. 32). Bu durum tapınım aksiyonlarında Herakles'in de bir yere sahip olduğuna işaret etmektedir. Bakıldığı zaman ağırlıklı olarak Yunan tanrılarının hegemonyasında kült aktivitelerinin gerçekleştiği göze çarpmaktadır. Bu durum Trak sahillerine gelen Yunanların kolonizasyon hareketinin sonucu şeklinde yorumlanabilir. Etkileşim sonucu Yunanlı isimlere rastlanılmasının yanı sıra Herodotos'un aktarımlarında Trak kökenli tanrı ve tanrıça isimlerine de rastlanılmaktadır (Trak kökenli tanrı ve tanrıça isimlerinden bazıları Zalmoxis, Pleystor, Apsinthians şeklinde devam etmektedir. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Herodotos *Historia* 4.33; 4. 94-96; 9.119. Ayrıca konu ile ilgili modern kaynaklar için bkz. Rabadjiev, 2015: 444; Popov, 2010: 66 vd).

Trakya hakkında bilgiler MÖ 5. yüzyıl kadar erken epigrafik kanıtlardan gelmektedir (Rabadjiev, 2015: 444). Dionysos tapınımindan daha önce görüldüğü üzere Herodotos bahsetmektedir. 5. yüzyıl ortası düzenlenmesinde bir yemin garantörü olabilir ki bu Pistiros içerisinde Kotys'in bir halefiyle doğrulanır (Rabadjiev, 2015: 444; Archibald, 1999: 437). Trakya'da yabancılarla antlaşmada onun varlığı açıklanır fakat onun içerisinde ilahi bir Trakya koruyucusu yoktur. Dionysos'un yanı sıra Kotys'in isminden bahsedilen yazıtlarda Apollon tapınıminin varlığına da rastlanılmaktadır (Marazov, 1977: 17 vd.; Rabadjiev, 2015: 445; Mihailov, 1989: 56-57). Görüldüğü üzere Erken Hellenistik Trakya'da Apollon ve Dionysos tapınımları oldukça popülerdir. Bu durum da Yunan etkisinin bir sonucu olarak yorumlanabilir. Seuthopolis yazıtlarından Kabyle'de Apollo, Dionysos ve Phosphoros kültlerinden bahsedilmektedir (IGBulg 3.2, 1731; Elvers, 1994: 241 vd; Bogh, 2009: 53; Rabadjiev, 2015: 445). Phosphoros ile ilgili ayrıca Helis'den bir yazıtta da bahsedilmektedir (Chichikova, 1990: 82 vd.; SEG 56.825). Phosphoros Kabyle kentinin koruyucusu olarak görülmektedir ve kentin Hellenistik dönem sikkelerinde de betimlenmiştir (Archibald, 1999: 441; Paunov, 2015: 265; Rabadjiev, 2015: 445).

MÖ 5. yüzyıldan beri, Yunan tanrıları ve mitolojileri Trak seramiklerinde betimlenmiştir (Rabadjiev, 2015: 445; Marazov, 2011: 15 vd). Dionysos'un Traklar'da en popüler tanrı ve bugün Yunan kökeninin şüpheli olduğu öne sürülmektedir (Rabadjiev, 2015: 446). Homeros'un İlyada'sında da Dionysos'un Trak dinindeki yerine değinilmektedir (Homeros, *Iliad* 5. 130). Trakya'da Dionysos'un güneş kültüyle bir araya getirilmesi, Trak elitleri arasında onun kültürünün popülerliliği ve onun krallık sikkelerindeki betimlerinden yola çıkılarak Yunan Dionysos'unun (Ek. 2. 31) bir yerli Trak tanrısına benzerlik kurularak asimile edildiği fikri belirtilmektedir (Rabadjiev, 2015: 446). Yunanlı tanrıların asimile edilerek Traklar'daki kullanımından Macrobius'da bahsetmektedir (Macrobius Saturnalia 1.18.11). Bu aktarımda asimilasyon fikrini desteklemektedir.

Bu Trak Dionysos'u son dönem araştırmalarında Orphic ya da gizem kültürünün Cabiri'sinin paralelliğiyle açıklanır (Marazov, 2011). Bu durum "Trak Orphizmi evrenin ilkelerini harmanlayarak yeniden bir canlandırma oluşturmuştur" şeklinde yorumlanmaktadır (Marazov 2011; Rabadjiev, 2015: 446).

Sık sık adak kabartmalarında atlı figürlere yer verildiği görülmektedir (Ek 2. 33). Bu betimlemelere ilişkin bir takım fikirler Marazov aracılığıyla ileri sürülmektedir (Marazov, 1977: 17). Bu durumu Marazov üç başlı atlı figürlerin sık sık temsiliyle destekleme yoluna gitmiştir. Üç yüz ile bir tanrı betiminin Hindistan'da çok erken bir şekilde Mohenjo-

Daro'nun Pre-Aryan anıtlarında, 2. bin yılsonlarında Luristan bronzlarında daha sonraki yüzyıllarda ise Traklar'da görüldüğü belirtilmektedir (Marazov, 1977: 17).

Kahraman kabartmalarında atlı figürün üzerinde hem güneş hem de ay betimlenmektedir. Lozen yakınındaki meşhur bir tapınak da atlı figür Apollo Geikethienos olarak isimlendirilmiştir (Marazov, 1977: 17 vd). Bir lir, uzun manto ve uzun saçla tanrı betimlenmiştir. Burada güneş kültünün kullanımının önemine işaret etmektedir. Burada Apollo'nun güneş yönü vurgulanmak istenmiştir. Aynı zamanda diğer atribütlere de yer verilmiştir. Bu durum da Yunanların tanrı kavramının Traklar'daki kullanımını destekleyen bir kanıttır. Yanı sıra Bulgaristan'ın kuzeyindeki çok sayıda temsilde Pluto'nun atribütleriyle atlı figürlerinin varlığının kanıtlandığı aktarılmaktadır (Marazov, 1977: 17).

Zalmoxis'in bir tanrı mı yoksa insan mı olduğu sorunsalı üzerinde durulmuştur. Ancak Zalmoxis kültünün varlığı Traklar'da araştırmacılar aracılığıyla aktarılmaktadır (Marazov, 1977: 32). Tüm Trakyalı halklarla ilgili ortak bir dini mirastan bahsetmek zordur; çünkü farklı inançlar ve geleneklerden gelen çeşitli grupların varlığı söz konusudur.

Ana tanrıça kültünün en bilinen ve erken gözlemlendiği uygarlık Frig'lerdir. Ancak Frigyalılar Ana tanrıça fikrini barındırırken Anadolu'da etkilenebilecekleri daha erken bir "Ana" figürü oluşmamıştır. Bu sebeple Roller; Frigler'in Ana tanrıçasının kökenini Traklarlar'da aramak gerektiğini düşüncesini öne sürmüştür (Roller, 2002: 683). Bu benzerlik Traklar ile Frigler'in soydaş olmasıyla bağlantılıdır. Traklar ve Frigler tanrılarını antropomorfik olarak betimlememişlerdir ve gerek Ana tanrıça tapımı gerekse ikonografik özellikleri Frigler'in Trakya'dan Anadolu'ya göçmüş olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir (Bogh, 2009: 23).

Trak dininde Ana tanrıça kültü, Ana tanrıçanın oğlu ile desteklenmektedir. Tanrıça hamile kalarak oğlu güneşi doğurur, ardından da oğlu ile birliktelik yaşayarak yeryüzünün rahip kralını* dünyaya getirir (Fol, 2008: 58).

Artemis'e gelince Traklar'da bu tanrıça hem Bendis hem de Kotytto olarak da tanımlanmaktadır. Bendis bir evlilik tanrıçası olarak kabul görür. Kotytto kültüründe ise erkekler kadınların giysilerini giymişlerdir. Hem Bendis hem de Kotytto'in Atina'ya MÖ 5. yüzyıldan itibaren girdiği bilinmektedir (Marazov, 1977: 33 vd; Cohen, 2000: 386; Dönmez ve Öztürk, 2007: 58).

Traklar'ın ölü gömme geleneklerine bakıldığında inhumasyon ve kremasyon olarak iki çeşit gömünün varlığına rastlanmaktadır (Domaradzki, 1994: 69 vd; Rabadjiev, 2015: 448). Dacia içerisindeki Nekropol araştırmalarında iki gömü çeşidinin varlığı ispatlanmıştır (Domaradzki, 1994: 69 vd; Rabadjiev, 2015: 448). Yanı sıra aynı mezarda hem erkek hem

de kadın cesetleri birlikte ortaya çıkarılmıştır. Karı kocanın bir arada gömülmesi olgusu Pomponius Mela'nın'nın *De situ orbis* (Pomponius Mela *De Situ orbis* 2.2.19-20) adlı eserinde de geçmektedir.

Traklar tapınaklarını çoğunlukla dağlık zirvelere inşa etmişlerdir. Güneşin doğuşuyla onlara dokunuşunun yakınlığı hesap edilerek bu kurulumların gerçekleştirildiğini Marazov aktarmaktadır (Marazov, 1977: 31). Örnek olarak Satrae, Zilmisos ve Bessi'deki tapınaklara yer verilmektedir (Marazov, 1977: 31).

Atina Piraeus'da bilinen en erken tapınaklardan birisi Bendis'e aittir. Trakyalı tanrıça orada Atinalılar ve Traklılar'dan oluşan iki grubun katılımıyla kutsanmıştır (Marazov, 2011: 448.). Intramural tapınaklar ve mezarların varlığı Hellenistik Dönem Traklar'ında bilinmektedir (Marazov, 2011: 448.). Örnek olarak; Marazov "Seuthopolis" yazıtlarına atıf yapmaktadır (Marazov, 2011: 448.). Yazıtta Kabyle'den bahsedilir ve orada agorada bir Apollon sunağının varlığı ortaya konulur. Yanı sıra Samothracian Theoi Megaloi'nin mezarı örnek verilmektedir. Söz konusu mezarın birkaç odası bir portikosu ve odaların ikisinde ocak bulunmaktadır (Dimitrov ve Chichikova, 1978: 58 vd; Marazov, 2011: 448). Batkun'dan bir başka yazıtta Apollon tapınağında vatandaşlar oraya bir stel dikmişlerdir ve Trakyalı bir yönetici ve onun erkek kardeşini onurlandırmışlardır (Marazov, 2011: 448; IGBulg 3.1, 1114.). Bir kent çevresindeki tapınak ve mezarlardan bu yazıtlı örnekler Yunan dini kültürünün Hellenistik güçlü etkisi şeklinde yorumlanabilir. Bu etkiyi II. Philip'in Kabyle'deki kentler etrafındaki fetihleri doğrulamaktadır (Fetihler ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Rabadjiev 2002: 10 vd.).

Günlük yaşam aktivitelerinden uzakta yaklaşık 1600-1800 metre rakımlı yükseklikteki alanlarda kaya mezarlarının varlığı bilinmektedir. Ana kayanın oyulmasıyla mekânlar açılmıştır. Oluklar (Chutes), havuz, taş merdiven ve sunaklara içerisinde yer verilmiştir. Kayaya oyularak inşa edilen bu tür tapınaklara Babyak, Tatul ve Perperek'deki anıtlar örnek olarak verilmektedir (Marazov, 2011: 449). Bu tarz da kült şehirlerine aynı zamanda daha aşağı rakımlı bölgelerde deki Levunova, Nebet Tepe ve Kabyle şehirlerinde rastlanılmaktadır (Marazov, 2011: 449). Kutsal alanın genellikle bir peribolos ile çevrelendiği ve farklı alanlarda temenos duvarı çevresine gömülen hediyelerin varlığı aktarılmaktadır (Tonkova ve Gotsev 2008: 1 vd.; Marazov, 2011: 449). Macrobius Zelmissos tepesinde dairesel planlı bir tapınakta Traklı tanrılara tapıldığını aktarmaktadır (Macrobius, *Saturnalia* 1.18.11).

Traklarda genellikle elit insanlar için tümülüs geleneğinin varlığı bilinmektedir (Ek 2. 24). Tümülüslerde oda mezarlara yer verilmiştir ve içerisi dekore edilmiştir (Rabadjiev,

2015: 452). Oda mezar geleneği içerisinde Trak Tümülüslerinde kline ve banket sahnelerine de yer verilmekteydi (Rabadjiev, 2015: 452). Elit mezar örneklerine bakıldığında çoğunun boyalı olduğu da gözlemlenmektedir Aynı zamanda Tümülüslerin varlığı Türkiye Trakyasında da yoğunluktadır. 1936 yılında başlayan sistematik Tümülüs kazılarıyla pek çok maden eser ortaya çıkarılmıştır (Onurkan, 1988: 1) (Ek 2. 25).

Demir Çağı mezarlarının çoğu kremasyon gömüydü ve bununla birlikte inhumasyon gömülerin varlığı da bilinmektedir (Rabadjiev, 2015: 452). Dini aktiviteler genellikle çukurlar ve ocaklar yardımıyla gerçekleştirilmiştir. Dini aktiviteler Yunanlarda tapınakların önündeki sunaklar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir (Burket, 1985: 87). Traklar da dini aktivitelerini benzer bir biçimde mezarların önünde gerçekleştirmişlerdir (Rabadjiev, 2015: 452).

Trak yerleşimlerinde Hellenistik Dönem'e ait mezarların sayısal olarak çokluğuna dikkat çekilmektedir (Rabadjiev, 2015: 452). Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen gömülerin bir bölümünde yazıt ve portrelere yer verilmektedir. Bu uygulama ölen kişiyi ölümsüzleştirme ve kahramanlaştırma şeklinde yorumlanmaktadır (Rabadjiev, 2015: 453). Söz konusu geleneğe Roma Dönemi'nde devam edilmektedir (Kazarow, 1938: 10 vd.; Oppermann 2006: 25 vd; Rabadjiev, 2015: 453). Hellenistik Dönemi'nin adak kabartmalarında üç tip ikonografinin varlığı ortaya konulmaktadır. Bunlar sırasıyla "A", "B" ve "C" tipleri olarak isimlendirilmektedir (Kazarov, 1938: 10 vd.; Stoyanov, 1985: 273 vd.; Rabadjiev, 2015: 453). A tipi olarak adlandırılan kabartmalarda epiphani sahnelerine yer verilmektedir. Epiphani sahnesinde atlı figürlerin önünde tanrı ya da tanrıçaya yer verilmekteydi. Yanı sıra bir sunak ya da bir yılan ile ağaç betimlenmektedir. B tipinde avcı olarak atlı figüre yer verilmektedir. C tipinde ise; atlı figürün avdan dönüş sahnesine yer verilmektedir.

Roma Dönemi'nde dini yaşam organizasyonunda bir değişim yaşanmıştır. Roma'daki kült İmparatorluk gücünün resmi propagandasıyla ilişkiliydi (Rabadjiev, 2015: 447). Trakların yaşadıkları coğrafyada Genii, Diana, Apollo, Hercules, Mars, Mercury, Ceres, Liber Pater, Proserpina, Pluto, Silvanus, Victoria, Concordia ve Nemesis kültlerinin varlığının bilindiği aktarılır (Marazov, 1977: 17 vd.; Rabadjiev, 2015: 447). Roma Döneminde çok sayıda adak kabartmasında Yunan-Roma ve doğulu tanrılara yer verilmektedir (Marazov, 1977: 17 vd.).

Trakların dini geçmişi farklı yapıdaki bir toplumun açık gösterimidir. Roma İmparatorluğundaki Trak yerleşimlerinin kuruluşu, Makedonya fetihleri ve Trakya'daki Yunan kolonizasyon hareketlerinin etkisinde açık bir biçimde etkilenen bir topluluk söz

konusudur. Ölü gömme konusunda dönem modasını benimsemiş, uygulamalar, elitlerin politik yönü ve etkileşimin dini yapılara yansımaları bu etkilenmenin açık kanıtıdır.

5.5. Trak Sanatı

Trak sanatı ile ilgili bulgular şüphesiz mezar anıtlarından gelmektedir. Ölü gömme kültürleri zengin olan Trakyalı uluslar, gerek mezar buluntularıyla gerekse mezar stelleriyle sanat konusunda ön plana çıkmışlardır. Eskiden kabul gören Trak sanatının, İskit uygarlığının bir dalı olduğu veya doğrudan Yunan ustalara bağlı olduğu teorisi artık geçerli değildir. Panagyurishte, Lovets, Vratsa, Lukovit (Ek 2. 9), Agighol, Baiceni-Cucuteni, Peretu, Oguz, Krashni Kut, Kozel ve Homina Mogila merkezlerden gelen buluntular, benzer ikonografi ve sanatın geniş bir alanda yayıldığını göstermektedir (Marazov, 1977: 60; Hodinott, 1981: 98).

Trakya aristokrasisinin hazineleri mezarlarda veya Getae, Dakoi, Triballi, Odrysi, Bessi, Edoni ve Bithynoi'nin hanedanlarının yönettiği topraklarda bulunur (Fol, 2000, s. 25). Trakya bölgesel olarak maden açısından çok zengindir. Altın, gümüş, bakır ve demir madenlerinin yoğunlukta çıkarıldığı bölgede, maden oymacılığı da oldukça gelişmiş durumdadır (Mansel, 1938: 9). Trak sanatı da bu yönde bir gelişim göstermiştir (Ek 1. 5).

Erken Trakya sanatının en önemli örneklerinden biri Vulchitrun hazinesi (Ek 2. 1) olarak bilinen büyük bir kantharos, orta boy bir bardak , üç tane küçük bardak, üç bölmeli bir kap (Ek 2. 2) ve yedi kapaktan oluşan bu hazine tamamı saf altından yapılmış 12,5 kg ağırlığındadır. Tüm kaplar basit formdadır. Dekorasyon olarak yatay oluklar ve kesikler bulunmaktadır. Bu hazine Geç Tunç Çağı'na tarihlendirilmektedir. İlk düşünülen tarih MÖ 16. yüzyıl olmuş ancak net olmamakla birlikte şimdilerde MÖ 15. ve 12. yüzyıllar arası işaret edilmektedir (Marazov, 1977: 60; Fol, 2000: 22; Trankova ve diğ., 2015: 56).

Sofya yakınlarında bulunan büyük bir altın kap, MÖ 10. ve 6. yüzyıllar arası maden oymacılığı teknolojisine ışık tutmuştur. Kapın gövdesi, dikey oluklarla ağız kısmı ise yatay oluklarla bezelidir, kaideye yaklaşıldığında yarım dairelerin oluşturduğu bir bant göze çarpmaktadır. Konsantirik daireler arasındaki noktaların spiral tasarımı, tabanında basit fakat güzel bir tasarım oluşturmaktadır. Vulchitrun hazinesinden daha sonraki bir süreye tarihlenmesine rağmen oldukça eski motiflerin kullanılmış olması ilgi çekicidir (Marazov, 1977: 60). Varna'nın Belogradets kasabası yakınlarındaki bir mezarda bulunan süslü demir hançer (Ek 2. 21), MÖ 7.yüzyılın sonlarına tarihlendirilmiştir. Yükseltilmiş geometrik

tasarımları bulunmaktadır. Lehimlenmiş ve sonra kesilmiş telden yapılmıştır (Marazov, 1977: 60).

Trak sanatında önemli yer kaplayan bir diğer bölüm de silahlardır (Ek 2. 22). Homeros'un da sık sık bahsettiği (*Iliad*, 23. 800-805) Trak silahlarından Yunan dünyasında da övgüyle bahsedilmiştir. Akhilleus'un Trakya hançeri ödülü için iki yiğit çarpıştırması bunun en önemli örneklerindendir. Tunç Çağı'nın sonlarına tarihlenen baltalar da oluk ve balık kılıcı bezemeleriyle oldukça ön plandadır (Marazov, 1977: 60).

Erken Tunç Çağı'ndan itibaren Demir Çağı boyunca bronz, sanatta kullanılan en temel malzemedir. Mücevher, amulet, kraliyet amblemleri, kült figürinler, at eşyalarındaki aplikler bronzdan yapılmıştır. Motifler genellikle evcil hayvan başları, keçiler, kuşlar, atlar ve geyiklerdir. Dekoratif tasarımlar ise yine basit ve geometrik olarak tasarlanmıştır. Konsantirik daireler, elmaslar, üçgenler ve spiraller yaygındır (Ek 2. 20). Bu süslemeler, hayvan figürlerinin sadeleşmiş formları ile uyumluyken, hatların sadeliği ve saflığı, onlara daha fazla gelişmişlik kazandırmıştır (Marazov, 1977: 60).

Geometrik tarzın en önemli merkezleri olan Orta Avrupa, Balkanlar ve Makedonya'nın Yunan sanatına en büyük benzerliği Bronz eserlerde görülmektedir. Geometrik tarzın başyapıtlarından biri Bulgaristan'ın Sevlievo kentinde bulunmuş bir geyik heykelciğidir (Ek 2. 12). Vücudu ve boynu ince prizma biçiminde, yuvarlak ve boynuzları yay şeklinde tasarlanmıştır. Yalnızca göğüs ve kalça kısmının yuvarlatılmış olduğu görülmektedir. Geometrik sadelik ön plandadır (Marazov, 1977: 62).

Geometrik Dönem ile birlikte Trakya'da zengin cenaze törenleri istisna olmaktan çıkarak yeni bir kural haline gelmiştir. Bu döneme ait buluntular, Trakya sanatının en büyük hazinelerini vermiştir. Günlük ve dekoratif kullanım kapları ve süs eşyalarının kazılan mezarlarda bulunması ile birlikte Trak sanatı ve ölümden sonraki ebedi yaşam inançları aydınlatılmıştır. Yapılan çalışmalarla birlikte görülmüştür ki; Traklar dolu dolu yaşadılar ancak öbür dünyada onları bekleyen ölümsüzlük akıllarından hiçbir zaman çıkmadı. Bir kralın birkaç konutu olabilirdi fakat yalnızca bir tane mezarı vardı, bu ikilik mimarilerine yansımıştır ve saraylar ile mezar anıtları aynı özen ve gayretle inşa edilmiştir (Marazov, 1977: 63-64).

Trakya aristokrasisinin artan lüks yaşam tarzı sanatta kullanılan malzemelerin değişimine de yansımaktadır. MÖ 5. ve 4. yüzyıllarda bronz tamamen altın ve gümüşle yer değiştirmiştir. Bazı aplikler bronzdan yapılmış olsa bile her zaman gümüş ile kaplanmıştır. Trak maden eserlerinde genellikle *repousse tekniği* (kakma tekniği) kullanılmış ve detaylar

daha sonra oyularak verilmiştir. Döküm ve damgalama tekniklerinin daha nadir olduğu göze çarpmaktadır (Marazov, 1977: 65).

Arkeolojik buluntular Trakya krallarına ait masaların zarif, gümüş ve altın eşyalarla döşenmiş olduğunu göstermektedir. Batkovtsi ve Lukovit kentlerinde (Ek 2. 19); çıkıntılı gövdeli, boynunun altından itibaren daralmaya başlayan, tek saplı ve geniş kenar bordürlerine sahip sürahiler bunun en önemli kanıtlarındandır. Geometrik tasarımlardan oluşan süslemeleri sade ve güzeldir (Marazov, 1977: 65).

Trak sanatının önemli bir kısmını da *phialeler* oluşturmaktadır. Yapılan kazılarda bulunan philalelerin bir kısmı oldukça sığ olmasına rağmen bazıları oldukça derindir, çapları 5 ile 30 cm arasında değişmektedir. Bezemeleri genellikle; lotus-palmetler, geniş yapraklar, dikey oluklar, insan kafaları şeklindedir. Bashova Mogila phialesinde ise bir araba yarışı sahnesi betimlenmiştir (Marazov, 1977: 80; Hoddinott, 1981: 102).

Trakya kaplarının en çarpıcıları boynuz şeklinde biçimlendirilmiş *ryton* adı verilen kaplardır. Rytonlar çoğunlukla altın ya da gümüşten yapılmışlardır. Yunan ve Trak sanatçılarının giderek Pers üslubunu benimsemeye başladığı rytonlarda açıkça görülmektedir. Süslemeler yine oldukça cömerttir. Her ne kadar Yunan ve Pers etkileri görülse de rytonun ön kısmında bulunan dört nala koşan at figürü kuşkusuz Trakyalı bir katkıdır (Marazov, 1977: 80; Ebbinghaus, 1999: 385). Pers üslubunun görüldüğü en önemli *ryton* yine *Bashova Mogila Rytonu*'dur (Ek 2. 16) (Borovo). At protomu bulunan ryton ünik bir örnektir (Ebbinghaus, 1999: 390).

MÖ 4. yüzyıl işçilik kalitesi bakımından değişiklik gösterse de ikonografik ve stilistik açıdan bakıldığında Yunan, Pers ve eski Trak sanatlarıyla ortak özelliklere sahip olduğu görülmektedir. İnsan figürlerinin yapımında gerçekçi Yunan sanat yöntemlerini kullanan Trakyalı sanatçılar, hayvan figürlerinde daha stilize formlar kullandılar. Bu İran formlarını tercih eden müşterilerinin isteklerini karşılamak için uygulanan bir uzlaşma yöntemidir (Marazov, 1977: 81; Hoddinott, 1981: 107-108, 115). Panagyurishte hazinesinde (Ek 2. 13) yer alan rytonlarda betimleniş kadın portreleri ilginç örneklerdir. Ayrıca bir boğanın betimlendiği Rouse rytonu (Ek 2. 5), Persli bir modelin kopyası biçimindedir. Büyük oranlar, vücudun altında katlanmış bacak, stilize yele ve kaslar Persepolis örneklerini ve British Museum'da ki Syro-Hettian rytonunu anımsatmaktadır (Marazov, 1977: 81). Bununla birlikte, en güzel Trakya rytonu 1974'te Borovo köyünde bulunan bir hazinedir. İşçiliği ve mükemmel oranları ile dikkat çekmektedir. Hazineden başka bir *rytonun* üzerinde betimlenmiş olan sfenksin sade ve zarif işlenişi dikkat çekicidir. Kotys I döneminde, saray sanatçısı Egbeo tarafından yapılmış olan bu eser, eski maden oymacılığı (toreutik)

örneklerinin en iyilerinden biridir (Marazov, 1977: 81; Ebbinghaus 1999: 390; Trankova ve diğ., 2015: 61) (Ek 2. 4).

Trak sanatında Pers prototipine dayanarak yapılmış olan *amphoralar* da dikkat çekicidir. Kulpları hayvan ya da insan formunda yapılan bu *amphoraların* en erken örneklerinden biri; Duvanli yakınlarında bulunan Koukova Mogila (Ek 2. 15) nekropolünde ele geçirilmiştir. Kulpları yüksek ve kavislidir ve aynı zamanda boynuzları olan aslan benzeri grifonlarla bezelidir. Figürler ve süslemeler, *amphora* 'nın İran'da yapıldığını ve muhtemelen Perslerin Trakya'da kalması sırasında bir Akhamenid komutan tarafından yerel bir yöneticiye verildiğini göstermektedir (Marazov, 1977: 81). Panagyurishte hazinesinde bulunan altın *amphora* da Trak sanatında bulunan maden eserlerin en önemlilerinden bir tanesidir. *Amphora* frizinin üzerinde *Thebai'ye Karşı Yediler* efsanesinin hikayesi mevcuttur. Kulplar *kentaur*'lar biçimindedir. Dekorasyonlara bakıldığında artan Yunan etkisi açıkça görülebilmektedir ve aynı zamanda Trakya sanatının gelişimini de takip etmek mümkündür (Marazov, 1977: 85; Trankova ve diğ., 2015: 61).

Trakya hükümdarları zırhlarına da büyük önem vermişlerdir . Zırhlarda vücudun kas yapısı şematik olarak ana hatlarıyla belirtilmiştir (Ek 2. 14). Bir Trak şefi, zincirden örülmüş tunik, *greaves* (bacağı kaplayan zırh), miğfer giymiştir ve kalkan taşımaktadır. Yapılan kazı çalışmalarında pek çok miğfer gün yüzüne çıkarılmıştır. Bulunan bu miğferlerin bir kısmı Attik, bir kısmı Trakyalı bazıları da Kalsidyen (*Chalcidian*) tipindedir. Trak kalkanlarına bakıldığı zaman, genellikle oval yapıdadırlar ve merkezde simetrik olarak düzenlenmiş dairesel plaklarla çevrili dikdörtgen bir aplike ile süslüdürler. Ancak çoğu zaman Trakyalı savaşçılar *pelta* (genellikle hilal şeklinde ve ya eliptik formda kalkan) kullanmışlardır. Bacak zırhları da yıldızlı aplikler ile süslenmiş ve gümüşten yapılmıştır (Marazov, 1977: 85).

Trakya'nın tören elbiseleri de mücevher bakımından oldukça zengindir. Genellikle bronz ve yıldızla kaplanmış *phalerae*'ler görülmektedir ve süslü bir *pektoral* ile birlikte boyuna asılmaktadır. Altın *pektoral*'ler (Ek 2.17-18) Trakya'da sosyal bir ayırım sembolü olarak görülmüştür. Ancak Balkan aralığının güneyinden ve Tuna'nın kuzeyinden neredeyse hiç bulunmamış olması ilginç bir detaydır. Bu durum Trakyalıların *pektoral*'i Küçük Asya ve Makedonya'dan aldığı varsayımını desteklemektedir. Mezek, Dulbok ve Anabadjiska Mogila'da bulunan ay şeklindeki *pektoral*'ler Urartu stiliyle yakınlık göstermektedir. Traklar da kendilerine ait küçük, eliptik *pektoral* biçimini geliştirdiler. Bu altın plaklar, her zaman çerçeveler, lotus-palmetler, rozetler, hayat ağaçları ve sarmaşık bezemeleri ile süslenmiştir. Yani Doğu ve Yunan motifleri değiştirilerek dekore edilmiştir (Marazov, 1977: 85; Trankova ve diğ., 2015: 63).

Marazov'un deyimiyle Trakyalı kadınlar, güzellikleriyle antik dünyanın dört bir yanına nam salmışlardır. Mezarlarda bulunan mücevherler bir servete mal olmuş olmalıdır. Vratsa'daki Mogilenska Mogila'da ele geçirilen bir prensesin altın küpeleri, 37 gram ağırlığında, karmaşık ve zarif bir işçiliğin temsilidir. Rozetler ve spiraller ile bezeli olan küpelerin son dokunuşu da bir meşe palamudu betimi sağlamıştır (Marazov, 1977: 85).

Trakya soylularının atları da en az kendileri kadar gösterişliydi. Genellikle koşum takımları üzerindeki plaklar, Letnitsa (Ek 2. 11) ve Lukovit (Ek 2. 13) örneklerinde olduğu gibi gerçek hazinelerden oluşmaktadır (Marazov, 1977: 85; Trankova ve diğ., 2015: 61).

Trak sanatının en karakteristik figürü at ve atlı süvari betimleridir (Casson, 1926: 249; Boteva, 2006: 76-79; Boteva, 2011: 85), bunun yanında; ayılar, kartallar, kurtlar ve boğalar da sık sık görülmektedir. Aslanlar ve *grifon* gibi karışık yaratıklar ise Pers sanatından ödünç alınmış öğelerdir. Doğu sanatıyla bağlantılı olarak, hayvanlar hayat ağacının yanında betimlenmiştir. Hayvanlar arası mücadelelerde sıkça karşılaşılan öğelerdendir, hayvanların betimlendiği kaplar Trakya teratolojik tarzının ikonografisi hakkında fikir edinilmesine de yardımcı olmaktadır (Marazov, 1977: 89).

Klasik Dönem sanatına bakıldığında hala geometrik üslubun yaygınlığı göze çarpmaktadır. Figürler geometrik olarak işlenmiş ve dış bükey bir yüzeye indirgenmiştir, kontür çizgileri düzdür. Her iki kulak baş profildeyken bile gösterilmiştir. Buluntular üzerinde Akhamenid kıvrımları, hemen göze çarpmaktadır. İşlenen kompozisyon kabın şekline uygun olarak döşenmiştir. Trakya teratolojik tarzı bir öğeyi başka bir öğeyle değiştirmeyi mümkün kılmıştır. Bu sayede en fantastik yaratıklar ortaya çıkarılmış ve konular detaylandırılabilmiştir (Marazov, 1977: 93). Bu dönem hayvan betimlerinde, hayvanın bütün özelliklerini tasvir etme girişimi başlamıştır. Sanatçı formları basitleştirmiştir, bu durum belki de ustalar yeterince deneyimli ya da yüksek nitelikli değildi düşüncesini akla getirmektedir, ancak bu durum kalitedeki farklılıktan ziyade dönemin genel trendi olması daha muhtemeldir (Marazov, 1977: 93).

Trak sanatında gözlemlenen gerçeklik eğilimi, Yunan sanatçıların etkisiyle pek açıklanamamaktadır. Daha ziyade Trakyalı sanatçılar Akhamenid üslubu benimsemişler ve ikonografik motiflerle birlikte üslup özelliklerine de İran'dan almışlardır. Akhamenid unsurlar hiçbir şekilde geri kalmışlığın ya da sanatsal eksikliğin göstergesi değildir, bu durum Trakya'nın Küçük Asya, Pers ve İskit ideolojik dünyasının bir parçası olduğunun kanıtıdır. Trakya krallarının kendilerini Pers krallarını gördükten sonra modellediğinden hiç şüphe yoktur. İran'ın krallık ideolojisinin bir çok özelliğini almışlardır ve ekonomideki ve

ideolojideki bu benzerlikler sebebiyle sanatları da çok benzer bir konuma gelmiştir (Casson, 1926: 244-245; Marazov, 1977: 93, 118.).

Trakya maden eserlerinde hem teratolojik hem de antropomorfik konular ele alınmıştır (Marazov, 1977: 93; Sirbu ve Ştefan, 2010: 245) ve alan söz konusu olduğunda sanatçı, perspektif yasalarına uygun davranmamıştır. Pek çok durumda, sanatçının genel dekoratif şemayı hesaba katması gerekmektedir, bu yüzden simetri yasasını ihlal etmemek için bazı objelerin yerlerini değiştirmiştir. Simetri tıpkı Doğu sanatında da olduğu gibi kompozisyondaki temel prensiptir (Marazov, 1977: 97).

Trak sanatı, ikonografi ve üslup bakımından homojendir. Eserlerin büyük bölümü mezar alanlarında keşfedilmiştir (Marazov, 1977: 100) ki bu da Trakların ölümden sonraki yaşamı ne denli önemseydiğinin kanıtı niteliğindedir.

Öte yandan Güney Trakya bölümlerinde buluntularda farklılıklar gözlemlenmektedir. Bazı ikonografik türler gerçek anlamlarını kaybederek yalnızca süs eşyaları haline gelecek şekilde basitleştirilmiştir, teknik ve stilizasyon daha düşüktür. Bu durum merkezden uzaklığın göstergesidir. Balkan aralığının kuzeyinde bulunan nesnelere Brezovo'nun zarif buluntularıyla karşılaştırıldığında, kaba işçilikleri hemen göze çarpmaktadır (Marazov, 1977: 100).

Trakya'da yerli sanatçıların yanında Yunan sanatçıları da çalışmışlardır, örneğin; Panagyurishte hazinesi bir Yunan sanatçı tarafından yapılmıştır. Ancak Yunan kökenli bir ustanın yapmış olması bu kapların Trakyalı olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Buluntuların Trakyalı olmasının sebebi; dini ve siyasi işlev gördükleri, güçlü Pers üslup unsurlarını içermesi ve Trakya'nın ideolojik kavramlarını yansıtmaları sebebiyle, kim yapmış olursa olsun her biri Trak mirasının bir parçasıdır (Marazov, 1977: 100).

Trakya sanatında, yerel yaşamın sahnelerini gösteren hiçbir eser bulunamamıştır. Ele geçen tüm malzemeler; Trak dini ile bağlantılı olmasına rağmen Yunan mitolojisinden sahnelerle bezelidir. Burada göze çarpan en önemli detay, Yunanlı ustaların kendi tercihlerine önem vermeyerek, işi yaptıkları zengin patronlarının üslup zevkine göre hareket etmeleridir (Casson, 1926: 241; Marazov, 1977: 104).

Trakyalılar, yöneticilerinin taş heykellerini mezarlara dikmeye MÖ 7. yüzyılda başlamışlar ve MÖ 4. yüzyıla kadar devam etmişlerdir. Taşın yerini madencilik faktörlerinin artmasıyla birlikte bronz almıştır. Mezarların çoğu duvar resimleriyle bezelidir (Hoddinott, 1981: 126). Anıtsal sanat olgusu Trakya'da gelişmiş bir durum değildir. Bunun olması için yerleşik bir merkezde kamusal bir alanın ve merkezi bir hükümetin olmasına ihtiyaç vardır. Oysa Trak kralının ikameti çoğu zaman taşınmıştır (Marazov, 1977: 104). Belki de bu

sebeple Traklar, anıtsal ve kamusal yapılardan, büyük saraylardan ve gösterişli bir mimariden ziyade mezarlara önem vermişlerdir.

Trakya dini ve siyasi yaşamındaki en önemli olaylar avlanma, kurban törenleri ve bayramlardır. Bütün bu törenlere ise yalnızca merkezi figür olarak kral-yüksek rahip ve seçilmiş birkaç kişi katılırdı. Bu dini ve siyasi durum en geniş kapsamını da Trak sanatına yansıtmıştır. Genel sanat tarzı maden süslemeciliği olan Traklar, kralın ekonomik ve politik gücünü sanat eserleriyle sembolize etmesi için çalışmışlardır kısaca sanat aristokrasi için yapılmıştır. Asil Trakyalılarda, kendisinin sınıfını ve gücünü belli edecek olan bu değerli eşyalara muhteşem fiyatlar ödemiş olmalıdırlar (Marazov, 1977: 104, 118).

Trakyalı soylular, büyük bir höyüğün altında, ana kayaya oyulmuş mezarlara gömülmüşlerdir. Bunlar büyük taş bloklardan oluşan megalitik yapılardır. Genel hatlarıyla Trak mezarları, dolmenler üstüne yığılmış bir toprak biçimindedir. Bir mezar odası ve bir geçitten oluşmaktadır (Marazov, 1977: 64). Bunun yanında kubbeli mezar örnekleri de mevcuttur Mansel'in yaptığı çalışmada Kırklareli ilinde kubbeli mezar örneklerine rastlanmıştır. Kırklareli B tümülüsünde ortaya çıkarılan kubbeli mezar; 5,33 m. uzunluğunda ve 4,83 m genişliğinde dikdörtgen bir odaya sahiptir (Ek 2. 23). Yerli kalker blokların harçsız olarak birleştirilmesinden oluşmuştur. Mezar odasının üzeri arı kovanı biçiminde bir kubbeyle örtülmüştür (Detaylı bilgi için bkz. Mansel, 1943: 2 vd.). Daha sonra yapılan çalışmalar yuvarlak mezar geleneğinin Klasik dönemle birlikte ortaya çıktığını ve Doğu Rodoplar'da oldukça yaygın olduğunu göstermiştir. Marazov'a göre, bu durum Odrylerin geleneğidir

MÖ 6 ve 5. yüzyıllarda Trakya'da inşa edilen mezarların çoğu dikdörtgen yapıdadır. Bir ana oda, geçit ve ön odadan oluşmaktadır ve yapıları biraz daha karmaşıklaşmıştır. Sahte tonozlarla örülmüştür. Haskovo yakınlarındaki Tatarevo köyünde bulunan mezar yapısı, bu biçimin en güzel örneklerindedir (Marazov, 1977: 64).

MÖ 2. Yüzyıla gelindiğinde, Trakların genel özelliklerinde ve sanatlarında bir takım değişiklikler olmuştur. Trakyalı savaşçılar artık mızrak yerine uzun bir kılıç taşımaya başlamışlardır. Giysilerde de farklılaşma görülmüştür; boyunda uzun bir pelerin, tozluk ve tork kullanmaya başlamışlardır. Sanatta da farklılaşmalar gözlemlenmiştir. Bazı stilistik değişimler, figürün üç boyutlu işlenmesi ancak sanatçılık özelliklerinin azalması, kazıma ve noktaların detaylarda daha çok vurgulanması, sanatçının Klasik dönemin basitliğinin aksine, tüm zemini doldurma çabaları bu değişimler arasında sayılabilmektedir. Değerli metaller, zengin betimler ve yıldız kullanımı artık çanak çömlek gibi halkın da kullandığı objelerde de görülmeye başlamıştır ve bu sayede sanatın statü sembolü olma özelliği kaybolmuştur.

Bu yüzden sanatçılar değerli metallerin sosyal işlevini sürdürebilmesi adına daha fazla ihtişam, zenginlik ve zarafet katmak zorunda kalmışlardır (Casson,1926: 238; Hodinott, 1981: 118). Bütün bu değişimler, Stara Zagora’da bulunan *phalerae*’de izlenebilmektedir. Teratolojik tarzda karmaşık sahneleri mevcut olan bu eserde, bir erkek (muhtemelen Herakles) ile bir aslan arasındaki dövüş konu edilmiştir. Kahraman, Yunan temsilleri gibi aslanı boğmakla kalmamış, Doğu sanatının bir karakteristiği olan bıçaklama eylemiyle de ön plana çıkmış ilginç bir örnektir (Marazov, 1977: 120).

Hellenistik Dönemin en büyük hazinesi Bulgaristan’ın Rogozen köyü yakınlarında keşfedilmiştir. Rogozen hazinesi adını alan bu keşif 165 adet gümüş kaptan olduğu için ‘‘yüzyılın bulgusu adını almıştır (Ek 2. 6). Hazinenin tamamı 20 kg ağırlığında görkemli gümüş kaplardan oluşmaktadır. MÖ 5. ve 4. yy aralığına tarihlenmektedir (Nikolov, 1986: 2). *Phiale*’ler bu hazinenin çoğunluğunu oluşturmaktadır (Ek 2. 8). Genel olarak, geometrik bitkisel ve hayvansal motiflerle bezenmişlerdir. Boğa ve aslan başları ve *gryphon* süslemeleri dikkat çekicidir (Nikolov, 1986: 6-7).

Aynı zamanda hazinede 54 tane sürahi bulunmaktadır, yerel bir işçilikle oldukça zarif biçimlendirilmişlerdir. Geometrik, bitkisel ve hayvansal motiflerin yanı sıra mitolojik sahnelerle de dekore edilmişlerdir (Ek 2. 7). Hazinede bulunan bardaklar sayıca az olmasına karşın farklı biçimleri barındırmaktadır. Bir tanesi *Kotyle* ikincisi ise *Skyphos*’tur, üçüncü kupa da hayvan alayı süslemeleriyle dikkat çekicidir (Nikolov, 1986: 7-9).

Geç Hellenistik Dönemde koni şeklindeki gümüş kaseler yaygınlaşmıştır. Bazıları süsleme içermezken bazıları da Sâncrăieni-Romanya örneğinde olduğu gibi yaldızlı örgüler, spiraller, akanthus yaprakları ile dekore edilmiştir. Bu arada merkeze uzak olan Güney Trakya’da ikonografik figürler merkezle aynı şekilde görüldüyse de süvari kabartmaları gibi Trak sanatının vazgeçilmez unsurları hala eski Trak gelenekleriyle Klasik dönem unsurlarını taşımaktadır (Marazov, 1977: 120, 125).

Trak kabartmaları da sanatın her alanında olduğu gibi genel anlamda mezarlarda bulunmuştur. Ölen kişiyi onurlandırmak, hediyeler sunmak ve kahramanlığını vurgulamak adına yapılan kabartmalarda çoğunlukla at sırtında betimlenmiş süvariler görülmektedir. Atın Trak dünya görüşünde önemi büyüktür. Tıpkı at gibi askerlik ve kahramanlık kavramları da bu ulusta oldukça önemlidir. Kabartmalarda atlı süvarilerin yanı sıra bayram, av ve kurban sahneleri de görülmektedir. Ancak av betimlerinin çoğunun da at sırtında olduğu bilinen bir gerçektir.

Süvari kabartmaları, süvari ve bir ağacın etrafına dolanmış yılan şeklinde betimlenmiştir. Bu Trakya'nın temel ikonografik özelliğidir (Boteva, 2011: 93; Georgiev, 2016: 113). Kabartmalar Balkan yarımadası ve Karadeniz bölgesi yakınlarında yoğunlaşmıştır. Bu kabartmaları ilk adlandıran A. Dumont olmuştur (Dumont, 1876: 70; akt. Boteva, 2011: 85). Çoğu betimde süvari üç parmağını yukarı kaldırmış biçimde görülmektedir, bu ikonografik görünüm *Sabazios hareketi* olarak tanımlanmaktadır (Georgiev, 2016: 113). Kabartmalarda Genellikle av, kurban ve sunu sahneleri betimlenmekte, Tanrı imgesi sunağın geri planında kalmaktadır (Georgiev, 2016: 114). At biniciliği Trakya'da Yunanistan'dan önce gelişmiş ve sanata yansımıştır. Marazov'a göre (1977: 18), Yunan mitolojisi, Trak atlı figürlerinden öykünerek *kentaur* fikrini ortaya çıkarmışlardır. Trakyalılar atı güneş tanrısına adayarak kutsal saydılar ve diğer yandan at yer altı dünyasının da sembolüdür. Bu sebeple at figürü Trak sanatının vazgeçilmez bir unsuru olmuştur (Marazov, 1977: 18). Ancak atın değer görmesi yalnızca yeryüzünü ve yer altını temsil ediyor oluşundan değildir. Kabile biçiminde engebeli bir arazide yaşayan ve hayvancılık ile uğraşan Traklar'ın şüphesiz en kadim dostu olmalıdır. At hem işlerini kolaylıkla halledebildikleri bir araç, hem de askeri yönden bir yardımcıdır. Atın yanında ağaç figürü de Trak kabartmalarının vazgeçilmez unsurudur. Hayat ağacıyla özdeşleştirilen kabartma betimi, Yunan eserlerinde solmuş ve yapraksız resmedilirken, Traklar'da her zaman yapraklı olarak tasvir edilmiştir. Marazov, bu özelliğin doğanın yeniden doğuşunu sembolize ettiği varsaymak gerektiği fikrini öne sürmüştür (Marazov, 1977: 18-19).

Kelt istilasıyla yavaşlayan gelişim, Keltlerin devrilmesinden sonra yeniden hızlanmaya çalışmıştır ancak eski ihtişamlı günlerine dönememiştir. Trakya'nın Roma eyaleti olmasıyla birlikte Trak kültüründe yeni bir sayfa açılmıştır. Buradan sonra Traklar kendi kültür ve dini yaşantılarıyla Roma uygarlığı arasına sıkışmıştır. Traklar Roma askerleriyle birlikte kendi atlı kahraman imajlarını sürdürmeye devam etmişlerdir.

Kazısı yapılan Trakya Tümülüslerinin bir çoğunun antik dönemde veya daha sonra yağmalanmış olduğu görülmektedir. Çalışmaların yetersiz ve buluntu alanlarının tahribi nedeniyle bek çok veri ulaşılmaz olmuştur. Ancak her şeye rağmen Trak sanatı zirveleri görmüş ve oldukça gelime göstermiş bir sanattır. Doğu ve Batı arasında bulunması sebebiyle her sanattan kendine bir şeyler almış ve kozmopolit bir sanat haline gelmiştir. Yine de Yunan ya da Roma kültürlerinde olduğu gibi bir anıtsallığa ulaşamamıştır. Bunun en önemli sebebi;

tam anlamıyla bir devlet olamamış olmaları ve sürekli hareket halinde bulunmalarındır. Traklar yaşayış biçimi bakımından, diğer uygarlıklara nazaran daha rahat bir toplum olduğu ve kendilerine savaş açılmadıkça herhangi bir uygarlığa saldırmadıkları bilinmektedir. Genel olarak kendi içlerinde, kabileler bazında çekişmeler yaşamışlardır ve bu sebeple büyük kalelere, korunaklı sur duvarlarına hiçbir zaman ihtiyaç duymamışlardır. Savaşçı bir toplum olmalarına rağmen genellikle başka uygarlıklar adına paralı asker olarak savaşmışlar ve bu özellikle antik dünyanın dört bir yanında tanınır olmuşlardır.

Trak sanatına bakıldığında her objenin bir işlevi olduğu, günlük yaşantılarında işlerine yarayan materyallerden oluştuğu görülmektedir. Aynı zamanda kullandıkları eşyaların da bir statü göstergesi olduğu bilinmektedir. Bu sebeple; sanat kralın ve aristokratların tek elinde kalmıştır. Ayrıca Yunan ya da Anadolu uygarlıklarında olduğu gibi net bir çizgi çizemez. Sürekli göç almış ve vermiş olan bölgede bu biçimde flulaşmalar olması oldukça normaldir. Kaldı ki Traklar sanat konusunda Yunan, Pers, Küçük Asya, İskit gibi halklardan fazlasıyla etkilenmiştir. Ayrıca Daclar, İllirler, Makedonlar gibi çevre halklarıyla da muhakkak etkileşimler ve kaynaşmalar olmuştur.

6. GENEL DEĞERLENDİRME SONUÇ

Tez kapsamında Trakya bölgesi ve bölgede yaşamış olan antik Trak ulusu hakkında çeşitli kaynaklar toplanarak bilgiler derlenmiş ve Palaeolitik Dönemden başlanarak Roma'ya kadar bölgenin siyasi ve kültürel tarihi hakkında açıklamalarda bulunulmuştur. Ayrıca Trak dini, sanatı, kökeni, ölü gömme gelenekleri, dili, ekonomisi ve antik kaynaklarda tanımlanan özellikleri de derlenerek bir araya toplanmıştır.

Traklar dediğimiz kendilerini bu isimle anmayan ve kabileler halinde yaşayan halkın, kökeni ve tarihçesi, bölgenin tahrip edilmiş olması, yapılan araştırmaların yetersiz oluşu ve coğrafyanın fazlasıyla göç almış olması sebebiyle oldukça karışık biçimde karşımıza çıkmaktadır. Bölgede yaşayan hangi ulusun Trak olduğu, yerleşik olarak Trakya halkı mı yoksa göç yoluyla gelen ve başka kültürlerle kaynaşarak Trak kültürünü oluşturan insanlar topluluğundan oluştuğu mu, göç yoluyla geldiler ise kendi kültürlerini yanlarında mı getirdikleri ya da bölgede Paleolitik Dönemlerden beri var olan kültür çeşitliliğini mi benimsedikleri, konuları fazlasıyla tartışmaya açıktır. Bugün kabul gören en yaygın bilgi Trak halkının Geç Tunç Çağı'nda bölgede var oldukları ve Erken Demir Çağ'ı ile birlikte güçlendikleri yönündedir (Beksaç, 2006: 43; Beksaç, 2007: 28). Ancak Traklar'ın kökeni ile ilgili kanıtlanan bir öneri henüz bulunmamaktadır. Bölge ile ilgili çalışmalar arttıkça Traklar hakkındaki bilinmezlikler ortadan kalkacaktır.

Trakya bölgesi Tarih Öncesi Dönemlerden itibaren yerleşim görmüştür ve gerek Rusya ve Sibirya'dan gerekse Avrupa'dan aldığı göçler sebebiyle farklı kültürlerin kazanılmasına ev sahipliği yapmıştır. Prehistorik dönemden beri pek çok halkın beraberinde getirdiği kendilerine has yaşayış biçimleriyle birlikte homojen bir bölge kültürü oluşmuştur. Özellikle Traklar kendi özelliklerinin yanı sıra bölgenin, yakın coğrafyanın ve Pers saldırılarıyla birlikte Doğu'nun da kültürünü benimsemiş ve kozmopolit bir yaşam sürmüşlerdir.

Trakya bölgesi coğrafi açıdan engebeli ve soğuktur. Bölgede özellikle sert rüzgarlar fazlasıyla etkilidir. Ksenophon bu durumu “akşam yemeği için getirilen suyla, testilerdeki şarap donmuştu” diyerek açıklamıştır. Yunanistan'ın ılıman iklimine alışmış olan Ksenophon ve askerler Trakya'nın soğuktan şikayetle bahsetmişlerdir. Aynı zamanda bölge maden açısından da zengindir. Madenlerin fazla olması sebebiyle Traklar maden oymacılığı ve kuyumculukta ileri gitmişlerdir. Gerek silahları, gerekse maden oymacılığı mezar buluntuları ile Traklar antik dünyanın en bilinen uygarlığıdır. Bütün bu madencilik eserlerinin yanında Traklar'ın en bilinen özelliği şüphesiz askeri dehalarıdır. Savaş taktikleri

ve önlenemez istekleriyle birlikte Roma gibi büyük bir imparatorluk üzerinde bile iz bırakmış olan Traklar'ın en bilinen kahramanı kesinlikle *Spartacus*'tür (Hodding, 1981: 129). Traklar pek çok savaş sırasında da paralı askerlik yapmışlardır (Herodotos, *Historia* 7.110; Thukydides, *The History of the Peloponnesian War* 2.96; Erzen, 1994: 91). Bu özellikleriyle de diğer uluslar arasında ün kazanmış olmaları kaçınılmaz olmuştur.

Traklar'ın siyasi tarihine bakıldığında kendi içlerinde ve dışı kapalı olan bu ulusun özellikle savaşma konusunda baş rolde oldukları görülmektedir. Troia savaşı, Pers ve Makedonlarla mücadeleleri, Kelt ve İskit baskılarında Trak askerleri her zaman ön plandadır. Bir yanda Doğu kültürü, diğer yanda ise Batı etkisi altında kalan Traklar çevrelerinde bulunan bütün bu karışık coğrafyanın yanında birde kendi içlerindeki mücadelelerle uğraşmaktadır. Herodotos (*Historia* 5. 3), Traklar birleşerek bir devlet kursalar karşılarında hiçbir ulus duramaz demiştir. Muhtemelen kendi iç mücadeleleri ve çevresel faktörlerden ve belki de en önemlisi özgür ruhları ve ezelden beri süregelen hayvancılık gelenekleri, büyük bir devlet kurmak istememiş olmalarının temel sebepleridir.

Traklar yapıları gereği büyük ve gösterişli saraylar yapmamış, anıtsal mimariyi önemsememiş ve devasa savuma yapılarıyla sınırlarını korumaya çalışmamışlardır. Halk bozkır kültürünü benimsediğinden daha kendi içlerinde ve sakin bir yaşam sürmüşlerdir. Ancak öbür dünya düşüncesine büyük önem vermişler ve sakin yaşantıların rağmen mezarlarını oldukça gösterişli armağanlarla süslemişlerdir. Trak sanatı da bu sayede gelişme göstermiştir. Zengin ve aristokrat bir Trak vatandaşı öldüğünde, silahları, onurlandırma kabartmaları, evcil hayvanı, hatta en sevdiği eşiyile birlikte gömülmüştür (Herodotos, *Historia* 5. 5). Mezar buluntuları zamanla aristokrasinin tekeline geçmiştir. Bölge coğrafi konumunun etkisiyle maden açısından oldukça zengindir ve bu sayede en geniş buluntu grubunu altın, gümüş ve bronz kaplar oluşturur. İlk zamanlar ihtiyaçtan üretilen maden kaplar, zamanla aristokrasi ve statü göstergesi olmuştur. Özetle sanat saray içindir anlayışı mevcuttur ve bu sebeple halk sanattan fazlasıyla uzak kalmıştır. Sanatta kendi üsluplarının yanı sıra Yunan ve Pers etkileri yoğunluktadır. Özellikle kaplar üstüne betimlenen mitolojik sahneler Yunan dini etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Ege göçleriyle Yunan kültürünü daha yakından tanıyan Traklar, Yunan dinini de büyük ölçüde benimseyerek sanat ve ibadet şekillerini bu dine uydurmuşlardır. Perslerin İskit seferiyle birlikte de İran kültürünü tanıyan Traklar, Perslerle kurdukları ticari ilişkiler sebebiyle Doğu kültüründen fazlaca etkilenmişlerdir. Mitolojik ve dini betimlemelerde Yunan etkisi, ay, savaş ve onurlandırma anıtlarında ise Pers etkisi yoğunluktadır. Sanattaki en önemli Trak üslubu ise maden oymacılığının gelişmiş olması ve atlı süvari betimleridir. At Trak sanatı ve yaşayış biçimi

açısından en önemli unsurdur. At üstünde avlanma sahneleri de Traklar'ın evcilleştirdiği bu hayvanı ne denli iyi kullanabildiğinin bir göstergesidir. En asil kişiler atlı süvari olarak savaşmaktadır ve mezarlarında ele geçen at kemikleri Traklar'ın at kullanımına verdikleri değer bir diğer göstergesidir. Ekonomik anlamda hayvancılığı benimsemiş olan Trak toplumu, benzer özellik gösteren diğer toplumlar gibi at biniciliğini önemsemiştir. Bu bağlamda Traklar ile İskitler, Keltler ve Orta Asya Türkleri arasında benzerlik kurmak mümkündür. Bu halkların ortak özellikleri yaşadıkları yere büyük ve anıtsal miraslar bırakmayarak savaşçı ve hayvancı kimlikleriyle ön planda olmalarıdır.

Trak dinini incelediğimiz zaman ana tanrıça inancı yaygındır. O dönemde pek çok ulusta ataerkil düzen hakimken Trak dini “Ana” adını verdikleri bir ilahı benimsemişlerdir. Ana tanrıçanın adı farklılıklar gösterse de tektir ve her isim aynı tanrıçayı anlatmak için kullanılmıştır. Bunun yanında eskiden bir Trak vatandaşı olduğu düşünülen *Zalmoxis* adlı tanrıları, Traklar'ın kişileri ilahlaştırarak tanrı katına çıkardığının bir göstergesidir. Bu tanrılaştırma ile birlikte Traklarla Roma arasında bir bağlantı kurmak mümkündür. Roma Döneminde de İmparatorların öldükten sonra ilahlaştırıldıkları bilinmektedir. Aynı zamanda Traklar'da rahip-kral anlayışı hüküm sürmektedir. Bu da Ana tanrıça inancındaki Ana-Oğul düşüncesiyle başlamıştır. Ana tanrıça, güneşi doğurduktan sonra onunla evlenir ve bu evlilikten yeryüzünün hakimi rahip-kral dünyaya gelir (Fol, 2008: 58). Trak mitolojisinin en bilinen sahnesi olan Ana-Oğul ilişkisi Trak hükümdarlarını da etkilemiştir ve her hükümdar aynı zamanda rahip olarak karşımıza çıkmıştır. Bu durumda Roma'dan Mezopotamya'ya pek çok uygarlıkta karşımıza çıkan rahip-kral figürleriyle benzerlik göstermektedir.

Traklar muhtemelen coğrafyalarının bir özelliği olarak dağlara, taşlara ve hayvanlara büyük önem vermişlerdir. Tapınım yerlerini yüksek tepelerde devasa taşlar olarak belirlemişlerdir. Bu durum Güneş kültüyle de ilintilidir. Dağların yüksek kesimlerinde güneşi daha net biçimde alan kaya tapınımları gerçekleştirerek doğaya olan hayranlıklarını açığa çıkarmışlardır. Aynı zamanda Trak dini astroloji ile de ilgili olduğundan güneş ışınlarının tapınağa düşme açıları da onların fazlasıyla dikkatini çekmiştir.

Yerel tanrıların yanı sıra Yunan koloni Dönemiyle birlikte Trak dini büyük ölçüde Yunan dininden etkilenmiştir. Dionysos, Artemis ve Ares en değer verdikleri tanrılardır. Fakat krallar daha ziyade Hermes'i saymaktadır (Herodotos, *Historia* 5. 7). Muhtemelen Dionysos kültürünün şarap üretim ve tüketimiyle bir bağlantısı vardır. Ayrıca Yunan mitolojisinde Ares'in Trakya'nın dağlarında yaşadığı düşünülmektedir (Homeros *Odyseia*,

8, 355-360; Çevik, 1965, s. 3; Erhat, 2008, s. 51). Aynı zamanda Traklar'ın savaşçı kimliğinin de tanrı Ares ile doğru orantılı olduğunu görmemek mümkün değildir.

Herodotos'un aktardığına göre (Herodotos, *Historia* 5. 8; Mansel, 1938: 14.) Traklar ölümlerini üç gün bekletip sonra gömer ya da yakarak bir mezarın içine yerleştirirdi. Daha sonrada mezarın üzerine toprak yığını atarak *Tümülüs* haline getirirlerdi. Traklar'da insan kurban etmekte yaygın bir gelenektir. Ölen beylerin yanına en sevdikleri eşlerinin de gömülmesi ve yine Herodotos'un aktardığı (*Historia* 4. 94) Zalmoxis'e gönderilen habercilerin, mızrakların üzerine atılarak tanrıya kurban edilmesi ve eğer haberci ölmezse ruhunun kötü olduğuna inanılarak başka bir haberci göndermeleri insan kurbanının en büyük kanıtlarıdır.

Trak dili incelendiğinde verilerin yetersiz oluşu karşımıza çıkan en temel durumdur. Bulunan yazıtların çoğu Yunan diline ait olduğu için kapsamlı bir sonuç ortaya çıkarmak şuan için pek mümkün değildir. Trak dilinin en belirgin örnekleri kişi, kabile ve coğrafi şekillerin isimleridir. Yazıtların Greek ve Latin dillerini içermesi sebebiyle elimizde kalan en değerli kanıtlar maalesef bunlardır. Bilinen en net bilgiler Trakça'nın İndo-Germen dil ailesinin içinde olup Satem grubuna dahil olmaları ve İllirce, Frigce, Dakça ve hatta Ermenice ile benzerlikler göstermesidir.

Traklar'ın sosyal yaşantısıyla ilgili bilgilerimiz her alanda olduğu gibi kısıtlı kalmaktadır. Yine başvurduğumuz ilk kaynaklar antik yazarların bize aktardıklarıdır. Antik yazarların özellikle *Homeros* ve *Herodotos*'un verdiği bilgilerin güvenilirliği çoğu zaman sorgulansa da günümüzde yapılan Trak çalışmalarıyla birlikte pek çok bilginin doğruluğu kanıtlanmıştır.

Trak kökenli insanlar genel itibariyle kendi içlerinde bir hayat yaşayan kabile kültürünü benimsemiş ve bu kültürün getirdiği davranış biçimlerini kendilerinde barındıran bir halktır (Ek 1. 3). Mimari anlamda büyük gelişmelere imza atmamış ticari ilişkileri gelişmemiş, birlik olma bilinci yerleşmemiştir, onun yerine at biniciliği, hayvancılık, madencilik ve tarım gelişmiştir. Ancak hiçbir ürünün fazlasını üretip ticaretini yapma ya da depolama yoluna gitmeden, veyahut savaşçı kimliklerini kullanarak çevrelerindeki halklara saldırıp topraklarını genişletmeye çalışmadan kendi hallerinde yaşamışlardır. Muhtemeldir ki Trak genlerinde yeni yerler fethetmek, topraklarını genişletmek, büyük bir devlet olup insanlara hükmetmek yoktur. Zira bu denli savaş sanatı ve madenciliğin gelişkin olduğu bir coğrafyada büyük ve koordine bir devlet oluşturmamaları şaşırtıcıdır. Bu çalışma kapsamında Traklar her yönden ele alınarak antik dünya açısından önemi, katkıları, kişilikleri, yaşayış biçimleri ve dünya görüşleri anlatılmaya çalışılmıştır.

Traklar ile ilgili en net kaynaklara günümüzde hala antik yazarlardan ulaşabiliyor oluşumuz bölge ve ulus adına üzücü bir durumdur. Günümüzde hızla artan çalışmalar yakın gelecekte daha da artarak bu gizemli uygarlığın görünür kılınmasına yardımcı olacaktır. Anadolu'da net bilgiler veren pek çok ulusun kalıntıları arasında Trakya belli bir dönem görünmez kalmıştır. Bu durumda bölge halkının miras olarak bıraktığı yetersiz doküman da etkili olmuştur. Ancak günümüzde çalışmalar artmış ve içine kapanık olan Trak ulusu görünürlüğünü kazanmıştır. Yapılan bu çalışma Traklarla ilgili verileri bir araya toplayarak bundan sonra yapılacak çalışmalara kaynak ve fikir verme amacı gütmektedir.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

Aeschylus (1968). *Persae*. İçinde: G. D. Kalyoncu (Çev.), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: İstanbul.

Ammianus Marcellus (1935/40). *Rerum Gestarum*. İçinde: J. C. Rolfe (Çev.), Cambridge Üniversitesi Yayınları: Londra.

Appianus (1996). *The history of Appian of Alexandria: the first consisting of the Punick, Syrian, Parthian, Mithridatick, Illyrian, Spanish and Hannibalick wars. The second containing five boks of the çivil wars of Rome*. İçinide: J. Davies (Ed.), Londra.

Arrianos (1945). *İskender'in Anabasisi*. İçinde: H. Örs (Çev.), Ankara: Maarif Yayınları.

Cassius Dio (1989). *Dio's Roman History*. İçinde: E. Cary – H. B. Foster – H. C. Hofheimer (Çev.), Londra.

Cornelius Nepos (1886). *De Virtis Iltribus, Miltiades, Vitae Cornelius Nepos*. İçinde: A. Fleckeisen (Çev.) Leipzig.

Cornelius Tacitus (2017). *Germania*. İçinde: A. Bacmeister (Çev.), Hamburg.

Demosthenes (1930). *Orationes Speeches*. İçinde: J. H. Wince (Çev.), Harvard Üniversitesi Yayınları.

Diodorus Siculus (1956). *The History of Diodorus Siculus: Containing all that is most memorable and of greatest antiquity in the first ages of the World until the war of Troy*. İçinde: C. H. Oldfather (Çev.) Londra.

Gaius Suetonius Tranquillus (2000). *Die Kaiserviten*. İçinde: H. Martined (Çev.), Artemis und Winkler Yayınları.

Herodotos (2009). *Tarih*. İçinde: M. Ökmen (Çev.), İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.

Homeros (2005). *İlyada*. İçinde: A. Erhat – A. Kadir (Çev.), Can Yayınları: İstanbul.

Homeros (2005). *Odysseia*. İçinde: A. Erhat – A. Kadir (Çev.), Can Yayınları: İstanbul.

Ksenophon (1974). *Anabasis*. İçinde: T. Gökçol (Çev.), Hürriyet Yayınları: İstanbul.

Ksenophon (2011). *Hellenika*. İçinde: O. Keller (Çev.), Berlin De Gruyter Yayınları.

Lucius Annaeus Florus (1960). *Epitome of Roman History*. İçinde: E. S. Forster – J. C. Rolfe (Çev.), Cambridge: Harvard Üniversitesi Yayınları.

Macrobius (2011). *Saturnalia*. İçinde: R. A. Kaster (Çev.), Oxford Üniversitesi Yayınları.

Pliny the Elder (1982). *Naturalis Historia*. İçinde: J. I. Whaley (Çev.), Albert Müzesi Yayınları: Londra.

Plutarkhos (1914). *Lives*. İçinde: B. Perrin (Çev.), Londra.

- Polybius (1998). *The Histories*. İçinde: W. R. Paton (Çev.), Cambridge Üniversitesi Yayınları: Londra.
- Pomponius Mela (1871). *Pomponii Melae de situ orbis libri III*. Leipzig.
- Sextus Iulius Frontinus (2007). *The Stratagems; The aqueducts of Rome*. İçinde: M. B. McElwain – C. E. Bennett – C. Herschel (Ed.), Cambridge: Harvard Üniversitesi Yayınları.
- Strabon (2012). *Geographika (Antik Anadolu Coğrafyası 12-13-14)*. İçinde: A. Pekman (Çev.), Arkeoloji ve Sanat Yayınları: İstanbul.
- Tacitus Cornelius (1988). *The Annals of Imperial Rome*. İçinde: Michael Grant (Çev.), Penguin Yayınları.
- Tacitus Cornelius (1990). *Agricola'nın Hayatı*. İçinde: H. Dereli (Çev.), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Thukydides (1976). *Peloponnesos Savaşı*. İçinde: T. Gökçöl (Çev.), İstanbul.
- Thucydides (1928/30). *History of the Peloponnesian War I-II*. İçinde: C. F. Smith (Çev.), Harvard Üniversitesi Yayınları: Londra.
- Thucydides (2003). *History of the Peloponnesian War III*. İçinde: M. L. West (Çev.), Harvard Üniversitesi Yayınları: Londra.
- Titus Livius (1995). *Roma Tarihi*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları: İstanbul.
- Velleius Paterculus (1998). *Compendium of Roman History*. İçinde: F. W. Shipley (Çev.), Harvard Üniversitesi Yayınları.

Modern Kaynaklar

- Archibald, D. Z. H. (1995). "Thracians and Scythians", *CAH* 6: 444-475.
- Archibald, Z. (1999). "Thracian Cult – From Practice to Belief", içinde: G. Tsetschladze (Ed.), *In Ancient Greeks West and East*. Leiden: 427-468.
- Atalay, İ. – Mortan, K. (2008). *Türkiye Bölgesel Coğrafyası*. (4.Baskı). İstanbul: İnkılap Yayınevi, 632.
- Azeri, H. (2015). *Aşağı Pınar Höyüğü Kalkolitik Dönem Kemik Buluntularının Değerlendirilmesi*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Tarih Arkeolojisi Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Balcer, J. M. (1988). "Persian Occupied Thrace", *Historia* 37: 1-21.
- Barnes, H. E. (1962). *A History of Historical Writing*. (2. Basım). Dover Yayınları: New York.

- Baydur, N. (1982). *Imperator Iulianus* (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 175.
- Bengston, H. (1964). *Die Strategie in der hellenistischen Zeit I/II* (1. Baskı). Münih: Beck Yayınları, 238.
- Beksaç, E. (2006). “Balkanlarda Tarih Öncesi ve Erken Uygarlıklar”, içinde: B. A. Gökdağ – O. Karatay (Ed.) *Balkanlar El Kitabı I*. Vadi Yayınları, 37-53.
- Beksaç, E. (2007). “Doğu Trakya’da Traklar”, *Aktüel Arkeoloji* 3: 25-41.
- Beksaç, E. (2017). “Balkanlarda Tarih Öncesi ve Erken Uygarlıklar”, içinde: B. A. Gökdağ – O. Karatay (Eds.) *Balkanlar El Kitabı I*. (3. Baskı), Akçağ Yayınları, 47-62.
- Bengtson H. (1994). *Griechische Geschichte: von den Anfängen bis in die römische Kaiserzeit*. (8. Baskı). Münih: Beck Yayınları, 588.
- Betz, A. (1936). “Thrace (Römisch)” *RE* 6: 452.
- Blegen C. (1956). “The Royal Bridge”, içinde: S. S. Weinberg – H. Goldman (Ed.). *The Aegean and Near East: Studies Present to Hetty Goldman on the Occasion of her seventy-fifth birthday*. Newyork: 270-278.
- Bogh, B. C. (2009): “Mother of the Gods: The Reception and Transformation of an Anatolian Goddess in the Western Black Sea Area”, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Bonev, A. (2003). *Ranna Trakiya. Formirane na trakiyskata kultura*. Bulgaristan: Sofya.
- Borhy, L. (2001), *Pannoniai Falfestmeny: Negy Evszak az Ido es a Csillagok Abrazolasaegy Brigetioi Mennyezefestmenyen*. Budapest: Enciklopedia Yayınları, 148.
- Boteva, D. (2006) “Die Suche nach dem Kode der Weihe reliefs einer schriftlosen Kultur” *Zeit schrift für Semiotik* 28 (1): 69-82.
- Boteva, D. 2011. “The ‘Thracian Horseman’ Reconsidered”, *Journal of Roman Archaeology* 82 (Ek): 84-105.
- Boved, F. (2014). *Christelle, Army and Society in Ptolemaic Egypt* (E Kitap). İngiltere: Cambridge Üniversitesi Yayınları, 447.
- Bowersock, G., W., – Brown, P., R., L., – Grabar, O., (2000). *Late Antiquity: A Guide to the Postclassical World*. Londra: The Belknap Press, 780.
- Bredow, I.(2009). “Thraci, Thracia”, *Der NeuePauly* 14: 601-607.
- Breisach, E. (2009). *Tarih Yazımı*. İçinde: H. Kocaoluk (Çev.), Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.
- Briant, P. (1992). *Dariusles Perses et l’empire* (1. Baskı). Paris: Gallimard Yayınları, 176.
- Brukner, B. – Vorgic, B. (2006). “A Contribution to the Study of Establishment of Ethnic and Cultural Discontinuity of the Transition from the Starčevo to the Vinča Culture Group”,

- içinde: B. Brukner (Ed.) *Current Problems of the Transition Period from the Starčevo to the Vinča Culture*. Sırbistan: 165-178.
- Bryce, T. (2014). *Ancient Syria: A Three Thousand Year History* (1. Baskı). Corby: Oxford Üniversitesi Yayınları, 379.
- Burket, W. (1985). *Greek Religion. Archaic and Classical*. Harvard Üniversitesi Yayınları, 270 Sayfa.
- Carter, F. W. (1977). *An Historical Geography of the Balkans*. Londra: Akademi Yayınları 599.
- Casson, S. (1926). *Macedonia, Thrace and Illyria their relations to Greece from the earliest times down to the time of Philip, son of Amyntas*. Oxford Üniversitesi Yayınları: 357.
- Chichikova, M. (1990). “Novootkrit epigrafski nadpis za kulta na Phosphoros v severoiztochna Bulgaria”, *Terra Antiqua Balcaniaca* 4: 82-92.
- Childe, V. G. (1998). *Tarihte Neler Oldu?* (Çev. A. Şenel – M. Tuncay). İstanbul: Alan Yayıncılık, 240.
- Clinton, H. F. (2010). *Fasti Romani the Civil and Literary Chronology of Rome and Constantinople, from the Death of Augustus to the Death of Justin II*. İngiltere: Cambridge Üniversitesi Yayınları.
- Cluzeau, F. (2016). “Mythos’tan Bios’a Homeros”, *Kutadgubilig Felsefe ve Bilim Araştırmaları Dergisi* 30 (Özel Sayı): 943-970.
- Cochadziev, S. (2007). *Neolithic and Chalkolithic Cultures in the Struma River Basin* (1. Baskı). Bulgaristan: 144.
- Cohen, B. (2000). *Not the Classical Ideal, Athens and the Construction of the other in Greek Art*. Brill: 386.
- Çapar, Ö. (1995). “Roma’nın Asya Eyaletinde Conventus (Diocesis) Sistemi”, *DTCFD37* (1-2): 731-755.
- Çevik, H. (1965). *Homeros’da Trakya ve Traklar*. (1. Baskı). Tekirdağ: Zareh.
- Damyantov, M., (2015). “The Greek Colonists”, içinde: J. Valeva – E. Nankov – D. Graninger (Ed.) *A Companion to Ancient Thrace*. İngiltere: 295-307.
- Danov, C. M. (1976). *Altthrakien* (1. Baskı). Berlin: Walter de Gruyter Yayınları.
- Danov, C. M. (1980a). “Die Thraker auf dem Ostbalkan von Hellenistischen Zeit bis zur Gründung Konstantinopols”, *ANRW* 2 (7,1): 21-185.

- Danov, C. M. (1980b). "Philippopolis, Serdica, Odessos zur Geschichte und Kultur der Bedeutendsten Städte Thrakiens von Alexander d. Gr. bis Iustinian", *ANRW* 2 (7,1): 241-300.
- Delev, P. (1984). "Megalithic Thracian Tombs in South-Eastern Bulgaria", *Anatolica* 11: 18-45.
- Demir, M. (2005). "Eskiçağ Tarih Yazıcılığında Herodotos'un Yeri ve Önemi", *Tarih İncelemeleri Dergisi* 20 (2) 59-78.
- Dennel, R. – W., – Webley, D. (1975). *Prehistoric Settlement and Land Use in Southern Bulgaria. "Papers in Economic Prehistory* 2: 97-109.
- Demircioğlu, H. (1970). "Roma Devletinin Eyalet (Provincia) Sistemi Hakkında", *Ankara Üniversitesi DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi* 8 (5): 443-459.
- Dimitrov, D. – Chichikova, (1978). *The Thracian City of Seuthopolis*. Oxford: 63 Sayfa.
- Dimitrov, P. A. (2009). *Thracian Language and Greek and Thracian Epigraphy*. Cambridge: İngiltere.
- Domaradzki, M. (1994). "Les lieux de culte thraces", içinde: D. Gergova (Ed.) *Kultura i religija vseveroiztočna Trakija*. Sofya: 69-108.
- Douglass, B. W. (2000). *Balkan Prehistory*. Londra: Routledge Yayınları, 350.
- Dönmez Y. (1990). *Trakya'nun Bitki Coğrafyası*. İstanbul Üniversitesi Yayınları: 279.
- Dönmez-Öztürk, F. (2007). "Trakya Tanrıları ve Kültürleri", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 125: 51-66.
- Dörner, F. K. (1979). "Bithynia", *KP* I: 908-911.
- Duchesne G. – Liege J. (1979) "Persis" *KP* 4: 653-654.
- Dumont, A. (1876). *Inscriptions et monuments figurés de la Thrace*. Fransa: Paris
- Duridanov, I. (1969). *Thrakisch-Dakische Studien T.1 Die Thrakisch – und Dakisch – Baltischen Sprachbeziehungen*. *Balkansko Ezikoznanie* 12 (2): 103-117.
- Elvers, K. L. (1994). "Der 'Eid der Berenike und ihrer Söhne", *Chiron* 24: 241-266.
- Erhat, A. (2008). *Mitoloji Sözlüğü*. (16. Baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erzen. A. (1994). *İlkçağ Tarihinde Trakya* (1. Baskı). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 121.
- Filow, B. D. (1917). "Denkmaeler der Thrakischen Kunst", *RM* 32.
- Fol, A. – Mazarov I. (1977). *Thrace and the Thracians* (1. Baskı). Londra: Cassell Yayınları, 160.
- Fol, V. (2000a). "Golden Power and Golden Death", içinde: A. Fol (Ed.) S. Tsaneva (Çev.) *Ancient Thrace*. Sofya: 13-26.

- Fol, V. (2000b). "Entering the Long-term History", içinde: A. Fol (Ed.), S. Tsaneva (Çev.) *Ancient Thrace*. Sofya: 41-60.
- Fol, V. (2000c). "Imagery and Idea", içinde: A. Fol (Ed.), S. Tsaneva (Çev.) *Ancient Thrace*. Sofya: 147-170.
- Fol, A. (2000d). "Royal Economy", içinde: A. Fol (Ed.), S. Tsaneva (Çev.) *Ancient Thrace*. Sofya: 131-146.
- Fol, A. (2000e). "Hidden in Names", içinde: A. Fol (Ed.), S. Tsaneva (Çev.) *Ancient Thrace*. Sofya: 75-86.
- Fol, V. (2008). *Orpheus, The Thracian*. Bulgaristan: Sofia.
- Francis, W. C. (1977). *An Historical Geography of the Balkans*. London: 599.
- Gallis, K. (1996). "Thessaly – The Northern Sporades", içinde: G. A. Papathanassopoulos (Ed.) *Neolithic Culture in Greece*. Atina: 23-37.
- Gamqrelije, T. – Ivanov, V. V. (1984). *Indoevropskij Jazyk i Indoevropejcy: Rekonstrukcija i Istoriko-Tipologiceskij Analiz Prajazyka Protokultur 2*. Tbilisi: Tbilisskogo Üniversitesi Yayınları, 440-1328.
- Gaul, J. H. (1948). *The Neolithic Period in Bulgaria. American School of Prehistoric Research, Bulletin 16*. Cambridge: 252.
- Georgieva, R. (1998). "Burial Rites in Thrace and Phrygia", içinde: N. Tuna – Z. Aktüre – M. Lynch (Eds.) *Thracians and Phrygians: Problems and Parallelism*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları, 61-64.
- Gehrke, H. J. (1995). *Geschichte des Hellenismus*. Münih: Oldenbourg, 328.
- Georges, P. (1994). *Barbarian Asia and the Greek Experience: from the Archaic Period to the Age of Xenophon*. Baltimore: Johns Hopkins Üniversitesi Yayınları, 358.
- Georgiev, P. (2016). *The Thracian Heros, the Mysteries of Mitra or the Mysteries of Sabazios. Book 2*. Bulgaristan: Sofya.
- Gerov, B. (1980). "Die Grenzen der Römischen Provinz Thracia bis zur Gründung des Aurelianischen Dakien", *ANRW II (7, 1)*: 212-240.
- Graziosi, B. (2002). *Inventing Homer: The Early Reception of Epic*. Cambridge Üniversitesi Yayınları.
- Güveloğlu, A. (2006). "MÖ I - MS. III. Yüzyıllar Arasında Roma – Pannonia - Trakya Siyasal İlişkilerinde Pannonia'nın Yeri ve Önemi", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Head, B. V. (1911). *Historia Numerum a Manuel of Greek Numismatics*. Oxford: Clarendon Yayınları.
- Hammond, N. G. L. (1993). *Sourcesfor Alexander the Great: An Analysis of Plutarch's Life and Arrians Anabasis Alexandrou* (1. Baskı). İngiltere: Cambridge Üniversitesi Yayınları, 345.
- Hansen, M. H. – Nielsen, T. H. (2004). *An Inventory of Archaic and Classical Poleis* (1. Baskı). İngiltere: Oxford Üniversitesi Yayınları, 932.
- Herman D. (1916). *ILS: Inscriptiones Latinae Selectae III*. Berlin.
- Hoddinott, R. F. (1981). *The Thracians* (1. Baskı). Londra: Thames and Hudson Yayınları, 192.
- Isaac, B. (1986). *The Greek Settlements in Thrace until the Macedonian Conquest, Studies of the Dutch Archaeological and Historical Society Vol. 10*. Leiden: Brill, 304.
- István, B. (1963). “Pannónia Földjének Östörténete”, içinde: L. Barkóczi – I. Bóna – A. Mócsy – J. Harmatta (Ed.) *Pannonia története*. Budapeşte.
- İbişi T. A. (2013). “Eski Yunan’da Tarih Düşüncesi”, *Felsefe Arşivi* 38 (1): 1-26.
- İnternet A: <https://www.ancient.eu/image/332/map-of-the-tribes-in-thrace/> (Erişim: 10. 06. 2019)
- İnternet B: <http://www.traveleurope.eu.com/tour/on-the-tracks-of-the-thracian-civilisation> (Erişim: 24. 05. 2019)
- İnternet C: <http://archaeologyinbulgaria.com/background-infonotes/treasures/antiquity-treasures-ancient-thrace/rogozen-treasure-silver-gold-vratsa-bulgaria/> (Erişim: 24. 05. 2019)
- İnternetD: https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Lukovit_Treasure#/media/File:Lukovit_treasure_1.jpg (Erişim: 24. 05.2019)
- İnternet E: (https://www.bulgaria-guide.com/guide/Letnitsa_Treasure/201419/) (Erişim: 24. 05.2019)
- İnternet F: (http://www.kroraina.com/thracia/hb/thrac_arms.html) (Erişim: 25. 05. 2019)
- İnternet G: (<https://whc.unesco.org/en/list/359>) (Erişim: 25.05.2019)
- İnternet H: (<https://www.flickr.com/photos/becklectic/94250457>) (Erişim: 25.05.2019)
- İnternet I: (http://www.kroraina.com/thracia/hb/thrac_hero.html) (Erişim: 25.05.2019)
- İnternet İ: http://www.thracian.info/thrace_geography.htm (Erişim: 19.04. 2019)
- İnternet J: <https://en.wikipedia.org/wiki/Xenophon> (Erişim: 03.02. 2019)
- İnternet K: http://grozniyat.tripod.com/thrac/thrac_2.html (Erişim: 27.05.2019)

- İvgin, İ. (2010). “Trakya İlk Tunç Çağı Kronolojik Sistemlerinin Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- Kalicz, N. (1998). “Die Starčevo – Körös und Criş-Kulturals Teil des südosteuropäischen Frühneolithikums”, içinde: J. Preu (Ed.) *Das Neolithikum in Mitteleuropa. Kulturen – Wirtschaft – Umwelt vom 6 bis 3. Jahrtausendv .u. Z. Übersichten zum Stand der ForschungI (1-2)*. Weissbach: 257-262.
- Karadağ, B. (2017). “Homeros ve Felsefe Tarihinde Alegorik Homeros Yorumları”, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi* 5 (3): 223-244.
- Kaya, M. (2000). “Ankyra (Ankara) ve Galatlar”, *Kebikeç* 9: 77-95.
- Kazarow, G. L. (1936). “Thrake” *RE* 6 (A1): 392-551.
- Kazarow, G. (1938). *Die Denkmäler des thrakischen Reitergottes in Bulgarien I*. Leipzig, 190 Sayfa.
- Koçel-Erdem. Z. – Şahin R. (2016). “Türkiye Trakyası’nda Yunan ve Roma Dönemi Seramikleriyle İlgili Araştırmalar”, *Arkeoloji ve Sanat Yayınları* 152 (Özel Sayı): 237-240.
- Krauss, R. (2008). “Karanova und das Südosteuropäische Chronologie systemaus heutiger Sicht”, *Eurasia Antiqua* 14: 117-148.
- Larina, O. (1994). “Neolitul pe Teritoriul Republicii Moldova”, *Thraco-Dacia* 11 (1-2): 41-66.
- Lekovic, V. (1990). “The Vinčanziation of Starčevo Culture”, içinde: D. Srejovic – N. Tasic (Ed.) *Vinča and Its World*. Sırbistan: 67-74.
- Lemerle, P. (2004). *Bizans Tarihi* (Çev. G. Üstün). İletişim Yayınları, 135.
- Lotze, D. (2002). *Griechische Geschichte: von den Anfängen bis zum Hellenismus* (5. Baskı). Münih: Beck Yayınları, 122.
- MacKendrick, P. L. (1980). *The Dacian Stones Speak*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 248.
- Makkay, J. (1969). “Zur Geschichte der Erforschung der Körös Starčevo Kultur und einiger ihrer wichtigsten Probleme”, *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricum* 21: 13-31.
- Mallory, J. P. (2002). *Hint Avrupalıların İzinde: Dil Arkeoloji ve Mit* (Çev. M. Günay). Ankara: Dost Kitabevi, 346.
- Mansel, A. M. (1938). *Trakya’nın Kültür ve Tarihi: En Eski Zamanlardan Altıncı Asrın Ortasına Kadar*. İstanbul: Resimli Ay Matbaası.

- Mansel A. M. (1943). *Trakya-Kirklareli Kubbeli Mezarları ve Sahte Kubbe ve Kemer Problemi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Mansel, A. M. (1994). “Trakya Hafriyatı 1936-1939 Çalışmalarının Kısa Bir İcmialı”, *Belleten* 4 (13): 89-139.
- Mansel, A. M. (2014). *Ege ve Yunan Tarihi* (8. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 707.
- Manson, J. L. (1995). “Starčevo Pottery and Neolithic Development in the Central Balkans”, içinde: W. K. Barnett – J. W. Hoopes (Eds.) *The Emergence of Pottery: Technology and Innovation in Ancient Societies*. Washington: Smithsonian Enstitüsü Yayınları, 65-77.
- Marquardt, J. (1957). *RömischeStaatsVervaltung*. Darmstadt.
- Marazov, I. (1977). “Thracian Religion”, içinde: A. Fol – I. Marazov (Ed.) *Thrace & The Thracians*, Londra: 17-36.
- Marazov, I. (2011). *Misteriite na Kabirite v Drevna Trakiya*. Sofya.
- Mattigly H. (1962). *Coins of the Roman Empire in the British Museum, 6 vol. (1923-1962)*. Londra.
- Mellaart, J. (1960). “Anatolia andtheBalkans”, *Antiquity* 34: 270-278.
- Michajlov, G. I. (1972). *Trakite* (1. Baskı). Sofya: 317.
- Mihailov, G. (1989). “The Inscriptions”, içinde: A. Fol (Ed.) *In The Rogozen Treasure. Bulgaristan*. Sofya: 48-71.
- Milojicic, W. (1959). “Bericht über die Ausgrabungen in Thessalien 1958”, *ArchäologischerAnzeiger* 74: 141-183.
- Mocsyi A. (1974). *Pannónia a koraiszásárságidején* (1. Baskı). Budapeşte.
- Neumann, G. (1979). “Mysia”, *KP* 3: 1529-1533.
- Nikolov, B. (1986). *The Rogozen Thracian Treasure, Bulgaria*. Bulgaristan: Sofya.
- Olshausen, E. (1991). *Einführung in die Historische Geographie der alten Welt*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft Yayınları, 232.
- Oppermann, M. (2006). *Der Thrakischer Reiter des Ostbalkanraumes im Spannungsfeld von Graecitas, Romanitas und lokalen Traditionen*. Langenweissbach: 88 .
- Özdoğan, E. (2009). “Trakya’da Yapılan Son Araştırmalar Işığında Balkanlar’da İlk Neolitik Çağ’dan Orta Neolitik Çağ’a Geçiş Sorunu”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Prehistorya Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Özdoğan, M. (1983). “Doğu Marmara ve Trakya Araştırmaları 1982”, *AST* I: 63-68.
- Özdoğan, M. (1983). “Trakya’da Tarih Öncesi Araştırmalarının Bugünkü Durumu ve Bazı Sorunlar”, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 10/11 (1981-1982): 21-58.

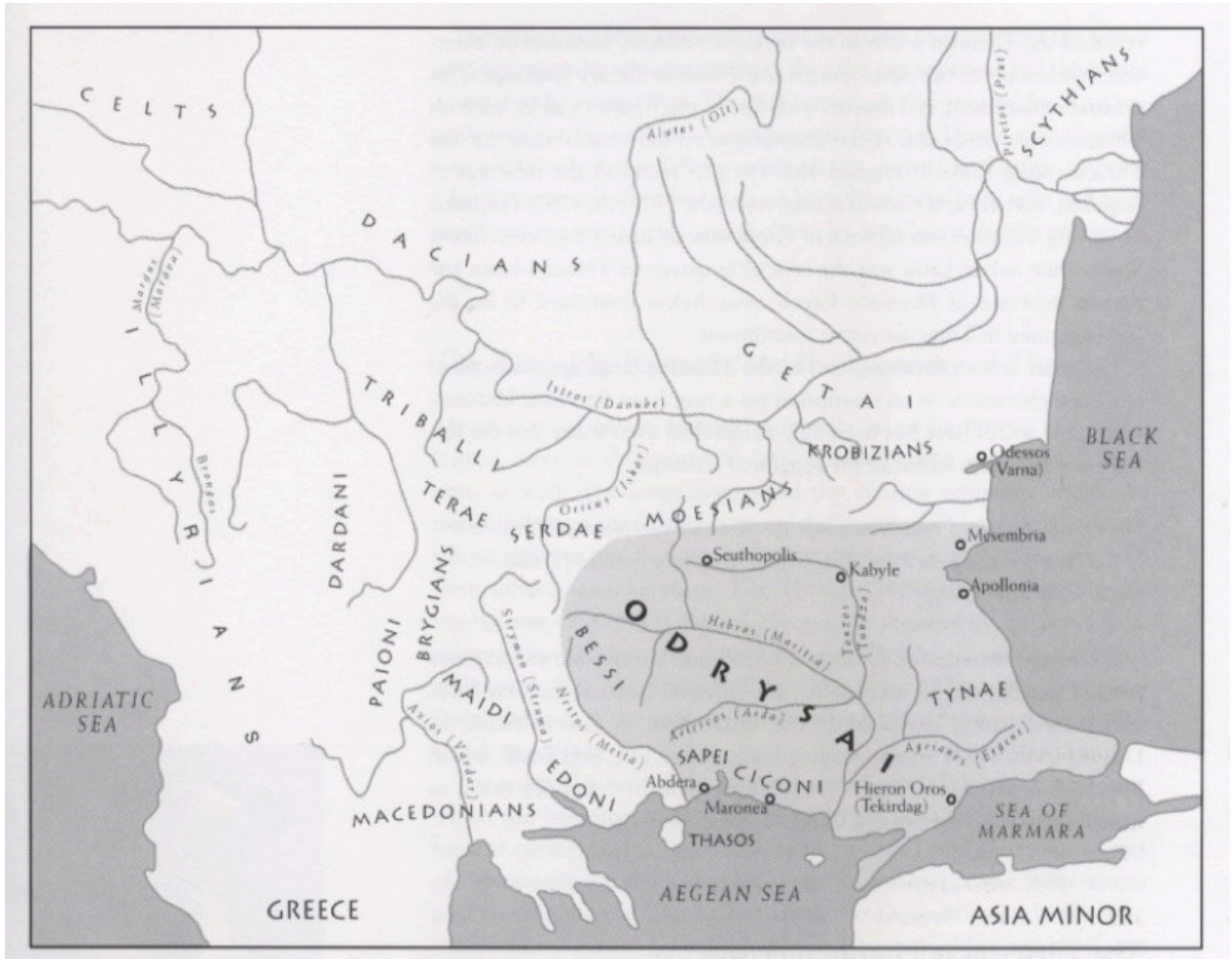
- Özdoğan M. (1995). “Early Iron Age in Eastern Thrace and Megalithic Monuments”, içinde: N.Tuna , Z. Aktüre, M. Lynch (Ed.) *Thracians and Phrygians: Problem of Parallelism*. Ankara: 29-40.
- Onurkan, S. (1988). *Doğu Trakya Tümülüsleri Maden Eserleri*. (1. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Özdoğan, M. (1996). “Tarih Öncesi Dönem’de Trakya”, *AnAr* 14: 329-360.
- Özdoğan, M. (1997). “The beginning of Neolithic Economies in Southeastern Europe: Anatolian Perspective”, *Journal of European Archaeology* 5 (2): 1-33.
- Özdoğan, M. (1998). “Tarih Öncesi Dönemlerde Anadolu ile Balkanlar Arasındaki Kültür İlişkileri ve Trakya’da Yapılan Yeni Kazı Çalışmaları”, *TÜBA-AR* 1: 63-93.
- Özdoğan, M. (2000). “Marmara Bölgesi Yüzeysel Araştırması”, içinde: O. Belli (Ed.). *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi (1932-1999)*. Ankara: 447.
- Özdoğan, M. (2002). “The Bronze Age in Thrace in Relation to the Emergence of Complex Societies in Anatolia and in the Aegean”, *Der Anschnitt Zeitschrift für Kunst und Kultur im Bergbau, Anatolian Metal II, Beiheft 15*. Bochum: 67-76.
- Özdoğan, M. – Özdoğan E. (2007). “Tarih Öncesi Dönemde Trakya”, *Aktüel Arkeoloji* 3: 12-24.
- Özdoğan, M. (2013). “Neolithic Sites in the Marmara Region, Fikirtepe, Pendik, Yarımburgaz, Hocaçeşme and Aşağı Pınar”, içinde: M. Özdoğan – N. Başgelen – P. Kuniholm (Ed.) *The Neolithic in Turkey: New Excavations and New Research. 5. Northwestern Turkey in İstanbul*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları: 167-269.
- Pape, W. – Bensele, G. (1959). *Worterbuch der Griechischen Eigennamen*. Graz: Verlagsanstalt.
- Paunov, E. I. (2015). “Introduction to the Numismatics of Thrace, ca. 530 BCE – 46 CE”, içinde: J. Valeva – E. Nankov – D. Graninger (Ed.) *A Companion to Ancient Thrace*. İngiltere: 265-292.
- Popov, D. (2010). *Trakiyskata religiya*. Sofya:
- Rabadjiev, K. (2002). *Elinski misterii v Trakiya*. Sofya.
- Rabadjiev, K. (2015). “Religion”, içinde: J. Valeva – E. Nankov – D. Graninger (Ed.) *A Companion to Ancient Thrace*. İngiltere: 443-456.
- Rehm, E. (2010). “The Impacts of the Achamenids on Thrace: A Historical Review”, *Black Sea Studies* 11: 137-160.
- Renfrew, C. (1969). “The Autonomy of the South-east European Copper Ages”, *Proceedings of the Prehistoric Society* 35: 12-47.

- Ridley, R. T. (1987). *History of Rome: A Documented Analysis*. Roma: 696.
- Robertson, A. S. (1971). *Roman Imperial Coins (Traianus to Commodus)*. İngiltere: Oxford.
- Roebuck, C. (1959). *Ionian Trade and Colonization*. New York: Amerikan Arkeoloji Enstitüsü Yayınları.
- Roller, L. E. (2002). "The Phrygian Mother Goddess and her Thracian Connections", içinde: A. Fol (Ed.) *Thrace and the Aegean: proceedings of the Eighth International Congress of Thracology*. Sofya: 683-694.
- Rostovtzeff, M. I. (1963). *The Social and Economic History of the Roman Empire Vol 1*. (2. Baskı). Oxford: Clarendon Press, 541.
- Ruge, W. – Friedrich, J. (1941). "Phrygia: Topographie.", *RE* 20 (1): 781-891.
- Schuller, W. (1994). *Einführung in die Geschichte des Altertums*. Stuttgart: Eugenulmer Yayınları, 207.
- Sirbu, V. – Stefan M. (2010). "Images of Gendered Identities, North-Thracian Case 5th-3rd Century BC", *Braila Romania* 16: 235-265.
- Shmagly, N. M. – Chernyakov, I. T. (1970). "Kurgany Stepnoi Chasti Mezhdurechia Dunaia i Dnestra" *Trudy Dnestro-Dunaiskoi Novostroechnoi Ekspeditsii 1963-1967*. Odessa: Maiak.
- Stoyanov, T. (1985). "Le Cavalier et la Déesse. Observations sur une série de reliefs thraces", *Civilisations de l'Orient, de la Grèce et de Rome antiques* 10: 273-285.
- Şahin F. (1998). "Doğu Thrakia ve Thraklar ile İlgili Antik Kaynaklar", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tarhan, T. M. (1984). "Eski Anadolu Tarihinde Kimmerler", *Anadolu Medeniyetleri Müzesi Araştırma Sonuçları Toplantısı* I: 109-120.
- Tekin O. (2012). *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş* (7. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Telegin, D. J. (1973) *Seredn'o-Stohivs'ka Kul'tura Epochy Midi*. Ukrayna: Kyiv Naukova Dumka.
- Theodossiev, N. (2011). "Ancient Thrace during the First Millennium BC", içinde: G. R. Tsetschladze (Ed.) *The Black Sea, Greece, Anatolia and Europe in the First Millennium BC*. Paris: Peeters Yayınları, 1-60.
- Todorova, H. (2003). "Neue Angaben zur Neolithisierung der Balkanhalbinsel (New Approaches to the Process of Neolithization in the Balkan Peninsula)". İçinde: E. Jerem – P.

- Raczky (Ed.) *Morgenrot der Kulturen. Frühe Etappen der Menschheitsgeschichte in Mittel und Südost Europa. Festschrift für Nandor Kalicz (Onset of Culture. Initial Stages of Civilization in Southeastern and Central Europe)*. Budapest: 83-88.
- Tonev, M. (1940). "Die Teilung des Thrakischen Reiches nach dem Tode Kotys I.", *IID* 16-18, Bulgarien: 438-492.
- Tonkova, M. – A. Gotsev (Ed.), (2008). *Trakiyskoto svetilishte pri Babyak i negovata archeologicheska sreda*. 257.
- Trankova, D. – Vasileva, M. (2015). *A Guide to Thracian Bulgaria*. Bulgarien.
- Tringham R. (1971). *Hunters, Fishers and Farmers of Eastern Europe: 6000-3000 BC* (1. Baskı). Londra: Hutchinson Yayınları, 240.
- Vasic, M. M. (1906). "Nekoliki Preistorijski Nalasci iz Vinča", *Starinar* 1: 89-127.
- Vassileva, M. (1994). "Phrygian Tumuli an Argument for Thracian-Phrygian Kindship", *Seuthopolis: Burial Tumuli in the South East of Europa, First International Symposium (Kazanlak, Bulgaria 4-8 June 1993)* Bulgarien: PIK Yayınları, 63-67.
- Venedikov, I – Gerasimov, T. – Mintova G. (1976). *Thrakische Kunst*. (1. Baskı). Leipzig: Seeman Yayınları, 366.
- Venedikov, I. – A. Fol (1976). *Megalitite v Trakiia*. Bulgarien: Sofya.
- Yıldırım, N. – Temizkan, M. (2017). "Seleukoslar Döneminde Yaşanan Suriye Savaşları Üzerine Bir İnceleme", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 39 (14): 117-131.
- West, M. (2003). *Homeric Hymns. Homeric Apocrypha. Lives of Homer*. Harvard Üniversitesi Yayınları: Londra.
- West, M. (2011). "The Penrose Lecture the Homeric Question Today", *Proceedings of the American Philosophical Society* 155 (4): sayfa no eksik.
- Wiesehäfer, J. (1994). *Das Antike Persien; von 550 v.chr. bis 650 n.chr.* (2. Baskı). Düsseldorf: Artemis and Winkler Yayınları, 426.
- Wiesner, J. (1963). *Die Thraker*. Stuttgart: Kohlhammer Yayınları, 256.
- Wilkes, J. J. (1992). *The Illyrians*. Cambridge: Blackwell Yayınları, 351.

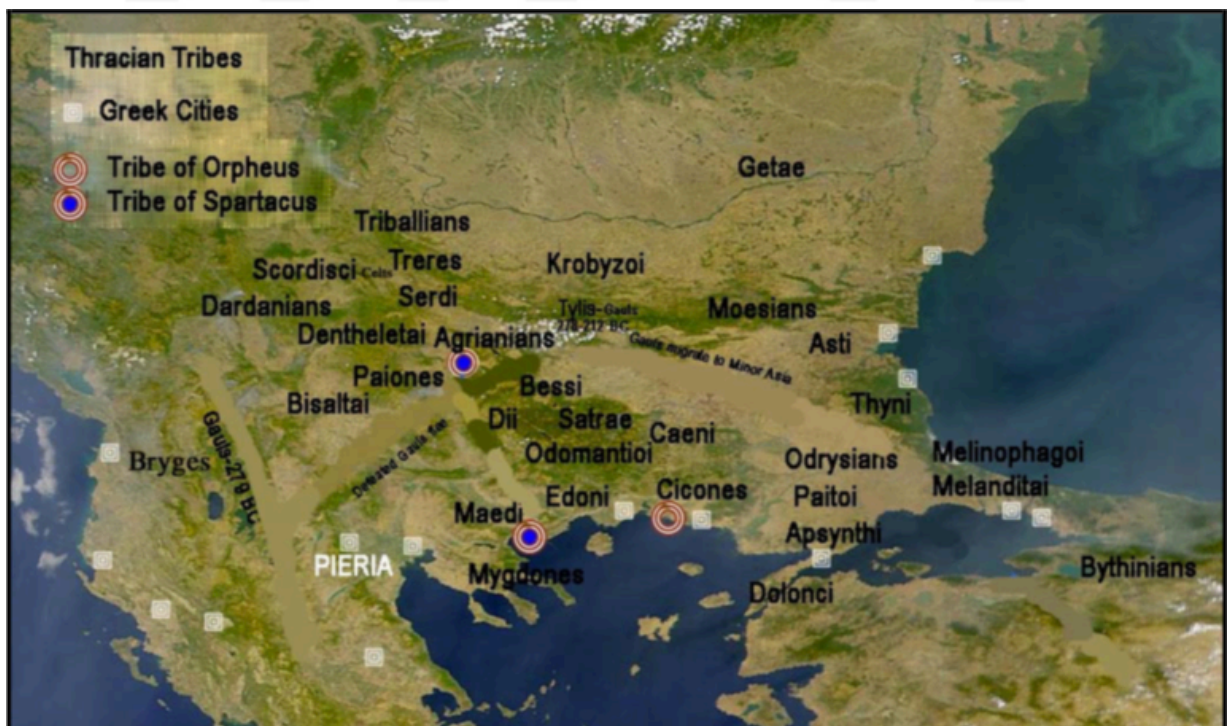
EKLER

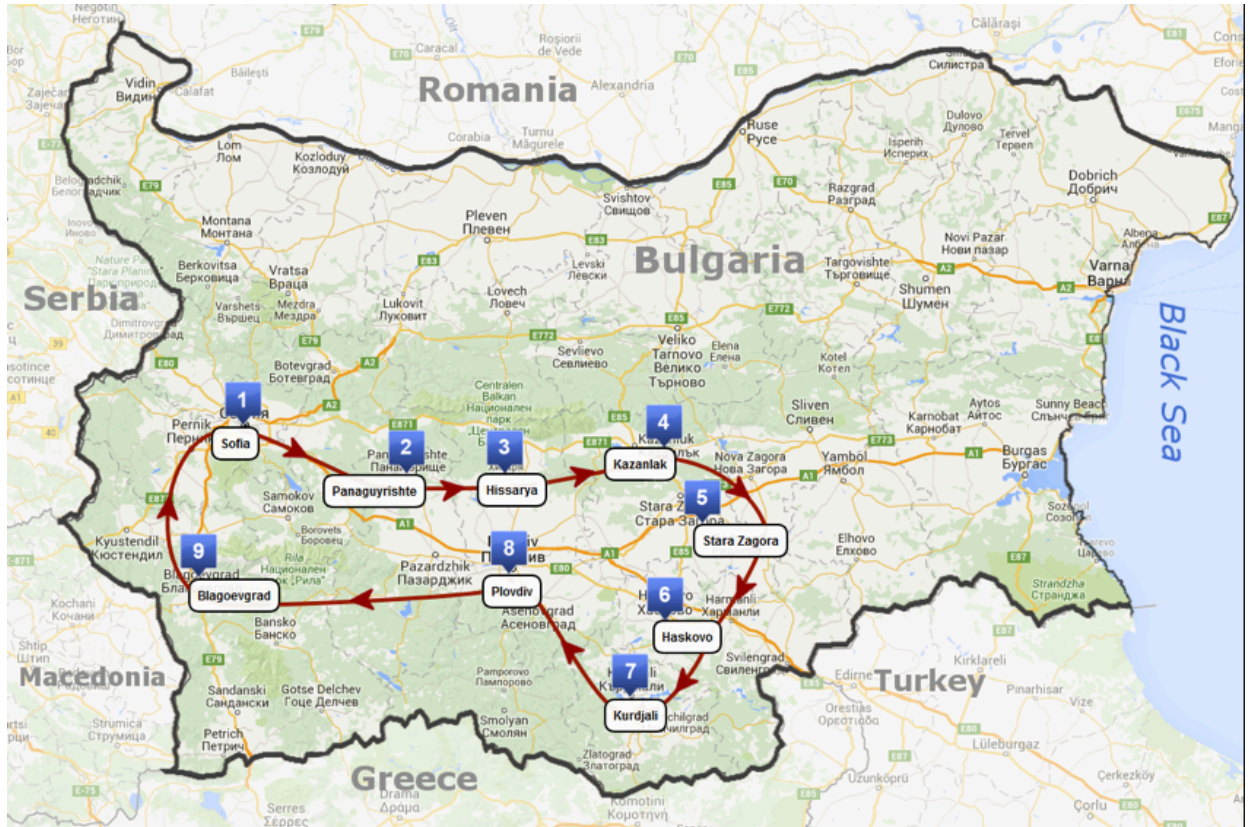

3

4

5

6

1

2

3

4

5

6

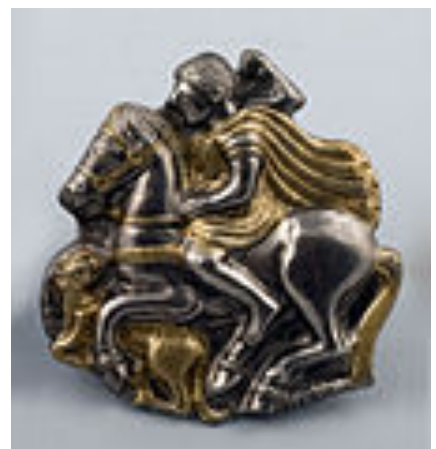
7

8

9

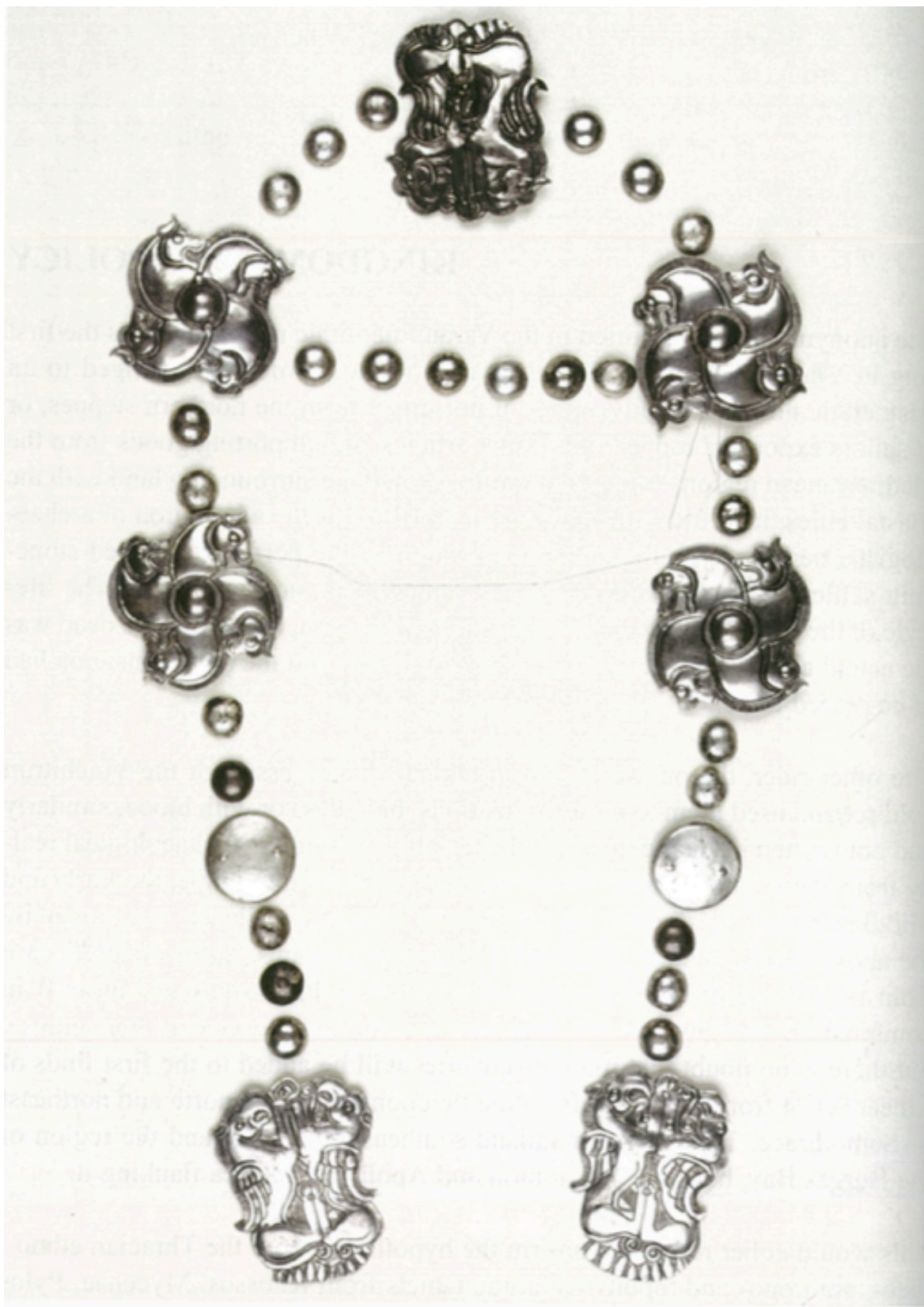
10

11

12

14

15

16

17

18

19

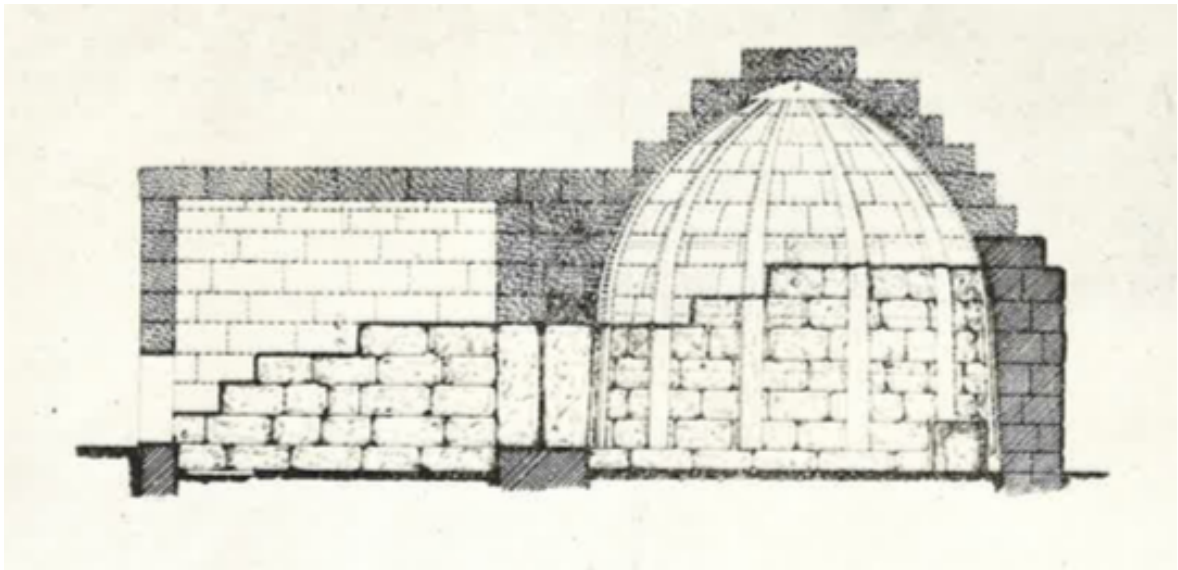
20

21

22

23

24

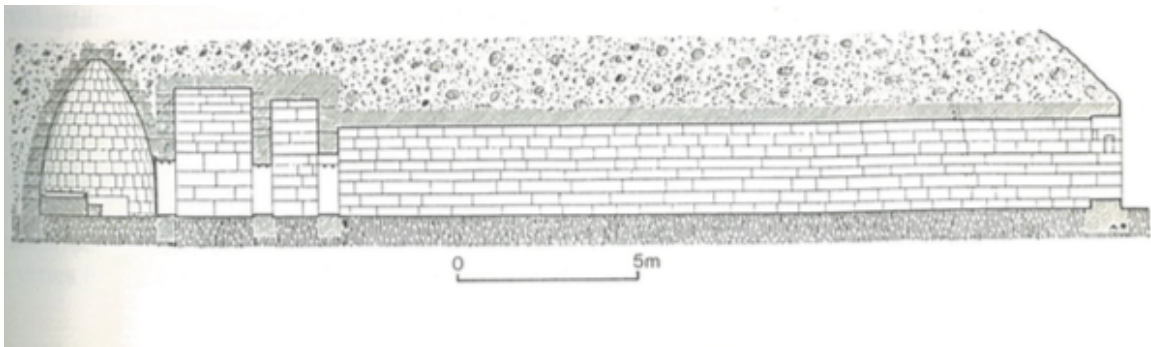
25

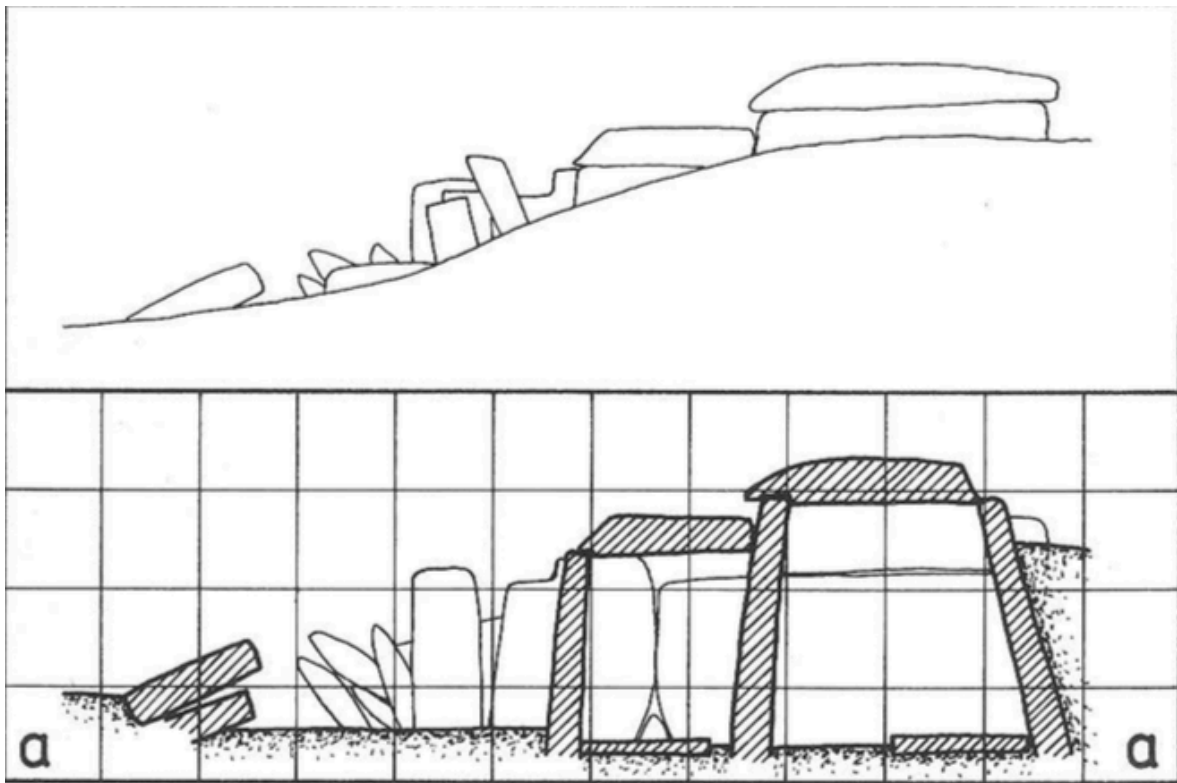
26

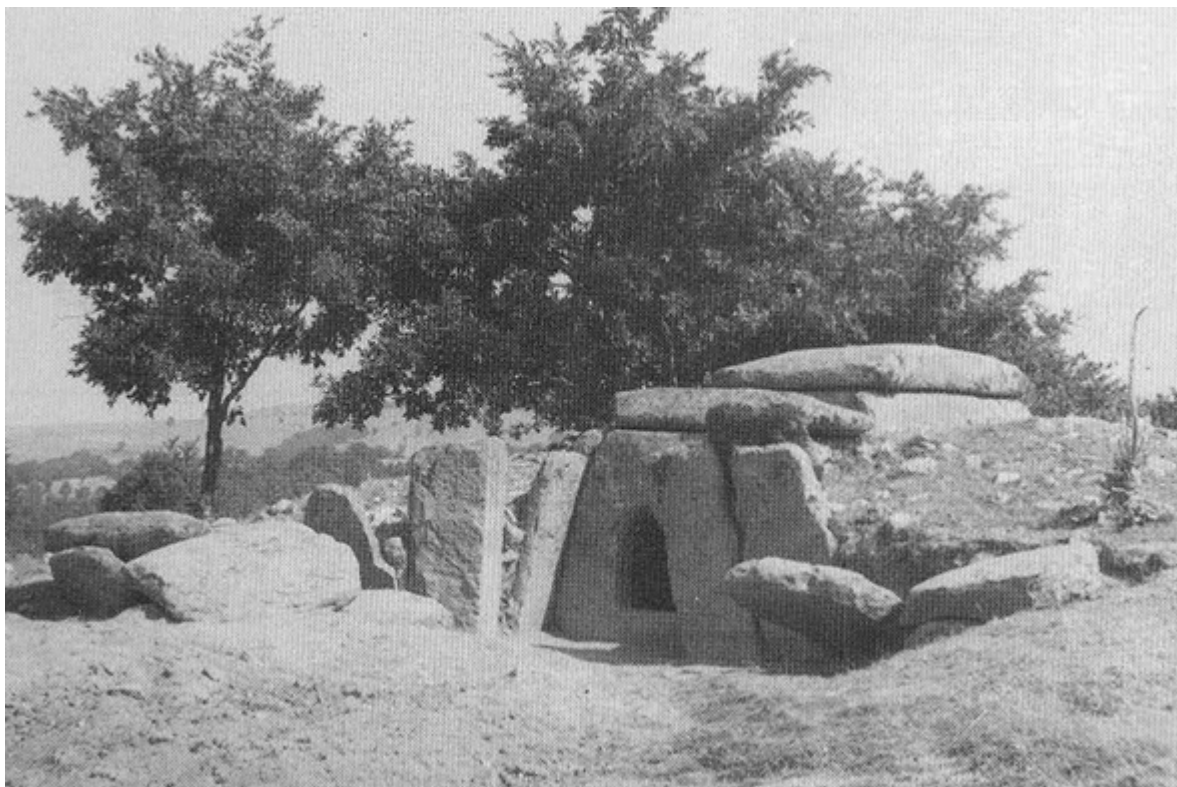
27

28

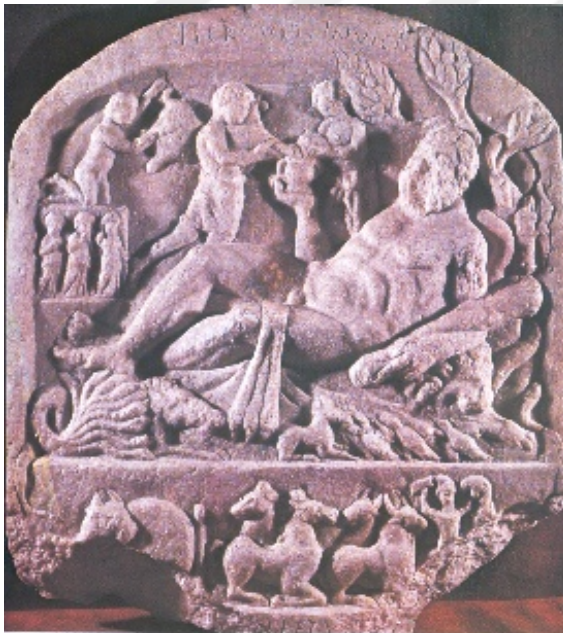
29

30

31

32

33

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ÇETİN ERSUN Aslı
Uyruğu : T.C
Doğum tarihi ve yeri : 23.09.91 Çanakkale
Medeni hali : Evli
Telefon : 0546 212 97 94
Faks :
e-mail : asli.ctn1@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Lisans	Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi	2013
Lise	Çanakkale Ali Haydar Önder Lisesi	2009

İş Deneyimi

Yıl	Yer
2010	Psidia Antiokheia Kazısı (Isparta-Yalvaç)
2011	Psidia Antiokheia Kazısı (Isparta- Yalvaç)
2012.	Apollon Smintheion Kutsal Alanı Kazısı (Gülpınar- Çanakkale)
2016.	Alexandria Troas Kazısı (Dalyan- Çanakkale)

Yabancı Dil

İngilizce İyi

Hobiler

Seyahat etmek, spor yapmak, kitap okumak.

le.ahby.edu.tr